

Уилям Фокнър
Врява и безумство

Кръстан Дянков
Към читателя на тази книга

На пръсти се броят „трудните“ книги в нашия съвременен цивилизован свят. Читателят обикновено е привикнал още с първите страници да навлезе в пейзажа на една природа или на едно семейство, едва ли не тутакси да усети сюжетната атмосфера и да долови фабулата на новоотгърнатата книга. Така става с повечето литературни произведения. Да се пренесеш в двора на Чорбаджи Марко или да ти бъде показана с нескъпернически щрихи Дългата долина на река Салинас, напомня поканата на гостоприемнен домакин да се наставиш по-удобно в креслото, за да чуеш поредния разказ – бивал или небивал, – разгънат плавно, подробно, с необходимия драматизъм, където трябва, и да научиш още нещо за нашите несвършващи истории, преживявания, приключения, та възторгват или трогнат, да добавиш към познанието си за човека още някоя и друга съществена подробност. Но тази книга, уважаеми Читателю, не е от тях. След „Бдение за Финеган“ на Джеймс Джойс „Врява и безумство“ е може би една от най-мъчните книги на световната литература. Има романи като „Кентавърът“ на Ъпдайк например, който с първите си глави издигат пред читателя една особена бариера – дали със сепващия звук на един свършено нов мисловен строй, или с мъглявината на една по-особена митология, – романи, които обаче влекат подире си вниманието и в действителност се оказват традиционно разказани истории за човешки и морални проблеми, с каквито добрата литература от незапомнено време се занимава. „Врява и безумство“ не само сепва и сачисва, не само още с първите си редове сякаш те приканва да я захвърлиш, но като че принуждава да поставиш на самоизпитание своята собствена психична и мнестична цялост. Това не е книга, която може да се „преразкаже“ по жизнеприетия начин или да се резюмира в три страници (иначе защо Фокнър ще си прави труда да пише триста?). Наистина още една семейна драма, още един всепроникващ и типичен Фокнъров скалпелен разрез на една фамилна дегенерация и разпадане, романът е разказ за страстите на безлюбвието и егоцентризма, не се движи по традиционното сюжетно развитие на последователни случки и сцени, а е по-скоро социопсихологично надникване в умовете и чувствата, във взаимодействието между характерите и техните реакции на реалните събития. „Врява и безумство“ се състои от четири части, всяка разказана от отделен герой и от различна гледна точка, в различен ден и от различна душевност. Първата част „става“ в мозъка на идиота Бенджи Компсън, имбецил по рождение, трийсет и три годишен, на 7 април 1928 година, Велика събота. Неговото умствено развитие е спряло на равнището на недоразвито дете – оня именно безумец, за когото Шекспир намеква през устата на Макбет. Без да притежава никакво чувство за време, Бенджи няма самоасоциативен мисловен процес, за него всичко – и минало, и настояще – са едно-единствено цяло. С неговия разказ – а комай всеки ще се съгласи, че да се пише от позицията на един умствен урод съвсем не е проста работа – Фокнър успява да нахвърли общите, объркани и разноразпорочни петна на целия си сюжет (и уж за да ни улесни, сменя шрифта от редовен на курсив при всяка промяна във времето). Като в гъста мъгла тук се появяват и изчезват лица и несвързани събития, чието постепенно проясняване ще започне в следващите части. Втората следи потока на съзнанието у брата на Бенджи, Куентин, на 2 юни 1910 година, когато Куентин се самоубива. Третият брат, Джейсън, разказва третата част – времето е отново „днес“, 6 април 1928-ма, Велики петък. Четвъртата, разказана от позицията на външен наблюдател, описва събитията на Великден, 8 април. Сега вече мъглата се разпръсва напълно, безформените форми започват да се сгъстяват в истински хора от плът и кръв и читателят не може да не усети, че необикновеният на пръв поглед метод на автора има и своето оправдание, че тази трудна книга най-сетне е достигнала до нормалното съзнание, че действащите лица са вече познати, макар и бегло, и че всъщност сме доловили доста неща от пълния с врява и безумство разказ на Бенджи.

Повече от естествено е при тази структура в превода на текста да се появят неимоверни трудности, много от които далеч не само от езиково естество, някои от тях да са дори чудовищно тежко преодолими. Ето защо преводачът, вярвайки в добрата

читателска воля, предварително моли за снизхождение.

Кръстан Дянков

Life's but a walking shadow, a poor player
That struts and frets his hour upon the stage.
And then is heard no more; it is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing.
MACBETH. Act V. Scene V

Животът – сянка блудна, клет актьор,
пилеещ време и кухи дитирамби,
забравен подир туй навеки; разказ,
изплют от урод с врява и безумство,
лишен от капка смисъл.
МАКБЕТ, V действие, V сцена

Седми април 1928 година

В пролуките между къдравите цветя по оградата ги виждах, като бият. Приближаваха се към мястото, където беше забито знаменieto, а аз се движех покрай оградата. Лъстър тършуваше в тревата под разцъфналото дърво. Те измъкнаха знаменцето и биеха. Сетне пак забиха знаменцето и отидоха към масата, единият би, би и другият. После продължиха, а аз се промъквах покрай оградата. Лъстър се измъкна изпод разцъфналото дърво и тръгнахме заедно край оградата; те спряха и ние спряхме, аз се загледах през сградата, а Лъстър тършуваше из тревата.

– Насам, кеди*! – Той би. Поеха нататък през пасбището. Хванах се за оградата и ги наблюдавах, като се отдалечават.

[* _Кеди_ – момче-прислужник в играта голф, носещ щеките на играчите.

Сестрата на Бенджи носи същото галено име. – Б.пр.]

– Виж какво – каза Лъстър, – погледни се какво правиш, станал си на трийсет и три години! Аз се претрепах да ходя до града, да ти купувам торта. Стига с това стенание! Хвани се да ми помогнеш да намерим тия двацет и пет цента, че как довечера ще отида на представлението. – Те биеха къси пасове по пасбището. Аз се върнах по оградата до мястото на знаменцето. То плющеше на ярката трева и дърветата. – Давай нататък – обади се Лъстър, – там вече търсихме. Сега вече няма да се връщат. Хайде да слезем до реката, да не вземат ония негри да ми намерят четвъртачето.

Беше червено и плющеше на пасбището. Сетне се спусна птица и го килна. Лъстър запрати нещо и знаменцето заплющя на ярката трева и дърветата. Аз се улових за оградата.

– Стига си стенал! – каза Лъстър. – Не мога да ги накарам да се приблизят, щом не искат, не е ли така? И ако не млъкнеш, мамии няма да ти направи никакъв рожден ден. Знаеш какво ще стане, ако не млъкнеш. Ще ти изям цялата торта. И свещите ще изям. Всичките трийсет и три свещи. Давай да слезем на реката. Трябва да си намеря четвъртачето. А може да открием и някоя от топките. Ето. Ето ги, хей там оттатък. Виждаш ли? – Той се приближи до оградата и посочи с ръка. – Виждаш ли ги? Вече няма да се върнат насам. Хайде!

Тръгнахме все по оградата и стигнахме до градинския зид, на който се виждаха сенките ни. На зида моята сянка беше по-висока от Лъстъровата. Дойдохме до пробитото място и се провряхме.

– Чакай малко – спря ме Лъстър, – пак си се закачил на тоя гвоздей. Не можеш ли един път да се промъкнеш, без да се закачаш на гвоздеа?

Кеди ме пусна и ние се промъкнахме. Вуйчо Мори каза. А никой да не ни види,

затова най-хубаво да се навеждаме. Кеди ми каза. Наведи се, Бенджи. Ето така, виждаш ли? Ние се наведохме и прекосихме градината, а цветята съскаха и се удряха по нас. Земята беше корава. Покачихме се на оградата, там свините грухтят и душат. Кеди каза сигурно им е мъчно, защото една от тях днес е била заклана. Земята беше корава, зърнеста и на възли._

Дръж си ръцете в джобовите, каза Кеди, иначе ще замръзнат. Нали не искаш да ти замръзнат ръцете на Коледа?

– Много е студено навън – каза Върш. – Ти не искаш да излизаш.

– Какво има сега? – попита майка ми.

– Искан да излезе – рече Върш.

– Пусни го – каза вуйчо Мори.

– Много е студено – рече майка ми. – По-добре да не излиза. Бенджамин! Хайде, престани!

– Нищо няма да му стане – каза вуйчо Мори.

– Слушай, Бенджамин – каза майка ми, – ако не слушаш, веднага влизаш в кухнята!

– Мами каза днес да не го пускаме в кухнята – рече Върш. – Трябвало, вика, да сготви.

– Каролайн, пусна го да излезе – каза вуйчо Мори. – От много грижи по него ще се поболеееш.

– Знам си го – каза майка ми. – Така ми било писано. Понякога се питам...

– Зная, зная – каза вуйчо Мори. – Но трябва да си пазиш силите. Ще ти приготвя един грог.

– Още повече ще ме разстрои – каза майка ми. – Като че ли не знаеш.

– Ще се почувствувам по-добре – каза вуйчо Мори. – Хубаво го загърни, момчето ми, и го изведи за малко.

Вуйчо Мори излезе. И Върш излезе.

– Млъквай, моля ти се! – каза майка ми. – Гледаме миг по-скоро да те изведем навънка. Но не искам да се разболяваш.

Върш ми obu шушоните, облече ми палтото, взехме шапката ми и излязохме. В трапезарията вуйчо Мори скри бутилката в бюфета.

– Постойте навън около половин час – каза вуйчо Мори. – Хайде, и го дръж само в двора.

– Добре, сър – каза Върш. – Никога не сме го пускали да излиза.

Излязохме. Ярко, но зъбато слънце.

– Накъде си тръгнал? – каза Върш. – Да не ся помисли, че ще ходим до града? – Минахме през шумящите листа. Вратата беше студена. – Я си пхни ръцете в джобовите – каза Върш. – Ще замръзнат от това студено желязо, какво ще правиш после? Можеше да ги дочакаш и вкъщи. – И ми напъха ръцете в джобовите. Чувах го, като шуми през листата. И надувах студа. Вратата беше студена. – Я виж тия шикалки. Ехей! От онова дърво са. Бенджи, погледни там, катеричка! – Изобщо не усещах вратата, но подувах ослепителния студ. – Я си прибери ръцете в джобовите!

Кеди се приближаваше. Сетне се затича, на гърба ѝ подскачаше и се мятеше училищната ѝ чанта.

– Здравей, Бенджи! – каза Кеди. Отвори си вратата, влезе и се наведе. Кеди миришеше на листа. – Да ме посрещнеш ли си дошъл? – каза тя. – Да посрещнеш Кеди, а? Върш, защо си го оставил да му премръзнат ръцете?

– Казах му да си ги държи в джобовите. Но като се е хванал за тая желязна врата...

– Да посрещнеш Кеди ли си излязъл? – каза тя и взе да ми разтърква ръцете. – Какво има? Какво искаш да кажеш на Кеди? – Кеди миришеше на дървета и на онова, което казваше, че миришем, като спим.

За какво стенеш сега, каза Лъстър. Като стигнем реката, пак ще можеш да ги наблюдаваш. Вземи. Това е татул. Подаде ми едно цвете. Минахме през оградата и се озовахме на поляната.

– Какво има? – каза Кеди. – Какво се мъчиш да кажеш на Кеди? Те ли го пратиха да излезе, Върш?

– Не можахме да го удържим – каза Върш. – Все врънкахе и най-после го пуснаха, а той право тук, да гледа през вратата.

– Какво има? – каза Кеди. – Да не си помислил, че Коледа ще дойде, като се върна от училище? Така ли си помисли? Коледа е вдругиден, Бенджи. Дядо Коледа. Хайде, ела да бягаме вкъщи и да се стоплим. – Хвана ме за ръка и хукнахме през светлите шумящи листа. Изкачихме стълбите на бегом: и от яркия; студ се озовахме в тъмния студ. Вуйчо Мори прибираше бутилката в бюфета. Подвикна към Кеди, а Кеди каза: – Върш, заведи го при камината. Иди с Върш – рече тя, – аз ще дойда след малко.

Отидохме при камината. Майка ми каза:

– Да не е настинал, а, Върш?

– Не е, мем* – каза Върш.

[* Типично негърско обръщение към бяла жена, господарка; често употребявано като подражание и от белокожите деца. – Б.пр.]

– Свали му палтото и шушоните – нареди майка ми. – Колко пъти трябва да ти повтарям да не го пускаш вътре с шушони?

– Да, мем – каза Върш. – Стой мирно сега! – Той изу шушоните ми и разкопча палтото. Кеди каза:

– Почакай, Върш. Мамо, не може ли пак да излезе? Искam да дойде с мене.

– По-добре да не излиза – каза вуйчо Мори. – За днес му стига.

– Според мен най-хубаво и двамата да си стоите вкъщи – каза майка ми. – Дилси разправяше, че се застудява.

– О, мамо! – каза Кеди.

– Глупости – каза вуйчо Мори. – Цял ден е била на училище, има нужда от чист въздух. Бягай навън, Кендейси!

– Пусни го бе, мамо! – примоли се Кеди. – Моля ти се. Знаеш, че ще плаче.

– Защо ти трябваше да говориш пред него? – каза майка ми. – И защо дойдохте тука? Да се застъпваш за него и пак да ме ядосваш. Била си днес доста време навън. Мисля, най-добре ще бъде да си седнете тук и да поиграеш с него.

– Пусни го, Каролайн – каза вуйчо Мори. – Нищо няма да им стане от малко студ. Не забравяй, че трябва да си пазиш силите.

– Знам това – каза майка ми. – Никой не разбира как се ужасявам от коледите. Никой нищо не знае. Не съм от тия жени, дето могат всичко да понесат. Защо не съм малко по-здрава, заради Дженсън и децата?

– Постарай се колкото можеш да не се притесняваш за тях – каза вуйчо Мори. – Хайде, бягайте и двамата! Но не се бавете, майка ви ще се тревожи.

– Добре, сър – каза Кеди. – Тръгвай, Бенджи! Пак ще излезем навън. – Закопча ми палтото и се отправихме към вратата.

– Нима смяташ да изведеш детето без шушони? – попита майка ми. – Или искаш да легне болен, та цялата къща да се завърти около него?

– Забравих – каза Кеди. – Мислех, че е с тях. Върнахме се.

– Длъжна си да мислиш – каза майка ми. _Стой мирно сега_, каза Върш. Нахлузи ми шушоните. – Някой ден ще си отида по реда, ти ще трябва да мислиш за него. – _Тупни сега с крак_, каза Върш. – Ела да целунеш мама, Бенджамин! – Кеди ме заведе до стола на майка ми, тя ми обхвана главата и ме притисна към себе си. – Горкото ми дете – каза тя и ме пусна. – А вие с Върш да си отваряте очите за него.

– Добре, мем – каза Кеди. Излязохме и Кеди рече: – Върш, ти няма защо да идваш. За малко е, аз ще го пазя.

– Дадено – каза Върш, – и без това не ми се излиза в този студ. – След което се махна, а ние спряхме в антрето, Кеди коленичи и ме прегърна, доближила светлото си студено лице към моето. Миришеше на дървета.

– Ти не си горкото дете, нали? Ти си имаш Кеди. Нямах ли си своята Кеди?

– Не можеш ли да престанеш с това мънкане и лигавене, каза Лъстър. Засрами се, вдигах такава врява. Отминахме навеса за колите, където стоеше каруцата. Беше с ново колело._

– Сега се качвайте и стойте мирни, докато не дойде майка ви – рече Дилси. След това ме качи на каруцата. Т.П. държеше поводите. – Хич не мога да разбера как може Джейсън още да не е купил нова каруца – продължи Дилси. – Някой ден тая ще се скапе и ще ви изсипе всичките. Я й вижте колелата!

Тогава дойде майка ми и си спусна воала. Беше с някакви цветя.

– Къде е Роскъс? – попита тя.

– Роскърс не може днес ръце да мръдне – каза Дилси. – И Т.П. може да ви кара.

– Страх ме е – каза майка ми. – Все ми се струва, че веднъж в седмицата от всички ви все ще се намери един кочияш. Господ знае, не искам кой знае какво.

– Знаете не по-зле от мене, че Роскърс се е схванал от ревматизъм и всичко допълнително му идва много, мис Каалайн – каза Дилси. – Елате да се качите. Т.П. не управлява по-лошо от Роскърс.

– Страх ме е – каза майка ми, – особено с това дете.

Дилси се покачи по стъпалата.

– И вие наричате този дангалак дете? – Тя хвана майка ми за ръката. – Т.П. е цял мъж. Хайде, ако ще тръгвате, вървете.

– Страх ме е – каза майка ми. Слязоха по стъпалата и Дилси помогна на майка ми да се качи. – Но така ще е може би най-добре за всички ни.

– Засрамете се, така ли се говори? – каза Дилси. – Не ви ли е ясно, че никой негър под осемнайсет не може да подкара Куини? Та тя е по-стара от него и Бенджи, ако им събереш годините. Слушай, Т.П., да не вземеш да дразниш Куини, чу ли ме? Ако не караш както иска мис Каалайн, ще те обади на Роскърс. Не е толкова схванат, че да не се справи с тебе.

– Добре, мем – каза Т.П.

– Просто си знай, че нещо ще се случи – каза майка ми. – Престани, Бенджамин!

– Дайте му да държи едно цвете – каза Дилси. – Той това иска. – И посегна към букета.

– Недей – викна майка ми, – ще ги разпилееш.

– Дръжте ги здраво – каза Дилси. – Само едно ще му измъкна. – Подаде ми едно цвете и си дръпна ръката. – Поемайте сега, да не ви види Куентин, че и тя ще иска да дойде.

– Къде е тя? – попита майка ми.

– Долу въщи, играят с Лърстър – каза Дилси. – Давай, Т.П. Ще караш, както те е учил Роскърс, нали?

– Да, мем – каза Т.П. – Хайде, Куини!

– Куентин – каза майка ми, – не я пускай.

– Дума да не става – каза Дилси.

Колата се разтресе и заскърца по алеята.

– Страх ме е да оставяме Куентин сама – каза майка ми. – Т.П., май по-добре да не идвам. – Минахме през портала и тук вече не друсаше. Т.П. удари Куини с камшика. – Хей, Т.П.!

– Нали трябва да я подкарам – отговори Т.П., – да не вземе да заспи, преди да съм я върнал в яхъра.

– Обърни – нареди майка ми. – Страх ме е ние да вървим, а да оставяме Куентин.

– Тук не може да се обърне – каза Т.П. По-нататък мястото стана по-широко.

– Тук вече можеш да завиеш – каза майка ми.

– Добре – каза Т.П. и почнахме да завиваме.

– Хей, Т.П.! – викна майка ми и ме сграбчи.

– Нали все някак трябва да обърна – обясни Т.П. – Тпру, Куини! – Спряхме.

– Ще ни катурнеш – каза майка ми.

– Тогава какво искате да направя? – попита Т.П.

– Страх ме е, когато завиваш – каза майка ми.

– Дий, Куини – извика Т.П. и продължихме.

– Знам си, че докато ме няма, Дилси ще остави Куентин да ѝ се случи нещо – каза майка ми. – Трябва по-бързо да се върнем.

– Дий! – викна Т.П. и удари Куини с камшика.

– Хей. Т.П.! – викна майка ми и ме сграбчи. Чувах копитата на Куини, а от двете страни безспирно и плавно се нижеха светли очертания, чиито сенки пробягваха по гърба на Куини. Движеха се като ярките шини на колелата. По едно време тя от едната страна престанаха и се появи високият бял стълб, където стои войникът. Но от другата страна те се движеха все така безспирно и плавно, само че малко по-бавно.

– Какво искаш? – попита Джейсън. Беше с ръце о джобовите и с молив на ухото.

– Отиваме на гробища – каза майка ми.

– Добре де – каза Джейсън, – нямам намерение да ви спирам, нали така? Само

това ли искаше от мене, да ми кажеш?

— Знам, че няма да дойдеш — каза майка ми. — Но ще ми е по-сигурно, ако дойдеш.

— По-сигурно за кое? — попита Джейсън. — Баща ми и Куентин нищо няма да ти направят. — Майка ми пхна носната си кърпичка под воала. — Хайде, хайде, мамо! Или искаш тоя шантав идиот да се разписка наред площада? Карай, Т.П.

— Дий, Куини! — извика Т.П.

— Така ми било писано — каза майка ми, — но скоро и аз ще си замина по реда.

— Вземи — каза Джейсън.

— Тпру! — извика Т.П.

— Вноската на вуйчо Мори. Какво искаш да ги правя?

— Защо мене питаш — каза майка ми, — аз изобщо нямам думата. Но теб и Дилси гледам да не безпокоя. Ще си замина по реда, подир туй и твоят ще дойде.

— Тръгвай, Т.П.! — каза Джейсън.

— Хайде, Куини! — викна Т.П.

Очертанията пак се занизаха. Тия от другата страна отново полетяха светли, бързи и плавни, също като на заспиване, както казва Кеди.

— Плачи, бебе такова, каза Лъстър. Не те ли е срам? Минахме през обора. Всички клетки бяха отворени. За тебе няма нито едно доресто пони, каза Лъстър. Подът беше сух и прашен. Покривът пропадеше. В дупките от наклонените греди жълтееше паяжина. За какво искаш да минем оттук? Или искаш тия топки да ти отнесат главата? —

— Прибери си ръцете в джобовете — каза Кеди, — иначе ще измръзнат. Нали не искаш да посрещнеш Коледа с премръзнали ръце? — Заобиколихме обора. На вратата стояха голямата крава и малката крава, а отвътре се чуваше как Принс, Куини и Фанси чаткат с копита. — Ако не беше толкова студено, можехме да яхнем Фанси — рече Кеди. — Но днес е толкова студено, че ще се изхлузим. — Сетне видяхме дима, който се издигаше над реката. — Там колят свинята — каза Кеди. — На връщане можем да минем оттам и да погледаме. — Спуснахме се по наклона. — Щом искаш да носиш писмото — каза Кеди, — носи го. — Извади писмото от джоба си и го напъха в моя. — Коледен подарък — рече тя, — изненада от вуйчо Мори за мисис Патерсън. Трябва така да й го предадем, че никой да не види. Сега не си изваждай ръцете от джобовете. — Стигнахме до реката. — Замръзнала е — каза Кеди, — виж! — Счупи водата и потри лицето ми с едно късче: — Лед. Това значи, че е много студено. — Помогна ми да преминем на другата страна и се заизкачвахме. — Не бива да казваме дори и на мама и татко. Знаеш ли какво мисля? Мисля, че е изненада както за мисис Патерсън, така и за мама и татко, защото мисис Патерсън ти бе изпратила сладкиши. Помниш ли миналото лято, когато мисис Патерсън ти изпрати сладкиши? — Тук имаше ограда. Лозите бяха изсъхнали и вятърът трополеше из тях. — Само не разбирам защо вуйчо Мори не изпрати Върш — каза Кеди. — Върш не би се изпуснал. — Мисис Патерсън гледаше от прозореца. — Чакай ме тук — рече Кеди, — стой тук и чакай. Веднага се връщам. Дай ми сега писмото. — Извади писмото от джоба ми и каза: — Дръж си ръцете в джобовете. — Прехвърли се през оградата с писмото в ръка и се отправи през попарените трополящи стръкове. Мисис Патерсън отвори вратата и застана на прага.

— Мистър Патерсън прекопаваше раззеленените цветя. Спря да прекопава и ме погледна. Мисис Патерсън се спусна през градината. Като видях очите й, заплаках. Идиотче такова, каза мисис Патерсън, казала съм му вече да не те праща сам. Бързо, дай ми го. Мистър Патерсън бързо се приближи с мотиката. Мисис Патерсън се наведе над оградата и посегна. Направи опит да се прехвърли през оградата. Дай ми го, каза. Дай ми го! Мистър Патерсън се прекачи през оградата и взе писмото. Роклята на мисис Патерсън се закачи за оградата. Погледнах й пак очите и хукнах надолу. —

— Там оттатък няма нищо друго, само къщи — каза Лъстър. — Сега отиваме на реката. — Долу на реката се къпеха. Някой пееше. Усетих миризма на прострени дрехи и на дима, който се носеше през клоната. — Стой тук — рече Лъстър. — Там нямаш работа. Току-виж, някой те цапардосал.

— Какво иска да направи?

— И той не знае какво иска — каза Лъстър. — Въобразява си, че иска да отиде горе, дето бият топките. Стой си тука и си играй с татула. Ако искаш да гледаш, гледай как децата играят във водата. Не можеш ли един път да се държиш като хората? — Седнах на брега, където перяха и се носеше синкав дим. — Абе да сте виждали тук

някъде едно четвъртаче? – попита Лъстър.

– Какво четвъртаче?

– Онова, дето го носех сутринта. Загубих го някъде. Изпаднало ей през тая дупка на джоба ми. Не го ли намеря, довечера не мога да отида на представление.

– Че откъде си намерил четвъртаче бе, момче? Търси го в джобовете на белите, ама гледай да не те видят.

– Намерил съм го, дето се намират – каза Лъстър. – Там има още много. Само че аз трябва това да намеря. Не сте ли го виждали?

– Аз четвъртачето не търся. Имам си друга работа.

– Я ела – каза Лъстър, – помогни ми да го потърсим.

– Той и да го види, няма да го познае какво е.

– Нищо, пак може да помогне – каза Лъстър. – Нали вие всички ще отидете довечера на представлението?

– Не ми споменавай никакви представления. Докато свърша това корито, така ще капна, че пръста си няма да мръдна за друго.

– Хайде на бас, че ще отидеш – каза Лъстър. – Басирам се, че и снощи си била. На бас, че като отворят шатрата, всички ще бъдете там.

– Там има достатъчно негри и без мене. Снощи нали бях.

– Негърските пари и парите на белите все толкова струват, мен ако питаш.

– Белите дават пари на черните, защото си знаят, че цъфне ли първият бял със своите свирачи, до стотинка ще им ги прибере и черните пак ще тръгнат да им работят – за още.

– Никой ли няма да те заведе на представлението?

– Засега не. Пък и, струва ми се, че не е и помислял.

– Какво имаш против белите?

– Нищо нямам. Гледам си работата, те да си гледат тяхната. А представления не ме интересуват.

– Имало един, който можел да свири на трион. Свири като на банджо.

– Ти беше снощи – каза Лъстър, – аз пък ще отида довечера. Стига да открия къде си изтървах четвъртачето.

– Вероятно и него ще вземеш.

– Аз? – извика Лъстър. – Да го заведа някъде и да почне да ми вдига врява, така ли?

– А какво правиш, като завдига врява?

– Цапвам го – рече Лъстър, седна на земята и засука крачоли. Другите играеха във водата. – Не сте ли намирали топки? – попита Лъстър.

– Я остави тия приказки! Внимавай да не те чуе баба ти какви ги дрънкаш.

Лъстър нагази в реката, където играеха, и почна да тършува във водата покрай брега.

– Тая заран като идвах, си беше у мен – каза Лъстър.

– Къде го изръси?

– Ей през тая дупка на джоба – каза Лъстър. Тършуваха в реката. После изведнъж всички бързо се изправиха, спряха и пак цамбурнаха и се заборичкаха във водата. Лъстър я взе, а те клечаха във водата и зяпаха през храсталаците нагоре.

– Къде са? – попита Лъстър.

– Още не се виждат.

Лъстър си я пусна в джоба. А те се спуснаха по склона.

– Да е падала някоя топка насам?

– Трябва да е във водата. Кажете, момчета, не сте ли я виждали или чували?

– Не сме чули нищо да пада – рече Лъстър. – Там, в онова дърво чух нещо се удари, ама не знам накъде отиде.

Погледнаха в реката.

– По дяволите! Търсете край брега. Тук падна, видях я.

Потърсиха край брега. Сетне се качиха обратно нагоре.

– Не си ли намирал тая топка? – попита момчето.

– За какво ми е? – рече Лъстър. – Никаква топка не съм виждал.

Момчето влезе във водата и продължи да търси. Извърна се и пак погледна Лъстър. Сетне тръгна по течението.

От върха на хълма човекът извика:

– Хей, кеди!

Момчето излезе от водата и се отправи нагоре.

– Я се чуй! – каза Лъстър. – Млъквай!

– Сега за какво мрънка?

– Господ знае – каза Лъстър. – Изведнъж започва. Цяла сутрин е така. Сигурно защото има рожден ден.

– На колко става?

– На трийсет и три – каза Лъстър. – Кръгли трийсет и три тая заран.

– Значи от трийсет години си стои все на три.

– Казвам, каквото ми е казала мами. Аз не знам. Но така или иначе ще сложим на тортата трийсет и три свещи. А тя е малка, едва ще ги забодем всичките. Млъквай! Ела насам. – Лъстър се приближи и ме хвана за ръката. – Одъртял перко! Или искаш да те цапна?

– Защо не го цапнеш?

– Вече съм го правил. Млъквай сега – каза Лъстър. – Нали ти думам, че не бива да идваш тука. Някоя от тия топки така може да ти отнесе главата! Хайде, ела тук – дръпна ме назад, – сядай. – Аз седнах, а той ми изу обущата и нави панталоните ми нагоре. – Върви сега във водата да си поиграеш и гледай да престанеш с това мрънкане и лигавене.

Млъкнах и влязох във водата, а Роскъс дойде и вика, хайде на вечеря, но Кеди каза още не е време за вечеря, няма да дойда.

Беше се намокрила. Играехме на реката, а Кеди клекна и си намокри дрешката.

Върш каза:

– Как ще те натупа сега майка ти, дето си измокри дрешката.

– Няма да направи такова нещо – каза Кеди.

– Отде знаеш? – попита Куентин.

– То си е моя работа – рече Кеди. – А ти отде знаеш?

– Тя каза – рече Куентин. – Освен това аз съм по-голям от тебе.

– Аз съм вече на седем – каза Кеди. – Значи зная.

– Но аз съм по-голям – каза Куентин. – Вече ходя на училище, кали, Върш?

– Догодина и аз тръгвам на училище – каза Кеди, – нали, Върш?

– Знаеш, че ако си намокриш дрешката, ще си изядеш боя – рече Върш.

– Но тя не е мокра – каза Кеди, изправи се във водата и си погледна рокличката. – Ще я съблека и ще изсъхне.

– Да не си посмяла! – викна Куентин.

– Брей! Ще я съблека пък! – каза Кеди.

– По-добре недей – каза Куентин.

Кеди дойде при мен и Върш и се обърна с гръб.

– Разкопчай ме, Върш – рече тя.

– Върш, да не си посмял! – извика Куентин.

– Но нали дрехата не е моя – рече Върш.

– Разкопчайвай, Върш! – каза Кеди. – Или ще кажа на Дилси какво направи вчера.

– Върш я разкопча.

– Гледай само да се съблечеш! – каза Куентин. Кеди свали роклята си и я захвърли на брега, след което остана по нищо, както я майка родила, само с едни гащи. Куентин я шляпна, а тя се дръпна и падна във водата. Изправи се после и заплиска Куентин и Куентин взе също да я плиска. Водата намокри и нас с Върш, Върш ме вдигна и ме отведе на брега. Каза, че щял да обади Кеди и Куентин и тогава Куентин и Кеди почнаха да го плискат с вода. Той се скри зад един храст.

– Всички ви ще обадя на мами – каза Върш.

Куентин се изкачи на брега и се помъчи да хване Върш, но Върш побягна и Куентин не успя. Когато Куентин се върна, Върш се спря и се развика, че ще ги обади. Кеди му каза, че ако не ги обади, ще му позволят да се върне при нас. Тогава Върш каза, че няма и те му позволиха.

– Сега, предполагам, си доволна – рече Куентин. – Сега и двама ни ще натупат.

– Мен ми е все едно – каза Кеди, – аз ще избягам.

– Да, да! – рече Куентин.

– Ще избягам и никога няма да се върна – каза Кеди. Аз се разплаках. Кеди се обърна и извика: – Шшшт! – И аз млъкнах. Те се заиграха в реката. И Джейсън се

заигра. Самичък беше отишъл по-надолу по течението. Върш излезе иззад храста, вдигна ме и пак ме свали във водата. Кеди бе цялата мокра, а отзад се беше изкаляла и аз се разплаках. Тя се приближи и клекна във водата. – Тихо! – каза тя. – Няма да избягам. – И аз млъкнах. Кеди миришеше на мокри от дъжд дървета.

– Какво става с тебе, попита Лъстър. Не можеш ли да спреш това циврене и да си играеш в реката като хората?_

– Защо не го заведеш къщи? Нали ти казаха да не го водиш на друго място?_

– Той още си мисли, че тази ливада е тяхна, рече Лъстър. А това място от къщата изобщо не се вижда._

– Ние виждаме. Но хората не обичат да гледат идиоти. Не е на хубаво._

Дойде Роскърс и каза, че е време за вечеря, а Кеди му каза, че още не е време за вечеря.

– Време е, време е – рече Роскърс. – Дилси поръча всички да се прибират.

Доведи ги, Върш. – И се изкачи на високото, където мучеше кравата.

– Докато се приберем, сигурно ще изсъхнем – рече Куентин.

– Ти си виновен за всичко – каза Кеди. – Дано да ни понатупат! – Облече си рокличката, а Върш я закопча.

– Няма да познаят, че сте се намокрили – каза Върш, – не ви личи. Освен ако ние с Джейсън не ви обадим.

– Ще обадиш ли, Джейсън? – попита Кеди.

– Кого да обадя?

– Няма да обади – рече Куентин. – Нали, Джейсън?

– На бас, че ще ни издаде – каза Кеди. – На баба ще ни обади.

– Не може да й каже – рече Куентин, – болна е. Ако ходим бавно, ще се мръкне и никой няма да забележи.

– Пет пари не давам дали ще забележат – каза Кеди. – Аз сама ще кажа. Върш, вземи да го качиш нагоре!

– Джейсън няма да издаде – рече Куентин. – Джейсън, не помниш ли какъв лък и стрели ти направих?

– Той се счупи – каза Джейсън.

– Нека каже бе! – обади се Кеди. – Пет пари не давам. Върш, откарай Бенджи нагоре!

Върш приклекна и аз се качих на гърба му.

– А сега довиждане на всички до представлението довечера, каза Лъстър. Хайде, тръгвай, трябва да намерим четвъртачето._

– Ако ходим по-бавно – рече Куентин, – ще се приберем чак по мрънкало.

– Аз няма да ходя бавно – каза Кеди.

Отправихме се нагоре, но Куентин не тръгна с нас. Бе все още долу на реката, когато ние надушихме свините. Събрани в ъгъла, грухтяха и душеха копанята си. Джейсън вървеше зад нас с ръце в джобовете. На оборската врата Роскърс доеше кравата.

– Кравите излязоха с подскоци от обора._

– Давай – каза Т.П., – извикай пак! И аз ще извикам. Ехееей! – Куентин отново ритна Т.П., той падна в копанята, където се хранеха свините, и остана там. – Ха така! – извика Т.П. – Първия път не можа да улучиш. Нали видяхте как ме ритна белият човек? Ехехееей!

Не плачех, но не можех да спра. Не плачех, но земята не се укротяваше и аз заплаках. Земята все така се издигаше нагоре, кравите търчаха по нагорнището. Т.П. се опита да стане. Падна отново и кравите се запуснаха надолу. Куентин ме хвана за ръка и се насочихме към обора. Но оборът изчезна и се наложи да почакаме, докато се върне. Не го видях да се връща. Беше се върнал зад гърба ни и Куентин ме насади в коритото, където се слагаше на кравите да ядат. Хванах се за него, защото и то се понесе нанякъде, така че се държах. Кравите отново се спуснаха по склона и се натикаха във вратата. Не можех да спра. Куентин и Т.П. се спуснаха по наклона, биеха се. Т.П. току падаше надолу, а Куентин все го дърпаше нагоре. Куентин удари Т.П. Аз не можех да спра.

– Изправи се – каза Куентин – и стой тука! Докато не се върна, да не си мръднал!

– Ние с Бенджи се връщаме на сватбата – каза Т.П. – Ехееей!

Куентин отново цапардоса Т.П. Сетне захвана да го блъска в стената. Т.П. се смееше. Щом Куентин го блъснаше в стената, той се опитваше да извика Ехеей, но от смях все не успяваше да извика. Аз спрях да плача, но не можех да се спра. Т.П. се строполи върху мене и вратата на обора поддаде. Тя полетя по стръмнината, Т.П. размахваше ръце и отново падна. Продължаваше да се смее, а аз не можех да спра, помъчих се да стана и паднах, но не можех да спра. Върш каза:

– Хайде, стига ти вече! Да пукна, ако не ти стига. Доста си пискал.

Т.П. още се смееше. Плъсна се на вратата и се смееше.

– Ехеей! – извика той. – Ние с Бенджи се връщаме на сватбата. Бъзов сок.

– Тихо! – каза Върш. – Откъде си го взел?

– От избата – рече Т.П. – Ехеей!

– Тихо бе! – каза Върш. – Къде от избата?

– Навсякъде – рече Т.П. и пак се засмя. – Останали са повече от сто шишета, повече от милион. Пази се, черньо, ще извикам.

– Вдигни го – каза Куентин. Върш ме вдигна. – Изпий това, Бенджи – чашата беше гореща. – Млъквай сега – каза Куентин, – изпий го.

– Бъзов сок – каза Т.П. – Нека аз да го изпия, мистър Куентин.

– Затваряй си устата – рече Върш, – на мистър Куентин му дотегна от тебе.

– Дръж го, Върш – каза Куентин. Хванаха ме. Опари ме по брадата и по ризата.

– Пий – рече Куентин. Хванаха ми главата. Отвътре ми пареше и аз почнах отново. Разплаках се, а вътре в мене ставаше нещо, аз плачех, а те ме държаха, докато свърши. Тогава млъкнах. Всичко наоколо продължаваше, очертанията пак се появиха. – Отвори сандъка, Върш! – Движеха се бавно. – Постели отвътре тия празни чували – сега се разбързаха колкото трябва. – Хайде сега, хванете го за краката! – Продължаваха, светли и плавни. Дочувах Т.П. да се смее. Тръгнах с тях по светналия хълм.

– На върха на хълма Върш ме пусна на земята.

– Ела тук, Куентин – извика той и погледна към склона. Куентин не беше мръднал от реката. Суетеше се в сенките край брега.

– Гушер – каза Кеди, – оставете го да си стои там! – Хвана ме за ръка и като отминахме обора, влязохме. Насред тухлената пътечка беше клекнала жаба. Кеди я прекрачи и ме дръпна. – Хайде, Мори – каза ми тя. Жабата остана да клечи, докато Джейсън я бутна с босия си палец.

– Ще ти излязат пришки – рече Върш. Жабата подскочи и избяга.

– Тръгвай, Мори – подкани ме Кеди.

– Тази вечер има гости – каза Върш.

– Как позна? – попита Кеди.

– По лампите – каза Върш, – всички прозорци светят.

– Че какво, ако поискаме, можем да запалим лампите и без гости – каза Кеди.

– На бас, че има гости – рече Върш. – Най-добре влезте през задния вход и се качете горе.

– Голяма работа! – каза Кеди. – Ще вляза направо в гостната и ще ги видя.

– И тогава баща ти ще те напердаши, казвам ти – рече Върш.

– Все едно – каза Кеди, – влизам направо в гостната. Влизам в трапезарията и сядам на вечеря.

– Къде сядаш? – попита Върш.

– На бабиния стол – отвърна Кеди. – Тя се храни в леглото.

– Гладен съм – каза Дженсън. Изпревари ни и се завтече по алеята. Но беше с ръце в джобовете и падна. Върш отиде и го вдигна.

– Който тича с ръце в джобовете, не може да се държи на краката си – рече Върш. – Какъвто си дебеланко, не можеш ги измъкна навреме, за да се удържиш.

Баща ми стоеше на кухненските стъпала и каза:

– Къде е Куентин?

– Идва по пътечката – рече Върш. Куентин се мъknеше едва-едва. Ризата му представляваше бяло размазано петно.

– А-ха – каза баща ми. По стъпалата и над него падаше светлина.

– Кеди и Куентин се плискаха с вода – обади Дженсън. Зачакахме какво ще стане.

– Така ли? – рече баща ми. Когато Куентин се показва, баща ми рече: – Тази

вечер ще вечеряте в кухнята. – Сетне ме вдигна и освен по стъпалата, светлината рукна и върху мене. Виждах Кеди и Джейсън, Куентин и Върш отвисоко. Баща ми се обърна към стъпалата. – Само че трябва да пазите тишина.

– Защо трябва да пазим тишина, татко? – попита Кеди. – Гости ли имаме?

– Да – каза баща ми.

– Нали ти казах, че имате гости – рече Върш.

– Не беше ти! – викна Кеди. – Аз казах, че имаме гости. И казах, че...

– Тихо! – сгълча баща ми.

Те млъкнаха, а баща ми отвори вратата, минахме по задния пруст и влязохме в кухнята. Там беше Дилси. Баща ми ме остави на стола, затвори ме с подвижната дъска и ме бутна към масата, където вече имаше вечеря. От чиниите се вдигаше пара.

– Наглеждай ги, Дилси – каза той, – и не им разрешавай да вдигат по-голяма тупурдия.

– Слушам, сър – каза Дилси. Баща ми тръгна да излиза.

– Помнете – каза той зад гърбовете ни, – Дилси ще ви наглежда. – Аз се наведох над вечерята и парата обви лицето ми.

– Нека тази вечер аз да ги наглеждам, татко – каза Кеди.

– Аз няма да те слушам – рече Джейсън. – Дилси ще слушам.

– Ако рече татко, мене ще слушаш – каза Кеди. – Нека мене да слушат, татко!

– Няма! – рече Джейсън. – Няма да те слушам.

– Тишина! – каза баща ми. – Тогава Кеди ще ви наглежда. Дилси, като свършат, да се качват горе, но по задното стълбище.

– Добре, сър – каза Дилси.

– Видяхте ли! – каза Кеди. – Сега, надявам се, мене ще слушате.

– Млъквайте всички – изкомандува ни Дилси. – Тази вечер трябва да се пазим тишина.

– Защо пък тази вечер да се пазим тишина? – прошепна Кеди.

– Не е ваша работа – рече Дилси. – Като рече господ, ще узнаете. – Донесе ми купичката. Парата се вдигаше и ме гъделичкаше по лицето. – Ела тука, Върш – каза Дилси.

– Дилси – попита Кеди, – а кога ще рече господ?

– В неделя – каза Куентин. – Нищо ли не знаеш?

– Шшшшт! – скара се Дилси. – Мистър Джейсън не каза ли да се пазим тишина?

Хайде, вечеряйте. Ето, Върш, вземи му лъжицата. – Ръката на Върш пхна лъжицата в купата, сетне лъжицата се издигна към устата ми. Парата ми гъделичкаше устата. И тогава престаняхме да дъвчим, спогледахме се и замълчахме. Чухме го пак и аз заплаках.

– Какво беше това? – каза Кеди и сложи ръка върху моята.

– Това беше мама – рече Куентин. Лъжицата се вдигна и аз я налапах. После отново заплаках.

– Тихо – каза Кеди. Но аз не млъкнах и тя стана, дойде и ме обхвана с ръце. Дилси затвори и двете врата и вече нищо не се чуваше. – Млъквай сега – каза Кеди. Млъкнах и продължих да ям. Куентин не ядеше, но Джейсън ядеше.

– Това беше мама – повтори Куентин и се изправи.

– Сядай си на мястото – скара се Дилси. – Оттатък има гости, къде с тия кални дрехи? Кеди, сядай и ти, наяжте се.

– Тя плачеше – каза Куентин.

– Като че ли някой пееше – рече Кеди. – Нали, Дилси?

– Изяждайте си вечерята, както поръча мистър Джейсън – каза Дилси. – Като рече господ, всичко ще разберете. – Кеди се върна на стола си.

– Казах ли ви, че ще имат празненство? – рече тя.

– Изяде си всичко – съобщи Върш.

– Донеси му купичката тука – нареди Дилси. Купата изчезна.

– Дилси – обади се Кеди, – Куентин не иска да яде. Нали е длъжен да ме слуша?

– Изяж си вечерята, Куентин – каза Дилси. – Всички да се нахраните и да ми се махате от кухнята.

– Не искам повече да вечеряам – каза Куентин.

– Щом казвам, че трябва, трябва да си я изядеш, нали, Дилси? – каза Кеди.

Купата вдигаше пара право в лицето ми, ръката на Върш натопа лъжицата и

парата ми погъделичка устата.

– Не искам повече – рече Куентин. – Как така ще правят празненство, когато баба е болна?

– Те са на долния етаж – каза Кеди. – Но тя може да се покаже на стълбите и да ги види. И аз така ще направя, само да си облека нощницата.

– Мама плачеше – рече Куентин. – Дилси, нали плачеше?

– Слушай, момченце, не ме задявай! – каза Дилси. – Вие като се нахраните, аз тепърва ще готвя вечеря за хората. – След малко Джейсън си обра чинията и взе да плаче. – И ти ли пусна гайдата? – попита Дилси.

– Откакто баба е болна, всяка нощ плаче – каза Кеди, – защото не може да спи при нея. Бебешки работи!

– Аз ще ви обадя – закани се Джейсън разплакан.

– Нали вече ни обади – каза Кеди. – Сега няма за какво да портиш.

– Всички трябва да си лягате – рече Дилси. Тя ме свали от стола, обърса ми лицето и ръцете с топла кърпа и каза: – Върш, нали ще успееш да ги заведеш по задното стълбище, само че тихо? Хайде, Джейсън, стига си ревал!

– Още е много рано да си лягаме – каза Кеди. – Никога не сме си лягали толкова рано.

– Но тази вечер се налага – рече Дилси. – Баща ви каза, щом се навечеряте, веднага да се качвате горе. Нали чухте?

– Той каза аз да се грижа – каза Кеди.

– Тебе няма да те слушам – каза Джейсън.

– Длъжен си – рече Кеди. – Тръгвай, ще правиш каквото ти казвам.

– Успири ги, Върш! – нареди Дилси. – Тази вечер трябва да пазим тишина, чухте ли?

– Защо да пазим тишина точно тази вечер? – попита Кеди.

– Майка ви не се чувства добре – каза Дилси. – Тръгвайте сега с Върш.

– Нали ви казах, че мама плачеше – рече Куентин.

Върш ме вдигна и отвори вратата към задния пруст. Излязохме и Върш отново затвори вратата. Усещах го до себе си. Миришеше на Върш.

– Мълчете сега. Още няма да се качваме горе. Мистър Джейсън заповяда всички да се качват и каза да ме слушате. И аз няма да ви слушам. Но каза, че се отнася до всички. Нали, Куентин? – Усещах главата на Върш. И чувах как си говорим. – Нали, Върш? Да, точно така. И значи аз казвам за малко да излезем навън. Хайде. – Върш отвори вратата и излязохме навън. Слязохме по стъпалата.

– Най-много ми се иска да отидем в къщата на Върш – каза Кеди, – там няма да ни чуват. – Върш ме пусна на земята, Кеди ме хвана за ръка и поехме по тухлената пътека. – Ела – рече тя, – жабока го няма, скок-подскок, досега е стигнал в градината. Може да видим друг.

Насреща се зададе Роскъс с гюмовете и продължи нататък. Куентин не дойде с нас. Остана да седи на кухненските стъпала. Слязохме към къщата на Върш. Обичах миризмата на тяхната къща. _Вътре тлееше огън и клекнал само по риза, Т.П. го раздухваше да се разгори._

Тогава аз станах. Т.П. ме облече и влязохме в кухнята да ядем. Дилси пееше, аз заплаках и тя млъкна.

– Не го дръж в къщата – каза Дилси.

– Натам не можем да отидем – рече Т.П.

Играхме на реката.

– Дотам няма как да се отиде – каза Т.П. – Не помниш ли, мама каза, че не може.

Дилси пееше в кухнята и аз се заплаках.

– Шшт! – смъмра ме Т.П. – Тръгвай, да вървим в обора.

В обора Роскъс доеше. Доеше с една ръка и пшкаше. На вратата бяха накацали някакви птици и го наблюдаваха. Едната слезе оттам и отиде да се храни заедно с кравите. Аз наблюдавах Роскъс, докато дои, а Т.П. се зае да нахрани Куини и Принс. Телето беше в дворчето на кочината, буташе с муцуна телта и промучаваше.

– Т.П. – извика Роскъс. Т.П. му отговори от обора. Фанси подаваше глава над вратата, защото Т.П. още не беше я нахранил. – Хайде свършвай там! – каза Роскъс. – Трябва да довършиш доенето, че дясната ми ръка вече за нищо не я бива.

Т.П. дойде да дои.

– Защо не отидеш на доктор? – попита той.

– Докторът не може да ми помогне – каза Роскърс. – Тука при нас не може.

– Че какво, като е тука? – попита Т.П.

– Тука хората, нямат късмет – рече Роскърс. – Ако си свършил, прибери телето.

– Тука хората нямат късмет, каза Роскърс. Огънят се надигна и се снижи зад него и Върш и се плъзна по лицата им. Дилси ме сложи да си легна. Леглото миришеше на Т.П. и ми стана приятно.

– Все много знаеш – каза Дилси. – Да не си сънувал?

– Защо ми е да сънувам? – каза Роскърс. – Един пример не лежи ли там на леглото? Няма ли и други примери? От петнайсет години насам кой не ги е виждал?

– Да кажем – рече Дилси, – но нали на теб и на твоите нищо не се е случило? Върш работи. Фрони не е вече на твоите ръце, омъжи се, а Т.П. расте и когато раматизът те довърши, ще те замести.

– Досега са два примера – каза Роскърс, – но ще се появи още един. Видял съм признаците, а и ти си ги видяла.

– Тая нощ чух кукумявка – каза Т.П. – А и Дан не дойде за вечеря. Но не беше по-наблизо от обора. Почна да вие току след мръкнало. И Върш я чу.

– Няма да е само един – рече Дилси. – Покажете ми кой човек няма да умре, да ме прости Исус.

– Умиращата не е всичко – каза Роскърс.

– Знам те какво си мислиш – рече Дилси. – А и да му повтаряш името, няма да е на добро, освен ако не се примириш, когато реве.

– Тука хората са без късмет – рече Роскърс. – Още в началото го разбрах, но щом му смениха името, стана ми ясно.

– Затваряй си устата – каза Дилси и вдигна завивката ми. Миришеше на Т.П. – Млъквайте всички, че да заспи!

– Видях аз знака – рече Роскърс.

– Знак, че Т.П. ще трябва да ти поеме цялата работа – каза Дилси. – Заведи ги с Куентин долу у нас, да играят с Лъстър, там Фрони ще ги наглежда, а после, Т.П., иди да помогнеш на баща си.

Като се нахранихме, Т.П. вдигна Куентин и отидохме у тях. Лъстър си играеше в прахоляка. Т.П. остави Куентин и тя също се заигра в прахта. Лъстър имаше някакви макари, той и Куентин се сбиха за тях и Куентин ги спечели. Лъстър се разплака, Фрони излезе и му даде една консервена кутия да играе, след което аз спипах макарите, но Куентин се спречка с мен и аз се разплаках.

– Шшт! – каза Фрони. – Не те ли е срам, да взимаш играчките на едно малко дете, а? – Сетне взе от мен макарите и ги върна на Куентин. – Млъквай сега – рече тя, – млъквай, чуваш ли? Шштшт! Заслужава си един пердах, това ти трябва на тебе. – Фрони дръпна Лъстър и Куентин. – Елате тука – каза тя.

Тръгнахме към обора. Т.П. доеше кравата, а Роскърс седеше на сандъка.

– Какво пак е направил? – попита Роскърс.

– Дръжте го тук – каза Фрони. – Пак се сби с малките. Взима им играчките. Хайде сега, стой тука с Т.П. и се постарай за малко да помълчиш.

– Сега хубаво да почистиш вимето – рече Роскърс. – Миналата зима от твоето доене младата крава съвсем пресъхна. Ако и на тая млякото секне, край на млякото! Дилси пееше.

– Оттатък не може – каза Т.П. – Нали знаеш, мама каза, че там не бива да ходиш.

Те пееха.

– Хайде – каза Т.П., – да идем да играем с Куентин и Лъстър. Тръгвай.

Куентин и Лъстър си играеха в прахоляка пред къщата на Т.П. В къщата гореше огън – ту припламне, ту стихне. Пред него седеше Роскърс, целият черен.

– Вече са три, боже опази – рече Роскърс. – Още преди две години ти казах. Тука хората нямат късмет.

– Тогава защо не се пръждосаш? – каза Дилси. Събличаше ме. – С тия приказки за нямането на късмет си побъркал Върш да мисли все за Мемфис. Трябва да си много доволен.

– Това да му е на Върш нямането на късмет – рече Роскърс.

Влезе Фрони.

– Готови ли сте? – попита Дилси.

– Т.П. привършва – каза Фрони. – Мис Каалайн иска от тебе да сложиш Куентин да спи.

– Ще дойда веднага щом се оправя – каза Дилси. – Досега трябваше да е разбрала, че нямам крила.

– Какво ти разправям аз – рече Роскъс, – няма късмет за такива хора, дето и на собственото си дете името никога не са споменали.

– Тихо! – каза Дилси. – Или искаш пак да ревне?

– Да гледаш дете, което и на майка си името не знае! – рече Роскъс.

– Ти за нея не бери грижа – каза Дилси. – Всичките съм ги отгледала и мисля, че мога да отгледам още едно. Тихо сега! Ако ще спи, да заспива.

– Какво ти име! – обади се Фрони. – Той нищо име не знае.

– Само кажи някое, пък ще видим – каза Дилси. – Кажи му го, както е заспал, бас държа ще го чуе.

– Той знае много повече, отколкото си мислят хората – рече Роскъс. – И знае кога на кого ще му дойде времето, също като божия часовник. Да можеше да говори, щеше да ти каже и неговото кога ще дойде. И твоето. И моето.

– Мами, махни Лъстър от това легло – каза Фрони. – Туй момче ще го урочаса.

– Затваряй си устата – каза Дилси. – Толкоз ли ти стига умът, а? За кво ти е да слушаш Роскъс? Лягай, Бенджи! – Дилси ме сбута и аз се наврях в леглото, където Лъстър вече спеше. Дилси донесе едно дълго дърво и го постави между Лъстър и мене. – Стой си сега на своята половина – каза тя. – Лъстър е малък, да не му направиш нещо!

– Още не бива да отиваш, каза Т.П. Почакай_. Погледнахме зад ъгъла на къщата и видяхме как колите си тръгват.

– Хайде – рече Т.П. Той вдигна Куентин и се спуснахме към ъгъла на оградата да ги видим, като минават. – Ето го – каза Т.П., – вижте го, със стъклото. Гледайте. Поставен е вътре. Виждате ли?

– Хайде, рече Лъстър, ще отнесе тази топка у дома, за да не се изгуби. Не, господинчо, тя не е за тебе. Ако ония хора те забележат с нея, ще кажат, че си я откраднал. Мълчи сега. Няма да ти я дам. За какво ти е на тебе? Ти не можеш да играеш с никакви топки_.

Фрони и Т.П. играеха в прахоляка пред вратата. Т.П. беше напълнил едно шише със светулки.

– Как можахте всички да се измъкнете? – попита Фрони.

– Имаме гости – рече Кеди. – Татко каза тази вечер мене да слушат. Предполагам, че и ти с Т.П. ще трябва да ме слушате.

– Аз няма да те слушам – каза Джейсън. – Фрони и Т.П. също няма да те слушат.

– Ще ме слушат, само да кажа – рече Кеди. – Но може за тях и да не кажа.

– Т.П. никого не слуша – рече Фрони. – Почнаха ли вече погребението?

– Какво е това „погребение“? – попита Джейсън.

– Мами не ти ли каза да не им казваш? – рече Върш.

– Къде я оплакват? – попита Фрони. – Сестра Бюла Клей я оплакваша два дни.

– Оплакваша в къщата на Дилси. Дилси я оплакваше. А Дилси като оплакваше, Лъстър каза Тихо и ние мълкнахме и аз тогава заплаках, а Блу взе да вие под кухненските стъпала. После Дилси спря и ние престанахме._

– О – каза Кеди, – това е при негрите. При белите хора няма погребения.

– Мами поръча да не им казваме, Фрони – рече Върш.

– Какво да не казвате? – попита Кеди.

– Дилси изстена и когато стигна до мястото, аз заплаках, а Блу взе да вие под стъпалата. Лъстър, извика Фрони от прозореца и ги отведе към обора. При тая гюрултия не мога нищо да сготвя. Че и това псе. Махай ги оттука._

– Не отивам там, рече Лъстър. Може пак да видя татко. Снощи го видях там да маха с ръце._

– Искам да зная защо да няма – рече Фрони. – И белите умират. Според мен баба ти умря, както може да умре всеки черен.

– Умират кучетата – каза Кеди. – Когато Нанси падна в ямата и Роскъс я застреля, мишеловите накачаха и я оглозгаха.

На лунната светлина костите се очертаха в ямата, в черната яма, където имаше тъмнеещи лозници, сякаш някои от формите бяха застинали. След това всички застинаха и стана тъмно и когато и аз застинах, за да почна отново, чух майка си и нозе, които бързо се отдалечават; долових и миризмата. Сетне се появи стаята, но очите ми си бяха останали затворени. Все така не преставах. Долавях миризмата. Т.П. разбоде чаршафите.

— Тихо — каза той. — Шшшшт! — Миришеше ми. Т.П. ме вдигна и бързо ми нахлузи дрехите. — Престани, Бенджи — рече той. — Отиваме в нашата къща. Нали искаш да отидем в нашата къща, там е Фрони. Шшшшт, тихо! — Завърза ми обувките, сложи ми шапката и излязохме. Във вестибюла светеше. От другата страна се чуваше майка ми. — Шшшшт, Бенджи! — каза Т.П. — След малко сме навън.

Отвори се врата и сега по-силно отпреди долових миризмата. Подаде се една глава. Не беше баща ми. Татко лежеше там болен.

— Не можеш ли да го изведеш вън от къщи?

— Нали това правим — каза Т.П. Дилси се качваше по стълбите.

— Тихо, тихо! — рече ти. — Заведи го у нас, Т.П. Фрони му е приготвила легло. Хайде сега, всички да се погрижите за него. Тихо, Бенджи. Тръгвай с Т.П. — След това отиде там, откъдето се чуваше гласът на майка ми.

— По-добре да остане там. — Гласът не беше на баща ми. Вратата се затвори, но аз все така долавях миризмата.

Слязохме по стълбата. Стъпалата свършваха в тъмното, Т.П. ме хвана за ръката и през външната врата се намерихме в нощта. В задния двор Дан виеше.

— Надушил е — каза Т.П. — И ти ли така разбра? — Като слязохме по стъпалата, настъпихме сенките си. — Забравил съм ти палтото — каза Т.П., — без него не можеш. Но няма да се върна. — Дан виеше. — Тихо де! — рече Т.П. Сенките ни се раздвижиха, но сянката на Дан не мръдна, тя само виеше заедно с него. — Не мога да те заведа у дома, като ми ревеш — каза той. — Отде го извади тоя глас на жабок? И без това не си по-добър. Давай! — Поехме по тухлената пътека, а заедно с нас и сенките ни. Кочината миришеше на свине. На празното място кравата преживяше и гледаше към нас. Дан виеше. — Ще събудиш целия град — рече Т.П. — Млъкни най-сетне! — До реката видяхме Фанси да пасе. Като стигнахме там, луната вече осветяваше водата. — Хайде, хайде, господинчо — каза Т.П., — още сме много наблизо, тук не бива да спираме. Върви... Я се погледни, измокри си целия крачол. Ела насам. — Дан виеше. — От заплетената трева изникна ямата. В къпинака костите се заоблиха. — Хайде сега — каза Т.П., — ако искаш, скъсай си гърлото от рев! Имаш цяла нощ пред себе си и двацет акра пасище, реви!

Т.П. се излегна в ямата, а аз седнах и се загледах в костите на изядената от мишеловите Нанси. Те изпляскаха с криле от ямата, черни и небързащи и натежали.

— Като бяхме тука преди малко, беше у мене, каза Лъстър. Показах ти го. Не го ли видя? Точно на това място го извадих от джоба си и ти го показах. —

— Мислиш ли, че мишеловите няма да оглозгат и баба? — каза Кеди. — Ти и без това си побъркан.

— Ти си мишелов! — каза Джейсън и заплака.

— А ти си глупак — рече Кеди. Джейсън плачеше и стискаше ръце в джобовете си.

— Джейсън ще стане богат човек — каза Върш, — непрекъснато си стиска парите. Джейсън плачеше.

— Вие го разплакахте — рече Кеди. — Недей, Джейсън. Как така мишеловите ще влязат при баба, нали татко няма да ги пусне! Ти ще позволиш ли на някой мишелов да те гложга? Млъквай сега.

Джейсън млъкна.

— Фрони каза, че било погребение — каза той.

— Да, ама не е! — рече Кеди. — Гости имат. Фрони нищо не разбира от тия неща. Искате да му дадете светулките, Т.П. Дай му да ги подържи за малко. — Т.П. ми даде шишенцето със светулките. — Сигурна съм, че ако заобиколим откъм прозореца на гостната, ще можем да видим какво става — рече тя. — И тогава ще ми повярвате.

— Аз вече знам — каза Фрони, — няма нужда да гледам.

— Ти по-добре си затваряй устата, Фрони — рече Върш. — Мама ще ти хвърли един пердах.

— И какво е? — попита Кеди.

– Каквото си знам, знам – рече Фрони.
– Елате – каза Кеди – да заобиколим отпред. Тръгнахме.
– Т.П. си иска светулките – каза Фрони.
– Нека ги подържи още малко, Т.П. – рече Кеди. – Ще ти ги върнем.
– Да не би вие да сте ги хванали? – каза Фрони.
– Ще му ги оставите ли за още малко, ако ви позволя да дойдете и вие с Т.П.?
– рече Кеди.

– Никой не е казал, че аз и Т.П. трябва да те слушаме – каза Фрони.
– А ако кажа, че не трябва, ще му ги оставите ли за още малко? – рече Кеди.
– Добре – каза Фрони, – нека да ги държи, Т.П. Ще ги видим, като оплакват.
– Не оплакват! – каза Кеди. – Казвам ви, че това е гости. Оплакват ли, Върш?
– Как да разберем, като стоим тука? – рече Върш.
– Тръгвайте – подкани Кеди. – Фрони и Т.П. може и да не ми се подчиняват. Но останалите са длъжни. Върш, най-добре е да го поносиш, че става тъмно.

Върш ме взе на ръце и така заобиколихме кухнята.

Като погледнахме зад ъгъла, видяхме, че по алеята се приближават светлини.
Т.П. се върна до вратата на избата и я отвори. Знаете ли какво има долу, попита Т.П. Газирана вода. Видях мистър Джейсън, като я донесе с две ръце. Почакай за минутка.

Т.П. погледна през кухненската врата. За какво надничаш, попита го Дилси. Къде е Бенджи?

Навън, каза Т.П.

Върви го наглеждай, рече Дилси. Дръж го навън сега.

Добре, мем, каза Т.П. Почнаха ли?

Върви, върви, дръж момчето по-далече от къщата, каза Дилси. И без това толкова работа си имам.

Изпод къщата изпълзя змия. Джейсън каза, че не го е страх от змии, а Кеди каза, че него го е страх, но нея не. Върш каза, че и двамата ги е страх, а Кеди му се сопна да мълчи, защото татко така е казал.

Сега не е нужно да ми се разрежаваш, каза Т.П. Искаш ли малко от този бъзов сок?

Сокът ми погъделичка носа и очите.

Ако няма да го пиеш, нека аз го довърша, каза Т.П. Ето така. Я сега най-добре да вземем още едно шише, докато няма кой да ни види. Ти си мълчи.

Спряхме под дървото пред прозореца на гостната. Върш ме остави на мократа трева. Беше ми студено. Всички прозорци светеха.

Ето там е баба – рече Кеди. – Всеки ден е болна, ама като оздравее, ще си направим пикник.

Каквото си знам, знам – каза Фрони. Дърветата шушнеха. Тревата също.

А другият прозорец е, дето лежахме от брусница – рече Кеди. – Фрони, а вие с Т.П. къде лежахте от брусницата?

Май че там, където си бяхме – каза Фрони. – Още не са почнали – рече Кеди.

Готвят се да почнат, каза Т.П. Ти стой тука, пък аз да довлека оня сандък, че да погледнем през прозореца. Хайде, дай да допием тоя сок. Така ми действа отвътре, че се чувствам като улулица.

Изпихме бъзовия сок. Т.П. напъха шишето през решетката за цветя, под основата на къщата, и се отдалечи. Дочувах ги в антрето и се подпрях с присвити ръце на стената. Т.П. домъкна сандъка. Падна и почна да се смее. И остана така, да лежи в тревата и да се смее. Сетне се надигна и дотътра сандъка под прозореца, внимавайки да не се хили.

Страх ме е да не се развикам – каза Т.П. – Качи се на сандъка и виж дали не са почнали.

Не са, защото музиката още не е дошла – рече Кеди.

Музика няма да има – каза Фрони.

Ти отде знаеш? – попита Кеди.

Каквото си знам, знам – каза Фрони.

Нищо не знаеш – рече Кеди и се доближи до дървото. – Повдигни ме, Върш.

Баща ти нали забрани да се въртите около това дърво? – каза Върш.

Това беше отдавна – рече Кеди. – Сигурно вече е забравил. На всичко отгоре

той каза тази вечер мене да слушате. Не каза ли, че трябва днес на мене да се подчинявате?

— Аз няма да ти се подчинявам — каза Джейсън, — а също и Фрони и Т.П.

— Повдигни ме, Върш — рече Кеди.

— Твоя работа — каза Върш, — само че ти ще обереш пешкира, не аз. — Сетне повдигна Кеди до първите клони на дървото. А ние се зазяпахме в окаляните й гащи. След това тя се скри от погледа ни. Чухме как дървото се чупи. — Мистър Джейсън каза, че ако скършиш дървото, ще ядеш пердах.

— Аз ще я обадя — рече Джейсън.

Дървото утихна. Вдигнахме очи към неподвижните клони.

— Какво виждаш? — прошепна Фрони.

— Видях ги. Сетне видях Кеди, закачила косите си с цветя и с дълъг воал като бляскав вятър. Кеди, Кеди. —

— Тихо — рече Т.П. — Ще те чуят. Бързо слизай долу! — И ме дръпна. Кеди. Впих пръсти в стената. Кеди. Т.П. ме дръпна. — Мълчи — каза той, — мълчи! Бързо ела насам! — И ме дръпна нататък. Кеди. — Тихо, Бенджи, искаш да те чуят ли? Ела да пием още малко бързов сок и като се укротиш, ще се върнем. По-добре да вземем още едно шише, вместо да викаме и двамата. Можем да кажем, че Дан го е изпил. Мистър Куентин все казва, че било много умно куче. Ние пък ще кажем, че е куче, което пие бързов сок. — Луната светеше над стъпалата за избата. Пихме още сок. — Знаеш ли какво ми се иска? — попита Т.П. — Искан ми се ей-сега някоя мечка да застане на вратата на избата. И знаеш ли кво ще направя? Ще заста на пред нея и ще й се изплюя в муцуната. Дай шишето да си запуща устата, че да не извикам. — Т.П. падна на земята и се разсмя, а вратата на избата и луната отскочиха встрани и нещо ме удари. — Мълчи — извика Т.П., като се мъчеше да си спре смеха. — Божичко, всички са ни чули. Ставай, Бенджи, бързо, вдигай се! — Той затрополя насам-натам и се смееше, а аз се помъчих да стана. Стъпалата на избата излизаха стръмно нагоре към лунната светлина и Т.П. падна по тая стръмнина, луната го освети, аз се затичах към оградата, а той ме следваше и викаше: — Мълчи, мълчи! — Сетне падна в цветята и все се смееше, а аз налетях на сандъка. Като рекох да се кача отгоре му, той отскочи, удари ме по тила и гърлото ми издаде някакъв звук. Звукът се повтори и аз се отказах да се качвам, звукът се появи отново и аз се разплаках. Т.П. ме повлече, но гърлото ми продължаваше да издава този звук, едно след друго, и аз вече не разбирах плача ли, не плача ли. Т.П. се стовари отгоре ми и се смееше, а гърлото ми все издаваше този звук и тогава Куентин скрита Т.П. и Кеди ме обхвана с две ръце и с бляскавия си воал. Вече не ми миришеше на дървета и аз се разплаках.

— Бенджи, рече Кеди, Бенджи! И отново ме обгърна с ръце, но аз се отдалечих. —

— Какво има, Бенджи? — каза тя. — Да не е тази шапка? — Махна си шапката и наново ме приближи, но аз се отдалечих. — Бенджи, какво има, Бенджи? Какво ти е направила Кеди?

— Не ми се нрави претенциозната ти рокля — забеляза Джейсън. — Ти се мислиш за много голяма, нали? И си въобразяваш, че си по-добра от останалите. Фукла!

— Я си затваряй устата — скастри го Кеди, — мръсно зверче! Бенджи.

— Понеже си на четиринайсет, та се мислиш за много голяма, нали? — каза Джейсън. — Мислиш се за кой знае какво. Не е ли така?

— Тихо, Бенджи — рече Кеди, — пречиш на мама. Тихо! — Но аз не млъкнах и когато тя се отдалечи, тръгнах след нея, а тя се спря на стълбите и зачака. Спрях и аз. — Какво има, Бенджи? — каза тя. — Кажи на Кеди, тя всичко ще направи. Хайде, опитай.

— Кендейси — извика мама.

— Тук съм — каза Кеди.

— Защо го дразниш? — рече майка ми. — Доведи го тук. — Отидохме в мамината стая, тя лежеше там болна, с кърпа на главата. — Какво ви става сега? — попита майка ми. — Бенджамин?

— Бенджи — повика ме Кеди, приближи се, но аз се дръпнах.

— Сигурно нещо сте ми направили — каза мама. — Защо не го оставите един път на мира, да си отдъхна и аз? Дайте му кутията, а вие си гледайте работата и го оставете, моля ти се.

Кеди донесе кутията, остави я на пода и я отвори. Беше пълна със звезди. Като

стоя неподвижен, и те неподвижни. Мръдна ли, почват да блестят и да искрят. Умълчах се. Сетне чух Кеди да се движи и отново започнах.

– Бенджамин – повика ме майка ми, – ела тука. – Отидох до вратата. – Слушай, Бенджамин...

– Какво има пак? – каза баща ми. – Къде отиваш?

– Свали го долу, Джейсън, и намери някой да го пази. Поне ти знаеш, че съм болна.

Баща ми затвори вратата зад нас.

– Т.П. – извика той.

– Да, сър – обади се Т.П. от долния етаж.

– Бенджи слиза – каза баща ми. – Отивай при Т.П.

Приблжих се до вратата на банята и чух водата.

– Бенджи! – извика Т.П. отдолу. Чувах водата и се заслушах. – Бенджи! – викна Т.П. Слушах водата. Но вече не я чувах и тогава Кеди отвори вратата.

– Ха, Бенджи – рече тя. Като ме погледна, тръгнах към нея, а тя ме обхвана с ръце. – Пак намери Кеди, а? Да не си помисли, че Кеди е избягала? – Кеди миришеше на дървета. Отидохме в нейната стая. Тя седна пред огледалото, хвана си ръцете и ме погледна. – Хайде, Бенджи, какво искаш? – каза тя. – Не бива да плачеш. Кеди никъде няма да отиде. Я виж тук – каза тя, взе шишенцето, отхлупи го и ми го поднесе под носа. – Я помириши, хубаво, нали? – Но аз плачех и не млъквах, а тя държеше шишенцето и ме гледаше. – Ох! – каза тя, остави шишенцето и ме прегърна. – Значи това било, а? Мъчиш се да кажеш на Кеди, ама не можеш да й кажеш. Искал си, но не можеш, нали? Не бой се, няма, Кеди няма никъде да отиде. Разбира се, че няма. Чакай само да се облека. – Кеди се облече, пое отново шишенцето и слязохме в кухнята. – Дилси – каза Кеди, – Бенджи иска нещо да ти подари. – Наведе се и ми тикна шишенцето в ръката. – Подай го сега на Дилси. – Кеди ми хвана ръката и Дилси взе шишенцето.

– Да пукна – каза Дилси, – ако моето момче не ми е донесло парфюм! Роскъс, я погледни тука.

Кеди миришеше на дървета.

– Ние не обичаме парфюмите – рече Кеди.

– Миришеше на дървета.

– Хайде сега – каза Дилси, – вече си много голям, за да спиш с други хора. Голямо момче си, на тринайсет години. Вече можеш да спиш и сам в стаята на вуйчо Мори.

Вуйчо Мори беше болен. Боляха го очите и устата. Върш му качи вечерята на поднос.

– Мори казва, че щял да застреля злосторника – каза баща ми. – Казах му по-добре да не споменава предварително на Патерсън. – И отпи.

– Джейсън! – обади се майка ми.

– Кого да застреля бе, татко? – попита Куентин. – И за какво ще го застрелва вуйчо Мори?

– Защото не може да понесе една шега – каза, баща ми.

– Джейсън – рече майка ми, – как можеш? Ще убият Мори от засада, а ти ще си стоиш и ще се хилиш!

– Тогава Мори да стои по-далеч от засадите – каза баща ми.

– Татко, а кого ще застреля? – попита Куентин. – Кого иска да застреля вуйчо Мори?

– Никого – рече баща ми. – Аз нямам пистолет.

Майка ми се разплака.

– Ако ти се свиди, че Мори ти яде от храната, бъди мъж и му го кажи в очите, а не да му се подиграваш пред децата, зад гърба му!

– Как ще ми се свиди! – каза баща ми. – Аз се възхищавам от Мори. Само ми повишава чувството за расово превъзходство, цена няма. Не бих го разменил дори за един двоен впряг. И знаеш ли защо, Куентин?

– Не – каза Куентин.

– Et ego in Arcadia*, забравил съм как беше сено на латински – каза баща ми.

– Нищо, нищо – рече той, – просто се шегувах. – Пак пи, сетне остави чашата и сложи ръка върху рамото на майка ми.

[* Et ego in Arcadia (лат.) – „И аз съм бил в Аркадия“, т.е. преживял съм щастливи времена – по надписа в една пасторална картина на италианския живописец Скидани (1559–1615). – Б.пр.]

– Ама че шега! – рече майка ми. – Хората от моя род с нищо не стоят по-долу от вашия род. И само защото Мори не е добре със здравето...

– Разбира се – каза баща ми, – лошото здраве е първопричината за целия живот. Раждаме се с болести, разлагаме се и накрая изгниваме. Върш!

– Да, сър – обади се Върш иззад стола ми.

– Вземи гарафата и я напълни.

– И кажи на Дилси да вземе Бенджамин и да го слага да спи – каза майка ми.

– Голямо момче си – рече Дилси. – На Кеди й омръзна да спи с тебе. Млъквай сега, че да можеш да заспиш. – Стаята изчезна, но аз не млъкнах, стаята отново се завърна, появи се Дилси и като приседна на леглото, загледа ме. – Бъди послушно момче и млъчи – каза тя. – Но май не си. Постарай се тогава да изчакаш минутка.

И тя изчезна. На вратата нямаше нищо. После там се показа Кеди.

– Тихо – рече Кеди, – идвам.

Умълчах се, а Дилси отгърна покривката на леглото и Кеди се вмъкна между покривката и одеялото, без да си сваля хавлията.

– Ето – каза тя, – тук съм.

Дилси донесе едно одеяло, метна го отгоре й и го затъкна от всички страни.

– Той веднага ще се унесе – каза Дилси. – Ще ти оставя лампата в стаята да свети.

– Добре – каза Кеди. Сгуши глава на възглавницата до моята. – Лека нощ, Дилси.

– Лека нощ, мила – каза Дилси. Стаята потъна в черно.

– Кеди миришеше на дървета.

Погледнахме към нея нагоре в дървото.

– Какво ли вижда, а, Върш? – прошепна Фрони.

– Шшшт – обади се Кеди от дървото.

Дилси се показва иззад ъгъла на къщата и извика:

– Я веднага тука! Защо не сте горе, както нареди баща ви, ами сте се измъкнали зад гърба ми? Къде са Кеди и Куентин?

– Казах й да не се качва на дървото – обади се Джейсън. – Ще я обадя.

– Кой и на какво дърво? – попита Дилси, приближи и вдигна очи към дървото. – Кеди! – Клоните отново се размърдаха. – Ах ти, сатана такава! – рече Дилси. – Слизай оттам!

– Тихо – каза Кеди, – нали знаеш, татко поръча да не вдигаме шум. – Краката й се показаха, а Дилси вдигна ръце и я смъкна от дървото.

– Ти ум имаш ли да ги пускаш навън? – каза Дилси.

– С нея не можах да се справя – рече Върш.

– Какво търсите всички тука? – каза Дилси. – Кой ви каза да се мотаете около къщата?

– Тя – рече Фрони, – тя ни каза да дойдем.

– А кой ви е казал, че трябва да я слушате? – рече Дилси. – Веднага у дома! – Фрони и Т.П. тръгнаха и както вървяха, ги загубихме от погледа си. – Да ми излизат посред нощ! – гълчеше Дилси. Вдигна ме и ме занесе в кухнята. – Да ми се изнизват зад гърба, когато знаят, че отдавна трябва да са в леглото.

– Шшт, Дилси – рече Кеди. – Не говори толкова високо, нали трябва да пазим тишина.

– Щом е така, затваряй си устата и млъчи – каза Дилси. – Къде е Куентин?

– Куентин е сърдит, дето трябваше тази вечер да стои с мене – рече Кеди. – Онова шишенце със светулките на Т.П. е още у него.

– Мисля, че Т.П. може да мине и без светулки – каза Дилси. – Върш, върви да намериш Куентин. Роскъс го видял да отива към обора. – Върш се махна и се изгуби от поглед.

– Там вътре нищо не правят – рече Кеди. – Седнали на столовете и зяпат.

– И за тая работа хич не им е притрябвала вашата помощ – каза Дилси.

Обикаляхме кухнята.

– Сега пък къде искаш да отидеш, каза Лъстър. Ще ти се да се върнеш и да ги

гледаш, като удрят топката. Там вече я търсихме. Стой сега, почакай малко. Аз ще се върна да взема топката. Нещо ми хрумна._

В кухнята беше тъмно. Срещу небето дърветата изглеждаха черни. Дан излезе изпод стъпалата с размахана опашка и ме захапа за глезена. Заобиколих кухнята, там беше луната. Дан също се дотътри на лунната светлина.

— Бенджи — обади се Т.П. от къщата.

Разцъфналото дърво пред прозореца на гостната не беше черно като дърветата с гъстите листа. Там, където сянката ми се движеше по тревата, тревата съскаше на лунната светлина.

— Хей, Бенджи! — извика Т.П. от къщата. — Къде си се скрил? Знам, че си се измъкнал.

— Лъстър се върна. Чакай, рече той. Тука. Там не отивай. Оттатък мис Куентин и нейният приятел се люлеят. Насам. Върни се тука, Бенджи._

Под дърветата беше тъмно. Дан не поиска да дойде. Остана при луната. Тогава ги видях на люлката и заплаках.

— Махай се оттам, Бенджи, каза Лъстър. Знаеш, че мис Куентин ще се разсърди._

Бяха двама на люлката, а после само един. Кеди се приближи забързана, бяла в мрака.

— Бенджи — рече тя, — как можа да се измъкнеш? Къде е Върш? — Обгърна ме с ръце, аз замълчах, улових се за дрехата ѝ и се помъчих да я отдръпна. — Защо, Бенджи? — каза тя. — Какво има, Т.П.? — провикна се Кеди. Онзи в люлката стана и дойде, пък аз плачех и дърпах Кеди за дрехата. — Бенджи, но това Чарли. Не го ли познаваш? Чарли.

— Къде му е негърът? — попита Чарли. — Защо са го пуснали да се размотава на свобода?

— Тихо, Бенджи — каза Кеди. — Отивай си, Чарли, не му харесваш. — Чарли си тръгна и аз се умълчах и дръпнах Кеди за дрехата. — Защо, Бенджи? — каза Кеди. — Няма ли да ми позволиш да поостана и да си поприказвам с Чарли?

— Извикай негъра — каза Чарли. Беше се върнал. Заплаках още по-силно и задърпах роклята на Кеди.

— Недей, недей — каза Кеди, — недей.

— Той не може да говори — рече Чарли. — Кеди!

— Полудял ли си? — каза Кеди и задиша бързо-бързо. — Нали вижда! Недей! Остави ме. — Кеди се бореше. Сега и двамата дишаха тежко. — Моля те, моля ти се — прошепна Кеди.

— Изпъди го — рече Чарли.

— Добре — каза Кеди, — само ме пусни.

— Ще го изгониш ли? — рече Чарли.

— Да — каза Кеди, — остави ме. — Чарли се отдалечи. — Тихо — каза Кеди, — ето, отиде си. — Мълкнах. Чувах я, долавях как се пълнят гърдите ѝ. — Ще трябва да го заведа вкъщи — каза тя, хвана ме за ръка и шепнешком добави: — Идвам.

— Почакай — рече Чарли, — извикай негъра.

— Не — каза Кеди. — Ще се върна. Тръгвай, Бенджи.

— Кеди! — гласно изшептя Чарли. Но ние продължихме. — Я по-добре се върни! Ще се върнеш ли? — Ние с Кеди вече тичахме. — Кеди! — викаше Чарли. Излязохме на лунната светлина и се втурнахме към кухнята. — Кеди! — извика Чарли.

Завтекохме се с Кеди, тичешком изкачихме кухненските стъпала до задната веранда, Кеди коленичи и ме хвана до себе си. Чувах я като диша, усещах гърдите ѝ.

— Няма вече — каза тя, — вече никога, никога няма да се повтори, Бенджи! Бенджи! — Вече плачеше, заплаках и аз, без да се пускаме. — Мълчи — каза тя, — мълчи, няма вече. — Успокоих се, тя се вдигна, влязохме в кухнята и запалихме лампата. После Кеди взе сапуна от кухненския умивалник и хубаво си изми устата. Миришеше на дървета.

— Казах ти да стоиш по-далече оттам, рече Лъстър. А те бяха в люлката и се люлееха бързо. Куентин си държеше ръцете на косата. Той беше с червена вратовръзка._

— Ама че смахнат глупак, каза Куентин. Ще те обадя на Дилси, че му позволяваш да върви подире ми на всяка стъпка. Ще я накарам хубаво да те напердаши._

— Не можах да го спра — рече Лъстър. — Ела тука, Бенджи.

– Да, да, не можал! – каза Куентин. – Не си се и помъчил. И двамата души те след мене. Баба ли ви прати да ме шпионирате? – И скочи от люлката. – Ако не го разкараш още тази минута, ама и да не го пускаш, ще накарам Джейсън да те пребие.

– Нищо не мога да направя с него – каза Лъстър. – Опитай ти, ако мислиш, че можеш.

– Затваряй си устата – рече Куентин. – Ще го разкараш ли или не?

– Хайде, нека остане – каза оня. Имаше червена вратовръзка. Тя отразяваше червеното слънце. – Я гледай тука, Джек – рече той, драсна клечка кибрит и я налага. Сетне извади клечката и тя още гореше. – Не искаш ли да опиташ? – Аз се приближих. – Отвори си устата – каза той. Отворих уста. Куентин изблъска кибрита с ръка и той отхвъркна.

– Господ да те убие! – извика Куентин. – Искаш да ревне ли? Цял ден ще вие. И тебе ще обади на Дилси. – После побягна.

– Хей, малката – каза той, – върни се. Няма да го закачам. – Куентин доближи къщата и се скри отзад, откъм кухнята. – Видя ли каква я забъркахме, Джек? – рече оня. – Ама че работа!

– Не разбира какво му говориш – каза Лъстър. – Глухоням е.

– Така ли? И откога е това?

– Точно днес стават трийсет и три лаварника – каза Лъстър. – Така си е роден, куку. А вие да не сте от артистите?

– Защо? – рече оня.

– Не помня да съм ви засичал по-рано – каза Лъстър.

– Е, та какво от това? – рече той.

– Нищо – каза Лъстър. – Аз довчера ще ходя. – Оня ме погледна. – Да не сте оня, дето свирел на трион, а? – попита Лъстър.

– Дай си четвъртака и ще разбереш – рече той, и пак ме изгледа. – А защо не го държат под ключ? За какъв дявол го извеждате навън?

– Мен няма защо да ме питате – каза Лъстър. – От мене нищо не зависи. Дойдох насам само и само да си намеря четвъртачето, дето го изгубих, че да ида довчера на представлението. Ама сега излиза, че май няма да ида. – Лъстър се загледа в земята. – Да ви се намира някое излишно четвъртаче?

– Не – каза оня, – нямам.

– Тогаз ще трябва да открия загубеното. – Лъстър бръкна в джоба си. – А не искате ли случайно да ви продам една топка?

– Каква топка? – попита той.

– Топка за голф – каза Лъстър. – Само четвърт долар.

– За какво ми е? – рече оня. – Какво ще я правя?

– Така си и мислех – рече Лъстър. – Тръгвай, главо магарешка! Ела тука и гледай как бият топката. Вземи. Вземи да си играеш, ето ти и един татул. – Лъстър го откъсна и ми го даде. Светеше.

– Откъде си взе това? – попита оня и като тръгна към нас, вратовръзката му почервеня на слънцето.

– Намерих го ей под тоя храст – отвърна Лъстър. – Помислих си дали пък не е четвъртачето, дето го изгубих. – Оня се приближи и го взе. – Мълчи – каза ми Лъстър, – нека да го види, после ще го върне.

– Агнес, Мейбъл, Беки* – каза оня и погледна към къщата.

[* Известни марки презервативи – Лъстър е намерил капачка от подобна опаковка. – Б.пр.]

– Мълчи де – каза Лъстър, – човекът ще го върне.

И той ми го даде и аз се умълчах.

– С кого се среща тя снощи? – рече той.

– Не знам – каза Лъстър. – Щом успее да се смъкне по дървото, и те пристигат. Но не ги следя кои са.

– Да пукна, ама все някой от тях е оставил следа – каза оня и погледна към къщата. Сетне отиде и се изопна в люлката. – Айде да ви няма! – каза той. – Не ми пречете!

– Ела насам – рече ми Лъстър, – стига ти толкова игра! Мис Куентин вече те е обадила. – Приближихме оградата и се загледахме през непостоянните пролуки между цветята. Лъстър затършува из тревата. – Точно тука го загубих. – Видях затрептялото

флагче, а слънцето падаше косо в треволяка. – Скоро ще се появят – каза Лъстър, – то и сега има хора, ама отиват нататък. Ела и ми помогни да го намерим. – Поехме покрай оградата. – Тихо де! – скара ми се. Лъстър. – Как да им кажа да се върнат, когато отиват натам? Почакай, след малко все някой ще цъфне. Я виж там, идват! – Аз се промъкнах покрай оградата и стигнах вратата, откъдето минаваха ученичките с чантите си. – Хей, Бенджи – викна Лъстър, – ела насам!

– Колкото и да стоиш на вратата и да гледаш, полза няма, рече Т.П. Мис Кеди замина много надалече. Омъжи се и те изостави. Няма никаква полза да висиш на вратата и да ревеш. Тя не може да те чуе.

– Какво иска пак, Т.П.?, попита майка ми. Не можеш ли да го заиграеш, че да се умълчи?

– Искан да слезе чак долу и да гледа от портала, каза Т.П.

– Да, ама не може, каза майка ми. Вали. Играйте си нещо, да се укроти. Ти чуваш ли, Бенджамин?

– С нищо не мога да го укротя, каза Т.П. Мисли си, че като слезе на портала, мис Кеди ще се върне.

– Глупости, каза майка ми.

Чувах ги, като си говорят. Излязох от вратата и вече не ги чувах и се смъкнах до портала, където минаваха ученичките с чантите си. Като ме видяха, забързаха нататък с извърнати глави. Помъчих се нещо да кажа, но те продължиха и аз тръгнах покрай оградата, мъчейки се да им го кажа, но те само ускориха крачка. Сетне затичаха, а аз стигнах до ъгъла на оградата и по-нататък не можех да вървя. Улових се за оградата, гледайки след тях, и се мъчех да им го кажа.

– Хей, Бенджи – извика Т.П. – Какви ги вършиш, пак си се измъкнал. Нали знаеш, Дилси може и да пердаши. Каква полза да виеш и да се лигавиш през оградата? Уплаши децата. Погледни, отидоха от другата страна на улицата.

– Как се с изплъзнал, попита баща ми. Джейсън, да не си оставил портата незалостена, като се прибираще?

– И дума да не става, каза Джейсън. Да не ми е изпила чавка ума? Какво си въобразяваш, да не би да съм искал да стане така, Господи, какво загубено семейство! Още откога трябваше да ти го кажа. Сега вече, надявам се, ще го изпратиш в Джексън*, стига само мисис Бърджис да не го застреля преди това.

[* В Джексън, главен град на Мисисипи има щатски приют за душевно болни. – Б.пр.]

– Млъквай, рече баща ми.

– Откога трябваше да ти го кажа, рече Джейсън.

Пътната врата беше отворена и аз се хванах за нея в здрача. Не плачех, мъчех се да спра и наблюдавах момичетата в здрача. Не плачех.

– Ей го там!

Спряха се.

– Той не може да излезе и никому нищо не може да стори. Тръгвайте.

– Страх ме е, страх ме е. Отивам от другата страна.

– Но той не може да излезе.

Не плачех.

– Не бой се, маце! Хайде да вървим.

Движеха се в здрача. Аз не плачех и се държех о вратата. Те пристъпваха бавно.

– Страх ме е.

– Нищо не може да ти направи. Всеки ден минавам оттука. Той само си тича покрай оградата.

Продължиха. Отворих вратата, а те се спряха и се обърнаха. Мъчех се да им кажа, хванах я и се опитах да проговоря, а тя изпищя, а аз се мъчех да й кажа, светлите очертания взеха да се спират и аз рекох да се измъкна. Рекох да си го махна от лицето, но светлите очертания отново се раздвижиха. Заизкачваха се по стръмнината, където то се махна от само себе си, а аз се помъчих да заплача. Но като си поех дъх, не можах да го изпусна и да заплача. Гледах да не падна от високото, но паднах от височината направо в светлите, завихрени очертания.

– Ето, глупчо, каза Лъстър. Идват. Стига си се лигавил и престани да виеш.

Приближиха се до флагчето. Той го измъкна, те замагнаха, след това отново

забучи флагчето.

– Мистър – повика го Лъстър.

– Какво има? – каза той и се огледа.

– Искате ли да купите една топка за голф? – каза Лъстър.

– Дай да я видим – рече другият, доближи се до оградата, а Лъстър му провря топката. – Откъде си я взел? – попита той.

– Намерих я – каза Лъстър.

– Знам – рече оня, – но къде? В нечий сак за голф, а?

– Намерих я да се търкаля оттатък в двора – каза Лъстър. – Ще ви струва четвърт долар.

– А защо мислиш, че е твоя? – каза другият.

– Аз си я намерих – каза Лъстър.

– Тогава си намери друга – каза оня и като си сложи топката в джоба, отдалечи се.

– Но аз трябва да присъствам довечера на представлението – каза Лъстър.

– Не се и съмнявам – каза оня и пристъпи към равното. – Напред, кеди! – извика и удари.

– И таз хубава – каза Лъстър, – вдигаш врява, като не ги виждаш, като ги виждаш – пак вдигаш врява. Не можеш ли да млъкнеш? Или си мислиш, че на хората не им писва непрекъснато да те слушат. Ето на, изтърва си татулчето – вдигна го и ми го върна. – Друго ти трябва, това вече си го съсипал. – Стояхме на оградата и ги наблюдавахме. – И с тоя бял човек не може да се погоди – каза Лъстър. – Видя ли как ми прибра топката? – Те продължаваха. Ние се движехме до оградата и стигнахме до градината. Нататък вече не можеше да се върви. Хванах се за оградата и погледнах в пролуките между цветята. Те изчезнаха. – Няма защо да цивриш – каза Лъстър. – Млъквай. Ако трябва някой да циври, това съм аз, а не ти. Ето пак. Защо не държиш цветето? После ще се разреवेश. – И ми подаде цветето. – Сега накъде пое?

Сенките ни се движеха по тревата и стигнаха до дърветата преди нас. Моята стигна първа. А като се намерихме при тях, скриха се. В шишенцето имаше едно цвете. Пъхнах и другото.

– Ти няма ли да порастеш? – рече Лъстър. – Играе си с две цветя и шише! Знаеш ли какво ще стане с тебе, когато мис Каалайн се спомине? Ще те пратят в Джексън, там ти е мястото. Мистър Джейсън го каза. По цял ден ще висиш на решетките с другите идиоти и ще се лигавиш. Как ти се струва, а? – Лъстър перна цветята с ръка. – Ей така ще правят и с тебе в Джексън, като се разпискаш.

Помъчих се да вдигна цветята. Лъстър ги взе и ги запрати нанякъде. Заплаках.

– Вий! – рече Лъстър. – Вий! Трябва ти нещо, за което да виеш. Добре. Кеди – и зашептя: – Кеди, Вий де! Кеди!

– Лъстър! – това беше Дилси от кухнята.

Цветята отново се появиха.

– Мълчи – каза той. – Ето ти ги. Виж, както си бяха преди. Мълчи сега.

– Ей, Лъстър! – извика Дилси.

– Да, мем – каза Лъстър, – идваме. Здравата си поигра. Ставай сега. – Дръпна ме за ръката и аз се изправих. Излязохме изпод дърветата. Сенките ни ги нямаше. – Тихо – рече Лъстър, – виж колко хора те гледат. Мълчи!

– Доведи го тук – каза Дилси. Сетне слезе по стъпалата. – Какво си му направил? – попита тя.

– Нищо не съм му направил – каза Лъстър, – разрева се ей така.

– Как да не си му направил! Кажи какво. Къде бяхте?

– Ей нататък, под кедрите – каза Лъстър.

– И така да разгневиш Куентин – каза Дилси. – Защо си го завел там, където е и тя? Нали знаеш, че не може да го търпи при такива случаи.

– А тя защо да няма време за него, аз как имам! – каза Лъстър. – Да не би да ми е вуйчо.

– Я не ми отвърщай, негърче – сгълча го Дилси.

– Нищо не съм му направил – каза Лъстър. – Уж се заигра там, но изведнъж се разрева.

– Да не си му развалил фигурките?

– Не съм му пипа фигурките – каза Лъстър.

– Не ме лъжи, момченце – каза Дилси. Изкачихме стъпалата и влязохме в кухнята. Дилси отвори вратичката на печката, дръпна един стол пред нея и ме сложиха да седна. Млъкнах.

– Защо ви трябваше да я тревожите, попита Дилси. Защо не го изгони оттам?_

– Той само си гледаше огъня, рече Кеди. Мама му обясняваше как му е новото име. Не сме искали да я дразним._

– Знам, че не сте искали, каза Дилси. Той в единия край на къщата, тя в другия. Оставете ми сега нещата. Докато не се върна, нищо да не пипате._

– Как не те е срам да го дразниш – каза Дилси и сложи тортата на масата.

– Не съм го дразнил – рече Лъстър. – Играеше си с онова шише, пхаше вътре конопка и по едно време изведнъж заплака. Ти го чу.

– Да не си му направил нещо на цветята? – каза Дилси.

– Не съм му пипал фигурките – каза Лъстър. – За какво ми е на мене да му бърникам нещата. Аз просто си търсех четвъртачето.

– А, значи го загуби – рече Дилси и запали свещите върху тортата. Едни бяха малки. Други бяха големи, начупени на по-къси парчета. – Казах ти да си го скриеш. Сега сигурно ще ме накараш да ти искам още едно от Фрони.

– Аз трябва да отида на това представление – каза Лъстър. – Не ме интересува никакъв Бенджи. Денонощно ли трябва да му ходя по петите?

– Ще правиш онова, което той поиска – каза Дилси. – Чуваш ли, негърче?

– Вечно все това съм правил – рече Лъстър. – Не правя ли каквото искам, Бенджи, не правя ли?

– Тогава потрай – каза Дилси. – Водиш го тука разреван и току-виж, и нея сме разциврили. Хайде сега да хапнете торта, докато не се е върнал Джейсън, че не ми се ще да ме ругае за нещо, което съм направила със свои пари. Пека аз тука торта, а той ще брои всяко яйце, дето влиза в кухнята. Пък ако не ти се ходи довечера на представление, гледай да го зарежеш.

Дилси излезе.

– Не можеш да духнеш свещите – каза Лъстър. – Виж аз как ще ги духна – наведе се и наду бузи. Свещите угаснаха. Аз заплаках. – Млък! – рече Лъстър. – Я погледай огъня, пък аз да нарежа тортата.

– Чувах часовника, чувах и Кеди, застанала зад гърба ми, чувах и покрива. Още вали, каза Кеди. Аз мразя дъжда. Всичко мразя. После главата й се озова на скута ми, тя плачеше, хвана се за мене и аз се разплаках. Сетне погледнах пак към огъня и светлите, обли очертания тръгнаха наново. Чувах часовника, покрива и Кеди._

Хапнах малко торта. Ръката на Лъстър се присегна и взе още едно парче. Чувах го, като яде. Погледнах огъня. Над рамото ми се протегна една дълга тел и огънят се скри. Заплаках.

– За какво реवेश сега? – каза Лъстър. – Я виж! – Огънят пак си беше там. Умълчах се. – Не можеш ли да седиш мирно и да си зяпаш в огъня, както ти каза мама? Засрами се. Вземи. Вземи още малко торта.

– Сега какво му направи? – каза Дилси. – Абе защо не го оставиш на мира?

– Гледах да го усмиря, да не пречим на мис Каалайн – рече Лъстър. – Пак се разрева от нещо.

– Аз на туй нещо много добре му знам името – каза Дилси. – Като си дойде Върш, ще му кажа да вземе една тояга. Ти само опитай още един път. Цял ден едно и също. Водил ли си го на реката?

– Не, мем – каза Лъстър. – Цял ден се мотяхме из двора, както ми поръча.

Ръката му се протегна за още едно парче торта. Дилси го цапна.

– А си посегнал още един път, а съм ти отрязала ръчичката с касапския нож – рече Дилси. – Да се хванем на бас, че той и едно парче не е хапнал.

– Как да не е хапнал – каза Лъстър, – двойно повече от мене излапа. Питай го не е ли вярно.

– Ти само посегни още веднъж – каза Дилси. – Само да си посегнал.

– Така е, рече Дилси. Както изглежда, следващия път аз ще плача. Дано Мори ми позволи да си поплача малко за него._

– Сега той се казва Бенджи, каза Кеди._

– Как така?, недоумяваше Дилси. Нали името, с което се е родил, още не се е затрило?_

— Да, но Бенджамин е взето от Библията, рече Кеди*._

[* Вениамин (Бенджамин) — най-малък син на Яков и едноутробен брат на Йосиф, продаден от братята си в Египет и станал личен съветник на фараона. — Б.пр.]

— За него е по-добро от Мори._

— Как ще е?, питаше Дилси._

— Мама тъй казва, рече Кеди._

— Хм, каза Дилси. Името няма да му помогне. То и да му навреди не може. Смяната на едно име не дава на човека повече късмет. Откакто се помня, съм се казвала Дилси и Дилси ще се наричам още дълго след като са ме забравили._

— А как ще знаят, че името ти е било Дилси, след като вече си забравена?, попита Кеди._

— Нали ще е вписано в книгата*, миличка, каза Дилси. Черно на бяло._

[* Намек за Библията: който не е вписан в Книгата на живота, няма да бъде изправен пред Страшния съд, а направо го очаква втора смърт. — Б.пр.]

— Но ти ще можеш ли да го прочетеш?, попита Кеди._

— Няма да ми се наложи, рече Дилси. Другите ще го прочетат вместо мене. Стига ми само да се знае, че съм била._

Дългата тел се протегна над рамото ми и огънят се скри. Заплаках.

Дилси и Лъстър се скараха.

— Видях те — рече Дилси, — много добре те видях. — И тя измъкна Лъстър от ъгъла и го раздруса. — Нищо не си му бил направил, така ли? Почакай само да се върне баща ти. Де да бях по-млада като едно време, тия години щях от главата ти да ги смъкна. Не ми идва друго на ума, освен да те заключа в избата, та никакъв цирк да не можеш да гледаш довечера. И ще го направя!

— Недей, мамичко — каза Лъстър, — недей!

Аз протегнах ръка накъмто мястото на огъня.

— Дръж го — рече Дилси, — дръпни го назад!

Ръката ми отскочи обратно, пхнах си я в устата и Дилси ме хвана. Освен гласа си, все още чувах и часовника. Дилси се присегна назад и удари Лъстър по главата. Гласът ми непрекъснато се усилваше.

— Дай содата — каза Дилси и измъкна ръката ми от устата. Гласът ми моментално се засили и ръката ми се помъчи наново да се вмъкне в устата, но Дилси я държеше. Завиках много силно. Тя наръси сода върху ръката ми. — Виж в килера и откъсни едно парче от оня парцал, дето виси на гвоздеа — нареди тя. — Млъкни сега. Нали не ти се ще пак да разболееш майка си? А погледни тука огъня. Само за една минутка Дилси ще ти излекува ръката и вече няма да боли. Гледай в огъня. — И тя открехна вратичката на печката. Погледнах пламъците, но ръката ми не искаше да стои на едно място, наново се мъчеше да ми се завре в устата, но Дилси я хвана. Сетне я омота с парцала.

— Какво има сега? — рече мама. — Няма ли да ме оставите да боледувам на мира? При двама възрастни негри все аз ли трябва да ставам от леглото, да слизам и да го утешавам?

— Вече нищо му няма — каза Дилси, — ей сегичка ще се укроти. Само малко си опари ръката.

— Двама възрастни негри не могат да го удържат да не реве из къщата — каза мама. — Знаете, че съм болна, и нарочно го карате да плаче. — Дойде и застана до мене. — Млъквай — рече тя, — веднага млъквай! Ти ли му даде тази торта?

— Купила съм я — рече Дилси, — не е от килера на Джейсън. Да му направим рожден ден.

— Да не искаш да го отровиш с тая евтина купешка торта? — каза мама. — Май точно това искаш. Ох, ще имам ли някога една минутка спокойствие?

— Качвайте се и лягайте — каза Дилси. — След малко ще му мине и ще се укроти. Хайде.

— И да ви го оставя да правите с него каквото си искате? Как мога да си легна — каза мама, — когато ще го чувам да вие тук. Бенджамин, млъквай веднага.

— Къде другаде да го денем? — попита Дилси. — Сега няма много такива места като едно време. Как да го държиш на двора, да реве там пред очите на всички съседи?

— Знам, знам — рече мама, — за всичко аз съм виновна. Скоро мен няма да ме

има и на вас с Джейсън ще ви олекне. – Тя се разплака.

– Стига, стига – рече Дилси, – пак ще ви стане лошо. Хайде да се качвате горе. Лъстър ще го заведе в библиотеката да си поиграят, докато му приготвя вечерята.

Дилси и мама излязоха.

– Млъквай – рече Лъстър. – Стига си ревал, че да не ти изгоря и другата ръка. Вече не те боли. Млъквай.

– Хайде – каза Дилси, – стига си плакал. – Подаде ми чехъла и аз млъкнах. – Заведи го в библиотеката. И само да съм го чула отново, тебе ще напердаша.

Отидохме в библиотеката. Лъстър запали лампата. Прозорците почерняха и на стената се появи високото тъмно петно. Отидох да го пипна. Беше като врата, само че не беше врата. Зад мене се появи огънят, приближих се и седнах на пода с чехъла в ръка. Огънят се издигна нагоре и се покатери върху възглавницата на маминия стол.

– Мълчи де – рече Лъстър, – не можеш ли за малко да млъкнеш? Виж какъв огън ти запалих, а ти хич не го и поглеждаш.

– Ти се казваш Бенджи, каза Кеди. Чуваш ли? Бенджи. –

– Не го наричай така, каза мама. Доведи го тук. –

– Кеди ме прихвана под мишниците и ме вдигна. –

– Ставай, Мо... тоест Бенджи, каза тя. –

– Не се мъчи да го носиш, рече мама. Доведи го. Толкова ли не можеш да се сетиш. –

– Но аз мога да го нося, рече Кеди. – Дилси, нека да го отнесе горе.

– Хайде, хайде, мъниче! – каза Дилси. – Толкова си малка, че не можеш и една бълха да носиш. Хайде вървете и както нареди мистър Джейсън, по-тихо.

В горния край на стълбите светеше. Там по риза стоеше татко и видът му сякаш казваше: „Тихо!“

– Болна ли е мама? – прошепна Кеди.

– Върш ме пусна на пода и ние влязохме в мамината стая. Огънят гореше. Пламъците ту се вдигаха, ту се спускаха по стените. В огледалото гореше друг огън. Надушвах миризмата на болестта. Идваше от кърпата, сгъната върху главата на мама. Косата ѝ лежеше на възглавницата. Огънят не стигаше, до нея, но блестеше от ръката ѝ, където подскачаха пръстените. –

– Ела да кажеш на мама лека нощ – рече Кеди. Приближихме до леглото. Огънят в огледалото погасна. Татко се надигна от леглото и ме взе на ръце, а майка ми допря главата ми с ръка.

– Кое време стана? – попита тя със затворени очи.

– Седем без десет – рече татко.

– Още му е рано да си ляга – каза тя. – Ще се разбуди по тъмно, а аз просто не мога да понеса още един ден като днешния.

– Няма нищо, успокой се – каза баща ми и докосна лицето ѝ.

– Зная, че съм ви само в тежест – каза мама. – Но скоро вече няма да ме има. Тогава ще се отървете.

– Мълчи – каза татко. – Сега ще го сваля долу. – И ме пое в ръце. – Хайде, приятелче, да слезем за малко на долния етаж. И трябва да пазим тишина, че Куентин учи.

Кеди надвесе глава над леглото и ръката на мама се появи в светлината на огъня. Пръстените ѝ подскочиха върху гърба на Кеди.

– Мама е болна, каза татко. Дилси ще те сложи да си легнеш. Къде е Куентин? Върш ще го доведе, каза Дилси. –

Татко се изправи да ни изпрати. Майка ми се обаждаше от стаята. „Тихо“ – каза ѝ Кеди. Джейсън се изкачваше по стъпалата с ръце в джобовете.

– Тази вечер всички трябва да бъдете много добри – рече татко. – И пазете тишина, да не пречим на мама.

– Добре, ще пазим – каза Кеди. – Мълчи сега, Джейсън! – И ние се измъкнахме на пръсти.

– Чувахме покрива. В огледалото забелязах и огъня. Кеди наново ме вдигна на ръце. –

– Хайде вече – каза тя. – После пак можеш да дойдеш при огъня. Мълчи сега.

– Кендейси – извика мама.

– Тихо, Бенджи – каза Кеди. – Мама иска да те види за малко. Дръж се като добро момче. После пак ще дойдеш! Бенджи! – Кеди ме пусна на пода и аз млъкнах. – Да го оставим да постои, мамо. Като му омръзне да гледа огъня, кажи му.

– Кендейси – рече мама. Кеди се наведе и ме вдигна. Затътрихме се. – Кендейси – повтори мама.

– Тихо – смъмра ме Кеди. – И така го виждаш. Мълчи.

– Дай го тука – рече мама. – Тежичък е да го носиш. Не се мъчи! Ще си повредиш кръста. Жените от нашия род винаги са били горди с походката си. Да не искаш да заприличаш на перачка?

– Но той не е толкова тежък – рече Кеди. – Мога да го нося.

– Хубаво, само че не искам да го носят – каза мама. – Петгодишно дете! Не, не! Не в скута ми! Я го вдигни.

– Ако го подържиш, ще спре – рече Кеди. – Тихо! Можеш да се върнеш, ето. Виждаш ли, това ти е възглавничката.

– Недей, Кендейси – каза мама.

– Нека гледа, че да се умълчи – рече Кеди. – Шшшт. Потрай малко, че да я издърпам. Ето, Бенджи, виж.

Погледнах я и млъкнах.

– Прекалявате с тая глезотия – рече мама. – И ти, и баща ти. Хич не искате и да знаете, че за това аз ще плащам. Баба ти така разглези Джейсън, та после цели две години съм го отучвала. Вече нямам толкова сили и за Бенджамин.

– Ти за него не се тревожи – каза Кеди, – мен ми е приятно да се грижа за него. Нали, Бенджи?

– Кендейси – рече мама, – колко пъти съм ти казвала да не му викате така. Не стига, дете баща ти упорства с това твое глупаво галено име... За него няма да позволя. Просташки са тия умалителни имена, само простолюдието ги използва. Той си е Бенджамин... Я ме погледни – каза мама. – Бенджамин – рече тя и като ми хвана главата, обърна ме с лице към себе си. – Бенджамин – повтори и каза: – Махни възглавничката, Кендейси.

– Ще ревне – каза Кеди.

– Слушай какво ти казвам и махни възглавницата – повтори мама. – Бенджамин – и приближи лицето ми до своето. – Да се научи да слуша.

Възглавницата изчезна.

– Тихо, Бенджи – каза Кеди.

– Ти върви там и седни – рече мама. – Бенджамин, стига вече. Престани.

Но аз не престанах, мама ме прегърна и заплака с мен. Сетне възглавничката се върна, Кеди я държеше над мамината глава. Кеди дръпна мама назад и тя разплакана се облегна на жълто-червената възглавница.

– Не плачи, мамо – рече Кеди. – Качи се горе да си легнеш, нали си болна. Аз ще повикам Дилси. – Отведе ме до огъня и аз се загледах в меките, ярки очертания. Чувах и огъня, и покрива.

Татко ме вдигна. Миришеше на дъжд.

– Е, Бенджи – каза той, – добро момче ли беше днес?

Кеди и Джейсън се боричкаха в огледалото.

– Хей, Кеди – извика татко. Но те се боричкаха. Джейсън се заплака. – Кеди – каза татко. Джейсън плачеше, вече не се бореше, но Кеди все така се биеше в огледалото. Татко ме остави на пода, влезе в огледалото и също се сби. Сетне повдигна Кеди. Тя се съпротивляваше. Джейсън легна на пода и продължи да реве. В ръката му имаше ножица. Татко държеше Кеди.

– Нарязал е всичките кукли на Бенджи – обади го Кеди. – Ще му разпоря тумбака!

– Кендейси! – смъмра я татко.

– Ще види той – рече Кеди. – Ще види. – И се сборичка, но татко я хвана. Взе да рита към Джейсън, а той се изтъркаля към ъгъла и изчезна от огледалото. Татко отнесе Кеди към огъня. Сега вече в огледалото нямаше никой. Остана само огънят, все едно че го гледаш през отворена врата.

– Стига вече – каза татко. – Или искате на майка ви пак да й прилошее.

Кеди се укроти.

– Наряза всичките кукли, които ма... които ние с Бенджи си направихме. От чиста

злоба.

– Не е вярно – каза Джейсън, седеше на пода и плачеше. – Отде да знам, че са негови? Взех ги за някакви стари вестници.

– Брей, не си знаел! – каза Кеди. – Нарочно го направи.

– По-тихо – рече татко. – Джейсън!

– Утре ще ти направя други – рече Кеди, – още много, много. Ето, я виж тук възглавничката.

– Джейсън влезе. –

– Откога ти казвам да млъкнеш, рече Лъстър. –

– Сега пък какво има, каза Джейсън. –

– Само се напъва – рече Лъстър. – Цял ден е така.

– Тогава го остави на мира – каза Джейсън. – Щом не можеш да го укротиш, по-добре го заведи в кухнята. Не можем като мама да се затворим всички в една стая.

– Мама поръча да не го пускаме в кухнята, докато не приготви вечерята – каза Лъстър.

– Тогава го заиграй с нещо, че да млъкне – каза Джейсън. – Да се блъскам аз по цял ден, а като си дойда, все едно че в лудница влизам. – Разгърна вестника и се зачете.

– Ако искаш, гледай огъня, гледай огледалото, ето ти и възглавничката, каза Кеди. Хайде, можеш да си вземеш възглавничката и преди вечеря. Чувахме покрива.

Чувахме и Джейсън, заплакал оттатък стената колкото му глас държи. –

– Хайде, Джейсън – рече Дилси. – Нали не си го закачал?

– Не съм – каза Лъстър.

– Къде е Куентин? – попита Дилси. – Още малко и вечерята е готова.

– Не знам, мем – рече Лъстър. – Не съм я виждал.

Дилси отвори вратата.

– Куентин! – провикна се към вестибюла. – Куентин, вечерята е сложена.

– Чувахме покрива. И Куентин миришеше на дъжд. –

– Какво е направил Джейсън, попита той. –

– Нарязал на парчета куклите на Бенджи, каза Кеди. –

– Мама забрани да му викаме Бенджи, каза Куентин. Беше седнал на килима при нас. Отде се взе той дъжд, каза той. Нищо не можеш да направиш. –

– Май че пак си се марижил с някого, рече Кеди. –

– Не много, каза Куентин. –

– То си личи, рече Кеди. Татко ще забележи. –

– Много важно, каза Куентин. Омръзна ми той дъжд. –

– Дилси не викаше ли за вечеря? – попита Куентин.

– Да – отвърна Лъстър.

Джейсън се спогледа с Куентин. Сетне отново се зачете във вестника. Влезе Куентин.

– Каза, че било сложено – рече Лъстър.

С един скок Куентин се намери на маминия стол.

– Мистър Джейсън – каза Лъстър.

– Какво?

– Дайте ми едно четвъртаче – каза Лъстър.

– За какво ти е? – попита Джейсън.

– За представлението довечера.

– Нали Дилси щеше да ти го вземе от Фрони – каза Джейсън.

– Взе – рече Лъстър, – но аз го изгубих. Цял ден сме го търсили с Бенджи.

Питайте го.

– Тогава си искай от него – каза Джейсън. – Аз моите с труд ги печеля. – И пак се зачете във вестника. Куентин погледна към огъня. Огънят се появи в очите и по устата й. Устните й бяха червени.

– Гледах да го държа настрана – каза Лъстър.

– Затваряй си устата – рече Куентин. Джейсън я изглежда.

– Нали ти казах какво ще направя, ако те видя още веднъж с този тип от панаира? – рече той. Куентин се вгледа в огъня. – Чу ли ме? – каза Джейсън.

– Чух – каза Куентин. – Хайде, какво чакаш?

– Бъди спокойна – каза Джейсън.

– Спокойна съм – рече Куентин. Джейсън наново се зачете във вестника.
Чувах покрива. Татко се наведе и погледна Куентин.
Здравей, каза той. Кой победи?
– Никой – каза Куентин. – Учителите ни разтърваха.
– Кой беше той? – попита татко. – Няма ли да кажеш?
– Няма значение – отвърна Куентин. – Голям колкото мен.
– Добре – каза татко. – А можеш ли да кажеш каква беше причината?
– Нищо особено – каза Куентин. – Той каза, че щял да й сложи жаба в

чекмеджето, но тя нямало да посмее да го набие.

– Аха – рече татко. – Тя. После какво?

– Ами това – каза Куентин, – че аз му друснах един.

Чувахме покрива и огъня, а отвън някой подсмърчаше.

– А откъде щеше да вземе жаба през ноември? – попита татко.

– Не знам, сър – каза Куентин.

И пак ги чухме.

– Това е Джейсън – рече татко. Чувахме Джейсън. – Джейсън – извика татко, – ела тук и престани!

Покривът, огънят и Джейсън.

– Хайде, стига – извика татко. – Или искаш пак да те натупам? – Сетне вдигна Джейсън и го сложи на стола до себе си. Джейсън подсмърчаше. Чувахме и огъня, и покрива. Джейсън взе да подсмърча още по-силно. – Само посмей още един път – каза татко. Чувахме огъня и покрива.

Хайде, каза Дилси, идвайте всички на вечеря.

Върш миришеше на дъжд и на куче. Чувахме огъня и покрива.

Чуха се бързите стъпки на Кеди. Баща ми и мама гледаха към вратата. Кеди я отмина забързана, без да се обръща.

– Кендейси – викна я майка ми. Кеди се спря.

– Да, мамо.

– Недей, Каролайн – каза баща ми.

– Ела насам – рече мама.

– Не бива, Каролайн – каза баща ми. – Остави я!

Кеди приближи вратата и застана на прага, вгледана в майка ми и баща ми.

Очите й кривнаха към мен, сетне се отместиха. Заплаках. Силно заплаках и се надигнах. Кеди влезе и застана с гръб към стената, но ме гледаше. Тръгнах разплакан към нея, тя се сви до стената, видях очите й, заплаках още по-силно и се улових за полите й. Тя протегна ръце, но аз дръпнах роклята й. Очите й потекоха.

Сега ти се казваш Бенджамин, рече Върш. И знаеш ли как стана тъй, че сега си Бенджамин? Поискали са да те превърнат в таласъм. Мами разправя как едно време дядо ти сменил името на един негър, който сетне станал проповедник. Един ден го гледат – станал таласъм. А по-рано не бил. И ако непразна жена го погледнела в очите по пълнолуние, детето й се раждало таласъмче. Народили се десетина такива вампирясали дечурлига. И една вечер той така и не се прибрал у дома си. Ловците го открили в гората жив изяден. И знаеш ли кой го бил изял? Децата-таласъмчета.

Намирахме се в дола. Кеди все още ме гледаше. Беше си запушила устата с ръка. Като й видях очите, заплаках. Качихме се по стълбата. Тя се спря отново, облегната на стената, изгледа ме, аз продължавах да плача. После продължи и аз я последвах разплакан. Сви се до стената и пак ме загледа. Отвори вратата на стаята си, но аз я задърпах за полите и тогава отидохме в банята. Без да откъсва очи от мене, тя застана до вратата. Сетне вдигна ръка и скри лице. Плачейки, отново я затеглих.

Какво си му направил, попита Джейсън. Защо не го оставиш на мира?

Не съм го пипнал, каза Лъстър. Цял ден е все такъв. За бой плаче.

Плаче да го пратят в Джексън, каза Куентин. Може ли изобщо да се живее в такава къща?

Ако не ви се нрави, млада госпожице, най-добре да се махате, каза Джейсън.

Така и ще направя, каза Куентин. Не се безпокой,

Върш каза:

– Дръпни се малко назад, да си изсуша краката. – И ме отмести назад. – И само не почвай да виеш! И оттам се вижда. Друга работа нямаш. Седиш си на сухо, пък аз блъскам в дъжда. Сам не разбираш какъв късмет си улучил. – И легна по гръб пред

огъня. — Знаеш ли как стана тъй, че сега си Бенджамин? Мама каза, че майка ти много се гордеела с тебе. Мирувай сега и ме остави да си изсуша краката — каза Върш, — че знаеш ли какво ще направя? Ще хвана да те нахляпам по задника.

Пак се чува огънят, покривът и Върш.

Върш пъргаво скочи и си дръпна краката.

— Не бой се, Върш — каза баща ми.

— Тази вечер аз ще го нахраня — каза Кеди. — Когато го храни Върш, понякога реве.

— Отнеси подноса горе — рече Дилси. — И бързо се връщай да нахраниш Бенджи.

— Не искаш ли Кеди да те нахрани? — попита Кеди.

— Отде накъде ще държи тоя стар и мръсен чехъл на масата, попита Куентин. Защо не го храните в кухнята? Все едно че сме седнали да ядем със свиня на една маса. —

— Като не ти харесва как ядем, по-добре не сядай нас, рече Джейсън. —

От Роскъс се вдигаше пара. Беше седнал пред печката, отворил фурната и си напъхал нозете в нея. Пара се вдигаше и от купата. Кеди успя да ми пхне лъжицата в устата. От вътрешната страна на купата имаше някакво черно петно.

— Хайде, хайде, каза Дилси. Няма повече да ти дотяга. —

Храната беше вече под петното. След това купата се изпразни. Петното бе отнесено.

— Тази вечер добре хапна — рече Кеди. Купата се върна. Но петното не се виждаше. След това се показва. — Доста е изгладнял, вижте колко нещо изяде.

— Разбира се, че е той, каза Куентин. Всички го пращате да ме шпионира. Мразя тази къща. Ще избягам. —

— Цяла нощ ще вали — каза Роскъс.

— Откога все бягаш, рече Джейсън, ама дойде ли време за ядене, тука си. —

— Ще видим, каза Куентин. —

— Просто не знам какво ще правя — каза Дилси. — Така ме боли тука, на хълбока, че едвам се движа. Цяла вечер по тия стълби.

— О, няма да се изненадам, каза Джейсън. Каквото и да направиш, няма да се изненадам. —

— Куентин си хвърли салфетката на масата. —

— Затваряй си устата, Джейсън, рече Дилси. Сетне прихвана Куентин с ръка. Сядай, миличка, каза Дилси. Как не го е срам да хвърля отгоре ти чужда вина. —

— Пак ли се прави на сърдита? — попита Роскъс.

— Ти си затваряй устата — каза Дилси.

— Куентин изблъска Дилси. Погледна Джейсън. Устните ѝ бяха кръв-червени. Взе си чашата с вода и без да откъсне очи от Джейсън, замахна назад, но Дилси ѝ хвана ръката. Сборичкаха се. Чашата се счупи върху масата и водата се разля. Куентин побягна. —

— Мама пак е болна — каза Кеди.

— Ще е болна ами — рече Дилси. — От такова време всеки ще се разболе. А ти кога ще се нахраниш, моето, момче?

— Бог да ви убие, викаше Куентин, проклета да сте. Чухме я как изтича по стълбите. А ние отидохме в библиотеката. —

Кеди ми подаде възглавницата. Сега можех да виждам и възглавницата, и огледалото, и огъня.

— Трябва да пазим тишина, че Куентин учи — каза баща ми. — Ти какво правиш, Джейсън?

— Нищо — каза Джейсън.

— Щом е така, ела насам — каза татко.

Джейсън се измъкна от ъгъла.

— Какво дъвчиш? — попита баща ми.

— Нищо — каза Джейсън.

— Пак дъвче хартия — рече Кеди.

— Джейсън, я ела насам — каза татко.

Джейсън я хвърли в огъня. Тя засъска, разви се и почерня. След това посивя. Сетне изчезна. Кеди, баща ми и Джейсън се настаниха в маминото кресло. Джейсън бе свил очи и устата му се движеше, като че нещо опитва. Кеди бе облегла глава на татковото рамо. Косата ѝ приличаше на огън, в очите и също имаше огнени точки.

Приблжих се и баща ми вдигна и мен на креслото, а Кеди ме прихвана. Миришеше на дървета.

— Миришеше на дървета. В ъгъла беше тъмно, но прозорецът се виждаше. Свих се там и стиснах чехъла. Не го виждах, виждаха го ръцете ми, чувах как се смрачава, ръцете ми виждаха чехъла, но аз не можех, само ръцете го виждаха. Клечах и слушах как притъмнява.

— Значи тук си бил, каза Лъстър. Виж какво имам. И ми показа. Знаеш ли откъде го взех? Мис Куентин ми го даде. Знаех си аз, че няма да ме спрат. А ти какво търсиш тука? Помислих, че пак си се измъкнал навън. Малко ли ти беше цял ден да ревеш и подсмърчаш, та сега си се скрил в тая празна стая и още продължаваш да сумтиш. Хайде в леглото, че да не закъсне за началото. Няма цяла нощ да се разправям с тебе я. Надуют ли фанфарите, трябва да съм тръгнал.

Но не отидохме в нашата стая.

— Нали спяхме тука, като бяхме болни от брусница — каза Кеди. — Защо трябва и тази вечер да спим тука?

— Не ви ли е все едно къде ще спите? — рече Дилси, затвори вратата, седна и взе да ме съблича. Джейсън се разплака. — Млъкни — обади се Дилси.

— Искам да спя с баба — каза Джейсън.

— Тя е болна — каза Кеди. — С нея ще спиш, като оздравее. Нали, Дилси?

— Хайде млъквайте — рече Дилси. Джейсън се умълча.

— И нощниците ни били тука, и всичко — каза Кеди. — Все едно че се местим.

— По-добре ги нахлузвайте — рече Дилси. — Вземи да разкопчаеш Джейсън.

Кеди разкопча Джейсън, а той се разплака.

— Ти май си търсиш пердаха — сгълча го Дилси. Джейсън млъкна.

— Куентин, извика майка ми в коридора.

— Какво има?, обади се Куентин от татък стената. Чухме как мама заключва вратата. Надникна през нашата врата, после влезе, надвеси се и ме целуна по челото.

— Като го сложиш да си легне, иди попитай Дилси ще има ли нещо против да ми приготви една грейка, каза майка ми. Кажи й, че ако не ще, ще гледам да мина и без грейка. Просто искам да зная, така й кажи.

— Добре, мем, каза Лъстър. Хайде, смъквай панталоните.

Влязоха Куентин и Върш. Куентин си беше обърнал лицето настрани.

— За какво плачеш сега? — попита Кеди.

— Пазете тишина — каза Дилси. — Хайде събличайте се. Върш, ти можеш да се прибираш.

— Като се съблякох, погледнах се и се разплаках. Тихо, каза Лъстър. И да ги търсиш, полза няма. Отидоха си. Ако продължаваш така, няма вече никакви рождени дни да ти правим. След това ми навлече нощницата. Притихнах, а Лъстър се сепна и обърна глава към прозореца. Отиде нататък и погледна навън. После се върна и ме хвана за ръката. Ето я, пристига, каза той. Ти само не се обаждай. Отидохме до прозореца и погледнахме. Измъкна се от прозореца на Куентин и се спусна по дървото. Видяхме как дървото се заклати. Спусна се и се отдалечи по тревата, ние видяхме. Сетне се скри. Хайде, рече Лъстър. Ето, чуваш ли фанфарите? Лягай, докато съм още кротък.

Леглата бяха две. Куентин се настани на другото и се обърна към стената. Дилси настави Джейсън при него. А Кеди си свали роклята.

— Виж си само гащите — каза Дилси. — Радвай се, че майка ти не те е видяла.

— Аз вече й казах — обади се Джейсън.

— То се знае — каза Дилси.

— И какво спечели с това? — рече Кеди. — Доносник!

— Какво спечелих ли? — попита Джейсън.

— Защо не си обличаш нощницата? — попита Дилси и помогна на Кеди да си свали камизолката и гащите. — Погледни се — рече тя. Сви гащите на топка и обърса задника на Кеди. — Цялата си се наплескала, но тази вечер баня няма да има. Хайде сега! — Навлече й нощницата и Кеди се намери в леглото. Дилси застана до вратата с ръка на ключа за лампата. — И никакви приказки, ясно ли е? — каза тя.

— Ясно — каза Кеди. — Тази вечер мама няма да дойде, значи трябва мене да ме слушат.

— Да — каза Дилси. — А сега заспивайте.

– Мама е болна – каза Кеди. – И двете с баба са болни.
– Тихо – сгълча Дилси. – Заспивайте.
Стаята потъна в мрак, освен вратата. Сетне почерня и вратата.
– Тихо, Мори – каза Кеди и си сложи ръката отгоре ми. Умълчах се. Сега чувах всичките. Чувахме и тъмнината.

Тъмнината си отиде и баща ми ни погледна. Най-напред погледна Куентин и Джейсън, сетне доближи, целуна Кеди и сложи ръка на главата ми.

– Много ли е болна мама? – попита Кеди.
– Не – каза татко. – Ти нали ще наглеждаш Мори?
– Да – рече Кеди.

Баща ми застана до вратата и отново ни изглежда. После мракът се върна, той стоеше черен на вратата, а след това потъмня и вратата. Кеди ме прегърна, а аз чувах всичките, чувах тъмнината. Миришеше ми на нещо. Тогава различих прозорците, където шумоляха дърветата. Мракът взе да преминава в заоблени ярки очертания, както става всеки път, дори когато според Кеди вече съм заспал.

Втори юни 1910 година

Когато сянката на прозоречната рамка се появи на завесата, беше между седем и осем. Чух часовника, значи не бях закъснял. Беше дядов; като ми го даваше, баща ми каза: Куентин, връчвам ти мавзолея на всяка надежда и на всяко желание; мога дори да кажа: мъчително уместно е именно ти да го използваш, за да постигнеш онова *reducto absurdum** на целия човешки опит, което би задоволило твоите лични нужди не по-зле, отколкото тези на баща ти или на неговия баща. Връчвам ти го не за да не забравяш кое време е, а именно да можеш от време на време да го забравяш, за да не загубиш себе си в борбата с него. Тъй като, каза той, никоя битка не може да бъде спечелена. Такива битки изобщо не бива да се водят. Едничкото, което едно бойно поле показва на човека, са неговите лични безумия и отчаяния, а победата си остава само една заблуда за философите и глупците.

[* Пълната форма на лат. ез. е *_reducto ad absurdum_* – довеждане до абсурд, до нелепост (способ за доказване в логиката), погрешна в основата си мисъл. – Б.пр.]

Бях го подпрял на кутията за яки и вслухан в него, продължих да се излеждам. Искам да кажа, чувах го. Според мен няма човек, който някога умишлено да се е вслушвал в часовник. Пък не ти и трябва. Може сума ти време да изтече, без да го чуваш, сетне само с едно тиктакане да възстанови в паметта изцяло онова дълго бледнеещо шествие на времето, което не можеш да дочуеш. Или, както казваше баща ми, да видиш как Исус ходи по безкрайните, но твърде малко на брой лъчи от светлина. И блажения свети Франциск, който не е имал никаква сестра, а наричал Смъртта своя по-малка сестрица.*

[* Асоциация по „Химн на слънцето“ от св. Франциск Асизки (1182–1226), известен на У. Фокнър от превода, на англ. поет и критик Матю Арнълд (1822–1888), възхваляващ божието творение, „брат на слънцето“: „Слава тебе, боже, а за сестра ни – тленна смърт, / от нея няма някой жив да се спаси.“ Заедно с монолога на Макбет, от който е взето заглавието на романа, един от основните подтекстове, даващи символните теми и лайтмотиви. – Б.пр.]

През стената дочух пружините от леглото на Шрийв, а след малко по пода засъскаха и чехлите му. Станах, отидох до шкафа и плъзнах ръка да напипам часовника, след това го обърнах с циферблата надолу и пак си легнах. Но сянката на прозореца не се махна, пък аз бях свикнал да познавам часа до минутата: обръщам си гърба и като животните чакам да усетя в тила си как ме гъделичка слънцето, стигне ли пладне. Човек вечно усвоява такива навици, за които после съжалява. И баща ми го е казвал. Христос не е бил разпнат, уморили са го с едва чутото тиктакане на някакви колелца. Но той е нямал сестра.

Веднага щом разбрах, че не го виждам, запитах се кое ли време е станало. Баща ми повтаряше, че вечното гадаене в какво ли положение се намират стрелките върху някакъв въображаем циферблат може да бъде само симптом на мозъчна дейност. Отделяне, повтаряше той, нещо подобно на изпотпяването. Пък аз си казвах: Добре.

Чудо. Карай, чуди се!

Ако е облачно, можех да погледна през прозореца, докато се мъча да си припомня какво казваше той за безсмислените навици. Задържах ли се времето като сега, за ония там, в Ню Лондън, щеше да е чудесно. Пък и защо не? Месец на булките, на гласа, който изрича: „Тя изчезна от огледалото, вън от ограничения аромат. Рози. Рози. Господин и госпожа Джейсън Ричмънд Компсън обявяват венчавката на... Рози.“ И нищо девствено като кучешкия дрян или като млечната. Татко, казах, аз допуснах кръвосмешение. Рози. Измамни и девствени. Една година да учиш в Харвард, но недей да ходиш на гребните състезания, кой ще ти върне парите? Нека Джейсън! Да му осигурим на Джейсън една година в Харвард*.

[* Прочут американски университет в гр. Кембридж, Масачузетс, основан в 1636 г. – Б.пр.]

Като си слагаше яката. Шрийв застана на вратата, а очилата му блестяха в розово, сякаш ги бе измил заедно с лицето си.

– Ще отсъстваш ли тази сутрин?

– Толкова ли е късно?

Той си погледна часовника.

– Звънецът ще бие след две минути.

– Не знаех, че е толкова късно. – Той все така си гледаше часовника, кривейки уста. – Ще трябва да побързам. Не бива да допускам още едно отсъствие. Миналата седмица деканът ми каза... – Той прибра часовника в джоба си. Аз млъкнах.

– Тогава си нахлузвай панталоните и тичай – рече и излезе.

Станах и взех да се мотая. През стената го чувах какво прави. Запътил се към вратата, той се появи във всекидневната.

– Още ли не си готов?

– Не съм. Ти бягай. Ще успея.

Излезе. Вратата се затвори. Стъпките му отекнаха в коридора. Сетне отново дочух часовника. Преустанових суетнята, приближих прозореца и дръпнах завесата. Видях ги – тичат за утринната молитва, все едни и същи, все така нахлузващи развети ръкави, с едни и същи книги и незакопчани яки, понесени като останки от пороите на наводнение. Съзрях и Споуд. Наричаше Шрийв свой съпруг. Не му обръщай внимание, бе казал Шрийв, ако му стигаше умът, нямаше да гони тия мръсни недорасли курвета, това ли му е работата? В Юга човек се срамува, ако е девствен. Момчета. Мъже. Всички лъжат, че не са. За жените, казваше баща ми, това има много по-малко значение. Казваше, че не жените, а мъжете са измислили девствеността. Тя е като смъртта, казваше той – едно състояние, в което единствено другите се намират, пък аз му отвърнах: Но нищо не ти пречи да вярваш в нея, а той: Нали тъкмо затова е толкова тъжно; не само девствеността. Пък аз му казах: Не можеше ли вместо нея аз да бъда обезчестен, а той: Точно това е печалното я; нищо не си заслужава да го променяш, а Шрийв казваше, че ако не е толкова глупав, нямало да се мъкне подир тия мръсни курвета, пък аз го запитах: Имал ли си някога сестра? Имал ли си? Кажи де!

Споуд стоеше наред тях като костенурка на улица, покрита с понесени от вихрушка мъртви листа, вдигнал яка над ушите, и пристъпваше с обичайната си бавна походка. Беше от Южна Каролина, вече в последния курс. За клуба, в който членуваше, бе въпрос на гордост никога да не бързаш за утринната молитва – нито един път не бе отишъл там навреме; за четири години никога не бе отсъствувал, но нито веднъж не се появи в капелата или за първия час с риза на гърба си или с чорапи. Към десет отиваше в бюфета на Томпсън, поръчваше две чаши кафе, сядаше, измъкваше си чорапите от джоба, изуваше обувките и додето кафето произстине, нахлузваше ги. И чак към пладне ще те видиш с риза и яка като всички останали. Другите го задминаваха тичешком, но той нито веднъж не ускори крачка. След малко дворът се изпразни.

Едно врабче се стрелна в слънчевото сияние, кацна на перваза на прозореца и обърна главичка към мен. Имаше кръгло и блестящо око. Първо ме огледа с едното око, после хоп! – извърна другото, а гушката му трепка по-бързо и от пулс. Часовникът взе да бие. Врабчето се отказа да върти очи и докато часовникът не спря, сякаш и то го слушаше, остана да ме гледа само с едно око. След това подхвъркна от перваза и замина.

Още не бе отекнал последният звън. Ехтя в пространството доста време, не толкова чут, колкото осезаем. Като всички камбани, които някога са ехтели, все още

кънтящи в продълговатите умиращи слънчеви лъчи. Исус и свети Франциск разговарят за сестра му. Да беше само адът; само това да беше! Свършено е. Да можеха нещата сами да свършат. А там никой друг, само тя и аз. Да можеше да извършим нещо толкова ужасно, че да попаднем в ада – ние, не другите. _Извърших кръвосмешение, татко – казах аз. – Не е бил Далтън Еймс._ Далтън Еймс. Далтън Еймс. Казва, че е Далтън Еймс. Той ми сложи пистолета в ръката, но аз не го направих. Тъкмо затова не го направих. Нали той, тя и аз щяхме да бъдем на едно място. Далтън Еймс. Далтън Еймс. Далтън Еймс. Ако можехме да извършим нещо толкова ужасно, но баща ми каза: Тъжно е, човек не може да извърши нищо толкова ужасно, не може да извърши изобщо нищо толкова ужасно, утре дори няма да си спомня какво е било онова, което днес му се струва ужасно. Пък аз рекох: Човек може всичко да избегне, а той: Така ли? И аз ще наведе очи и ще видя стенещите си кости и дълбоката вода като вихрушка, като завихрена фуния, а като мине дълго време, никой няма да намери дори кости върху самотния и непокътнат пясък. И когато в деня на Страшния съд Бог заповяда: „Станете“, нагоре ще изплува само ютията. Това става не когато осъзнаеш, че нищо не може да ти помогне – вяра, гордост, каквото и да е, – а когато осъзнаеш, че изобщо не се нуждаеш от помощ. Далтън Еймс. Далтън Еймс. Далтън Еймс. Ако можех да съм на мястото на майка му, легнала с разтворена утроба, надигаща се от смях, щях да спра баща му с ръка – да го види как ще умре, преди още да е живял. _И в един миг тя застана на прага..._

Отидох до шкафчето и вдигнах часовника, както си беше с циферблата надолу. Чукнах стъклото о ръба на шкафа, събрах парчетата в ръка, пуснах ги в пепелника, изтръгнах стрелките, изкривих ги и ги захвърлих при стъкълцата. Часовникът продължи да тиктака. Като не знаех какво повече да направя, извърнах го с циферблата нагоре, вече оголял, а някъде под него колелцата му все още продължаваха да цъкат. Исус ходи по вълните на Тивернадското езеро, а Джордж Уошингтън изрича само истина.* От панаира в Сейнт Луис баща ми донесе на Джейсън едно синджирче с талисман, миниатюрно театрално бинокълче, в което, като присвиеш око, можеш да видиш небостъргач, виенско колело, гледано като през паяжина, и едно Ниагарско водопадче. На циферблата видях размазано червено петно. И в този миг палецът взе да ме смъди. Оставих часовника, отидох в стаята на Шрийв, взех йода и намазах порязаното. С кърпата за лице сетне почистих останалите по краищата стъкълца.

[* Според американската национална „митология“ Дж. Уошингтън като дете отсякъл вишна и признал това на баща си: „Не мога да лъжа.“ – Б.пр.]

Извадих два чифта бельо, чорапи, ризи, яки и вратовръзки и ги наслагах в куфара. Сложих всичко, освен новия си костюм, един по-стар, два чифта обувки, двете шапки и книгите си. Тях отнесох във всекидневната и ги наредих на масата, книгите, които си бях донесъл от дома, и ония, за които _баща ми казваше, че по тях се познава кой е истински джентълмен: днес ще го познаеш по книгите, които не е върнал_, след това заключих куфара и го адресирах. Удари четвъртинката час. Заслушах се и не мръднах, докато биенето не спря.

Окъпах се и се избърснах. От водата пръстът пак ме засмъдя, та отново го мацнах с йод. Облякох си новия костюм, прикачих му часовника, а другия костюм, дреболиите, бърснача и четките наредих в ръчната чанта; ключа от куфара затънах в хартия, сложих го в един плик и го адресирах до татко, след това написах две кратки писма и ги запечатах.

Площадката пред вратата на сградата бе все още в сянка. Заставах от вътрешната страна, наблюдавайки я как се движи. Отместваше се почти осезателно, пълзеше навътре във входа, сетне тръгна по самата врата. _Само че когато го чух, тя вече бягаше. Още неразбрал какво става, тя вече тичаше в огледалото. Толкова бързо, с праметнат на ръката си булчински шлейф, а тя се измъкна от огледалото подобно на облак, воалът ѝ се гънеше в продълговати проблясъци, токчетата ѝ – забързано почукващи, с другата ръка придържаше дрехата на рамото си, излязла вече от огледалото с аромата на рози, рози, рози; гласът, прозвучал над Едема* Сетне прекоси верандата, не чувах токчетата, а след това на лунната светлина, подобна на облак, сянката на воала ѝ се носи над тревата като вълна; отива към мученето. Роклята ѝ се свлече от нея, а тя стиска в ръка венчалното було и тича към мученето, където в росата под яслата е застанал Т.П., мучи и вика: „Хей, Бенджи, бързов сок!“ На устремените си гърди баща ми е нахлузил сребърна ризница във формата на V._

[* Куентин си спомня венчавката на сестра си Кендейси. По време на сватбената церемония в САЩ се пее химнът „Святата венчавка“:

Гласът, що над Едема прозвуча,
когато Ева с Адам се събра –
за благослов на първата женитба
и днес все тъй земята обикаля...

Автор на химна е Джон Кебъл (1792–1866), поет и духовник, канонизиран за светец на Англиканската църква. – Б.пр.]

– Добре де, ти не... Венчавка ли е или бдение над смъртник? – пита ме Шрийв.

– Знам ли? – казах аз.

– Тогава за какво си се докарал? Какво се е случило? Или мислиш, че е неделя?

– Мисля, че полицията едва ли ще ме задържи, дето веднъж съм си облякъл новия костюм – казах аз.

– Имах предвид студентите навън. Или много се възгордя, та не влизаш в час?

– Първо ще ям. – Сянката върху площадката вече я нямаше. Пристъпих в слънчевата светлина и там отново открих сянката си. Движейки се пред нея, слязох по стъпалата. Бе изтекъл половин час. Камбанните удари на часовника спряха и заглъхнаха.

Знаменосеца на колежа го нямаше и в пощата. Залепих марки на двата плика, този за баща си пуснах в кутията, а другия, за Шрийв, пхнах във вътрешния си джоб. Едва сега си спомних къде бях виждал знаменосеца Дийкън за последен път. Беше в Деня на падналите през войните*, а той, с униформа на Великата армия на републиката**, крачи наред манифестантите. Има ли някъде парад, спри се на някой ъгъл и рано или късно ще го зърнеш. Предишния път го видях на годишнината от рождението на Колумб ли, на Гарибалди ли беше, не помня. Наложил висок копринен цилиндър, крачи с групата на уличните метачи, носи едно петсантиметрово италианско знаменце и пуши пура сред метлите и боклукчийските лопати. Но последния път беше с униформа от Великата армия, тъй като Шрийв каза:

[* Мемориален празник в САЩ, съблюдаван в различните щати на четири различни дати: 26 април, 10 и 30 май, 3 юни. – Б.пр.]

[** Организация на ветераните от Гражданската война, основана в 1866 г. – Б.пр.]

– Ето! Виж само какво е сторил дядо ти на горкия стар негър.

– Да – казах аз. – Сега му дай всеки ден да ходи по манифестации. Ако не беше дядо, щеше и той да се блъска като белите.

Никъде не го виждах. Но аз поначало не познавам дори трудещ се негър, когато да откриеш, като ти трябва, още по-малко такъв, който живее, без да го е грижа за нищо. Зададе се трамваят. Отидох до града и при Паркър си поръчах богата закуска. Докато се хранех, дочух да бие часовник. Какво пък, човек може и за един час да изгуби сума време – да се приспособиш към неговото механично изтичане понякога ти отнема цяла вечност.

След закуската си купих пура. Продавачката каза, че петдесетцентовите били най-добри, затова си взех от тях, запалих и излязох на улицата. Дръпнах два-три пъти, сетне я хванах с пръсти и се отправих към ъгъла. Минах покрай една часовникарска витрина, но успях навреме да отвърна очи. На ъгъла ме пипнаха двама ваксаджии и дрезгаво шумни, застанаха от двете ми страни, та се наложи на единия да дам пурата, а на другия един четвъртак, за да ме пуснат. Тоя с пурата веднага се помъчи да я продаде на другия срещу четвъртака.

Високо нейде в слънцето имаше часовник. Замислих се как, ако не искаш да извършиш нещо, самото ти същество ще се постарее да те накара почти несъзнателно да го извършиш. Усещах как се свиват мускулите ми на врата, сетне долових цъкането на часовника в джоба си, след малко всички останали звуци заглъхнаха, остана само часовникът в джоба. Върнах се обратно по улицата към витрината. Вече олисяващ, човекът зад нея работеше на масата. На околото му имаше увеличително стъкло, метална тръбичка, сякаш завинтена за лицето. Влязох.

Отвсякъде се разнасяше тиктакане, все едно септемврийска ливада, изпълнена с щурци. На стената над главата му потракваше огромен часовник. Вдигна глава и през

увеличителното стъкло окото му се втурна към мен, огромно и размазано. Извадих часовника си и му го подадох.

– Счупих го.

Той го подхвърли в ръката си.

– И аз бих казал същото. Сигурно стъпихте отгоре му.

– Да, сър. Съборих го от шкафа и в тъмното съм го настъпил. Но иначе върви. Отвори задния капак и се взря във вътрешността.

– Както изглежда, нищо му няма. Но не мога ви кажа със сигурност, докато не го прегледам. Ще го почна следобед.

– Тогава ще го донеса по-късно – рекох аз. – А бихте ли ми посочили кой от часовниците на витрината е верен?

Поднесе ми часовника на дланта си и ме погледна с размазаното си нападателно око.

– Бях се обзаложил с едного – додадох, – но тази сутрин си забравих очилата.

– Лесна работа – рече той, остави часовника ми, понадигна се от стола и надникна над преградата. После вдигна очи към стената. – Сега е...

– Не ми казвайте, моля ви – рекох аз. – Само ми признайте има ли поне един верен?

Отново ме изгледа. Облегна се назад и вдигна лупата на челото си. Под нея около окото му се бе изписал червеникав кръг и щом той изbledня, лицето му сякаш се оголи.

– Какъв празник имате днес? – попита. – Нали гребните състезания са чак другата седмица?

– О, не. Става дума за личен празник. Рожден ден. Та кой от тях е верен?

– Никой. Още не съм ги сверил. Но ако мислите да си купите...

– Не, сър. Нямам нужда от часовник. В нашия хол на стената има. Като реша, този ще дам за поправка. – И протегнах ръка.

– По-добре сега го оставете.

– Ще го донеса по-късно. – Той ми подаде часовника и аз си го пуснах в джоба. Сега другите ми пречеха да го чуя. – Много съм ви задължен. Дано не ви отнех много време.

– Няма нищо. Като решите, донесете го. И по-добре отложете си празника, нека първо спечелим гребните.

– Добре, сър. Май че тъй ще стане.

Излязох и като затворих вратата, тиктакането изчезна. Обърнах се към витрината. Той ме наблюдаваше иззад преградата. Зад стъклото имаше десетина часовника, показващи десетина различни часове, всеки с утвърдителната и противоречива убедителност на моя, макар и без нито една стрелка. В противоречие един с друг. Сега чух поцъкването на моя от джоба, макар че никой не можеше да го види, макар че дори и да го видеше, той не би му казал нищо.

Бях си решил да взема този. Баща ми твърдеше, че часовниците убивали времето. Времето, казваше той, загива от цъкването на колелцата; спре ли един часовник, едва тогава времето наново се съживява. Стрелките се издължаваха под леко тъп ъгъл спрямо хоризонта, подобно на чайка, оставила се на въздушното течение. Всичко, за което съжаляваш, е логично, каквото според негрите е и новолунието. Часовникарят отново се бе хванал на работа, навел над масата напъхания в лицето си окуляр. Бе сресан на среден път, който стигаше до едно олисяло петно, досущ като пресъхнало тресавище през декември.

На отсрещната страна на улицата зърнах магазин за железария. Не знаех, че ютиите се продават на килограм*.

[* За разлика от познатите ютии с жарава, широко използвани „железа“, които се нагриват върху печка. – Б.пр.]

– Тия са по пет килограма – каза продавачът.

Само че се оказаха по-големи, отколкото ги мислех. Затуй поисках две по-малки, трикилограмови – загънати, щяха да изглеждат като чифт обуца. Двете заедно тежаха доста и аз отново си спомних думите на баща ми за *reducto absurdum* на човешкия опит; помислих си за единственото възможно приложение на придобитото в Харвард. Навярно другата година. И се сетих, че ти стигат и две години в университета, за да схванеш как точно трябва да се направи.

Така, на сухо, бяха достатъчно тежки. Зададе се трамвай, качих се. Не погледнах надписа отпред. Беше пълен с предимно преуспяващи на вид хора с вестници в ръце. Едничкото свободно място бе до един негър. Беше с бомбе и лъснати чепици и държеше угасен фас от пура. Бях си мислил, че южнякът трябва да е постоянно нащрек спрямо негрите. Според мен северняците очакват от него тъкмо това. Когато за пръв път се озовах тук, в Североизтока, си бях казал: Помни, трябва да ги възприемаш не като негри, а като цветнокожи. И ако не бе станало така, че от детинство бях свикнал с тях, щеше да ми струва доста време и тревога, додето не открия, че най-добрият начин да приемаш хората, бели или черни, е да гледаш на тях така, както те самите гледат на себе си, и повече да не им обръщаш внимание. Това стана, когато осъзнах, че негърът е не толкова човек, колкото форма на поведение, нещо като обратно отражение на белите, сред които живее. Само че в началото си бях въобразил, че трябва да избягвам тяхната компания, понеже смятах, че северняците тъкмо това ще очакват от мене; и през ум не ми минаваше – до оная сутрин във Вирджиния – колко много наистина са ми липсвали Роскъс и Дилси. Когато се пробудих, влакът беше спрял. Вдигнах сенника и надникнах навън. Вагонът стоеше точно на прелеза, препречил пътя; по наклона се спускаха два бели стобора и продължаваха от другата страна нататък, раздалечавайки се като рога на говежди череп. Яхнал муле, един негър изчакваше в засъхналите ровини на пътя тръгването на влака. Нямах как да разбера откога стои там, но обкравил мулето, той си стоеше с омотана в парче одеяло глава, сякаш и той, и животното са били поставени тук заедно с оградата и пътя, а може би дори с възвишението, издялани от самото това възвишен не, подобно на знак, който съобщава, че отново се намиращ у дома. Нямах седло и нозете му се клатушкаха току до земята. Мулето приличаше на заек. Отворих прозореца.

– Хей, чичка! – провикнах се. – Това ли е пътят?

– Сър? – Той ме погледна и поотхлаби превръзката на главата си, освобождавайки едното ухо.

– Подарък за Коледа! – казах.

– Вярно е, наближи. Сега ме спипа, нали, сър?

– Този път ще ти се размине. – Измъкнах панталоните си от мрежата и намерих в джоба един четвъртак. – Но внимавай следващия път! На втория ден след Нова година се връщам обратно, така че внимавай! – Хвърлих монетата през прозореца. – Вземи, да си купиш нещо за Рождество.

– Добре, сър – каза той, слезе, вдигна четвъртака и го обърса в крачолата си. – Благодарим на младия господар, благодарим. – И влакът потегли.

Наведох се в студения въздух през прозореца и погледнах назад. Той стоеше до кльощавото си заешко муле – и двамата дръгливи, неподвижни, търпеливи. Влакът пое по някакъв завой, машината пуфтеше отривисто и тежко, и те постепенно се изгубиха от погледа ми, все така дрипави, с някаква търпеливост извън времето, в застинало спокойствие: онази смесица от детинско, непосредствено невежество и неправдоподобна издръжливост, която ги насочва и предпазва, лишава ги с любов от всякакъв разум, непрестанно ги ограбва и ги кара да се изплъзват от всякаква отговорност и задължения чрез похвати твърде очебийни, за да ги наречем дори хитрини; придобити посредством подражание или чрез самоизмъкване, те оставят онова честно, стихийно възхищение към победителя, което джентълменът изпитва пред всеки, който го бие в една честна игра, при това любящи и непоколебимо търпеливи спрямо приумиците на белите, както се отнасят бабите и дядовците към своите непредугадими и палави внуци, а това аз бях забравил. И през целия ден, докато влакът се виеше през шеметни клисури и стръмни шкарпи, където движението се долавяше само по измъчения съсък на парните цилиндри и стенанието на колелата, а вечните планини чезнеха в едно сгъстяващо се небе, аз си мислех за дома, за невзрачната гаричка, калта, негрите и селяните, лениво тълпящи се на площада със своите мизерни ипотеки и каруци, с кесиите бонбони и фойерверки, и стомахът ми се сви като едно време в училище, когато удареше звънецът.

Започвах да броя едва когато удари три. След това преброявах до шейсет и свивах един пръст, мислейки, че ми остава да свия още четиринайсет, още тринайсет или дванайсет, осем или седем; един път внезапно осъзнах, че е настъпила тишина, в която всички мозъци са будни, и казах: „Да, госпожо?“ „Нали ти си Куентин?“ – попита мис Лора. След това отново тишина, будни мозъци и ръце, които се вдигат в

тишината. „Хенри, кажи на Куентин кой е открил река Мисисипи.“ „Де Сото*.“ Тогава мислите се стапяха и след малко се уплаших, че съм изостанал с броенето, та забързвах да свия поредния пръст, но сетне пък ме дострашаваше, че броя твърде бързо и затуй забавях, после отново ме хващаше страх и пак почвах да броя бързо. Тъй нито един път не успях да позная кога ще бие звънецът. Освободили стремежа им, нозете наоколо вече се движеха и по изтъркания под скърцаше пръст, денят нанасяше лек, но остър удар подобно на слънчево зайче от стъкло на прозорец, а аз седях на едно място и стомахът ми се свиваше. _Движи се и стои на едно място. За миг тя застана на вратата. Бенджи. И мученето. Бенджамин, детето на моята старост, сега мучи. Кеди! Кеди!_

[* Ернандо де Сото (1500?-1542) – испански военен, изследовател на Северна Америка. – Б.пр.]

Ще избягам. Той се разплака, а тя приближи и го докосна. Успокой се. Няма да го направя. Замълчи! Той млъкна. Дилси.

Поиска ли, може да помирише какво му казвах. Не му трябва да слуша, нито да говори.

Може ли да надуши новото име, с което го нарекоха? Може ли да надуши нещастieto?

Защо му е да се тревожи за късмета си? От късмет няма да пострада.

Тогава защо ще му сменят името, ако не искат да му помогнат на късмета?

Трамваят спря, потегли и пак спря. Под прозореца виждах теметата на хорските глави, преминаващи под нови, още непожълтели сламени шапки. Бяха се качили жени с пазарски кошници и мъже в работни облекла и постепенно взеха да надвишават по брой яките и лъснатите чепици.

Негрът се докосна до коляното ми. „Извинете“ – каза. Свих нозе встрани и го пуснах да мине. Минавахме покрай някаква гола стена, тракането отекваше в нея и се връщаше в трамвая, при жените с пазарските кошници на колене и мъжа с лекьосаната шапка, в чиято панделка бе пропъхнал лула. Надушвах вода и през един прорез в стената зърнах водните отблясъци, две мачти и една неподвижна чайка във въздуха, кацнала сякаш на невидима жица между мачтите. Вдигнах ръка и поопипах през дрехата си писмата, които бях написал. На следващата спирка слязох.

Бяха вдигнали моста, за да премине някаква шхуна. Тя се придвижваше от влекач, но той се бе сврял плътно до нея близо до кърмата ѝ, пускаше пушек, но корабът сякаш се носеше без никакви видими усилия. В челната част на мостика един гол до кръста човек навиваше въже. Тялото му беше с цвета на тютюнев лист, явно от слънцето. На руля имаше друг, със сламена шапка без дъно. Корабът премина моста под голите железа, сякаш призрак посред бял ден, а над кърмата се въртяха три чайки, като че играчки на невидими конци.

Щом мостът се затвори, преминах от другата страна и се наведох през парапета над плаващите жилища. Флотилията беше опустяла, всички врати бяха затворени. След почивката преди малко, екипажите вече бяха минали в своя късен следобед. Сянката на моста, на парапетите и моята сянка падаха плоски върху водата. Беше толкова лесно да се самозалъжа, че тя няма да ме изостави. До водата имаше най-малко петдесет стъпки и само ако имах с какво да я притисна във водата и да я задържа там, докато се удави, така би станало и със сянката на изплувалата кутия от обувки. Негрите казват, че сянката на удавения вечно го наблюдава във водата. Там долу тя просветваше и блещукаше, сякаш диша, а полупотънали, всякакви отпадъци се носеха натам, към морето, към морските пещери и бездни. Изместената вода е равна на нещо от нещо. *Reducto absurdum* на целия човешки опит, а две трикилограмови железа тежат повече от една шивашка ютия. Какво греховно разсипничество – би казала Дилси. Бенджи го разбра, когато баба умря. Разплака се. _Подуши го. Подуши го._

Влекачът се зададе по течението, а водата се цепеше в продълговати, търкалящи се като валяци вълни, които заедно с еката на преминаването си най-сетне разлюляха понтона и той се издигна с едно шльоупване върху тях. Отекна продължителен удар, вратата се отвори навътре и се показаха двама, които носеха дълга състезателна лодка. Пуснаха я във водата, миг по-късно се появи Бланд с веслата. Беше с панталони от каша, сиво сако и сламена гарсонетка. Навярно или той, или майка му бяха прочели някъде, че студентите в Оксфорд носят каша и гарсонетки, та затуй още през май бяха купили на Джералд състезателна лодка за двама, както и панталон и

шапка, с които да гребеш по реката. Хората от плаващите жилища се заканиха да извикат полиция, но той не им обърна внимание. Майка му пристигна с нает автомобил и с кожени дрехи като на полярен изследовател, за да го изпрати. Вятърът достигаше двайсет и пет мили в час, а ледоходът се влачеше като мръсно овче стадо. Оттогава взех да вярвам, че бог е не само джентълмен и спортист, но и че е родом от Кентъки. Щом той отплава, тя направи с маневра един завой, слезе до брега на реката и подкара на първа скорост успоредно с него. Разказвах, че никой не е могъл да си спомни по-рано да е виждал нещо подобно: как двамата се движат през Масачузетс като цар и царица, без да се поглеждат, по успоредни траектории като две планети.

Той се качи в лодката и отблъсна. Сега гребеше доста добре. И нямаше как. Разправяха, че майка му се помъчила да го откаже от гребането и да се захване с нещо, което никой в неговия курс не може или не би искал да прави, но за пръв път той се оказа упорит. Ако може да се нарече упорство това да седиш в позата на царствена скука с къдрави руси коси, виолетови очи и дълги мигли, с дрехи, купени в Ню Йорк, а мамичка в това време ни разказва за конете на Джералд, за черните слуги на Джералд, за жените на Джералд. Навярно съпрузите и бащите в Кентъки са били адски доволни, когато тя е отвела Джералд в Кембридж*. Тя си бе взела апартамент в града, а на Джералд бе предоставила друг, извън стаите, които държеше в университета. Бе одобрила връзките му с мен, тъй като ако не друго, аз неумело правех някакво впечатление на благородство с това, че съм роден южно от линията Мейсън-Диксън**; това се отнасяше и до неколцина други, чиято родна география отговаряше (дори минимално) на нейните изисквания. Или можеше да бъде простена. Но след като веднъж срещнала Споуд да излиза от първа молитвена капела, а той казал каква лейди може да е тя, една лейди си стои вкъщи в такъв нощен час, тя така и не можа да му прости, че има пет имена, включително и презимето на един съвременен английски дук. Сигурен съм, намерила е утеха, позволявайки да я убедят, че някой пропаднал Мейнголт или Мортимър са имали нещо общо с дъщерята на камериерката. А в това имаше нещо много вероятно, независимо дали тя си го бе съчинила. Споуд беше световен шампион по губене на време, не му пречеха никакви задръжки и мамеше в неограничени рамки.

[* Предградие на Бостън, където се намира Харвардският университет. – Б.пр.]

[** Границата между Пенсилвания и Мериленд, смятана за разделителна линия между Севера и Юга; по името на картографите Ч. Мейсън и Дж. Диксън. – Б.пр.]

Лодката вече се бе превърнала в точица, а греблата хващаха слънцето на равномерни проблясъци, сякаш самият ѝ корпус непрекъснато намига. _Имал ли си някога сестра? Не, те обикновено са курветини. Никога ли не си имал сестра? Тя беше такава само за миг. Курветини. Без да е курветина и за една минута, тя се спря на вратата._ Далтън Еймс. Далтън Еймс. Ризи Далтън*. През цялото време съм си мислел, че са таки, войнишко таки, но накрая видях, че били от плътна китайска коприна или от най-фино кадифе – от тях лицето му ставаше толкова кафяво, очите му – толкова сини. Далтън Еймс. Липсваше благородство. Театрална декорация. Просто папие-маше дори на пипане. _Ох! Азбест. И не съвсем бронз. Но в къщата няма да го видиш._

[* Популярна марка ризи в САЩ, формална асоциация с името. – Б.пр.]

Кеди също е жена, не забравяй. И за някои постъпки си има женско оправдание.

Защо не го доведеш у дома, Кеди? Трябва ли и ти като негърките да се мотаеш по полето, из овразите, в горската тъмнина, разпалена и страдна да се криеш в горската тъмнина?

Не се мина много време и почнах да чувам часовника си, но само за малко, усетих как писмата шумолят в джоба ми от натиска на парапета и тогава се наведох над парапета и си видях сянката – бях я излъгал. Продължих все по парапета, но нали и костюмът ми беше тъмен, та си обърсах ръцете о него, без да дърпам очи от сянката си – бях я излъгал. Така я накарах да стигне до сянката на кея. Сетне тръгнах на изток.

Харвард, мой харвардски приятелю, Харвард, Харвард. Тя се запозна с този луничав недорасляк на игрището с разноцветните панделки. Дебне я покрай оградата и като на кученце ѝ подсвирва да излезе. Защото не можах да го примамя в трапезарията. Майка ми вярваше, че притежава някакъв чар, с който ще ѝ завърти главата, ако я спипа сама. Но всеки мерзавец... _Лежеше до яслата под прозореца и

мучеше... който би я застигнал с лимузината си, с цвете на ревера. _Харвард. Куентин, да ти представя Хърбърт. Мое харвардско момче. Хърбърт ще ти бъде като по-голям брат. Вече обеща на Джейсън работа в банката._

Благоразположен, целулоиден като търговски пътник. На лицето му само едни бели зъби, но не се усмихва. _Чувал съм за него още там._ Само едни зъби, но не се усмихва. Ти ли ще шофираш?

Влез, Куентин.

Ти ще караш.

Автомобилът е неин, не си ли горд, че твоята сестричка притежава първия автомобил в града, Хърбърт, подарък от него. Всяка сутрин Луи я учеше да шофира. Не получи ли писмото ми. Господин и госпожа Джейсън Ричмънд Компсън оповестяват венчавката на дъщеря си Кендейси за г-н Сидни Хърбърт Хед на двацет и пети април 1910 година в град Джеферсън, Мисисипи. Прибират се у дома на еди-кое си авеню в Саут Бейд, Индиана, след първи август. Нима дори няма да го отвориш? – каза Шрийв. _Три дни. Три пъти. Г-н и г-жа Джейсън Ричмънд Компсън._ Нали младият Локинвар пристигна от запад твърде скоро?*

[* Ср. поемата на Уолтър Скот „Мармион“ (1808), гл. V, където храбрият рицар Локинвар дошъл с коня си от запад на сватбата на любимата си, дадена другиму, и я отвлякъл от венчалния пир. – Б.пр.]

Аз съм от Юга. Малко си смешен, нали?

О, да, знаех, че е някъде от провинцията.

Малко си смешен, нали? Защо не постъпиш в цирка?

Сторих го. И от поенето на слонските бълхи си развалих зрението. _Три пъти._ Тези провинциални момичета. Дори не можеш да разкажеш за тях, нали? Е, така или иначе Байрон никога не е задоволявал желанието си, да благодарим за това на бога*. _Но не бива да се удря човек в очилата._ Няма ли да го отвориш? _То Лежеше на масата, пликът привързан с мръсен розов жантиер, две изкуствени рози и по една запалена свещ от двете му страни. Не удряй човек в очилата._

[* Става дума за „Дон Жуан“, VI песен, 27-ма и 28-ма строфа, където Байрон пише за желанието да обладаваш всички жени наведнъж. – Б.пр.]

Хората от провинцията, горките, преди това не бяха виждали автомобил и един по един се изреждаха да натискат клаксона на Кендейси, _а тя не иска да ме погледне_, и се дърпат от пътя й, _не иска да ме погледне_, на баща ти няма да му е приятно, ако нараниш някого и аз ти заявявам, на баща ти просто ще му се наложи да вземе един автомобил, когато аз почти съжалявам, дето го докара, Хърбърт, на мен толкова много ми допадна, естествено имаме на разположение и файтон, но едва ли не всеки път, когато реша да изляза, мистър Компсън ще нареди на черните да свършат нещо, но ако се намеся, може да ми струва главата, а той настоява, че Роскъс е на мое разположение по всяко време, но аз знам какво значи това, знам колко често хората дават обещания само за да утешат съвестта си, и ти ли така ще се отнесеш към моето момиченце, Хърбърт, но знам, че няма, Хърбърт, да ни пожертваш всички до един, Куентин, писах ли ти, че той ще вземе Джейсън в банката си, когато завърши гимназия, от Джейсън ще излезе блестящ банков чиновник, от всичките ми деца единствено той притежава чувство за практицизъм, трябва да ми благодариш, че се е метнал на мене, другите до един са Компсъновци. _Джейсън осигури брашното. На задната веранда правеха хвърчила и ги продаваха срещу четвъртак парчето, той и малкият Патерсън. Касиер беше Джейсън._

В този трамвай нямаше негри, а още неизбелели шапки преминават долу под прозореца. Вървим към Харвард. Продадохме на Бенджи, _лежеше на земята под прозореца и мучеше. Продадохме на Бенджи ливадите, за да може Куентин да се учи в Харвард_, брат ти е. По-малко братче.

Трябва да имаш автомобил, много работа ще ти свърши, не мислиш ли, Куентин, наричам го Куентин, веднага се вижда, че много съм слушал за него от Кендейси.

Защо да не искаш, искам синовете ми да бъдат нещо повече от приятели, да, Кендейси и Куентин, повече от приятели, _Татко, аз допуснах_ колко жалко, че нямаш нито брат, нито сестра, _нито сестра, никаква сестра, нямаше никаква сестра_, не питай Куентин, те двамата с мистър Компсън се чувствуват малко обидени, когато събера достатъчно сили, за да сляза на вечеря, толкова съм изнервен и след като всичко се свърши, ще си го върна, след като си ми отнел дъщеричката, _малката ми

сестра нямаше. Ако можех да кажа мамо. Мамо._

Освен ако не извърша каквото ме влече и вместо това да взема тебе, не мисля, че мистър Компсън би взел автомобила.

Ах, Хърбърт, чул ли си това Кендейси. _Тя не иска да ме погледне, заоблена извивка на челюстта, но упорита, и не поглежда назад._ Няма защо да ревнуваш, той просто ухажва една стара жена, пораснала омъжена дъщеря, не мога да го повярвам.

Глупости, изглеждате като момиче, много сте по-млада от Кендейси, тенът на бузите като на момиче. _Едно укоряващо лице, цялото в сълзи, миризма на камфор и на сълзи, глас, който плаче непрекъснато и тихо зад полуосветената врата, полутъмно оцветения аромат на горски нокът. При смъкването на празните куфари от тавана ехтят като ковчези. Солище за дивеч. На солището не намери смъртта си._

Шапки още неизбелели и никакви шапки. От три години не мога да нося шапка. Не можах. Ще има ли тогава шапки, след като не бях и Харвард не беше. Там, където най-добрите мисли, казваше татко, прилепват като изсъхнал бръшлян по стар и мъртъв зид. Тогава никакъв Харвард. Поне не за мен. Отново. По-тъжен отпреди. Отново. По-тъжен от всичко. Отново.

Споуд беше по риза; така трябва да бъде. Когато отново си видя сянката и ако не съм достатъчно внимателен да не я пускам върху водата, пак ще стъпя върху своята невъзмутима сянка. Но никаква сестра. Не бих го сторил. _Няма да допусна да шпионират дъщеря ми._ Не бих.

Как мога да имам власт над когото и да било от тях, когато през цялото време ги учиш да не уважават нито мен, нито моите желания. Зная, че гледаш на семейството ми отвисоко, но няма това е причина да учиш децата ми, собствените ми деца, за които толкова съм изстрадал, да нямат и капка уважение? Стъпках костите на сянката си върху бетона с коравите токове и тогава чух часовника и опипах писмата във вътрешния джоб.

Няма да позволя да шпионират дъщеря ми, нито ти, нито Куентин, нито кой да е, каквото и да си мислите, че е сторила.

Поне си съгласен, че има причина да я държим под наблюдение.

Не бих го сторил, не бих го сторил. _Зная, че не би. Нямах намерение да говоря толкова остро, но жените нямат никакво уважение помежду си, нито към себе си._

Тя обаче защо. Щом стъпих на сянката си, часовникът взе да бие, но за четвъртинката час. Разсилният Дийкън не се виждаше никакъв... _мисля, че бих, че можех..._

Не е имала предвид, че така именно постъпват жените, то е, защото тя обича Кеди.

Уличните лампи се спускат по хълма, сетне се отправят нагоре към града.

Стъпвах по корема на сянката си. Протегнех ли я, ръката ми излизаше извън нея.

Усещах баща си зад мене, отвъд дрезгавия сумрак на лятото и уличните лампи през август. Ние с татко пазим жените една от друга, от себе си, нашите жени. _Такива са жените, не се научават да познават хората; ние сме за това; направо се раждат, вродено заплодени с подозрение, което много често дава плод и е обикновено правилно: имат склонност към злото, добавяйки на злото онова, което му липсва, обвиват го около себе си по инстинкт, както човек се омотава в чаршафа по време на сън, давайки храна на душата, докато злото извърти своето, нищо, че може и да не съществува._ Той идваше между двама първокурсисти. Още не бе му минало настроението от манифестацията, тъй като ме поздрави надменно, по офицерски.

– Може ли за момент да поговорим? – попитах и спрях.

– С мене? Добре. До скоро виждане, приятели – рече той, спря и се извърна. – Драго ми беше да побъбрим. – Самият знаменосец Дийкън, цял-целеничък. Иди, че говори за психолози по рождение. Разправяха, че от четирийсет години в началото на семестъра не е изпуснал нито един влак, а южняците ги познавал от пръв поглед. И винаги познавал – чуе ли те как говориш, веднага ти казва от кой щат си. За посрещането на влаковете си имаше определена униформа, нещо от рода на Чичо Томовата колиба, с кръпките му и прочие.

„Йес, сър. Насам, млади господарю, ето – и ти взима багажа. – Насам, момче, ела да вземеш тия куфари – казва, при което се задава една подвижна планина от куфари, под която се гърби едно бяло петнайсетинагодишно момче, а Дийкън ще закрепи

отгоре му още един куфар и ще го подкара: – И гледай да не ги събориш! А вие, сър, млади господарю, само кажете на стария негър кой ви е номерът на стаята и щом стигнете, всичко ще си бъде по мястото.”

И от този момент, додето накрая напълно те подчини, той непрекъснато ще ти влиза и излиза от стаята, вездесъщ и словоохотлив, при което обноските му лека-полека стават все по-северняшки, а гардеробът му постепенно се подобрява, докато накрая, когато вече ти е източил кръвчицата, а ти се чудиш какво става, той вече те нарича Куентин, или както ти е там името, и тогава ненадейно се появява с някой бракуван костюм от фирмата „Брукс“ и с фуражка, носеща кокарда с името на духовата музика на не знам кой си принстънски клуб, която някой му е подхвърлил и която – според непоколебимото му радостно убеждение – е била част от военната униформа на Ейб Линкълн. Преди години, когато за пръв път се появил в колежа, пристигащ незнайно откъде, някой пуснал дума, че бил завършил теология. А когато осъзнал какво означава това, така се поддал на историята, че почнал сам да я разказва и накрая, изглежда, си е повярвал, че е истинска. Тъй или иначе разказваше безконечни и безсмислени анекдоти за студентските си години, фамилиарно споменавайки на малко име, обикновено погрешно, своите вече мъртви професори. Но той беше напътстващ наставник и приятел на безброй реколти невинни и самотни първокурсници и въпреки цялото си лицемерие и дребни интрижки, предполагам, не би подразнил божиите ноздри с миризмата си повече от всеки друг.

– Не съм ви срещал три-четири дни – каза той, оглеждайки ме, все така излъчващ униформеното си достояние. – Да не бяхте болен?

– Не, нищо ми нямаше. Имах много работа. Затуй пък аз ви видях.

– Нима?

– Оня ден на парада.

– А, там ли? Да, бях. Мен много не ми е до тия неща, нали разбирате, но момчетата обичат с тях да има някой от ветераните. И жените очакват да се покаже някой от старите ветерани. Та и аз трябваше да се подчиня.

– Така беше и на оня италиански празник – подметнах. – Навярно бяхте длъжен – и на Женския християнски въздържателен съюз?

– А, тогава ли? Направих го заради зет си. Искане да постъпи на общинска работа. Уличен метач. Пък аз му викам да си тури метлата вместо възглавница. Значи ме видяхте, а?

– Да, и двата пъти.

– Искане да кажа, в униформа. Как изглеждах?

– Много добре. По-добре от всички останали. Трябвало е да ви направят генерал, Дийкън.

Докосна ме едва-едва, а ръката му загрубяла и едновременно мека, каквито са негърските ръце.

– Чуйте. Само между нас. Не ме е страх да ви го кажа, ние с вас сме повече или по-малко от един дол... – Наведе се към мен и заговори, без да ме гледа в очите: – Точно сега искам да опека една работа. Почакайте до другата година, само почакайте. Тогава ме вижте къде ще манифестирам. Няма защо да ви казвам как ще я свърша тая работа, вие само почакайте, момчето ми, и ще видите. – Сега ме погледна, леко ме тупна по рамото и като ми кимаше, олюля се назад. – Да, сър. Преди три години не станах демократ ей тъй, за нищо. Зет ми на градска служба, пък аз... да, сър. Колко му е да се пишеш демократ, ако тоя нехранимайко тръгне на работа! Пък аз... вие само застанете пак там на ъгъла след една година без два дни и ще видите.

– Дано. Заслужавате си го, Дийкън... Докато не съм забравил – измъкнах писмото от джоба си, – отнесете го утре в моята стая и го предайте на Шрийв. Той ще има нещо за вас. Но имайте предвид, чак утре!

Пое писмото и го огледа.

– Запечатано е.

– Да, а вътре е написано „Невалидно до утре“.

– Хм – рече той и погледна плика е присвити устни. – И, казвате, ще има нещо за мене?

– Да. Един подарък от мен.

Вгледа се в лицето ми, а пликът светеше на слънцето – бял в черната му ръка. Очите му бяха омекнали, кафяви, без ириса и аз изведнъж сякаш видях Роскърс да ме

наблюдава иззад претенциозната маска на белите, на униформи, политика и харвардски обноски, недоверчив, потаен, безсловесен и скръбен.

– Нали не си правите шеги със стария негър?

– Знаете, че не. Нима някой южняк някога се е пошегувал с вас?

– Прав сте. Великолепни хора. Но с тях не може да се живее.

– Опитвали ли сте? – попитах. Но Роскъс беше изчезнал. Той отново бе онази личност, която тъй дълго се бе мъчил да показва пред очите на света, надут, фалшив, не така недодялан.

– Подчинявам се на вашето желание, момчето ми.

– Но запомнете, чак утре!

– Ясно – каза той, – разбрано, моето момче. Е?...

– Надявам се... – подех аз. Той ме погледна отгоре, благосклонен и проникателен. Неочаквано протегнах ръка. При ръкостискането неговата беше тържествена, като спусната от приповдигнатия таван на общинските му и военни мечти. – Добър човек сте, Дийкън. Дано... Помогнали сте на толкова млади хора и тук, и там...

– Старал съм се към всички да бъда справедлив – каза той. – Не признавам никакви дребнави съсловни различия. За мен човекът си е човек, дето и да го среща.

– Надявам се винаги да имате толкова приятели, колкото досега.

– Все млади хора. Разбирам се с тях. Пък и те не ме забравят – каза и замахна с плика, сетне го пхна в джоба си и се закопча. – Да, сър, винаги съм имал добри приятели.

Часовникът удари отново, за половинката час. Стоях върху средата на сянката си и се вслушах в равномерните удари, спокойно понесени в светлината на слънцето сред тънките, още недорасли листа. Отчетливи, мирни и безгрижни, толкова есенни по своя звън, както е с всички камбани дори през юни, месеца на невестите. _Лежи на земята под прозореца и мучи._ Погледна я веднъж и разбра. От устата на пеленачета. _Уличните фенери._ Ударите отекнаха. На връщане към пощата следвах сянката си върху паважа. _Спускат се по склона, сетне се издигат към града като фенери, окачени на стена един над друг._ Татко каза, че тъй като тя обича Кеди, значи обича хората с техните слабости. Вуйчо Мори протяга нозе пред камината и трябва доста да протегне ръка, за да си вземе пиенето по случай Коледа. С ръце в джобовете Джейсън се втурна, падна и остана там като овързана преди печене кокошка, докато Върш не го изправи. _Ако не си държиш ръцете в джобовете, като тичаш, ще можеш и да се изправиш._ Люлее си главата в люлката наляво-надясно и лежи по гръб. Кеди събщи на Джейсън, че Върш й открил причината, поради която вуйчо Мори не работи: като малък имал навика да си клати главата в люлката.

Провлачил нозе, безхитростен с килограмите си и очила, проблясващи под раздвижените листа като малки локви, по пътеката идваше Шрийв.

– Дал съм на Дийкън списък на някои неща. Следобед може да не се върна, та ако обичаш, не му давай да взима нищо до утре.

– Добре де – изглежда ме. – Кажи ми впрочем какво си решил да правиш днес? Издокаран и се мотае като пролог към някое сати*. Беше ли сутринта на психология?

[* Сати – у някои висши индийски касти древен обичай за самоизгаряне на вдовицата в погребалната кладя на съпруга ѝ, забранен в 1829 г. – Б.пр.]

– До утре няма нищо да правя.

– Какво носиш?

– Нищо. Един чифт полуизносени обувки. До утре нищо, разбра ли?

– Разбрах. Ясно. Между другото видя ли тази сутрин едно писмо на масата?

– Не.

– Там е. От Семпрамис. Шофьорът го донесе още преди десет.

– Добре, ще го взема. Интересно какво ли иска сега?

– Предполагам още един концерт на духовия оркестър. Та-та-ра-та Джералд па-па-па! „Куентин! Я малко по-силно на барабана!“ Боже, колко съм доволен, че не съм джентълмен – и продължи нататък с книга под мишница, малко безформен, прилежно затлъстял. _Уличните фенери._ Не мислиш ли така, защото един от нашите прадеди е бил губернатор, трима са били генерали, а от майчина страна не са

живият е за предпочитане пред мъртвия но никой жив или мъртъв не е по-добър от всеки друг жив или мъртъв. _Поне в представите на майка ти. Свършено е. Сетне всички бяхме отровени_ смесваш грях и морал жените не правят така майка ти се пита

дали моралът е грях или не е това не й е хрумвало

Джейсън аз трябва да замина ти стой с другите аз ще взема Джейсън и ще отидем където никой не ни знае така той ще има възможност да порасне и да забрави всичко това другите не ме обичат те никога не са ме обичали и никого не са обичали с тая жилка на компсъновски егоизъм и лъжлива гордост Джейсън беше едничкият за когото сърцето ми трепкаше без да се страхува

глупости на Джейсън нищо му няма дори мислех веднага щом се почувствувах по-добре ти и Кеди да отидете при солището

и да оставим Джейсън тук без никого само с тебе и с чернокожите

тя ще го забрави и тогава всички приказки ще престанат _не намери смъртта при солището_

навярно можех да й намеря съпруг _не смърт при солището_

Трамвайът пристигна и спря. Часовниците все още биеха за половинката час.

Качих се, трамвайът потегли наново и разми половинката час. Не, трите четвърти. След това ще останат десет минути. Да се махна от Харвард _мечтата на майка ти ливадата на Бенджи продадена_

какво толкова съм сторила та трябваше да се сдобия с такива деца Бенджамин ми беше достатъчно наказание а сега и тя да няма капка уважение към мен собствената й майка колко съм търпяла заради нея, колко надежди и жертви слязох долу в долината, но очите й пак не се отвориха дали веднъж си е помислила за мен безкористно понякога я гледам и се питам наистина ли е мое дете с изключение на Джейсън той никога и за миг не ми е причинил мъка още от пеленаче още тогава си знаех че той ще бъде моята радост и спасение мислех си Бенджамин е достатъчно наказание за греховете които може би съм извършила мислех си че той е моето наказание задето захвърлих всякаква гордост и се омъжих за човек който се смяташе за нещо повече от мен не се оплаквам обичах го повече от всички останали заради това защото дългът ми Джейсън ми е най-близък до сърцето но сега разбирам че не съм страдала достатъчно сега разбирам че трябва да плащам за твоите грехове както и за моите каквото си извършил какви грехове имат твоите високопоставени роднини но ти все се застъпваш за тях вечно си намирал оправдания за своите само Джейсън може да сгреша защото е много повече Баскъм отколкото Компсън докато собствената ти дъщеря моята дъщеричка моето момиченце е тя, тя не е по-добра аз като бях момиче бях много нещастна просто една Баскъм учеха ме че няма средно положение една жена или е дама или не е но като съм я държала на ръце и през ум не ми е минавало че една моя дъщеря така ще се остави не знаеш ли че само като я погледна в очите разбирам може да си мислиш че ще каже на теб но тя нищо не казва много е потайна не я познаваш знаей за нея такива неща каквито аз по-скоро бих умряла отколкото знаеш че е така продължавай да критикуваш Джейсън обвинявай ме че съм го пратила да я наблюдава като че ли това е престъпление докато собствената ти дъщеря мога ли да знам ти не го обичаш че желаеш да вярваш на грешки против него ти никога не си да подиграваш му се както и на Мори не можеш да ме оскърбиш повече отколкото децата ти вече го сториха един ден вече няма да ме има и Джейсън кой тогава ще го обича и ще го брани от всичко това наблюдавам го всеки ден и със страх виждам как тая Компсънова кръв започва да му личи най-накрая а сестра му се измъква ти как ще наречеш всичко това заглеждал ли си се някога в него дори би ли ми позволил да се помъча да открия кой е той не го правя за себе си аз не мога да го гледам а е заради тебе за да те предпазя но кой ли може да се пребори с извратената си кръв не искаш да ми позволиш трябва да седнем със скръстени ръце а тя в това време не само да петни името ти в калта но и да заразява въздуха който децата ти дишат Джейсън трябва да ме оставиш да си отида не мога повече да търпя нека аз взема Джейсън а ти задръж останалите те не са от моята плът и кръв както е той чужди са ми нямат нищо от мене страхувам се от тях мога да взема Джейсън и да заминем където никой не ни познава ще коленича и ще моля за опрощение на греховете ми дано той избегне това проклятие помъчи се да забравиш че някога другите са били.

Ако тогава е било без четвърт, значи не са минали повече от десет минути.

Единият трамвай бе току-що потеглил и хората вече чакаха следващия. Попитах, но той не знаеше дали до обед ще има друг, нали ги знаете как са в предградията. И така, зададе се друг. Качих се. Човек усеща кога е станало обед. Питам се дали е така и с миньорите под земята. Затова има сирени – заради хората, които ръсят потта си; ако

не се потиш, няма и да чуеш сирените, само за осем минути стигаш толкова далече от потта на Бостън. Баща ми казва, че човекът е сбор от своите неблагоприятия. Мислиш си, че един ден неблагоприятията ще се уморят, казваше той, но тогава излиза, че времето също е нещастие. Една чайка, която се носи в пространството, теглена от невидима корда. Човек отнася символите на своите напразни усилия във вечността. Тогава крилето са по-големи, казваше баща ми, само че кой може да свири на арфа?

При всяко спиране на трамвая дочувах часовника си, но това ставаше все по-рядко, хората вече обядваха. „Кой ще изсвири...“ Ядат. Но и нещо те яде отвътре, пространство и време се объркват. Стомахът казва, че е обед, а умът казва, че е дошъл час за хранене. Във всеки случай питам се колко ли е часът и какво от това. Хората слизат. Опазнен от отишлите да обядват, трамваят вече не спираше тъй често.

Сетне това премина. Слязох и стъпих върху сянката си. След малко се зададе нова кола, качих се и се върнах до спирката в края на града. Другият бе вече готов да потегли, намерих си място до прозореца, потеглихме и както се чувствах като парцал, загледах се навън в застиналите плитчини на прилива и в дърветата. От време на време зървах реката и си помислих колко ли им е хубаво в Ню Лъндън, ако времето е добро, а лодката на Джералд тържествено се носи срещу течението в бляскавия предобед; почудих се какво ти би искала сега старата жена, та ми праща бележка още преди десет сутринта. Коя картина на Джералд аз да съм един от „Далтън Еймс ох азбест Куентин беше стрелял“ задния план. Имаше някакви момичета. Жените наистина имат „неговият глас винаги над неразбираемите гласове които шепнат“ предразположение към злото, към вярата, че на жена не можеш да се довериш, но пък че някои мъже са твърде невинни и не могат да се предпазват. Прости момичета. Далечни братовчедки и семейни приятелки, който обикновеното познание изпълва с нещо като noblessee oblige, кръвно задължение. А тя седнала пред очите им да ти разказва колко било жалко, дете Джералд трябвало да наследи всички външни белези на семейството, за мъж това не било необходимо, можел да мине и без него, но пък без него момичето било направо загубено. Разказваше ни за жените на Джералд „Куентин е застрелял Хърбърт прострелял с глас пода в стаята на Кеди“ с тон на безобидно одобрение. „Казах му като навърши седемнайсет: «Жалко, че имаш такава уста, повече би подходила на момиче.» и представете си какво ми отговори „завесите се вгъват навътре в здрача от аромата на ябълковото дърво главата ѝ срещу здрача ръцете ѝ на тила сякаш джупка на кимоно гласът ѝ над Едема прозвуча дрехите върху леглото до носа погледнати над ябълката“ само седемнайсетгодишен, не забравяйте. «Мамо – вика – често става така.»“ А той се разположил като принц и премрежено наблюдава няколко от тях. А миглите му току се гмурват като лястовици. Шрийв казваше, че винаги „ще се грижиш ли за Бенджи и за татко“

„Колкото по-малко разказваш за Бенджи и за татко толкова по-добре някога имал ли си ги предвид и кога Кеди“

„Обещай“

„Няма защо да се тревожиш за тях ти ще се окажеш с безукорна фигура“

„Обещай чак лошо ми става че трябва да обещаеш“ се е питал кой може да е измислил тази шега, но той и без това винаги бе смятал г-жа Бланд за една забележително запазена жена и казваше, че сама подготвила Джералд да прелъсти някаква дукеса. За нея Шрийв беше „онова тлъсто канадче“ и на два пъти, без дори да ме пита, уреждаше да ми намери нов съквартирант, веднъж само да се изнесе, веднъж само. Той отвори вратата в здрача. Лицето му приличаше на тиквена торта.

– Да си кажем по едно сърдечно сбогом! Жестоката съдба може да ни раздели, но аз никога няма да обичам друг. Никога.

– Какви ги дрънкаш?

– Говоря за жестоката съдба, облечена в седем метра жълтеникаво-розова коприна и много повече метал от веригата на каторжник, за единствената собственица и управителка на един неоспорван, вечно подвижен лодкар от бившата Конфедерация. – След което ми разказа как отишла при квартирния управител, за да го изхвърлят, и как управителят проявил слаба, но достатъчна упоритост, настоявайки първо да се посъветва с Шрийв. Тогава тя подхвърлила незабавно да повикат Шрийв и да приключат с въпроса, но той и сега се отървал, след което тя преустановила любезното си отношение към Шрийв. – Нямам навика да говоря лошо за жени – продължи той, – но тази жена бие като курва всички дами в нашите суверенни щати и доминиони. – И сега

писмото на масата чрез куриер, поръчка за парфюмирани и оцветени орхидеи, ако тя знаеше че съм минал току под прозореца и да знае без Уважаема госпожо още не ми се е представил случаят да получа Вашето писмо но моля за предварително извинение днес или вчера или утре или когато Доколкото си спомням после следва как Джералд изхвърля своя негър по стълбите и как негърът умолява да му разрешат да завърши семинарията за да е по-близо до господаря до господаря Джералд и как тичал по целия път до гарата неотлъчно от файтона със сълзи на очи когато господаря Джералд отпътувал аз ще чакам до деня заради историята с дъскорезницата съпругът дошъл на кухненския вход с пушка в ръка Джералд се засилил и прехапал пушката на две и му я върнал и си обърсал устата с копринена кърпа и хвърлил кърпата в печката Само два пъти съм чувал тази история

застреля го през Видях те че влизаш тук и като помислих какви са ми шансовете дойдох помислих си може пък и да се запознаем вземете си една пура

Благодаря не пуша

Не Изглежда нещата там са се променили откакто ме няма разрешавате ли да запаля

Моля

Благодаря Много съм слушал вярвам майка ви няма да се сърди ако си хвърля кибритената клечка зад мрежата нали тя много съм слушал за вас Кендейси непрекъснато ми е говорила за вас на солището почнах много да ревнувам и се питам кой е този Куентин тъй или иначе трябва да видя как изглежда това животно защото бях засегнат доста надълбоко щом видях момиченцето не ми пречи да ви кажа никога не ми е хрумвало че това е брат й за когото непрекъснато ми е говорила едва ли не като за единствения човек на света други като че ли няма дори съпруг да й беше пак помислете не искате ли една пура

Не пуша

В такъв случай няма да настоявам макар че е доста добър тютюн на едро ми струва двацет и пет долара за сто къса един приятел в Хавана. Предполагам там са станали доста промени все си обещавам да отида но все не ми остава време ето, вече десет години глава не вдигам как да се откъсна от банката по време на семестъра менят се хорските навици неща които за студента са важни добре знаете разкажете ми какво става там горе

Няма да кажа на баща си и майка си ако това имате предвид

Никому нищо да не се казва. Ах нали за това говорите разбирате че пет пари не давам дали ще кажете или не разбирате че такова нещо неприятно но не е никакво престъпление нито съм първият нито последният просто нямах късмет дано вие имате

Лъжете

Бъдете спокоен не ви карам да казвате неща които не искате да кажете не исках да ви оскърбя естествено че млад човек като вас гледа на тия неща много по-сериозно но само след пет години

За мен има само един начин да гледам на измамата мисля че едва ли ще науча нещо по-различно в Харвард

Ние играем по-добре отколкото в пиесата която навярно сте поставяли в Харвард прав сте няма нужда да им се казва каквото било, било нали няма причина подобна дреболия да застава между нас вие ми харесвате Куентин и на вид сте приятен не приличате на останалите грубияни радвам се че можем лесно да се разберем бях обещал на майка ви да сторя нещо за Джейсън но и на вас ми се ще да подам ръка Джейсън също би се оправил добре тука но в такава дупка за млад човек като вас няма какво бъдеще

Благодаря по-добре се дръжете за Джейсън повече ви подхожда от мене

Мъчно ми е за това което стана но млад бях тогава не съм имал майка като вас да ме научи на доброто в живота просто бих й причинил ненужна болка ако разбере да прав сте няма нужда това разбира се включва и Кендейси

Казах майка ми и баща ми

Погледнете ме вижте според вас колко време може да мелим заедно.

Няма да е много ако в колежа сте тренирали бокс опитайте и ще видите колко време.

Малък проклетник какво мислите че ще постигнете.

Опитайте и ще видите

Господи пурата какво ще каже майка ви като види изгореното над камината тъкмо на време вижте какво Куентин на път сме да направим нещо за което и двамата ще съжالياваме Вие ми харесвате още когато се видяхме първия път ми харесавате казах си сигурно е страхотно момче какъвто и да е иначе Кендейси няма толкова да го обича слушайте вече десет години откакто съм си стъпил на краката сега много неща нищо не значат сам ще го разберете като възпитаници на добрия стар Харвард и прочие нека си подадем ръка струва ми се днес няма да го позная най-доброто място в света за млад човек там бих пратил синовете си дано имат по-добър шанс от мене чакайте не си отивайте нека обсъдим въпроса един млад човек добива подобни мисли аз съм за това ще има полза докато учи изгражда характера школа с добри традиции но като излезеш в живота длъжен си сам да намериш най-добрия път става ти ясно че всички се стремят към това и са готови на всичко нека стиснем ръце било каквото било заради майка ви не забравяйте че не е добре със здравето хайде подайте ръка вижте направо от манастира вижте няма никакво петно още са новички

По дяволите парите ви

Не не хайде сега аз съм член на семейството знам аз какво е да си млад човек има си толкова лични проблеми вечно се чуди как да изрЪси стария знам ги тия работи нали и аз съм бил там не беше толкова отдавна но сега ще се женя и прочие хайде не ставайте глупак чуйте ме ако имаме възможност да си поговорим истински искам да ви разкажа за една млада вдовичка в града

И това съм чувал дръжте си скапаните пари

Тогава ги приемиете като заем затворете си за миг очите и ето ги петдесет

Дръжте си ръцете по-далече и по-добре махнете пурата от камината

Разкажете и вървете по дяволите да видите какво ще си изпросите ако не бяхте такъв загубен глупак щяхте да разберете че съм ги хванал твърде здраво за да може някакъв си там недорасъл брат-Галахад* майка ви ми е разказвала какви бръмбари имате в главата заповядай влез мили Куентин аз току-що се бях запознал говорехме за Харвард искаше ли ме не мога да оставя стареца

[* По името на най-благородния рицар на Кръглата маса, син на Ланселот, намерил Чашата Христова, човек с непоколебима вяроност към най-висши идеали. – Б.пр.]

Хърбърт излез за минутка искам да поговоря с Куентин

Влез, заповядай, ела да си поговорим и да се опознаем тъкмо казвах на Куентин

Върви Хърбърт излез за малко

Чудесно предполагам че братче и сестриче държат наистина още веднъж да се срещнат

По-добре си махни пурата от камината

Както винаги имаш право момчето ми тогава аз ще се довлача докато могат нека да те разкарват Куентин от вдругиден ще бъде само за радост на стария нали скъпи дай една целувка

Стига вече оставете това за вдругиден

Тогава ще си искам лихва не позволявайте на Куентин да прави каквото и да било той не може да свърши нищо Ах между другото казах ли на Куентин случая с папакала на онзи човек и какво станало тъжна история напомня ми за това помисли сам довиждане в хумористичния вестник

И какво

Какво какво

Какво ще правиш

Нищо

Пак ми се бъркаш в работата малко ли ти беше миналото лято

Кеди имаш температура _Болна си как се чувствуваш_

Просто съм болна не мога да искам

Гласът му прогърмя през

Не този мошеник Кеди

От време на време реката проблясваше отвъд във връхлитащи отблясъци, по пладне и след това. Доста по-късно, макар да бяхме отминали мястото, където продължаваше да гребе срещу течението, царствен в очите на бога, на боговете. Така е по-добре. Боговете. В Бостън, Масачузетс, господ ще изглежда като един от глутницата. А може би не съвсем съпруг. Мокрите весла просветващо мигаха и го

тласкаха покрай женските длани. Ласкателство. Така ласкан, ако не е съпруг, би обърнал гръб на бога. _Такъв мошеник, Кеди._ Реката притъмняваше след един остър завой.

Лошо ми е трябва да обещаеш

Лошо как така ти е лошо

Просто така лошо ми е от никого не мога да искам но ми обещаи че ще

Ако имат нужда някой да се грижи за тях то е заради тебе защо ти е лошо.

Чухме как под прозореца автомобилът тръгна към гарата за влака в осем и десет. Да доведе братовчедите. Глави*. Увеличава себе си глава по глава, но няма бръснари. Маникюр. Едно време имахме един чистокръвен кон. Да, в конюшната, а под седлото един помияр. _Куентин бе изстрелял гласовете им през пода на Кедината стая._

[* Хед (презимето на Хърбърт) в буквален превод означава глава. – Б.пр.]

Трамваят спря. Слязох точно в средата на сянката си. Релсите се пресичаха с някакъв път. Под един дървен навес седеше стар човек и похапваше нещо от книжна кесия, сетне трамваят заглъхна. Пътят водеше към дървета, където е може би сенчесто, но юнската зеленина в Нова Англия не е по-гъста от априлската у нас в Мисисипи. Забелязах някакъв комин. Обърнах му гръб и затыпках сянката си в прахоляка. _Понякога нощно време в мен се появяваше нещо ужасяващо виждах как ми се надсмива през тях го виждах да ми се надсмива през лицата им сега го няма и ми е зле_

Кеди

Не ме докосвай обещаи ми

Когато си болен не можеш

Напротив мога след това всичко ще бъде наред няма да има значение не им позволявайте да го пратят в Джексън обещаи

Обещавам Кеди Кеди

Не ме докосвай не ме докосвай

На какво прилича Кеди

Какво

Онова дето ти се надсмива онова нещо през тях

Все още виждах комина. Там някъде трябва да е водата, водеща към морето и тихите пещери. Тихо ще се сринат, а когато Той изрече Стани само ютиите. Когато с Върш излизахме за по цял ден на лов, не си взимахме нищо за ядене и към дванайсет аз огладнявах. Изпитвах глад някъде докъм един, след това моментално забравях, че съм бил гладен. _Уличните лампи се спускат по склона после чух как колелата изтрополяват надолу. Страничната облегалка беше гладка и хладна под челото ми оформено от седалката ябълковото дърво надвесено над косата ми над Едема дрехите до самото й лице_ Имаш температура усетих още вчера все едно да стоиш много близо до печка.

Не ме докосвай.

Кеди не можеш да го сториш ако си болна. Този загубеняк.

Все трябва да се омъжа за някого. _Сетне ми казаха че костта трябвало наново да се чупи_

Накрая коминът вече не се виждаше. Пътят вървеше покрай някакъв зид.

Опъстрени от слънцето, над него се надвесваха дървета. Зидът беше хладен на пипане. И тази хладина се усещаше, като вървиш по-близо до него. Само нашият край не прилича на тукашния. И в това да крачиш тук имаше нещо. Някаква притихнала, но невъздържана плодовитост, която задоволява гладния за хляб. Тече наоколо, без да отхранва и отглежда всеки оскъден камък. Сякаш за да бъде заместител на зеленината сред дърветата и дори синьото на далечините не толкова разкошната химера. _Казаха че костта трябвало наново да се счупи и вътре в мен застана Ах! Ах! Ах! и почнах да се потя. Какво ме е грижа знай какво значи счупен крак всичко значи няма да е нищо просто ще трябва повечко да постоя въщи това е всичко мускулите на челюстта ми онемяха а устата ми изричаше през потта Почакай Почакай минутка само ах ах ах зад зъбите а баща ми по дяволите този кон майната му. Почакай грешката е моя. Всяка сутрин той идваше с кошница покрай оградата до кухнята и влачеше пръчка по оградата всяка сутрин се довличах как да е до прозореца с гипса и го чаках с късче въглен Дилси казваше ще вземеш да се пребиеш акъл нямаш ли четири дни няма още откак си го счупил. Почакай за минутка ще свикна само една минутка и аз ще_

В този въздух сякаш дори врявата се стапяше, като че самият въздух се беше изтощил от дългото пренасяне на звуците. Кучешкият лай отеква много по-далеч от влака, особено в тъмнината. А и гласовете на някои хора. Негрите. Луи Хечър нито веднъж не бе надул рога, който носеше заедно с оня стар фенер. Попитах го: „Луи, кога за последен път си чистил тоя фенер?“

– Съвсем преди малко съм го чистил. Нали помниш кога голямото наводнение заля ония хорица там горе? Същия ден съм го чистил. Бяхме аз и старата, седим нея нощ пред огъня, а тя вика: „Луи, какво ще правиш, ако тая вода вземе та стигне дотука?“ Пък аз викам: Тъй, тъй, я да взема да почистя тоя фенер. Та нея нощ съм го чистил.

– Само че наводнението беше чак в Пенсилвания – казвам. – Как ще стигне чак дотука?

– Ти го казваш – рече Луи. – Мен ако питаш, водата може, както е мокра, да се покачи и в Джеферсън, както и в Пенсилванското. Хората викат, че високата вода не може чак толкоз далече да стигне, та и покривите да залее.

– Вие е Марта излязохте ли нея нощ?

– Точно така направихме. Лъснах фенера и се дигнахме с нея, та изкарахме нощта навръх баирчинката зад гробищата. Ако знаех по-високо място, там щяхме да се денем.

– И оттогава не си чистил фенера, а?

– Защо да го чистя, като нямам нужда?

– Искаш да кажеш, докато не дойде ново наводнение ли?

– Та нали ни предпази от миналото.

– Ех и ти, чичо Луи! – казах аз.

– Така е, сър. Ти ги разбираш работите по един начин, аз по друг. Няма да се караме я, ако се зададе ново наводнение, пак ще си лъсна фенера.

– Чичо Луи не може нищо да хване, ако нещо му свети – обади се Върш.

– Аз съм ловил опосуми, още когато на баща ти са му мазали главата с газ против въшки, момчето ми – рече Луи.

– Истина е – каза Върш. – Мен ако питаш, чичо Луи е хванал повече опосуми от всички останали в нашия край.

– Така е, сър. Посумите аз ги виждам и на тъмно. И не съм чул никой да се е оплакал. Тихо сега! Ето там един. Ху-ху. Насам, куче!

И ще насядаме в сухите листа, едва-едва шушнещи с бавния дъх на очакването, с бавните въздишки на земята и безветрения октомври, докато смрадта на фенера замръчква кристалния въздух, а ние се ослушваме за кучетата и замиращото ехо от гласа на Луи. Той никога не повишаваше тон, но в тихите нощи сме го чували от парадната веранда. Когато си викаше псетата, гласът му напомняше досущ рога, който носеше праметнат на рамо и нито веднъж не наду, дори още по-ясно, още по-ласкаво, сякаш това бе глас, неделим от мрака и тишината, разгъващ се и отново намотаващ се в нея. Ху-хууууу. Ху-хууууу. Ху-хууууууу. _Все трябва да се омъжи за някого._

Много ли са били Кеди

Не познавам чак толкова много ти по-добре се погрижи за Бенджи и татко

Ти не знаеш от кого е а той знае ли

Не ме докосвай няма ли да се погрижиш за Бенджи и за татко

Започнах да усещам водата, преди да съм стигнал моста. Беше зидан от сив камък, обрасъл с лишей, от чиито пълзящи разклонения бавно сълзеше влага. В сянката отдолу водата беше бистра и неподвижна, а около камъка шушнеше с тих клокот и образуваше чезнещи вълни от кръжащо небе. _Кеди това_

Все трябва да се омъжа за някого Върш веднъж ми разказа за едного, който, сам се обезобрази. Отишъл в гората, седнал в една ровина и замахнал с бръснача. Счупен бръснач, замахнал над рамото си назад с едно движение и кръвта рухнала назад в права струя. Но не е в това. Работата не е да не ги приемаш. Ти никога не си ги приемал дори мога да кажа Това ли? Това за мен е китайски аз китайски не разбирам. А татко каза, че е така, защото си девствена, не разбираш ли? Жените никога не могат да бъдат девственици. Чистотата е отрицателно състояние и следователно противоречи на природата. Тебе природата те измъчва не Кеди и аз казах Това са само думи а той каза И девственост е само дума пък аз рекох Не бъди сигурен не можеш да знаеш и той каза Да. В мига когато осъзнаем че трагедията е от втора ръка.

Там, където падаше сянката на моста, се виждаше много надълбоко, но не чак до

дъното. Ако оставиш един лист във водата, след време тъканта ще изчезне, а нежните жилки леко ще се поклащат като насън. Едни с други не се докосват, колкото и заплетени да са били преди, колкото и близо да са били до стъблото. И навярно когато Той изрече Станете от мъртвите, очите също ще изплуват от дълбините, тишината и съня, за да видят Неговата слава. След време ще изплуват и ютиите. Скрих ги под единия край на моста, върнах се и се подпрях на перилата.

Дъното не виждах, но дълго се вглеждах в движението на водата и накрая очите ми се умориха – тогава съзрях една сянка, висеща като удебелена стрела срещу течението. Току над повърхността, ту в сянката, ту на светлото, се суетяха едnodневки. _Ако можеше отвъд да бъде само един ад чистият пламък ние двамата повече от мъртви. Тогава ще имаш само мен тогава само мен сетне ние двамата отвсякъде ни сочат с пръст и ужасът отвъд чистия пламък_ Без да се движи, стрелата се уголемява, после в бързия водовъртеж пъстървата клъвва една муха под повърхността с нещо като великанската деликатност на слон, който вдига от земята фъстък. Кръговете се стапят, течението ги отнася и аз отново видях стрелата, забила връх във водата, нежно да се поклаща от движението на водата, над която се стрелкат и застиват едnodневки. _Само ти и аз сред сочещите пръсти и ужасът затворен от чистия пламък_

Изящна и неподвижна, пъстървата увисна сред потрепващите сенки. На моста стъпиха три момчета с въдици, наведохме се всички над перилото и се загледахме в пъстървата. Познаваха рибата. Местна знаменитост.

– От дващсет и пет години се мъчат да хванат тая пъстърва. Един магазин в Бостън предлага на оня, който я хване, въдица за дващсет и пет долара.

– Тогава защо вие тримата не я хванете? Не ви ли се ще да имате пръчка за дващсет и пет долара?

– Да – съгласиха се те. Наведоха се над парапета и се възряха в пъстървата.

– Мен ми се ще – каза едното.

– Пръчката не я искам – каза второто, – да ми дадат парите.

– Сигурно няма да може – рече първото. – Ще те принудят да вземеш пръчката.

– Тогава ще я продам.

– Но няма да вземеш дващсет и пет долара.

– Ще взема колкото ми дадат. Аз и с тая пръчка мога да хвана толкова риба, колкото и с една дващсет и пет доларова. – След това заобсъждаха какво биха направили с дващсет и пет долара. Говореха едновременно с настойчиви, противоречиви и нетърпеливи гласове, като недействителното превръщаха във възможност, сетне във вероятност и накрая в неоспорим факт, както правят всички хора, когато желанията им се превръщат в думи.

– Бих си купил кон и каруца – каза второто.

– Да, да, ще купиш! – рекоха другите.

– Ще купя. Знам едно място, дето ще ми ги продадат за дващсет и пет. Познавам човека.

– Кой е той?

– Не е важно кой е. Важното е, че мога да ги купя за дващсет и пет.

– Да, да! – извикаха другите. – Изобщо не знае такъв човек. Само си говори.

– Така ли мислите? – каза момчето.

Продължиха да му се присмиват, но то повече дума не обели. Облегна се на перилото, възряно във вече разменената пъстърва; внезапно остротата на спречкването изчезна от гласовете им, сякаш и те бяха осъзнали, че приятелят им вече е хванал рибата, купил си е коя и каруца, а те, също както става и с възрастните, са били убедени в нещо, взимайки за факт мълчаливото превъзходство на другия. Според мен хората, които използват себе си и останалите предимно на думи, са поне едnodушни, че мъдростта е присъща тъкмо на мълчаливия и за известно време долових как другите две момчета трескаво търсят по какъв начин да му излязат на глава и да го ограбят от кон и каруца.

– Никой няма да ти даде дващсет и пет долара за тая пръчка – рече първото. – На каквото искаш на бас, че няма да стане.

– Още не е хванал пъстървата – каза третото, сетне и двете изведнъж ревнаха:

– Какво ти казвах аз! Как му е името на този човек? Не смееш да кажеш. Няма такъв човек.

– Я млъкнете – обади се второто. – Вижте я, пак идва! – Облегнаха се на парапета, еднакви и неподвижни, въдиците им – също еднакви – грациозно наведени в слънчевия блясък. Пъстървата се издигна, без да бърза, като сянка, която едва потрепващо се увеличава. Малкият водовъртеж отново се разми по бавното течение. – Майчице! – прошепна първото.

– Вече не се мъчим да я хванем – каза то. – Само ги гледаме тия от Бостън, дето идват и се опитват.

– Да не е това едничката риба в тия места?

– Да, прогони всички останали. Тук най-доброто място за риболов е долу на големия водовъртеж.

– Не е – обади се второто. – Два пъти по-добре е при мелницата на Бигелоу. – И заспориха къде е най-хубаво за риболов, след това изведнъж млъкнаха и наново се загледаха към показващата се пъстърва, при което частица от небето потъна с прекъснатите водни кръгчета. Попитах колко далече е най-близкият град. Казаха ми.

– Но най-близката трамвайна линия е в онази посока – каза второто момче и посочи назад към пътя. – Вие къде отивате?

– Никъде. Просто се разхождам.

– От колежа ли сте?

– Да. А в оня град има ли фабрики?

– Фабрики ли? – изгледаха ме и тримата.

– Не – каза второто, – там няма. – Огледаха облеклото ми. – Работа ли търсите?

– А мелницата на Бигелоу? – досети се третото. – Тя е като фабрика.

– Друг път фабрика! Той пита за истинска фабрика.

– Дето да има сирена – обясних аз. – Още не съм чул да свирят за обедна почивка.

– Ако е за това – каза второто, – на унитарнанската камбанария има часовник. От него ще разберете кое време е. Нямате ли часовник на тая верижка?

– Тази сутрин го счупих – показах им часовника си, а те го огледаха напълно сериозни.

– Още върви – каза второто. – Колко струва такъв часовник?

– Подарък ми е – отвърнах. – От баща ми, като завърших гимназия.

– От Канада ли сте? – попита третото. Беше червенокосо.

– От Канада ли?

– Само че той не говори като тях – рече второто. – Чувал съм ги. Говори като по негърските представления.

– Внимавай – каза третото, – не те ли е страх да не те цапардоса?

– Че защо да ме цапардоса?

– Защото каза, че говорел като негър.

– О, я стига глупости – възмути се второто. – Като прехвърлите оная височина, ще видите камбанарията.

Благодарих им.

– Пожелавам ви успешен улов. Само не хващайте оная старица там долу, тя заслужава да си остане на свобода.

– Тая риба никой не може да я хване – рече дървото.

Облегнаха се на парапета и се вторачиха във водата, а трите въдици в слънчевата светлина ми се видяха като три наведени връвчици от жълт пламък. Стъпих си върху сянката и я дотърсих отново в шарената сянка на дърветата. Пътят възвизаваше и се вдигаше над водата. Прекосяваше хълма, сетне се спускаше криволичееш и отнасяше погледа и мислите някъде напред, под един смълчан зелен тунел, квадратна кула над дърветата и кръглото око на часовник, още доста далеч. Седнах кран пътя. Тревата – гъста, глезените скрива. А шосето – насечено от неподвижни сенки, нанесени сякаш през шаблон от полегатите кредити на слънчевата светлина. Оказа се обаче железницата и след миг тя заглъхна оттатък дърветата, сподирена от продължителен кънтеж, а аз отново си чух часовника и затихващия влак, забързан сякаш през още един месец или още едно лято, устремен нанякъде под увисналата чайка и всички забързани неща. С изключение на Джералд. Той също така ще е надут, самотно преминаващ през това пладне, ще гребе и ще се измъкне от пладнето, някъде високо в яркия въздух като апотеоз, възкачвайки се в една задрямала безкрайност, където ще бързат той и

чайката, тя – смразяващо неподвижна, той – с непрестанното и отмерено гребане и възправяне, част от самата инерция, а светът – незабележим под сенките им върху слънцето. _Кеди този мошеник този мошеник Кеди_

Гласовете им долетяха над хълма, след това се показаха трите тънки въдици, сякаш уравновесени нишки от течен огън. Изгледаха ме и без да забавят ход, отминаха.

– Какво стана? – казах. – Не я виждам.

– Дори не сме се опитвали да я хванем – рече първото. – Тая риба никой не може я хвана.

– Ей, го там часовника – каза второто и посочи. – Малко по-натам и се вижда колко показва.

– Да – отвърнах, – благодаря. – И се изправих. – И тримата ли сте към града?

– Отиваме на големия водовъртеж за главуш – рече първото.

– Там не може нищо да се хване – каза второто.

– Ти май искаш да отидем при мелницата, дето всичко живо шляпа наоколо и плаши рибата.

– На водовъртежа няма нищо да хванеш.

– Никъде нищо няма да хванем, ако още се бавим – обади се третото.

– Не ми е ясно защо продължаваш да настояваш за водовъртежа – каза второто. – Там нищо не се хваща.

– Не си длъжен да идваш – рече първото. – Не съм те вързал.

– Я да отидем на мелницата и да се окъпем – предложи третото.

– Аз отивам на водовъртежа – каза първото, – пък вие както искате.

– Я кажи откога не си чувал някой да е хванал риба на водовъртежа – обърна се второто към третото.

– Дайте да идем на мелницата и да се окъпем – каза третото. Кулата бавно потъна зад дърветата. Кръглият циферблат бе още далече. Навлязохме в изпъстрената сянка. Стигнахме някаква овощна градина, цялата в розово и бяло. Гъмжеше от пчели, вече ги чувахме. – Да вървим да се окъпем при мелницата – настояваше третото момче. Покрай едната страна на овощната градина тръгваше алея. Третото момче намали ход и спря. Първото продължи напред, слънчевите петна се плъзваха по въдицата му, минаваха върху раменете и се смъкваха по ризата на гърба му. – Хайде! – подкани третото. Второто момче също се спря. _Защо ти е да се омъжваш за някого Кеди_

Искаш да го кажа ли мислиш че ако го кажа няма да стане

– Хайде на мелницата – рече то. – Тръгвайте.

Първото момче продължи. Тупайки по-тихо и от листи в мекия прахоляк, нозете му не издаваха никакъв звук. Пчелите в овощната градина жужаха като надигащ се вятър в тон, който биваше като по чудо приглушаван току преди да мине в кресчендо. Алеята вървеше покрай зида, покрит от изпъстрена с цвят аркада, която нататък се стапаше между дърветата. Оскъдна, но настойчива, светлината я пробиваше под ъгъл. В сенките, подобно на слънчеви петна, потрепваха жълти пеперуди.

– За какво ти е да ходиш на водовъртежа? – попита второто момче. – Ако толкова искаш, можеш да ловиш риба и на мелницата.

– Да върви, като иска! – рече третото. Загледаха се подире му. Светлината се плъзгаше на петна по отдалечаващите му се рамене, проблясвайки по пръчката като златисти мравки.

– Кени – извика второто. Кажи го на татко ако искаш аз съм РОДОНАЧАЛНИК на баща си аз съм го измислил аз съм го създал. Кажи му го няма да стане защото ще рече не съм и тогава ти и аз от любов към потомството

– Хайде бе! – каза момчето. – Ще се напълни с хора. – Загледаха се подир първото. – Меее! – изблеяха двете изведнъж. – Мамино синче! Да върви където ще. Нали ако дойде да се къпе, ще си намокри главичката и после ще го напердшат! – След това свиха по пътеката и продължиха, а жълтите пеперуди се стрелкаха край тях в сенките.

защото няма нищо друго надявам се че има нещо друго но може да няма и тогава ще забележиш че дори несправедливостта едва ли си струва онова което мислиш за нея Той не ми обърна никакво внимание, виждах челюстта му в профил, извърнал леко лице под орфаната шапка.

– Защо не отидеш да се изкъпеш и ти? – попитах го _този мошеник Кеди_

—Искаше ли ти се да се сбиеш, с него—

—Лъжец и мошеник Кеди изключен от клуба защото мами на карти изпратен в Ковънтри хванали го да лъже на семестриални изпити и го изключили—

—Та какво от това аз с него няма да играя карти—

—Кое ви харесва повече, риболовът или къпането? — попитах ги. Жуженето на пчелите затихна, повече още се долавяше, като че вместо да потъне в тишина, самата тишина между нас набъбваше като покачваща се вода. След още един завой пътят премина в улица със сенчести дворове и бели къщи. —Кеди този мошеник как можеш да правиш такова нещо ако мислиш за Бенджи и татко не за мене—

—За какво друго мога да мисля за какво друго съм мислила— Момчето кривна от улицата. Без да поглежда назад, прехвърли се през един стобор от колчета, мина през тревата до едно дърво, остави въдицата, покатери се до първото разклонение и седна там с гръб към пътя, а слънчевите петна най-сетне застинаха върху бялата му риза.

—За какво друго да мисля дори не мога да плача миналата година нали умрях казах ти затова но тогава не ми беше ясно за какво говоря не знаех какво казвам— В края на август и в нашия край дните са като днешния, въздухът е също такъв прозрачен и възбуден, носещ нещо тъжно, замечтано и близко. Човек е сбор от своите климатични усещания, казваше баща ми. Човекът е сбор от какво ли не. Задача с нечисти свойства, прилежно доведени до една неизменна нула: безизходица от прах и от желаниа. —Но сега знаа че смъртта е дошла казвам, ти—

—Тогава защо трябва да слушаш можем да се махнем ти Бенджи и аз където никой не ни познава където— Четириколният кабриолет се теглеше от бял кон, чиито нозе клопаха в ситния прахояк; тънки и сухи като паяжина, колелата громоляха по стръмнината под набразденото листно наметало. Бряст. Ето. Ето го.

—С какво ли с парите ти за университета дето продадох ливадата за да идеш в Харвард не разбираш ли сега трябва да завършиш ако не свършиш за него нищо няма да остане—

—Продадох ливадата— Бялата му риза не потрепваше в чатала на дървото под трепкащите сенки. Колела като паяжини. Копитата се движат под дъното на кабриолета прилежно бързо като ръката на жена, която бродира, после заглъхват изведнъж подобно на актьор върху безконечна пътека, когото бързо са издърпали от сцената. Нов завой на улицата. Съзрях бялата кула и глупавата кръгла самоувереност на часовника.

—Продадох ливадата—

—Казват че татко до една година ще умре ако не престане да пие а той няма да престане не може да престане откакто аз миналото лято и тогава ще пратят Бенджи в Джексън не мога да плача дори една минута не мога да плача за един миг тя застана на вратата в следващия миг той вече й дърпаше роклята и мучеше гласът му отекуваше напред-назад като чук между стените на талази а тя взе да се свива до стената да се смалява очите на бялото й лице изцъклени сякаш притиснати с палци накрая той я изтласка от стаята гласът му трещи напред-назад като чук който от инерцията си не може да спре сякаш за него в тишината място няма мучеше—

Отвориш ли вратата, издрънчава звънче, но само веднъж, високо, отчетливо и кратко в уютния сумрак над вратата, като че е било измерено и настроено да издава само този единствен, ясен и кратичък звук, че да не се изхабява камбанката, нито пък да е необходима прекомерно голяма тишина, за да онемее, след като вратата към този топъл аромат на печива се е отворила. Едно мръсно момиченце с очички като на пухено мече и привързани с кожени ремъчета опашчици.

— Здравей, малката. — В меката и топла празнота личицето е като чаша мляко с няколко капки кафе. — Има ли някой тук?

Но то продължи да ме гледа, докато не се отвори някаква врата и жената не се показа. Над тезгяха, където зад стъкло се редуваха какви ли не хрускави очертания, изплува нейното поддържано сиво лице с плътно прибрана рядка коса върху поддържан сив череп, очила с тънки сиви рамки, които приближаваха като дърпани с конец и напомняха касова машина в магазин. Имаше вид на библиотечарка. Някакво същество сред прашните лавици с поръчани предварително убеждения, отдавна скъсали с действителността и съхнещи необезпокоявани, сякаш полъх от онази атмосфера, в която е била извършена несправедливост.

— Моля, две от тези, госпожо.

Тя измъкна изпод тезгяха един квадратен резен, увит във вестник, сложи го

отгоре и отчупи две парчета. Момиченцето ги гледаше с неподвижни и немигащи очи, две стафидки, неподвижно плаващи в чаша слабо кафе. Земя на чифути, родина на жабари.* Гледаше милинките, поддържаните сиви ръце, широкия златен пръстен на левия показалец, поддържан от едно посиняло кокалче.

[* Иронична перифраза на стих от патриотичната песен на Френсис Скот Кий (1779–1843) „Звездното знаме“ (1814), приета в 1931 г. за национален химн на САЩ: „Земя на свободни хора, отечество на храбреци.“ – Б.пр.]

– Сами ли си ги печете, госпожо?

– Пардон? – каза тя. Точно така. Пардон? Също като на сцената. Пардон? – Пет centa. Друго ще искате ли?

– За мен не, госпожо. Но май тази дама иска нещо.

Тъй като не бе достатъчно висока да погледне през тезгяха, тя се премести в края и видя момиченцето.

– Вие ли го доведохте?

– Не, госпожо. Заварих го тука.

– Ах ти, малка никаквице! – закани се тя. Излезе иззад тезгяха, но не докосна детето. – Какво имаш в джобовете?

– Тя няма джобове – рекох аз. – И нищо не правеше. Просто си стоеше и чакаше.

– Тогава защо звънчето не е звъннало? – И се вторачи в мен. Липсваше й само снопът пръчки и една черна дъска зад гърба, на която е написано „2X2=5“. – Ще си го скрие под рокличката и тогава иди, че разбери. Хей, детенце, как се озова тука? – Момиченцето нищо не каза. Погледна жената, хвърли ми един черен поглед и отново се загледа в нея. – Писна ми от пришълци. Как е могла да влезе, без да звънне звънчето?

– Влезе, когато аз отворих вратата – обясних. – Звънна един път и за двама ни. Пък и няма как да се докопа до нищо. А и според мен едва ли би посмяла. Нали, малката? – Момиченцето ме погледна съучастнически и замислено. – Какво искаш? Хляб ли? – То протегна юмруче, разтвори го и във влажната, напоена с мръсотия длан се показва една петцентова монета. Потна и топла монета. Долових далечната миризма на метал. – Имате ли хлебчета за пет centa, госпожо? – Тя измъкна изпод тезгяха едно квадратно парче вестник, сложи го отгоре и уви в него един хляб. Към монетата прибавих още една и ги сложих на тезгяха. – И ако обичате, госпожо, още една милинка.

Измъкна я от витринката.

– Я ми дайте пакета – каза тя. Дадох й го, тя го разви, сложи вътре третата милинка, уви го отново и взе монетите. Бръкна си в престилката, намери два centa и ми ги даде. Подадох ги на момиченцето. Влажни и горещи като червейчета, пръстчетата му се склупиха около тях. – На нея ли ще дадете тая милинка? – попита жената.

– Да, госпожо – отвърнах. – Дано вашите печива и на нея й ухаят така приятно, както и на мен. – Взех двата пакета, подадох хляба на момиченцето, а жената зад тезгяха, стоманеносива от глава до пети, ни наблюдаваше с хладна самоувереност.

– Почакайте за миг – рече тя и се оттегли. Вратата отново се отвори и затвори. Притиснало хляба до мръсната си рокличка, момиченцето не сваляше очи от мене.

– Как се казваш? – попитах. Все така неподвижно, то отмести поглед. Стори ми се дори, че не диша. Жената се върна, носейки нещо твърде странно на вид, ще речеш – трупа на любимия си плъх.

– Вземи – рече тя. Детето я погледна. – Вземи де – каза жената и го тикна към момиченцето. – Само на вид е малко особена, но според мен, като хапнеш, по нищо няма да се различава. Вземи. Няма да стоя тук цял ден я! – Без да сваля очи, детето пое тортата. Жената обърса ръце в престилката си. – Туй звънче май плаче за поправка – каза тя, приближи вратата и я отвори със замах. Далечно, ясно и невидимо, звънчето звънна веднъж. Пристъпихме към вратата и ококорената жена.

– Благодаря за тортата – казах.

– Тия пришълци – издума тя, взряна нагоре в полумрака, където звънеше звънчето. – Послушайте ми съвета, млади човече, и стойте по-далеч от тях.

– Добре, госпожо – казах аз. – Хайде, малката. – Излязохме. – Благодаря ви, госпожо.

Тя затръшна вратата, сетне наново я разтвори и звънчето издаде единичния си

притихнал тон.

– Пришълци! – повтори тя, взирайки се в звънчето.

Като тръгнахме, казах:

– Е? Какво ще кажеш за по един сладолед? – То дъвчеше набръчканата торта. – Обичаш ли сладолед? – Дъвчейки, насочи към мен черните си неподвижни очички. – Тръгвай. – Влязохме в дръгстора и аз поръчах сладолед. То продължаваше да стиска хляба. – Остави го – рекох, – да ти е по-лесно да ядеш. – И протегнах ръка да го взема. Но то го стисна още по-здраво, дъвчейки сладоледа като вафла. Нахапаната торта бе оставило на масата. Изяде методично сладоледа, сетне наново се хвърли на тортата, оглеждайки витрината. – Накъде живееш? – попитах.

Кабриолет, оня с белия кон. Само Док Пийбоди, дето е дебел. Сто и петдесет килограма. Возиш се с него откъм стръмната страна и се държиш здраво. Деца. Да ходиш е по-лесно, отколкото да се държиш откъм стръмната страна. _Беше ли вече при доктора Кеди беше ли_

Не ми трябва мога и да не питам сега после ще бъде наред няма значение

Защото жените, казва татко, са тъй нежни, тъй загадъчни. Деликатно равновесие на периодична нечистотия, равновесие между две луни. Месечини рече той пълни и жълти като по жътва нейните хълбоци и бедра. Вън винаги вън от тях но. Жълти. Като подметки при ходене. Тогава разбираш че някакъв мъж че всички тези загадъчни и тиранични нещо скрито. С всичко вътре в тях в тези форми една външна благост очакваща докосване. Течна гнилоч като потопени неща плуващи като бледи гумени балончета полунапълнени и всичко се примесва с миризмата на горски нокът.

– Най-добре да отнесеш хляба вкъщи, нали? – Момиченцето ме погледна. Дъвчеше безмълвно, без да прекъсва. На равни промеждутъци малки подутинки се смъкваха по гръкляна му. Развих пакета и му подадох една от милинките. – Сбогом.

И поех. След малко се обърнах. То вървеше подире ми.

– В тази посока ли живееш? – Нищо не каза. Продължавайки да яде, тръгна до мен, току под лакътя ми. Потеглихме. Беше тихо, едва ли някой наоколо _и се примесва с миризмата на горски нокът би ми казвала не да ме остави да седя на стъпалата и да чувам как в полумрака вратата й се тръшва да чувам Бенджи още като плаче вечерта тя би трябвало да слезе всичко размесено с горски нокът_ Стигнахме до ъгъла.

– Мен пътят ми е нататък – казах, – довиждане. – То също се спря. Глътна последното парче от тортата, сетне мина веднага на милинката, но не откъсна поглед от мен. – Довиждане – повторих, свърнах в улицата и продължих, но на следващия ъгъл наново спрях.

– Къде живееш? Натам ли? – посочих по улицата. То все така ме гледаше. – Или пък натам? Хайде на бас, че живееш близо до гарата, където са влаковете. Нали? – Просто ме гледаше, отпуснато, загадъчно и дъвчещо. Улицата беше празна и в двете посоки сгушени сред дърветата, къщите седяха в притихналите си морави, но никъде не се виждаше човек, освен ония отзад. Поехме в обратна посока. Пред някакъв магазин седяха двама мъже.

– Не познавате ли това момиченце? Тръгна ей тъй подире ми и не мога да разбера къде живее.

Преместиха погледите си върху момиченцето.

– Трябва да е от новодошлите италианци – каза единият. Беше с ръждиво опашато палто. – Виждал съм го. Как се казваш, момиченце? – То ги огледа с черните си очички, а челюстите му не спираха да се движат. Преглътна, без да спира дъвкането.

– Сигурно не знае английски – рече другият.

– Пратили са го за хляб – казах аз. – Все трябва нещо да поназнайва.

– Как се казва татко ти? – попита първият. – Пийт? Джо? Името му е Джон, нали? – То отхапа нов залък.

– Какво да правя с него? – рекох аз. – Просто тръгна подире ми. А аз трябва да се връщам в Бостън.

– Вие от колежа ли сте?

– Да, господине. И трябва вече да се връщам.

– Вървете по тая улица и я предайте на Анс. Той ще е сигурно в обора.

Полицая.

– Май точно така ще трябва да направя – рекох аз. – Все нещо трябва да се

направи. Много съм ви задължен. Хайде, малката.

Поехме по улицата откъм сенчестата страна, където сянката на начупените фасади една по една ни препречваха пътя. Стигнахме оборите. Полицая го нямаше. На един килнат стол пред широката ниска врата, откъдето из вонящите ясли излизаше тъмен и хладен полъх с миризма на амоняк, седеше човек, който ми каза да погледна в пощата. И той не познавал момиченцето.

— Всякакви чужденци. Не можеш ги различиш. Заведи я оттатък линията, те там живеят, все някой ще си я познае.

Отидохме до пощата. Беше в обратната посока на улицата. Човекът с опашатото палто тъкмо разгъваше вестник.

— Анс току-що напусна града — рече той. — Май ще е най-добре да минете от другата страна на гарата и да проверите в ония къщи покрай реката. Някой може да я познава.

— Май ще ми се наложи — отвърнах. — Хайде, малката. — Тя набута последното парче от милинката в устата си и го глътна. — Искаш ли още една? — попитах. Погледна ме, движейки челюст, а очите й черни, немигащи и дружелюбни. Извадих останалите две милинки, дадох й едната и си отхапах от втората. Някакъв човек обясни къде е гарата. — Хайде, малката!

Като стигнахме гарата, минахме от другата страна на релсите, там беше реката. Над нея минаваше мост, а по брега, но с гръб към него, вървеше разнебитена улица с паянтови дървени къщи. Улицата неугледна, но пък носеше нещо дружелюбно и живо. В средата на един неокосяван двор, ограден с изпочупени и зейнали тараби, се мъдреше килнат прастар файтон и една видяла и патила къща, от чийто горен етаж на един прозорец се развяваше яркорозова дреха.

— Не прилича ли на твоята къща? — попитах. Момиченцето ме изглежда иззад милинката. — Ей тази тука? — и посочих. Продължаваше да дъвчи, но ми се стори, че долавям някакво потвърждение, в поведението му пролича някакво макар и неискрено съгласие. — Тази ли? — повторих. — Хайде тогава — и влязох през порутената порта. Погледнах го още веднъж. — Тук? Прилича ли на вашата къща?

Момиченцето веднага кимна и ме погледна, захапало пухкавия полумесец на милинката. Приближихме. Към разнебитения входен навес водеше пътека от редки, изпочупени каменни плочи, сред които стърчаха копията на твърда, новопоникнала трева. Не се забелязваше никакво движение, само от горния прозорец висеше, увиснала в безветрието, розовата дреха. Вързано на около двуметров канап, висеше порцеланово топче за звънец, но се отказах да го дърпам и похлопах. Момиченцето бе налпало коричката надълго на устата си, непреставаша да дъвчи.

Вратата отвори някаква жена. Изглежда ме, сетне бързо заговори на детето на италиански с въпросително повишаване на гласа, после замълча, заговори отново, а момиченцето я гледаше над коричката на милинката, като я натъпкваше в устата си с мръсна ръка.

— Каза, че живеело тука — обадих се. — Водя го от центъра. За вас ли е този хляб?

— Не разбира — рече жената и наново заговори на детето. А то просто я гледаше.

— Тука не живее? — казах аз, посочих детето, сетне нея и вратата. Жената поклати глава, пристъпи до ръба на навесната площадка и без да млъква, посочи по пътя.

Кимнах също така поривисто.

— Ела покажеш — казах, хванах я за ръка и посочих към пътя. Отново заговори бързо и вдигна ръка. — Ела покажеш — повторих, мъчейки се да я доведа до стъпалата.

— Си, си — рече тя, като се дърпаше и сочеше нещо. Отново кимнах.

— Благодаря, благодаря — слязох от стъпалата и без да тичам, но достатъчно забързано се отправих към портата, достигнах я, спрях и огледах момиченцето. Коричката вече я нямаше, а черните му очички ме гледаха с дружелюбна прикованост. Жената ни наблюдаваше от площадката. — Хайде да тръгваме — подканих. — Все рано или късно трябва да открием къде живееш.

Тръгна до мен току под лакътя ми. Продължихме нататък. Къщите до една изглеждаха пусти. Не се виждаше жива душа. Носеха онази бездиханност, която е присъща на празните къщи. И все пак не можеше всички да са празни. Да можеш да

отрежеш изведнъж стените им, ще видиш всичките им стаи, ако обичате, мадам, дъщеря ви. Не. За бога, мадам, дъщеря ви. Пристъпваше до мен току под лакътя ми, тъпичките ѝ опашкици блестят, а ето и последната къща и пътят възвиваше и чезнеше от погледа зад един зид покрай реката. Жената излизаше от разбитата врата, преметнала шал на глава, с ръка го стиска под брадичката си. Пътят завиваше, празен. Намерих една монета и я подадох на момиченцето. Четвъртаче.

– Сбогом, малката – рекох и след това побегнах. Тичах, без да се оглеждам. Погледнах назад едва на завоя. Стоеше насред пътя, една фигурка, притискаща самун хляб до мръсната си рокличка, с безмълвни, черни и немигащи очи. Хукнах нататък.

От пътя се отделяше пътека. Кривнах по нея и подир малко намалих до бърз ход. Пътеката вървеше между задни дворове – небоядисани къщи, нови, изненадващо оцветени дрехи, висящи на въжета, някакъв хамбар с рухнала задна стена, безмълвно гинещ сред уханните, неподрязвани и задушени от буренак овошки, покрити с бяло и розово, бръмнали от слънце и пчели. Погледнах назад. В началото на пътеката нямаше никой. Забавих ход, сянката ми вървеше пред мен, влачейки главата си през плевелите, които скриваха оградата.

Пътеката стигна до врата, затворена с кол, и се губеше в трева, пътека, нечуто белязана с млада морава. Прескочих кола, прекосих някаква горица, озовах се пред нова стена и тръгнах покрай нея, а сянката ми този път ме следва. Тук имаше лоза и бръшлян, докато у нас, в Юга, се среща повече бодливата роза. Ухае ли, ухае, особено в дъждовните привечери, и се примесва към всичко, сякаш без нея другите миризми са малко и недостатъчно непоносими. _Защо му позволи да те целува целува защо_

Не съм му позволявала накарах го вижда че се ядосвам Охо ти имаш свое мнение? На лицето ѝ се появява червеният отпечатък на ръката ми сякаш под дланта ми се е запалила лампа очите ѝ заблестяват

Не те зашлевих заради целуването. Лакти на петнайсетгодишно момиче Татко ме пита защо преглъщаш сякаш в гърлото ти е заседнала рибена кост какво става с тебе и Кеди от другата страна на масата без да ме поглежда. Защото позволяват на някакъв долнопробен градски тип затова те ударих но ти ще нали сега предполагам си казваш простак. Зачервената ми длан се отлепя от лицето ѝ. Какво мислиш за това да ѝ завре главата в тревата следите от пръчката кръстосани на кожата ѝ горят парят ѝ главата. Кажи простак повтори го

Не съм целувал мръсно момиче всеки случай като Натали Стената преминаваше в сянката, сетне се появи моята сянка, пак я бях излъгал. И бях забравил, че реката извива покрай пътя. Прехвърлих се през стената и ето я, гледа ме как скачам и държи хляба до рокличката.

Застанах в треволяка, гледаме се един друг.

– Абе, малката, защо не ми каза, че живееш насам? – Хартията около хляба вече се ръфаше и скоро щеше да му е нужна нова. – Хайде сега, покажи ми коя къща. _не мръсно момиче като Натали. Валеше чувахме как барабани по покрива и въздиша през високата сладостна празнина на конюшната._

Натам ли? и я докосвам

Не натам

А там ли? не вали силно но нищо друго освен покрива не се чува сякаш това беше кръвта ми или нейната кръв

Блъсна ме от стълбата и побегна тая Кеди

Там ли беше заболя ли те когато Кеди избяга Кеди

Вървеше току под лакътя ми, докосваше го с темето си, лъскаво като лачена кожа, а хлябът все повече се измъкваше от вестника.

– Ако не се прибереш час по-скоро вкъщи, хлябът съвсем ще изпадне. Какво ще каже мама? _На бас че мога да те подигна_

Не можеш много съм тежка

Избяга ли Кеди у дома ли отиде от нашата къща оборът не се вижда опитвала ли си някога да го видиш от

Тя беше виновна блъсна ме и побегна

Мога да те повдигна виж че мога

О нейната или моята кръв Вървахме в ситния прахоляк, а нозете ни стъпват безшумно в ситния прахоляк като каучукови, слънчевите шипове пробиват косо

дърветата. И аз отново долових в потайните сенки тихата, бърза вода.

– Далече ли живееш? Значи си много смела, щом сама си тръгнала за града. _Все едно че танцуваш седнал танцувала ли си някога седнала? Чувахме дъжда и плъха в сандъка и отдавна празния от коне обор. Как държиш да танцуваме така ли_

О кръвта

Аз като танцувам ей така се държа ти си мислеше че сила не ми достига нали

О шуми кръвта

Аз държа ей така искам да кажа дали си чувала какво казах че съм казал

Шуми шуми ох

Пътят си върви притихнал и безлюден, а слънцето непрекъснато слиза. Твърдите й опашчици бяха вързани в краищата с малинови парцалчета. Докато вървеше, единият край на вестника се подмяташе леко и крайщникът на хляба все повече се показваше. Спрях.

– Виж какво, по този път ли живееш? Цяла миля ще стане, нито една къща не сме видели. – Изглежда ме с черните си очи, тайнствени и дружелюбни. – Къде живееш, моето момиче? Да не е обратно, в града? – Някъде в горичката отвъд редките и начупени полегати слънчеви лъчи се обади птица. – Татко ти ще се тревожи. Не се ли сещаш, че може да си изпросиш боя, дето не си се върнала с хляба? – Птицата изсвири отново – невидим и безсмислен звук, гърлен и монотонен, прекъснат като с нож, след това още веднъж. И пак усещането за бърза и тиха вода в потайно място, доловена, но невидима и нечута. – Я ела тука – близо половината вестник висеше празен, – от това няма нужда – откъснах парчето и го захвърлих край пътя. – Хайде да се връщаме в града. Ще минем покрай реката. – Изоставихме пътя. В мъховете растяха бледи цветенца; и пак усещането за онемяла и невидима вода.

Аз държа да е така искам да кажа обикновено така държа Тя стоеше на вратата и ни наблюдаваше с ръце на хълбоците

Ти ме блъсна беше твоя грешка и ме заболя

Танцувахме седнали обзалагам се Кеди не може да танцува седнала

Стига стига вече

Искам само да изчистя боклука по гърба ти

Не ме докосвай с мръсните си ръце беше твоя грешка ти ме блъсна сърдя ти се

Все едно и ни гледа сърди се и излезе Започнахме да чуваме виковете и плисъка на водата; мярна ми се блясък на загоряло тяло.

Сърди се колкото искаш. Ризата и косата ми станаха вир-вода. Покривът трещете, през него се чуваше сега съзрях Натали да си отива през градината в дъжда. Ще се намокриш и дано пипнеш някоя пневмония върви си у дома говедо такова. Засилих се и скочих в локвата на свинете до кръста пожълтях от кал и воня продължих да се мятам докато паднах и дори се отъркалях в калта

– Чуваш ли, къпят се – казах аз. – Нямам нищо против и аз да се топна. – Само че няма време. Когато има. Чух си часовника, _тинята беше по-топла от дъжда и вонеше ужасно. Тя стоеше с гръб и аз се изпречих пред нея. Знаеш ли какво съм правил? Тя пак извърна гръб но аз пак заставах пред нея дъждът взе да се стича по тинята и да залепва роклята за тялото й вонеше ужасно. Взех да я прегръщам точно това направих. Тя извъръщаше гръб аз й се изпречвах отпред. И я прегръщах казвам ти._

Не давам и пет пари какво правиш

Не даваш не даваш но аз ще те накарам да дадеш. Отблъсна ми ръцете но аз я намазах с кал не усетих мокрия й шамар загребах кал от краката си и взех да я мажа по нейното мокро и кораво тяло което се извърташе посягаше с пръсти към лицето ми но нищо не усещах докато дъждът по устните не ми се стори сладък

Първо ни съзряха ония във водата, само глави и рамене. Развикаха се, един подскочи, прикляквайки, и се бухна сред тях. Приличаха на бобри, водата им стигаше до брадите и крещяха:

– Махни го това момиче! За какъв дявол си довел момиче? Разкарай се!

– Нищо няма да ви направи. Искаме само да ви погледаме. – Наклякаха във водата. Вперили в нас очи, събраха глави накуп, сетне се пръснаха и хукнаха към нас, плискайки водата с ръце. Ние бързо се отдръпнахме. – Внимавайте, момчета! Тя не може нищо да ви направи.

– Хайде да те няма, Харвард! Беше второто момче, онова, което на моста бе

говорило за кон и каруца. – Дайте да ги намокрим!

– Я да излезем и да ги хвърлям във водата! – предложи друго. – Мен не ме е страх от момичета.

– Да ги окъпем! Да ги окъпем! – И се втурнаха към нас, като разплискваха водата. Отдръпнахме се. – Хайде да ви няма – развикаха се те, – марш оттука!

Отидохме си. Те се сгушиха току под брега, сбрали лъскави глави в редица срещу блестящата вода. Продължихме нататък.

– Не е за нас тази работа, нали? – Тук-там слънцето пробиваше полегато и сплескваше мъховете. – Горкичката, нали си момиче... – В мъха растяха дребни цветчета, по-ситни не бях виждал. – Момиче! Горкото... – Покрай брега кривуличеше пътека. Водата отново бе утихнала, тъмна, безмълвна и бързотечна. – Най-обикновено момиче. Горкото! – Налягахме в мократа трева едва поемаме дъх дъждът по гърба ми като студени сачми. Сега не ти е все едно не ти е_

Господи как се измацахме ставай. От дъжда челото взе да смъди като извадих ръка беше червена от дъжда взе да тече розово боли ли

Разбира се боли ти какво си мислиш

Исках да ти издера очите господи ние наистина воним я по-добре да се измием в ручея

– Ето ни пак в града, малката. Сега вече трябва да се прибереш. Аз трябва да се връщам във факултета. Виж колко сме закъснели. Сега се прибираш у дома, нали? – Но тя просто ме гледаше със своите черни, тайнствени, дружелюбни очи, притиснала до гърдите си полуразвития хляб. – Виж, мокър е, пък аз си мислех, че сме отскочили навреме. – Измъкнах носната си кърпа и се помъчих да подсуша хляба, но кората му взе да се бели и аз се отказах. – Трябва сам да си изсъхне. Дръж го така – и тя го държеше „така“. Като го погледнеш, сякаш плъхове са го ръфали, а водата се качва все по-нагоре по клечащия гръб размитата тиня се плъзва воняща по повърхността и почва да рисува фигури като мазнина в горещ тиган. Нали ти казах, че ще те накарам_

Пет пари не давам какво ще направиш

Чухме, че някой тича, спряхме се и погледнахме назад. Той се спускаше по пътеката, а сенките пресичаха крачолите му.

– Бърза за някъде – рекох, – я по-добре ние... – сетне забелязах още един, не много млад, стъпва тежко, стиснал тояга, и едно момче, голо от кръста нагоре, тича и си придържа панталоните.

– Това е Джулио – обади се момиченцето и тогава забелязах италианското му лице и очите. Хвърли се върху мене, паднахме на земята. Замахваше в лицето ми с юмруци, говореше нещо и както ми се стори, се мъчеше да ме ухапе. Сетне другите го отдръпнаха, а той се дърпаше, мятеше и крещеше, хванаха му ръцете, а той се опита да ме ритне, но накрая го отдалечиха. Момиченцето виеше и държеше хляба с две ръце. Полуголото момче се шураше и подскачаше, държейки панталоните си, а когато някой ме дръпна и ме изправи, забелязах още една чисто гола фигура – показва се иззад притихналия завой на пътеката и както тичаше, смени изведнъж посоката и се шмугна между дърветата, последвана от някакви твърди като дъска дрехи. Джулио се мъчеше да се отскубне. Човекът, който ме бе вдигнал, каза:

– Хайде сега! Пипнахме ли те. – Беше по жилетка, без върхно палто. Отпред висеше полицейска плочка. С другата ръка бе стиснал черната, излъскана тояга.

– Вие сте Анс, нали? – попитах. – Търсех ви. Какво се е случило?

– Предупреждавам ви, че всяка ваша дума ще бъде използвана против вас – каза той. – Арестуван сте.

– Ще го очистя! – викна Джулио и се задърпа, но другите двама го удържаха. Момиченцето не преставаше да вие, но не изпускате хляба. – Открадна ми сестричката! Пуснете ме, господинчовци!

– Да му открадна сестричката ли? – казах. – Напротив, аз само...

– Мълчете – рече Анс. – Ще разкажете на съдията.

– Да му открадна сестричката! – обадох се. Джулио се отскубна от мъжете и отново скочи към мен, но полицаят го пресрещна, сборичкаха се и другите двама го хванаха пак. Запъхтян, Анс го пусна.

– Мръсен чужденец! – изсъска той. – Май и теб трябва да задържа за незаконен побой. – И се обърна към мен: – С добро ли ще дойдете или да ви нанижа белезниците?

– С добро – казах аз. – Каквото там... аз само да намеря някого... да уредя... Да

крада сестра му! Да крада...

— Предупредих ви — рече Анс, — той ви обвинява в предумишлен опит за насилие. Хей ти, я кажи на това момиченце да млъкне!

— Така значи — каза аз и след това се разсмях. От храсталаците се показаха още две момчета с прилепнали от водата коси и широко отворени очи, тъкмо си закопчаваха вече намокрените на раменете и по ръкавите ризи. Помъчих се да си спра смеха, но не успях.

— Внимавай, Анс, този сигурно е мръднал!

— С-с-сега ще сп-сп-спра — обадих се, — с-с-след миг ще млъкна. — Като оня път, когато викаше ох-ох-ох — не можех да престана. — Нека приседна. — И седнах, а те всички ме загледаха: и момиченцето с измити по мръсното си лице ивици и нагризания на вид хляб, и мирно забързаната под пътеката вода. След малко смехът ми премина. Но в гърлото нещо все ме караше на смях, както ти иде да повръщаш, след като стомахът ти е вече празен.

— Хайде стига — каза Анс, — вземи се в ръце!

— Добре — рекох и свих гърло. Ето още една жълта пеперуда, сякаш някое слънчево петно изведнъж се е отлепило. Още малко и вече нямаше защо да стягам гърло. Изправих се. — Готов съм. Накъде?

Тръгнахме по пътеката, другите двама наблюдаваха Джулио, а момиченцето и момчетата вървяха някъде на опашката. Пътеката вървеше покрай реката към моста. Минахме по него, прекосихме железопътната линия, а хората излизаха по вратните си да гледат. Отнякъде се взеха още някакви момчета. Когато свихме по главната улица, вече ни следваше солидно шествие. Пред дръгстора бе спрял голям автомобил, но не можах никого да разпозная, докато госпожа Бланд не се обади:

— Ха! Та това е Куентин! Куентин Компсън! — След това забелязах Джералд и Споуд на задната седалка, сякаш яхнал врата му. И Шрийв. Двете момичета ми бяха непознати.

— Куентин Компсън! — извика госпожа Бланд.

— Добър ден — рекох и свалих шапка. — Арестуван съм. За съжаление не можах да получа писмото ви. Шрийв не ви ли каза?

— Арестуван ли? — рече Шрийв. — Извинете — каза, изправи се и се прехвърли през нозете им. Беше нахлузил едни от моите панталони, стояха му като ръкавица. Бях забравил, че не съм ги взел. Освен това не помнех колко много брадички има госпожа Бланд. А отпред, до Джералд, седеше най-красивото момиче. Наблюдаваха ме през воалетките си с нещо като тих ужас. — Кой е арестуван? — повтори Шрийв. — Какво значи това, господине?

— Джералд — обади се госпожа Бланд, — отпрати тези хора. Качвай се в колата, Куентин!

Джералд слезе. А Споуд не бе и мръднал.

— В какво се е провинил, шефе? — попита той. — Да не е разбил някой курник?

— Предупреждавам ви — отвърна Анс. — Познавате ли арестувания?

— Да го познава! — извика Шрийв. — Вижте какво...

— Значи можете да дойдете с нас до съда. Не пречете на правосъдието!

Тръгвайте. — И ми разтърси гъната.

— Тогава какво? До скоро виждане — рекох аз. — Радвам се, че се видяхме. Мъчно ми е, че не мога да дойда с вас.

— Хей, Джералд — обади се госпожа Бланд.

— Вижте, господин полицаи — почна Джералд.

— Предупреждавам ви — отвърна Анс, — влизате в пререкание със служител на закона. Ако има какво да кажете, елате в съда и дайте показания за задържания. — Продължихме нататък. Беше се образувало цяло шествие начело с мене и Анс. Дочувах, че разправят за какво ставало дума, Споуд задаваше въпроси, сетне Джулио възбудено изрече нещо на италиански, озърнах се и забелязах момиченцето на бордюра да ме наблюдава със своя дружелюбен и непроницаем поглед.

— Марш у дома! — ревна й Джулио. — Ще те съдери от бой!

Продължихме по улицата и свихме в някакво затревено място, където, откъсната от улицата, се мъдреше едноетажна тухлена постройка с белосани ръбове. По каменната пътека се изкачихме до входа и там Анс спря всички останали и ги накара да чакат отвън. Голата стая, в която се озовахме, миришеше на застоял тютюнев дим. По

средата, в сандък, пълен с пясък, имаше желязна печка, а на стената – избеляла карта и един потъмнял план на града. Зад една олющена и пълна с боклуци маса седеше човек със заплашителен перчем стоманеносива коса, който ни изглежда над стоманените рамки на очилата си.

– Значи го хвана, Анс, а? – каза той.

– Хванах го, съдия.

Отгърна някаква огромна, прашна книга, дръпна я към себе си и топна ръждива перодръжка в мастилница, напълнена сякаш с въглищен прах.

– Вижте какво, мистър – поде Шрийв.

– Име на задържания? – попита съдията.

Отговорих. Записа го бавно, при което перото изскърца с болезнена умишленост.

– Вижте какво, мистър – продължи Шрийв, – ние познаваме това лице. Ние...

– Тишина в съда! – нареди Анс.

– Не се обаждай, приятелю – каза Споуд, – нека бъде неговата. И без това не те пита.

– Възраст? – попита съдията. Казах му. Записа си, а докато пишеше, устата му мърдаха. – Занятие? – Отговорих. – Значи студент в Харвард, а? – рече той, погледна ме и леко наведе шия, за да надзърне над очилата. Очите му бяха бистри и студени като на коза. – Отвличаш деца, а после какво?

– Тия са побъркани, господин съдия – обади се Шрийв. – Кой може да твърди, че това момче е отвлякло...

Джулио невъздържано трепна:

– Побъркани ли? – обади се той. – Не го ли пипнах, а? Не видях ли със собствените си очи...

– Вие сте лъжец – каза Шрийв. – Вие никога...

– Моля за ред! – повиши глас Анс.

– Млъкнете и двамата – нареди съдията. – Анс, ако не пазят приличие, изкарай ги! – Млъкнаха. Съдията изглежда първо Шрийв, сетне Споуд, след това Джералд. – Познавате ли този млад човек? – обърна се към Споуд.

– Да, ваша чест. Момче от провинцията, дошло тук да се учи. Никому зло няма да стори. Според мен полицаят ще види, че е грешка. Баща му е енорийски свещеник.

– Хм – обади се съдията. – Какво по-точно извършихте? – Докато отговарях, наблюдаваше ме а хладни, бледи очи. – Какво ще кажеш, Анс?

– Може и да е така – рече Анс. – Тия долни чужденци...

– Аз американец – обади се Джулио. – Има документ.

– Къде е детето?

– Той я прати вкъщи – отговори Анс.

– Беше ли уплашено, или нещо друго?

– Уплаши се чак когато Джулио се нахвърли на задържания. Просто си вървяха по пътеката край реката в посока към града. Имаше момчета, които се къпеха – те ни казаха накъде са тръгнали.

– Станала е грешка, господин съдия – каза Споуд. – Дечурлига и псета вечно се мъкнат подире му, такъв си е.

– Хм – рече съдията. И за миг погледна през прозореца. А ние гледаме него. Чух Джулио да се чеше. Съдията ни погледна отново. – Хей, вие там! Съгласни ли сте, че на момичето му няма нищо?

– Няма му – нацупено отвърна Джулио.

– И си зарязахте работата, за да го търсите, а?

– Тъй вярно, зарязах. И тичам. Тук я търся, там я търся, по едно време един казва, че го видял как й дава да яде. И я повел със себе си.

– Хм – рече съдията. – Е, добре, момчето ми. Както и да го пресмятам, дължиш на Джулио някаква сума, защото си го накарал да напусне работа.

– Добре, сър – рекох аз. – Колко?

– Както го изчислявам, един долар.

Дадох на Джулио един долар.

– Е? – рече Споуд. – Ако това е всичко, ваше превъзходителство, да смятаме, че е свободен.

Съдията не го и погледна.

– На какво разстояние го залови, Анс? – попита той.

– Най-малко две мили. Два часа минаха, докато го пипнем.
– Хм – рече съдията и се замисли, а ние го гледаме: перчемът му вкоравен, очилата паднали на носа. Жълтият правоъгълник на прозореца постепенно се плъзна по пода, стигна стената и се покатери по нея. Прашинките се въртяха и залитаха. – Шест долара.

– Какви шест долара? – обади се Шрийв. – За какво?
– Шест долара – повтори съдията, погледна за миг Шрийв, сетне и мене.
– Вижте какво – почна Шрийв.
– Затваряй си устата – прекъсна го Споуд, – дай му ги и, да се махаме. Дамите ни чакат. Имаш ли шест долара?

– Имам – казах аз и дадох шест долара.
– Делото е приключено – обяви съдията.
– Вземи разписка – каза ми Шрийв. – Подписана разписка за съответната сума. Съдията хвърли на Шрийв ласкав поглед и повтори, без да повишава глас:
– Делото е приключено.
– Да пукна, ако... – обади се Шрийв.
– Тръгвай – рече Споуд и го хвана за ръка. – Довиждане, господин съдия. Много сме ви задължени. – Тъкмо излизяхме и отново чухме гласа на Джулио, в началото невъздържан, после се умълча. Споуд ме погледна с кафявите си очи въпросително, малко студено. – Е, приятелче, след всичко това се надявам да прехвърлиш лова на момиченца в Бостън.

– Загубен глупак – продължи Шрийв, – за какъв дявол си се домъкнал чак дотук, да си губиш времето с тия макаронаджии?

– Тръгвай – подкани Споуд, – сигурно са изгубили търпение.

Госпожа Бланд ги развличаше. Това бяха госпожица Холмс и госпожица Дейнджърфилд – моментално престанаха да я слушат и отново ме изгледаха с онзи възпитан и любопитен ужас, при който воалите им се вдигнаха над белите нослета, но под тях очите си останаха изплъзващи се и тайнствени.

– Куентин Компсън – каза госпожа Бланд, – какво би казала майка ви? Всеки млад човек може естествено да попадне в неудобно положение, но да ви арестуват при бягство, и то от един селски полицаи... Джералд, в какво се е провинил според тях?

– В нищо – отвърна Джералд.

– Глупости. Кажи, Споуд, какво се е случило?

– Опитал се да отвлече това мръсно момиченце, но го пипнали навреме – отвърна Споуд.

– Глупости – повтори госпожа Бланд, но гласът ѝ сякаш отслабна, прикова очи в мен за миг, а момичетата затаиха дъх, издавайки едновременно лека въздишка. – Празна работа! – добави тя оживено. – Какво може да се очаква от тия долнопробни и празноглави янки! Качвайте се, Куентин. – Седнахме с Шрийв на двете сгъваеми седалки. Джералд завъртя манивелата, качи се и потеглихме. – Разкажете ми сега, Куентин, каква беше тази глупост? – Разказах. Шрийв се сгърби побеснял на своята малка седалка, а Споуд отново отметна шия назад до госпожица Дейнджърфилд.

– Смешното е там, че през цялото време Куентин ни е правил на глупаци – каза Споуд. – През цялото време сме си мислели, че това е образцовият млад човек, комуто всеки може да повери дъщеря си, но ето че полицията ни показва неговите изключително порочни постъпки.

– Млъкнете, Споуд – прекъсна го госпожа Бланд. Движехме се по същата улица, минахме моста и къщата с розовата дреха на прозореца. – Да бяхте ми прочели бележката! Защо не дойдохте и не я взехте? Господин Макензи твърди, че ви е съобщил за нея.

– Така е, мадам. Имах намерение, но така и не се върнах в стаята.

– И ако не беше господин Макензи, който знае колко време щяхте да ни принудите да седим и да чакаме. Като съобщи, че не сте се връщали, едното място остана свободно и затова го и поканихме. Във всички случаи, господин Макензи, много се радваме, че сме заедно. – Шрийв замълча. Скръстил ръце, гледаше право напред покрай шапката на Джералд. Английска шофьорска шапка. Така бе обяснила госпожа Бланд. Отминахме къщата, сетне още три и един двор, пред чиято порта стоеше момиченцето. Сега беше без хляба, а лицето му бе сякаш нарисувано с въглищен прах. Махнах с ръка, но то не ми отвърна, само изви бавно глава да проследи с немигащия си поглед

минаващия автомобил. След това минахме покрай зида, сенките ни изтичаха по него, след малко край пътя видях парче скъсан вестник и наново се разсмях. Усетих всичко в гърлото си и се загледах нататък в дърветата, където полягаше следобедът, сетих се за това следпладне, за птицата и за къпещите се момчета. Въпреки това не успях да се сдържа, стана ми ясно, че колкото и да се старая да спра, току-виж, съм се разплакал; сетих се как си бях представял, че не мога да бъда девствен, когато те са толкова много, вървят в сенките, шептят с тихите си момичешки гласове, които остават там, в засенчените места, а словата излизат с аромат и очи, които усещаш, но не виждаш; но ако всичко е толкова просто, не би било нищо, и ако е нищо, то какво съм аз? И ето че госпожа Бланд попита: – Куентин? Болен ли е, господин Макензи? – Сетне тлъстата ръка на Шрийв докосна коляното ми, Споуд заговори и аз се отказах да се сдържа.

– Ако му пречи кошницата, господин Макензи, дръпнете я към вас. Нося в нея вино, тъй като според мен младите момчета трябва да пият вино, макар че баща ми, дядото на Джералд _ти още нито веднъж а дали някога в сивия мрак една светлинка със скръстени ръце_

– Пият, когато намерят – каза Споуд, – нали, Шрийв? _коленете й, нейното лице, загледано в небето, ароматът на дива роза по страните и шията й_

– А също и бира – каза Шрийв и отново докосна коляното ми. Пак го отместих _като тънък пласт люлякова боя говорят за него пазейки се_

– Не си никакъв джентълмен – рече Споуд. _той между нас, а нейните очертания размити но не от тъмнината_

– Не, аз съм канадец – каза Шрийв. _говори все за него веслата примижават и го носят примижават с шапката скроена, за английските автомобилисти а времето се носи отдолу а те двамата се преливат един в друг завинаги той е служил във войската хора е убивал_

– Обожавам Канада – обади се госпожица Дейнджърфилд. – Сигурно е прекрасна.

– Пил ли си някога одеколон? – попита Споуд. _с една ръка можеше да я вдигне на рамото си и да тича с нея да тича_

– Не – отвърна Шрийв. _гони животното с два гръбнака а тя се размива в примигващите весла тичат Евболеевите свини* и се чифтосват колко са. Кеди_

[* „Животно с два гръбнака“ – метафора на Шекспир („Отело“), означаваща мъж и жена в копулация. В древногръцката митология свинарят Евболея видял похищението на Персефона от Аид и стадото му пропаднало в бездънна пропаст. В съзнанието на Куентин този мит се примесва с новозаветната история за бесовете, обладали свине, а сетне се удавили в морето. – Б.пр.]

– Нито пък аз – рече Споуд. _не познавам твърде много у мен имаше нещо ужасно нещо страхотно у мен извърших го Татко, вършил ли си го някога ние не сме го вършили нали това_

– ... а дядото на Джералд винаги преди закуска сам си е набирал мента, докато росата още не е изсъхнала. Дори на стария Уилки не даваше да я докосва, нали помниш, Джералд, береше си я винаги сам и сам си приготвяше джулепа*. Беше страшно педантичен за този джулеп, досущ като стара мома, всичко отмерваше по някаква рецепта в главата си. И само на един човек даде рецептата и това беше _да беше ти как можа да забравиш почакай малко и ще ти разкажа какво стана беше престъпление ние извършихме страхотно престъпление не може да се скрие ти си мислиш че може но не може Горкият Куентин ти никога не си правил такова нещо нали аз ще ти разкажа как стана и на татко трябва защото обичаш татко и тогава ще трябва да се махнем ще ни сочат с пръст и в ужаса на пречистващия огън и ще те накарам да кажеш че е било аз съм по-силен от тебе ще те принудя да си спомниш ти си мислиш че това са те но бях аз слушай аз през цялото време съм те лъгал това бях аз ти мислеше че съм вкъщи където онзи проклет горски нокът мъча се да не мисля люлката кедрите потайните щения дъха пиенето неистовия дъх потвържденията да ДА ДА да_ сам да пие вино никога не би го заставил, но винаги бе повтарял, че кошницата с вино (в коя книга прочетохте това там където гребният костюм на Джералд) е задължителна част от всеки мъжки пикник _Ти обичаше ли ги Кеди обичаше ли ги Когато ме докоснаха умрях_

[* Джулеп – напитка от уиски, мента, вода и захар. – Б.пр.]

в един миг стоеше там а на следващия той вече виеше и я теглеше за роклята излязоха в коридора и нагоре по стълбите крещи и я блъска нагоре към вратата на

банята и там я кара да спре пред вратата с едната ръка си пази лицето вика и се мъчи да я натица в банята когато тя дойде на вечеря Т.П. го хранеше и почна наново в началото само стенеше но когато тя го докосна се разрева и тя се изправи а очите ѝ като притиснати в ъгъла плъхове тогава аз се впуснах в сивата здрачевина миришеше на дъжд и на всички видове цветя ухаещи в топлия влажен въздух а щурците стържат в тревата заедно с мен се движи малък пътуващ остров от безмълвие Фанси ме наблюдава иззад оградата окърпен като юрган метнат на въже помислих си проклет негър пак е забравил да я нахрани спуснах се по надолнището в тази празнота от щурци като дъх преминаващ по огледало а тя лежи във водата с глава на тесния пясъчен ръб водата залива бедрата ѝ във водата имаше още малко светлина полата ѝ полуподгизнала се поклаща покрай нея с движението на водата в широки концентрични кръгове нестигащи доникъде и зараждащи се пак от собственото си движение застанах на брега и долавях дъха на горския нокът над водната пропаст а въздухът сякаш изпълнен с ръмежа на горския нокът и скърцането на щурците една материя която можеш с кожата си да усетиш

още ли плаче Бенджи

Не зная да не зная

горкият Бенджи

приседнах на брега тревата беше влажна установих че съм си намокрил

общата

излизай от тази вода да не си полудяла

но тя стои неподвижна лицето ѝ като бяло петно обрамчено от петното на

пясъка под главата

веднага излизай

приседна сетне се изправи полата ѝ залепвала и се отцежда изкачи се по

брега със залепнали дрехи и седна

защо не ги изстискаш или искаш да пипнеш някоя простуда

да

водата се попиваше с клокочене в пясъчната ивица и нататък в тъмното

сред върбите на плитчината водата се бърчеше като плат все още задържайки малко светлина както си знае водата

прекосил е всички океани по целия свят

и заговори за него обхванала мокри колене отметнала лице назад в

сивкавия здрач и в аромата на горския нокът в стоята на майка ми светеше също и при Бенджи Т.П. го слагаше да спи

обичаш ли го

протегна ръка аз не шавнах тя потърси моята ръка и я улови и я долепи

до гърдите си сърцето ѝ туптеше

не не

тогава значи той те накара значи насила те накара защото е по-силен от тебе и утре ще го убия кълна се ще го убия татко няма защо да знае до последния момент тогава ти и аз няма нужда никой да разбира ще взема парите дето са ми за училище ще отложим следването Кеди ти не го обичаш нали нали

Притискаше ръката ми на гърдите си сърцето и биеше обърнах се и я хванах за лакътя

Нали не го обичаш Кеди

тя премести ръката ми до гърлото си сърцето и тупаше и там

горкият ми Куентин

вдигна лице към небето беше толкова ниско толкова ниско не сякаш всички аромати и нощни звуци се бяха събрали отдолу като в хлабава шатра и особено горският нокът който пълнеше дъха ми обливаше лицето ѝ и гърлото като боя кръвта ѝ туптеше под ръката ми облегнах се на другата взе да трепка и подскача та се задъхах докато поема въздух само от този гъст аромат на сивия горски нокът

да мразя го бих умряла за него аз вече съм умряла за него непрекъснато умирам за него всеки път това става

като дръпнах ръка дланта ми продължаваше да усеща кръстосаните съчки и тревата просто пареха дланта ми

горкият Куентин

облегна се назад на ръце и прихвана колене

нали ти още не си го правил
какво да съм правил
каквото аз направих
да да много пъти с много момичета
и след това заплаках тя отново ме докосна с ръка плачех заровил лице
във влажната ѝ блуза тя се отпусна на земята и покрай главата ми се взря в небето
под ирисите ѝ се виждаше бялото отворих джобния си нож
помниш ли като умря баба как беше седнала във водата по гащи
да
допрях върха на ножа до гърлото ѝ
само един миг и край а после сам себе си сам
добре а ще можеш ли себе си
да острието е достатъчно дълго Бенджи вече е легнал
да
само един миг ще се постарая да не те боли
добре
моля те затвори си очите
няма да ги затворя ще се наложи да натиснеш по-силно
пипни го с ръка
но тя не отмества очи широко отворени и приковани покрай главата ми в
небето
Кеди помниш ли каква шумотевица вдигна Дилси заради изкаляните ти
гащички
не плачи
не плачи Кеди
мушкай какво чакаш
ти искаш ли
да мушкай
пипни го с ръка
не плачи Куентин горкичкият
но не можех да се овладее тя притисна главата ми във влажните си твърди
гърди чух как сърцето ѝ бие уверено и бавно вече не като чук а водата гърголи в
тъмното под върбите из въздуха се носи на вълни ароматът на горски нокът рамото и
ръката ми под мен бяха изтръпнали
Сега какво искаш
тя напрегна мишци аз се изправих
изпуснах ножа
тя приседна
колко е часът
не знаей
изправи се на крака аз опипвах земята наоколо
аз тръгвам остави го
усещам я как стои над мен мирише ми на мокрите ѝ дрехи
тук е някъде
остави го утре ще го намериш тръгвай
чакай малко ще го намеря
страх ли те е
ето го през цялото време е бил тук
така ли хайде тръгвай
станах и я последвах изкачихме се по стръмното а пред нас щурците
замлъкват
смешна работа седиш си изпуснеш нещо после иди го търси
сивота беше сивота примесена с устремена под ъгъл към небето роса сиво
небе и тогава оттатъшните дървета
омръзна ми тоя горски нокът
нали го обичаше
прехвърлихме билото и продължихме към дърветата тя се блъсна в мен
сетне се поотдръпна урвата зееше в сивата трева като черна рана тя отново се блъсна
в мен погледна ме и отстъпи достигнахме урвата

хайде да минем оттука
защо
да видим виждат ли се още костите на Нанси от дълго време не съм се
сещал да погледна а ти в урвата всичко скрито под лози и тъмен повет
беше точно тука само че не знам дали виждам нещо а ти
стига Куентин
хайде
урвата се стесняваше и свършваше тя пое към дърветата
стига Куентин
Кеди
отново се изправих пред нея
Кеди
стига
хванах я
по-силен съм от тебе
стоеше неподвижна без да се отмества но мълчи
не искам да се биеш по-добре ме пусни
Кеди недей Кеди
няма полза не знаеш ли че няма пусни ме
горският нокът ухае като ситна мъглица чух щурците в кръг наоколо като
че ни наблюдават тя се обърна заобиколи ме и тръгна към дърветата
прибирай се вкъщи нямаше защо да идваш
продължих
защо не се прибереш
ах и този горски нокът
стигнахме оградата тя пропълзя отдолу аз също пропълзях и когато се
изправих ето ти го идва откъм дърветата към нас през сивотата висок и плосък и
неподвижен уж върви а като неподвижен а тя тръгна към него
това е Куентин аз съм мокра цялата съм мокра няма нужда ако не искаш
сенките им станаха една сянка главата ѝ се извиси по-нагоре от неговата
високо в небето главите на двамата
ако не искаш няма нужда
сега вече нямаше две глави мракът миришеше на дъжд на влажна трева и
листа сивкавата светлина се процеждаше като дъждец ароматът на горския нокът
приижда на влажни талази забелязвам лицето ѝ като размито петно пред рамото му а
той я държи с една ръка сякаш е дете после протегна ръка
приятно ми е да се запознаем
стиснахме си ръце и стоим сянката ѝ високо върху неговата като една
сянка
ти сега какво ще правиш Куентин
мисля да се поразходя ще мина през гората по пътя и ще се върна през
града
и се обърнах да вървя
лека нощ
Куентин
спрях се
какво искаш ти
дървесните жаби в гората надушиха дъжда във въздуха и се разпяха като
латерни-игралки които иначе не можеш накара и горският нокът
ела насам
какво искаш
ела насам Куентин
върнах се навеждайки сянката си тя докосна рамото ми размитото петно на
лицето ѝ се откъсна от високата му сянка отдръпнах се
внимавай
отиваш си вкъщи
не ми се спи ще се поразходя
изчакай ме при потока
ще се разходя

аз скоро ще дойда изчакай ме
не отивам в гората
така и не погледнах назад дървесните жаби не ми обърнаха никакво
внимания сивата светлина се стича от дърветата като мъх но още не е заваляло след
малко се върнах към края на гората още не стигнал дотам и взех да долавям аромата
на горския нокът тъмните върбалаци покрай потока светещият прозорец на майка ми в
стаята на Бенджи още светеше промуших се през оградата и тичешком прекосих ливадата
тичах в посивялата трева сред щурците горският нокът ухае все по-силно сетне и дъха
на водата тогава забелязах водата с цвят на посивял горски нокът проснах се на
земята на брега доближих лице до пръстта да надуша горския нокът но не го долових и
останах да лежа усещайки как земята преминава през дрехите ми слушах водата и след
малко дишането ми се поуспокои лежа и си мисля че ако не отместя лице няма защо да
дишам тежко и да го надушвам а след малко за нищо вече не мислех тя приближи покрай
брега и се спря а аз не шавам
късно е прибирай се
какво
прибирай се къщи късно е
добре
дрехите й прошумоляха не шавам шумоленето спря
ще се прибереш ли както ти казвам
нищо не съм чула
Кеди
Добре щом искаш добре
приседнах тя седеше на земята обхванала коляно с ръце
прибирай се както ти казвам
добре каквото искаш ще направя каквото поискаш
дори не ме погледна хванах я за рамото и яко я тръснах
мълчи
разтърсих я
ти мълчи ти мълчи
да
вдигна лице и забелязах че дори не ме гледа пак забелязах бялото
ставай
дръпнах я беше омекнала и я изправих на нозе
тръгвай сега
Бенджи плачеше ли ти като излезе
тръгвай
прескочихме потока първо се видя покривът сетне прозорците на горния
етаж
той сега спи
забавих се докато прихвана вратата тя продължи в сивата светлина и в
мириса на дъжд а дъжд все още не вали от градинската ограда лъхна на горски нокът
тя навлезе в сянката тогава чух стъпките й
Кеди
при стъпалата спрях не чувах стъпките й
Кеди
Сега ги чух докоснах я с ръка нито топла нито студена само неподвижна
дрехите й още влажни
сега обичаш ли го
не дишаше само някъде отдалеч се долавяше дъх
Кеди обичаш ли го сега
не знам
вън от сивата светлина сенките на предметите са като мъртви в застояла
вода
по-добре да беше умряла
ще влизаш ли или не
мислиш ли сега за него
не знам
кажи ми за какво мислиш кажи

стига Куентин стига
млъкни млъкни чуваш ли млъкни няма ли да млъкнеш
добре ще млъкна и без това вдигаме шум
ще те убия чуваш ли
да отидем до люлката тук ще те чуят
че аз не викам защо казваш че викам
добре по-тихо сега ще събудим Бенджи
прибери се влез си вътре
влизам недей да плачеш такава съм си лоша нищо не може да се направи
някакво проклятие тегне над нас ние не сме виновни
тихо хайде прибирай се и лягай
не можеш да ме принудиш проклятие над нас
най-сетне го видях тъкмо като влиза в бръснарницата погледна навън аз
продължих и зачаках
вече два-три дни ви търся
искаш да поговорим ли
и ще поговорим
на бърза ръка сви цигара само с две движения и с палец драсна кибрита
не можем тук да поговорим да се видим другаде
ако сте в хотела да дойда в стаята ви
не и това не става знаеш ли оня мост зад
да съгласен
точно в един
да
и понечих да се обърна
много съм ви задължен
слушай
спрях и се обърнах
добре ли е тя
с тази жълтеникава риза бе сякаш излят от бронз
има ли нужда от мене
ще бъда там в един
тя ме чу като казах на Т.П. да оседлае Принс в един часа не хапна само
ме наблюдаваше
какво смяташ да правиш
нищо не мога ли да отида на разходка ако поискам
решил си нещо да направиш какво е то
не е твоя работа курва с курва
Т.П. доведе Принс при страничния вход
Не ми трябва ще вървя пешком
по алеята излязох навън свърнах в уличката и хукнах като стигнах моста
видях го да се обляга на перилото а конят му вързан при дърветата погледна през
рамо но не се обърна докато не стъпих на моста и не спрях при него държеше парче
кора ронеше я и пускаше късчетата във водата
дошъл съм да ви кажа че трябва да напуснете града
внимателно отчупи парченце кора пусна го внимателно във водата и го
проследи как отплава
казвах че трябва да напуснете града
той ме погледна
тя ли те изпрати
трябва да си отидете това ви го казвам аз не баща ми и никой друг аз ви
го казвам
слушай да оставим това за после искам да знам как е тя дали си няма
неприятности вкъщи
по този въпрос не е ваша работа да се тревожите
след това се чух да изричам Давам ви срок до залез слънце да напуснете
града
той отчупи парченце кора и го пусна във водата сетне остави кората на
перилото и с познатите две движения набързо сви цигара и хвърли клечката в реката

и какво ще направиш ако не напусна града
ще ви убия да не мислите че като ви се струвам малък
димът излезе от ноздрите на две струйки и закри лицето му
на колко си години
изведнъж ме втресе хванах се за перилото помислих че ако си скрия
ръцете той ще познае
давам ви срок до довечера
слушай малкия как се казвах Бенджи беше идиотчето нали а ти
Куентин
това го изрече устата ми не аз
Давам ви срок до довечера
Куентин
внимателно отърси пепелта на цигарата о парапета стори го бавно и
внимателно сякаш остри молив ръцете ми вече не трепереха
виж какво няма полза от такива приказки малкия ти не отговаряш за нея
ако не съм аз друг щеше да бъде
а вие някога да сте имали сестра
не но всички са една стока
потиснах напора да го ударя с юмрук и посегнах с разтворена длан към
лицето му ръката му отскочи в същия миг цигарата отлетя над перилото посегнах с
другата ръка но още преди цигарата да е паднала във водата той хвана и нея и двете
ми китки стискаше с една ръка а другата се плъзна към мишницата му под палтото зад
гърба му слънцето захождаше някъде отвъд слънцето запя птица пееше птицата а ние се
гледаме един друг сетне ми пусна ръцете
гледай
взе кората от перилото и я хвърли във водата тя изплува и течението я
пое нататък а ръката му лежи на парапета и едва-едва държи дръжката на револвера
стоим и чакаме
можеш ли да я улучиш сега
не
кората се носеше нататък в гората стихна съвсем и аз отново дочух
птицата след това и водата сетне револверът се вдигна той изобщо не се прицели а
кората се скри после изплуваха късове не по-големи от един сребърен долар той улучи
още два такива къса
надявам се това ти стига
извади барабана издуха го излезе тънка струйка дим и се разнесе зареди
отново трите гнезда и затвори барабана сетне ми го подаде с дръжката напред
за какво ми е аз не мога да ви бия
ще ти трябва по думите ти го разбирам давам ти го защото видя какво
може да направи
по дяволите вашия револвер
замахнах и продължавах да се мъча да замахна след като вече той държеше
и двете ми китки но още се мъчех и след това изведнъж ми се привидя че го гледам
през оцветено стъкло чух как тече кръвта ми отново забелязах небето и нарисуваните
по него клони и слънцето което косо ги пробива а той ме държи да не падна
ударихте ли ме
не чух какво каза
какво
как си
добре пуснете ме
пусна ме облегнах се на перилото
как се чувствува
оставете ме на мира добре съм
ще можеш ли да се прибереш вкъщи
вървете оставете ме
по-добре да не ходиш вземи моя кон
не вие продължавайте
ако закачиш поводите на лъка и го пуснеш той ще се върне в конюшната
оставете ме на мира вървете оставете ме

облегнах се на парапета и се загледах във водата чух го да отвързва коня и да се отдалечава след малко вече нищо не се чуваше освен водата а подир това и птицата минах на брега седнах с гръб към едно дърво и облегнах глава на кората затворих очи и тогава едно слънчево петно ги проби и ме удари през очите преместих се от другата страна на дървото пак чух птицата и водата и след малко всичко останало сякаш се отърколиха и аз повече нищо не чувствах след всички тия дни се почувствувах почти добре да не говорим за нощите с този аромат на горски нокът който се надига от мрака в стаята ми където се мъча да заспя дори когато след малко си дадох сметка че не ме е ударил и че е излъгал заради нея и че аз се проявих като момиче но сега дори това не означаваше нищо а аз си седях облегнат на дървото по лицето ми преминаваха петънца слънчева светлина подобно на жълтите листа върху клонче слушам водата и за нищо не мисля и дори когато чух бързото приближаване на коня си останах със затворени очи и чух нозете му как се преплитат и подритват съскащия пясък и после някой тича и нейните бързи и корави длани

          глупчо глупчо ранен ли си
          отворих очи а ръцете й ме галят по лицето
          не знаех накъде тръгна но като чух изстрелите не зная къде не мислех че
той тебе но ти като избяга не си и помислих че той може
          държеше лицето ми с две ръце и блъскаше главата ми в дървото
          стига стига
          хванах я за китките
          стига остави
          знаех че той няма да го направи
          и пак понечи да удари главата ми в дървото
          казах му да не е посмял повече да говори с мене
          помъчи се да си измъкне китките
          пусни ме
          стига аз съм по-силен престани
          пусни ме трябва да го настигна да го помоля моля те Куентин пусни ме
          изведнъж се отказа и отпусна китки
          какво пък мога да му кажа ще го накарам да повярва по всяко време мога

да го накарам

          Кеди
          не беше привързала Принс хрумнеше ли му щеше да се вдигне и право у
дома

          винаги ще ми повярва
          обичаш ли го Кеди
          дали го обичам
          погледна ме и в този миг очите й се изпразниха от всичко заприличаха на
очи на статуя празни неவிждащи безгрижни
          дай си ръката на гърлото ми
          взе ми ръката и я притисна на гърлото си
          кажи сега как се казва
          Далтън Еймс
          усетих как шурна кръвта в жилите на мощен усилващи се тласъци
повтори
          очите й се обърнаха към дърветата където слънцето вече полягаше и

птицата

повтори го
          Далтън Еймс
          кръвта й се блъскаше в ръката ми блъска се
          Така продължи дълго време, но усещах студ на лицето си, сякаш е мъртво,
а окото и порязаното на пръста отново ме засмъдяха. Чувах как Шрийв точи вода на помпата, сетне се върна с легена, а в него се поклаща кръгло петно полумрак с жълто очертание като смаляващ се балон, после се появи и моето отражение. Помъчих се да си видя лицето.

          – Спря ли? – попита Шрийв. – Дай ми този парцал. – И се опита да го вземе от ръката ми.

          – Няма нужда – казах, – мога и сам. Да, почти е спряла – натопих парцала,

балонът се разкъса, водата се оцвети в червено. – Жалко, че няма един чист.

– За това око ще ти трябва парче телешко месо – рече Шрийв, – иначе да пукна, ако до утре не посинеет. Мръсник!

– А аз направих ли му нещо? – изстисках носната кърпа и се помъчих да изчистя кръвта от жилетката си.

– Така няма да излезе – каза Шрийв. – Трябва да я дадеш на химическо. По-добре си я дръж на окото.

– Една част излиза – рекох. Но повече от това не успях да направя. – А на яката ми има ли й нещо?

– Не знам – каза Шрийв. – Вземи, дръж кърпата на окото си.

– По-полека! Мога и сам. Аз направих ли му нещо?

– Може и да си го ударил, но сигурно в този момент съм погледнал на другата страна или съм мигнал. Но той добре те подреди. За какво ти беше да го нападаш с юмруци? И ти си един загубен глупак. Как се чувствуваш сега?

– Великолепно – отвърнах. – Интересно, с какво ли мога да си изчистя жилетката.

– Абе майната им на дрехите! Окото боли ли те?

– Чувствувам се чудесно – казах. Наоколо всичко ми изглеждаше лилаво и неподвижно, небето бе зеленикаво, а зад капандурата на къщата преминаваше в златисто, от комина в безветрието се издигаше букет от дим. Отново дочух помпата – някакъв човек пълнеше ведро и поглеждаше към нас през рамо. През вратата премина жена, но не ни обърна внимание. Отнякъде мучеше крава.

– Хайде – подкани Шрийв, – остави си дрехите на мира и сложи това на окото си. Утре първата ми работа ще бъде да ти занеса костюма на чистене.

– Добре. Яд ме е само, че не съм му пуснал малко кръв.

– Мамка му! – закани се Шрийв. От къщата се показва Споуд, навярно е разговарял с жената, и премина през двора. Изглежда ме със студени очи.

– Е, приятелче? – изглежда ме той. – Ще ме убиеш с тия свои твърде опасни забавления! Отвличане на деца, после сбивания. А през ваканцията какво правиш? Може би палиш къщи?

– Нищо ми няма – казах аз. – Какво каза госпожа Бланд?

– Ще вземе здравето на Джералд, че ти е пуснал, кръв, а после и твоето, че си му позволил, само да те види. Тя няма нищо против сбиванията, само дето не може кръв да понася. Според мен ти малко й падна в очите с това, че лесно си пускаш кръвта. Как се чувстваш?

– Естествено – обади се Шрийв, – след като не можеш да бъдеш Бланд, най-доброто, което ти остава, е или да блудстваш с някого от семейството, или да се напиеш и да се счепкаш с тях.

– Точно така – обади се Споуд. – Не знаех, че Куентин е бил пиан.

– Не беше – каза Шрийв. – Нима трябва да се напиеш, за да ти се доще да удариш това копеле?

– Да, ама според мен трябва да съм много натряскан, за да се реша на такова нещо, особено като гледам Куентин. Откъде е научил бокса?

– Всеки ден тренира при Майк, в града – обясних.

– Сериозно? Та ти не знаеше ли това, като го удари?

– Не помня – казах, – може би да. Да.

– Намокри го пак – напомни Шрийв. – Да ти донеса ли чиста вода?

– И тая става – отвърнах. Отново натопих кърпата и си я сложих на окото. – Жалко, че няма с какво да си изчистя жилетката. – Споуд продължаваше да ме наблюдава.

– Я ми кажи защо го удари? – попита той. – Какво ти каза?

– Не зная. Просто не зная защо го направих.

– Аз само видях как ти внезапно подскочи и каза: „А ти някога да си имал сестра, а?“ Той ти отговори, че няма, и ти го удари. Забелязах, че не откъсваш от него очи, но явно не обърна внимание на това, което ти казваха останалите. Ти просто скочи и го попита имал ли е някога сестра.

– Джералд, както обикновено, се фукаше с жените, които е имал – заобяснява Шрийв. – Нали го знаеш какви ги дрънка, когато има момичета, въпреки че така и не

схващат за какво става дума, всичко е двусмислено. Долни двусмислици и лъжи и какво ли не, само че без никакъв смисъл. Както за онази дама в Атлантик Сити*, с която си определил среща на гайките, пък я излъгал, прибрал се в хотела и си легнал, но през цялото време съжалявал, дето я оставил да го чака на пристана, че не можал да я задоволи и пропее. За хубостта на тялото и за неговото жалко предназначение и колко им е тежко на жените, че не могат нищо друго, освен да лягат по гръб. Леда се укрива в гъсталака, скимти и въздиша за лебеда.** Мръсник! И аз бих му ударил един. Само че ако бях аз, най-напред щях да изгълтам всичкото вино от кошницата.

[* Атлантик Сити – курорт в щат Ню Джързи, където става конкурсът за Мис „Америка“. – Б.пр.]

[** В древногр. мит. Зевс обладава Леда, жена на спартанския цар, като ѝ се явява в образа на лебед. – Б.пр.]

– Охо – рече Споуд, – защитникът на дамите! Приятелю, ти събуждаш не само възхищение, но и ужас. – Погледна ме студено и въпросително. – Хубава работа!

– Съжалявам, че го ударих – обадох се. – Много зле ли изглеждам? Да отида и да се помирим, а?

– Какво, да му се извиняваш? Глупости – рече Шрийв. – Да върви на майната си! Ние сега си отиваме в града.

– Защо, нека се върне, да разберат, че се бие като джентълмен – каза Споуд, – тоест, че го пребиват като джентълмен.

– В този вид? – рече Шрийв. – С тия окървавени дрехи?

– Както искате – каза Споуд, – вие знаете повече.

– Още не е в горния курс, как ще се разхожда по фланела? – рече Шрийв. – Тръгвайте да вървим в града.

– Ти няма защо да идваш – казах аз. – Върни се на пикника.

– Да вървят по дяволите! – рече Шрийв. – Да вървим.

– Какво да им кажа? – обади се Споуд. – Да им кажа ли, че и вие двамата с Куентин сте се сбили?

– Нищо няма да им казваш – рече Шрийв. – На оная кажи, че срокът ѝ изтича на залез слънце. Хайде, Куентин. Ще попитаме тая жена къде е най-близката спирка...

– Не – казах аз. – В града не се връщам.

Шрийв спря и ме погледна. При обръщането му очилата заприличаха на две жълти месечинки.

– Какво ще правиш?

– Още няма да се прибирам. Вие се върнете на пикника и кажете, че аз няма да дойда, защото дрехите ми са изпоцапани.

– Я слушай – рече той, – какво си намислил?

– Нищо. И нищо ми няма. Вие със Споуд се върнете. Утре ще се видим. – И прекосих двора към шосето.

– Знаеш ли къде е спирката? – извика Шрийв.

– Ще я намеря. Хайде, до утре. И кажете на госпожа Бланд, че се извинявам, дето съм ѝ развалил празненството. – Останаха да ме гледат. Заобиколих къщата. Каменна пътечка водеше към някакво шосе. От двете ѝ страни растяха рози. Преминах една врата и се озовах на пътя. Той се спускаше към гората и там, встрани от него, забелязах автомобила. Изкачих се обратно. Колкото повече се качвах, толкова повече се усиляваше светлината и още нестигнал върха, чух трамвая. Прозвуча далеч някъде отвъд дрезгавината, спрях и се ослушах. Автомобилът вече не се забелязваше, но видях Шрийв, стои на пътя пред къщата и оглежда хълма. Зад него жълтата светлина стоеше като боя върху покрива на къщата. Вдигнах ръка и продължих от другата страна, ослушвайки се за трамвая. Къщата се скри, спрях се в жълто-зелената светлина и долових как трамваят трещи все по-силно, сетне почва да заглъхва и накрая замря съвсем. Изчаках да го чуя пак и тогава продължих. С всяка стъпка надолу светлината бавно помръкваше, макар че в същото време си оставаше все една и съща, сякаш не тя, а аз ставах друг, смалявах се. Дори когато пътят се гмурна под дърветата, пак можеше да четеш вестник. Съвсем скоро излязох на една алея и свърнах по нея. Беше по-тясна и по-тъмна от пътя, но когато ме изведе на трамвайната спирка – отново дървен навес, – светлината си беше същата. След пътеката ми се стори още по-ярка, като че от нощта се бях намерил наново в деня. Скоро пристигна и трамваят. Качих се, всички се извърнаха да огледат окото ми и си намерих място от лявата

страна.

Вътре лампите бяха запалени, тъй че като минавахме между дървета, навън не виждах нищо, освен собственото си лице, и една жена от другата страна на пътеката с кацнала навърх глава шапка с пречупено перо. Но измъкнехме ли се на открито, наново съзирах здрача, онова състояние на светлината, внушаващо ти, че времето за малко е спряло, а слънцето виси някъде току под хоризонта; след това отминахме дървения навес, където старецът се бе хранил от книжната си кесия, а пътят продължаваше в дрезгавината и ме обземаше усещането за тиха и бърза вода отвъд. Сетне трамваят отново потегли, но с отворени врати, от което течението постепенно се засилваше и накрая задуха безспирно през вагона, носейки ароматите на лятото и здрача, този път без горски нокът. Струва ми се, горският нокът има най-тъжния мирис. Помня и други такива растения. Например глицинията. В дъждовни дни, когато майка ми не се чувствуваше достатъчно зле, за да седи по-далеч от прозорците, ние се заигравахме под нея. Ако мама не беше станала от постелята, Дилси ни обличаше старите дрехи и ни пускаше да играем в дъжда – според нея дъждът никога не би навредил на младите. Но ако мама биваше на крак, а ние вечно започвахме игрите си на верандата, тя ни обвиняваше, че ѝ вдигаме прекалено голям шум, затова отивахме да играем под глицинията.

Тук някъде сутринта бях видял реката за последен път. Усетих я, подуших я отвъд дрезгавината. Когато напролет цъфтеше и се случеше да вали, миризмата се понасяше навсякъде. Иначе не ти прави особено впечатление, но когато завали, почваше да прониква в къщата по здрач – тогава или заваляваше по-силно, или пък нещо ставаше със светлината – и винаги по това време ухаеше най-силно, а аз лежа в леглото и се питам кога ще престане, кога ли ще престане. Течението през вратите носеше мирис на вода, един постоянен влажен полъх. Понякога заспивах, като го повтарях, повтарях, след което горският нокът се смесваше с всичко останало и се превръщаше в символ на нощта и на тревогата. Струва ти се, лежиш, но нито спиш, нито си буден и гледаш някакъв безкраен коридор от сива полусветлина, в който всички неподвижни неща са се превърнали в сенки, всичко, което съм сторил, е станало невероятно, всичко, което съм почувствувал, е станало призрочно, и по пътя на страданието е приело видими очертания, гротескно, извратено, неоправдано присмехулно, само себе си лишило от всякакъв смисъл, потвърждаващо колебанието ми: аз бях, аз не бях, който не е бил, не е, който...

Усещах през полумрака мириса на речните завои и видях как последната светлина се отпуска успокоена по гръб върху наносите като късчета натрошено огледало, а някъде отвъд в бледия прозрачен въздух почват да трептят светлинки, трептят като далечно ято пеперудки. Бенджамин, рожба на... Как обичаше да седи пред онова огледало. Непогрешимо убежище, където противоречията се смекчават, стихват и се примиряват. Бенджамин, рожба на моята старост, взет заложник в Египет*. О, Бенджамин! Дилси казваше, че е така, защото майка ми била много горда с него. Така е с негрите: тъкмо така навлизат в живота на белите, като ненадежни, бързи, черни потоци, за миг откъсващи фактите на белите, за да ги превърнат, като под микроскоп, в неоспорими истини; в останалото време – просто гласове, които се смеят, когато не виждаш нищо смешно, и ронят сълзи, когато няма никаква причина. На погребение се обзалагат чифт или тек са опечалените. А в Мемфис цял един техен вертеп наскочал без дрехи на улицата в религиозен екстаз. За усмиряването само на един били нужни по трима полицаи. Да, Исусе. О, благ Исусе, човече добър.

[* Сложна библейска алюзия. Вениамин (англ. Бенджамин), най-малкият син на Яков и едноутробен брат на Йосиф; продаден от братята си в Египет, Йосиф става съветник на фараона. В една гладна година братята на Йосиф (освен Вениамин и Яков) отиват в Египет за жито, но не познават Йосиф, които ги връща в Ханаан да доведат Вениамин, задържайки за заложник брата Симеон. Когато довеждат Вениамин, Йосиф се открива: „И прегърна Вениамина, брата свой, и заплакаха двамата.“ Впрочем същия сюжет използва и Ман в романа си „Йосиф и неговите братя“. В горния пасаж У. Фокнър допуска грешката, че не Вениамин, а Симеон остава като заложник при египетския фараон, което може да се обясни и с душевното състояние на Куентин. – Б.пр.]

Трамваят спря. Слязох и всички ми изгледаха окото. Градският трамвай пристигна пълен. Качих се на задната платформа.

– Напред има свободни места – каза кондукторът. Погледнах натам. От лявата страна нямаше свободни места.

– Скоро ще слизам – отвърнах, – ще остана тук.

Пресякохме реката. Минахме по мост, който с лека дъга високо в пространството свързваше безмълвието и нищото; жълти, зелени и червени, повтарящи се, в ясни въздух просветваха светлини.

– По-добре идете напред да седнете – рече кондукторът.

– Слизам скоро – повторих аз. – Още няколко преки.

Слязох, преди да стигнем пощата. По това време впрочем всички някъде са се събрали и в този миг си чух часовника и почнах да се заслушвам кога ще удари, докоснах през сакото писмото до Шрийв, а нахапаните сенки на брястовете облизаха ръката ми. И щом свърнах към университетския площад, часовникът почна да бие. Продължих, а ударите се пръскаха като кръгове в замряла вода, отминаха ме и продължиха нататък, оповестявайки „без петнайсет“, но колко без петнайсет? Е, добре. Нещо без петнайсет.

Нашите прозорци бяха тъмни. Входът – празен. Като влязох, тръгнах плътно до лявата стена, но и там нямаше никого. Само стълбите се виеха нагоре в сенките, кълтеж на нозе от печални поколения подобно на лек пращец върху сенките, а моите нозе ги пробуждаха и те се вдигаха като прах, който отново леко ще ги покрие.

Още незапалил лампата, съзрях писмото, подпряно на една книга върху масата така, че да го видя. Наричаха го свой съпруг. Но Споуд бе казал, че отиват някъде и ще се върнат много късно, а госпожа Бланд ще има нужда от друг кавалер. Но дори и да бях го видял, не би могъл да вземе друг трамвай, ще чака цял час, тъй като е след шест часа. Извадих си часовника и го чух как тиктака, без да си давам сметка, че дори може да излъже. Оставих го с циферблата нагоре, взех от масата писмото на госпожа Бланд и го скъсах на две, сетне хвърлих двете парчета в кошчето за боклук, свалих си сакото, жилетката, яката, вратовръзката и ризата. Връзката бе също изцапана, но пък негрите. Един негр би казал, че щом е кървава, значи е била вързана на Христос. В стаята на Шрийв намерих бензин, разпънах жилетката на масата, да е на равно, и отворих бензина.

Първият автомобил в града за едно момиче Момиче ето какво не би понесъл Джейсън от миризмата на бензин му се повръщаше а след това още повече побесняваше защото едно момиче Момиче нямаше сестра но Бенджамин Бенджамин рожба на моята тъжна ако ли пък имах майка за да кажа Мамо Мамо_ Отиде доста бензин и накрая вече не можех да различа петно ли е това или просто бензин. Порязаното взе отново да смъди, окачих жилетката на един стол, издърпах електрическата крушка ниско надолу, та да суши петното, и отидох да се измия. И ръцете, и лицето измих, но пак усещах миризмата, въпреки сапуна, остра и леко свиваща ноздрите. Отворих си чантата, извадих риза, яка и вратовръзка, пъхнах окървавените вътре, затворих чантата и се облякох. Като взех да си четкам косата, бе изтекъл половин час. Но до без четвърт все още имах време, освен ако, да кажем, _върху летящия мрак вижда само собственото си лице няма никакво пречупено перо освен ако две са с такива шапки но къде ще се намерят две еднакви в една и съща вечер да пътуват за Бостън сетне моето лице неговото лице за миг през трясък когато от мрака два осветени прозореца във вцепенен и бягащ трясък изчезват неговото и моето лице просто виждам видях видях ли или не сбогом под навеса никой не яде пътят пуст в тъмнина и безмълвие мостът се изгъва в тишината и мрака със водата мирна и бърза и сбогом_.

Угасих лампата и реших да избягам от бензина в спалнята, но и тук го усещах. Заставах на прозореца, завесите леко се вгънаха откъм мрака и докоснаха лицето ми, сякаш някой ти диша насън, отново диша бавно в тъмното, но докосването си остава. _След като се качиха на горния етаж майка ми се отпусна в стола назад и поднесе напоената с камфор кърпичка към устата си. Баща ми не се помести, все така седеше до нея и държеше ръката ѝ, а мученето отглъхна нататък сякаш нямаше място в тишината_. Като бях малък, имахме в една от книжките си една картинка: в мрака пада един-едничък лъч светлина и полегато се плъзга върху две вдигнати в сянката лица. _Знаеш ли какво щях да направя, ако бях цар?_ Тя нито веднъж не се видя като царица или фея, винаги – цар, великан или полководец. _Щях да разбия тъмницата, да ги измъкна навън и хубаво да ги набия_. После картинката беше откъсната, отрфана. Бях доволен. Иначе все щях да се връщам към нея, докато в тъмницата се окажат майка ми

и баща ми, хванати за ръце и вдигнали лица нагоре към слабата светлинна, а ние загубени някъде още по-надолу, под тях, без нито един лъч светлина. След това се намеси горският нокът. Щом угася лампата и се помъча да заспя, той започва да нахлува в стаята на талази и постепенно да сгъстява миризмата си, додето се задъхам без въздуха, който той е отнел, и се наложи да стана и опипом да намеря пътя особено като малък _ръцете виждат като се докосват и в съзнанието рисуват невидима врата Врата сега ръцете нищо не виждат_. С обонянието си можех да видя бензина, жилетката на стола, вратата. Коридорът е все така празен от всичките стъпки на печалните поколения, търсещи вода. _а невиждащите очи стиснати като зъби не че не вярват съмняват се дори в отсъствието на болка коляно подбедреница глезен дългото невидимо течение на звездните перила където една погрешна стъпка в мрака изпълнен, със спящи мама, татко, Кеди, Джейсън, Мори врата мен не ме е страх само мама татко Кеди Джейсън Мори спящи много отнапред аз ще се наспя бързо когато врата Врата врата_. И там няма никого, само тръби, порцелан, стихнали изпоцапани стени, тронът на съзерцанието. Бях забравил чашата, но можех _ръцете могат да гледат изстиващи пръсти невидима лебедова шия където може и без Мойсеевия жезъл* чашата ориентиращо докосване не за барабани тънка хладна шия хладно барабанене на метал пълната чаша препълнена пръстите се зачервяват със оставаш вкуса на овлажнен със в продължителната тишина на гърлото_. Върнах се по коридора, събуждайки в тишината шептящите изчезнали стъпки на батальоните преди мен. Върнах се при бензина, при часовника, изричащ безумната си лъжа върху тъмната маса. Сетне завесите, вгъващи се от полъха на мрака върху лицето ми, за да го оставят там. Остава четвърт час. След това мене няма да ме има. Най-успокоителните думи. Най-успокоителните. Non fui. Sum. Fui. Non sum**. Някъде веднъж чух камбани. В Мисисипи или в Масачузетс. Бях. Няма ме. Масачузетс или Мисисипи. В куфара на Шрийв има бутилка. _Нима няма да го отвориш?_ Г-н и г-жа Джейсън Ричмънд Компсън оповестяват _Три пъти. Дни. Дори няма да го отвориш?_ венчавката на дъщеря си Кендейси _тази напитка ще ни научи да смесваме средствата_ с целта. Аз съм. Пий! Не съм. Нека продадем парцела на Бенджи, за да пратим Куентин в Харвард, за да мога аз да чукам костите си една о друга. Ще бъда мъртъв във. За една година ли е попита Кеди. В куфара на Шрийв има бутилка. Господине тя няма да ми дотрябва продадох парцела на Бенджи и мога да умра в Харвард Кеди каза в морските пещери и бездни мирно се срутва под лъкатушните вълни защото Харвард звучи тъй изтънчено. Деликатен мъртъв звук ние ще разменим парцела на Бенджи срещу един деликатен мъртъв звук. Той задълго ще му стигне защото ще го чуе едва когато го помирише _щом тя се появи на вратата и той заплака_ през цялото време си мислех че той е просто един от ония градски досадници за които баща ми постоянно я закачаше докато. На такъв ще обърнеш внимание толкова, колкото на всеки друг непознат търговски пътник или какъвто и да е там мислех го че се облича с останали от войската ризи но изведнъж ми стана ясно че той изобщо не ме взема за някакъв възможен източник на заплаха, но като е гледал мене е виждал нея чрез нея е виждал и мене като през късче цветно стъкло _защо трябва да ми се пречкаш не знаеш ли че с нищо няма да помогнеш мислех че си оставил тази грижа на мама и Джейсън_

[* В Стария завет Мойсей удря с жезъла си една пустинна скала и от нея рукнала вода за жадните. — Б.пр.]

[** Не бях. Съм. Бях. Не съм. (лат.). — Б.пр.]

мама ли накара Джейсън да те шпионира
аз не бих.

жените просто умеят да използват чуждите понятия за чест то е защото тя обича Кеди дори като е болна стоеше на долния етаж за да не може баща ми да се подиграва на вуйчо Мори пред Джейсън татко казваше че вуйчо Мори хич го нямало по античната митология и затуй не иска да рискува една лична среща със сляпото безсмъртно момченце* той трябваше да се спре на Джейсън защото единствено Джейсън би могъл да извърши същата глупост която и вуйчо Мори би сторил само дето не би си изпросил да му насинят окоето момчето на Патерсънови бе също по-малко от Джейсън правеха и продаваха хвърчила по пет цента парчето докато не се скараха за печалбата, Джейсън си взе нов съдружник още по-малък много по-малък защото. Т.П. разправяше че все още касиер бил Джейсън а баща ми рече защо му е на вуйчо ти Мори да работи след като сам той, баща ми, може да издържа петима-шестима негри които изобщо нищо не вършат а само седят и си греят петите на огъня защо да не дава

подслон и храна и на вуйчо Мори и сегиз-тогиз да му отпуска някоя сумица защото по този начин поддържал бащината му вяра в божествения произход на личния му биологичен вид в непрестанен разгар след което мама се разплакваше и повтаряше че според баща ми неговият род бил по-свестен от нейния че се подиграва на вуйчо Мори за да научи и нас на същото не разбираше тя че татко ни учи на едно – всички хора са единствено един сбирток от чучела натъпкани със стърготини събрани от сметищата където са били изхвърляни всички предишни чучела а стърготините се изсипват от тая или оная страна от тая или оная тяхна рана, по не за мен още не умрял**. Беше време представях си смъртта като старец нещо като дядо негов приятел нещо като личен и особен приятел така си мислехме и за писалището на дядо нито смеехме да го докоснем нито разговаряхме високо в стаята където се намираше вечно съм си представял че двамата са някъде заедно и все чакат стария полковник Сарторис да слезе и да приседне при тях а полковникът ги чака някъде още по-нависоко над кедрите полковник Сарторис се намираше още по-високо и нещо наблюдаваше а те го чакаха да си привърши наблюдението и да слезе при тях дядо е облякъл униформата си а ние чувахме как ромолят гласовете им иззад кедрите те вечно разговаряха и вечно дядо беше правият.

[* Намек за бога на любовта Амур, изобразяван често с превръзка на очите. Любопитно е, че и по-нататък авторът използва съпадението на имената (Джейсън Язон). – Б.пр.]

[** Куентин не приема доктрината, че „Христос умря заради всички, та живите не за себе си да живеят, а за умрелия заради тях и за възкръсналия“, като профанира Новия завет – вместо кръв, от раната се изсипват стърготини. – Б.пр.]

Вече беше за три четвърти. Отмерен и спокоен, първият тон прозвуча спокойно категоричен, изпразвайки бавната тишина за следващия и в това е всичко стига само хората да можеха по този начин да се променят един друг завинаги да се сливат като пламък разгорял се за миг сетне понесен направо навън в хладния вечен мрак вместо да се излежават и да се мъчат да не мислят за люлката додето всички кедрни добиваха онзи подчертано мъртъв мирис на нещо сладникаво който Бенджи така мразеше. Само като си представях тази китка от дървета, струваше ми се че мога да дочуя шепот и скрити желания да доловя тласъците на палеща кръв в неукротима и разголена плът да наблюдавам през зачервените си клепачи как без никой да ги е вързал една за друга свинете се хвърлят чифтосани в морето а баща ми ще каже: не бива да заспиваме за да видим за миг как се извършва злото* то не трае вечно а аз: за човек храбър и толкова дори не е нужно а той: ти това за храброст ли го взимаш а аз: да а ти а той: всеки човек сам си е съдия на личните добродетели дали ще прецениш една постъпка като смела е далеч по-важно от самата постъпка в противен случай излиза че си несериозен а аз: ти не вярваш че съм сериозен а той: мисля че си прекалено сериозен за да ми дадеш някакъв повод за тревога иначе нямаше да изпиташ необходимостта да ми признаваш че си извършил кръвосмешение а аз: не те излъгах а той: ти поиска да издигнеш една постъпка на естествена човешка глупост** до някакъв ужас и сетне да я пречистиш с истината а аз: исках да я изтръгна от шумния свят за да може той от немай-къде да ни освободи а след това всичко щеше да звучи като небивалица а той: и ти се постара да я склониш а аз: беше ме страх боях се че тя ще се съгласи и тогава нямаше да има никаква полза но ако можех да ти кажа че сме го извършили би значело че е така а не че други са го направили и тогава светът би млъкнал а той: по другия въпрос ти също не излъга но си още спял да видиш себе си като част от всеобщия закон за последователността на естествените събития и техните причини който хвърля сянка върху мисълта на всеки човек дори и на Бенджи ти не мислиш за това че всичко има край а си представяш един апотеоз в който временното състояние на твоя дух ще стане по-съразмерно от плътта без да губи връзка нито със себе си нито с плътта това съвсем няма да те отстрани нито дори ще те умъртви а аз: временно а той: ще ти бъде непоносимо да си представяш че един ден вече няма да изпитваш болка сега да си дойдем на думата ти навярно гледаш на това като на изживяване от което ще ти побелее косата така да се каже за една нощ без ни най-малко да промени твоя лик при такива обстоятелства не може да се сложи край та това е чист хазарт и странното е че човек който е бил заченат по една случайност и чието всяко ново вдишване е поредното хвърляне на предварително фалшифицирани срещу него зарове съвсем не желае да се примири с крайния изход който отнапред със сигурност знае че ще трябва да посрещне без да изпробва средства вариращи от насилието до

дребното шикалкавене каквито няма да измамат дори и дете додето един ден в крайно отвращение не рискува всичко на една единствена сляпа карта хората никога не правят това при първия пристъп на отчаяние угризение или ограбеност човек слага край на живота си едва след като е осъзнал че дори отчаянието угризенията и ограбеността нямат никакво особено значение за черния играч на зарове а аз: временно а той: трудно е да повярваш и да знаеш че любовта или мъката са само едни небрежно закупени акции чиито срок изтича щеш-не щеш и ги анулират без предупреждение за да ги заменят с поредните облигации които боговете са решили да пуснат в обращение не ти няма да извършиш това докато не осъзнаеш че дори и тя е може би не съвсем достойна за отчаяние а аз: никога няма да извърша това никой не знае какво зная аз а той: според мен най-добре е да заминеш на север в Кембридж и то веднага за един месец можеш да се поразходиш нагоре и до Мейн пари ще имаш ако си по-пестелив може да ти се отрази добре парите дадени за гледане са изцелили много повече рани отколкото Христос а аз: да кажем че схващам какво според тебе ще осъзная там след седмица или месец а той: и тогава ще си спомниш че да следваш в Харвард е била най-голямата мечта на майка ти от деня в който те е родила никой Компсън досега не е разочаровал дама а аз: за мен пък и за всички ни временно така ще е по-добре а той: всеки човек е арбитър на собствените си добродетели но никой не бива да предписва другиму как да живее а аз: временно а той: не беше ли най-тъжното което можеш да кажеш че на света няма нищо друго отчаянието е до време а и времето е само в минало свършено.

[* Перифраза от стихотворение на англ. поет Алфред Е. Хаусман (1859–1936) от сборника „Момче от Шропшър“ (1896):

„Да потърпим, додето злото пред очите ни се върши.“ Хаусман оприличава смъртта на желан сън (далечна реминисценция от монолога на Хамлет): „Защо ли се пробудих? Кога отново ще заспя?“ – Б.пр.]

[** Намек за известния афоризъм на английския философ Томас Браун (1605–1682), нарекъл половия акт „постъпка на най-великата човешка глупост“. – Б.пр.]

Отекна последният звън. Трептенето най-после спря и тъмнината наново утихна. Влязох във всекидневната и запалих лампата. Облякох си жилетката. Бензинът беше поизбледнял, почти не се забелязваше, а в огледалото петното изобщо не личеше. Не обаче и окото ми. Сложих си сакото. Писмото до Шрийв прошумоля през плата, извадих го, прегледах как е адресирано и го пуснах в страничния джоб. Сетне отнесох часовника в стаята на Шрийв, сложих го в неговия скрин, върнах се в стаята си да си взема чиста носна кърпа, доближих вратата и посегнах към електрическия ключ. Тогава се сетих, че не съм си измил зъбите, та се наложи отново да отворя чантата. Намерих си четката, изстисках си от пастата на Шрийв и отидох да си измия зъбите. Колкото можах, изсуших четката, върнах я в чантата, затворих я и наново приближих вратата. Преди да угася, огледах се нещо да не съм забравил и видях, че това е шапката ми. Щях да минавам през пощата и сигурно щях да срещна някои колеги и току-виж, помислили, че аз, виден харвардски студент, се правя на абсолвент. Бях забравил да я изчеткам, но Шрийв си имаше четка, тъй че не се наложи повторно да отворя чантата.

Шести април 1928 година

Едно знам аз: родиш ли се парцал, парцал си оставаш. Имате късмет, казвам, че едничката ви тревога е била, дето бяга от училище. Ето сега например, вместо да се намира там долу, в кухнята, тя се е затворила горе в стаята си, боядисва си физиономията с разни мазила и чака шестима негри, дето от стола си дори не могат да се дигнат, ако не се натъпчат с по една тенджера хляб и мръвки за равновесие, те да й приготвят закуската. А майка ми се вайка:

– Но училищните власти да сметнат, че нямам никаква власт над нея, това аз не мога...

– Добре де – казвам, – не можеш, нали? Да си се помъчила някога да се справиш с нея? Да не би – казвам – да се надяваш, че можеш да почнеш сега, като е вече на седемнайсет?

За миг се замисли.

– Но пък да вземат да си мислят, че... Аз дори не съм знаела, че има ученически бележник. Есента ми съобщи, че от тази година ги премахват. А ето ти сега учителят Джънкин звъни по телефона да ми каже, че ако направи още едно отсъствие, ще трябва да напусне училище. Как става тая работа? Къде ходи? Ти си по цял ден в града, трябва да си я видял, ако се мотае по улиците.

– Да – казвам, – ако се е мотала по улиците. Мен ако питаш, едва ли ще бяга от училище, за да върши нещо, което може да направи и пред хората.

– Какво искаш да кажеш? – пита ме тя.

– Нищо не искам да кажа – казвам. – Просто отговарям на твоя въпрос. – Тогава отново заплака, повтаряйки как нейното проклятие идва от собствената ѝ плът и кръв. – Мене питаш, нали?

– Не става дума за тебе – казва тя. – Ти са единственият, който не ме е изложил.

– Естествено – казвам, – никога не съм имал време за това. За мен никога не е имало време да отида да се уча в Харвард като Куентин, или да се погребва от пиене като татко. Наложил се да работя. Но, разбира се, ако искаш да я следя и да гледам какво прави, мога да зарежа магазина и да си намеря някаква работа само нощна смяна. Тогава ще мога денем да я наблюдавам, а за през нощта използвай Бен.

– Зная, че съм ти бреме и ти досаждам – казва тя и заплаква на възглавницата.

– Би трябвало да го зная – казвам. – Повтаряш ми ги от трийсет години. Досега и Бен е трябвало да го разбере. Искаш ли да поговоря с нея?

– А според теб ще има ли полза? – пита тя.

– Няма да има, ако довтасаш тъкмо когато сме почнали – казвам. – Ако държиш аз да я контролирам, кажи, но ти стой настрана. При всеки мой опит ти се намесваш и тогава тя и на двамата ни се присмива.

– Не забравяй, тя е твоя плът и кръв.

– Естествено – казвам, – нали и аз за това си мисля: плътта. И мен ако питаш, съвсем малко кръв. Ако някои хора се държат като негри, няма значение какви са, едничкото, което ти остава, е да се отнасяш към тях като към негри.

– Страх ме е, че премного ще се разгорещиш – казва тя.

– Затова пък – казвам – твоята система не даде кой знае какви резултати. Искаш ли да направя всичко или не? Кажи да или не. Работа ме чака.

– Зная, че си заробил живота си заради нас – казва тя. – Знаеш, ако нещата бяха станали както аз ги исках, ти щеше да притежаваш собствен кабинет и приемни часове, както се полага на един Баскъм. Въпреки презимето си, ти си истински Баскъм. И зная, че ако баща ти можеше да предвиди...

– Защо – казвам, – според мен и той има право сегиз-тогиз да греши, както всички останали, като вселен Смит или Джонс. – Тя наново се разплака.

– Да слушам какви приказки говориш за мъртвия си баща.

– Добре – викам, – добре, нека бъде, както ти искаш. Но тъй като не притежавам собствен кабинет, длъжен съм да се примирявам с онова, което имам. Искаш ли да говоря с нея?

– Боя се, че ще се разгорещиш – отвръща тя.

– Добре – викам, – тогава нищо няма да ѝ кажа.

– Все пак нещо трябва да се направи – казва тя. – Представяш ли си, хората да си мислят, че ѝ позволявам да не ходи на училище и да се мотае по улиците, или пък че не мога да я спра у дома... Джейсън, Джейсън – вайка се тя, – как можа? Как можа да ме изоставиш с тия неволи?

– Недей – казвам, – недей, пак ще се разболееш. А защо не я заключиш за цял един ден или пък да ми я повериш и за нея повече грижа да нямаш?

– Моя плът и кръв! – стене тя и плаче.

Тогава казвам:

– Добре де. Ще се погрижа за нея. Не плачи!

– Само недей да се горещиш! – казва тя. – Не забравяй, още е дете.

– Няма – казвам. И излязох, затваряйки вратата.

– Джейсън! – обажда се тя. Мълча. И слизам по стълбите. В трапезарията няма никого, сетне я чувам в кухнята. Мъчи се да накара Дилси да ѝ свари още една чаша кафе. Влязох.

– Сигурно това ти е училищната униформа? – питам. – Или пък днес имате

празник?

– Само половин чашка, Дилси – казва тя, – моля те.

– Дума да не става – отвръща Дилси, – в никакъв случай! Седемнайсетгодишно момиче повече от една чаша не бива да пие, да не говорим за това, което каза мис Каалайн. Върви да се приготиш за училище, че да тръгнеш с Джейсън. Или пак искаш да закъснееш?

– Вече няма – обаждам се. – С тия неща ще приключим още сега. – Погледна ме с чашата в ръка. Сетне отметна коси от лицето си, а халатът се смъкна от рамото ѝ. – Остави тая чаша и ела за минутка.

– Защо? – пита.

– Ела – казвам, – остави чашата в умивалника и ела.

– Какви те прихващат, Джейсън? – пита Дилси.

– Да не би да си мислиш, че можеш да се разпореждаш с мене като с баба си и всички останали? – питам я. – Не е така, ще видиш. Давам ти десет секунди, дай чашата, както ти е наредено!

Вече не ме гледа, а гледа Дилси.

– Колко е часът? – пита. – След десет секунди да свирнеш. Само половин чашка, Дилси...

Сграбих я за лакътя. Изпусна чашата. На пода тя се счупи, а оная отскочи назад и ме гледа, но аз не ѝ пускам ръката. Дилси се надигна от стола.

– Ей, Джейсън! – вика.

– Я ме пускай – казва Куентин, – да не ти зашлевя един.

– Така ли – питам, – какво говориш! Ще ми зашлевиш... – Тя замахна. Хванах и другата ѝ ръка и я държа така, като дива котка. – Ще ме удряш, а? Ти какво си мислиш?

– Ах, Джейсън – обажда се Дилси. Замъкнах я в трапезарията. Халатът ѝ се развява непривързан, а отдолу почти гола. Дилси куцука подире ни. Обърнах се и с един ритник затворих вратата под носа ѝ.

– Ти стой настрана! – викнах. Куентин се беше подпряла на масата и си привързва халата. Гледам я и викам: – Кажи сега, искам да зная какво значи това бягане от училище, а на баба си да разправяш лъжи, да ѝ преправяш подписа в бележника си и чак до болест да я докарваш. Какво значи всичко това? – А тя си мълчи. Привърза си халата и под брадата, пристегнала се в него и ме гледа. Още не се беше изрисувала, а лицето ѝ сякаш го е търкала със зебло. Отивам и я хващам за китката. – Какво значи?

– Не е твоя работа – казва – и ме пусни!

– Хей, Джейсън – вика Дилси оттатък вратата.

– Изчезвай, както ти е наредено – викам, без да се обръщам. – Искам да знам къде ходиш, като бягаш от училище. Сигурно не се мотаеш по улиците, иначе щях да те забележа. С кого бягаш? Да не би да се криеш в гората с някой от ония гадни и зализани сладури? Там ли ходиш?

– Ти ли... ти ли, дърт проклетник! – вика тя и се мъчи да се отскубне, но аз я държа. – Ама че долен проклетник!

– Ще ти дам да се разбереш – казвам. – Старата баба можеш да заплашваш, но ще ти покажа аз в чии ръчички си сега! – Държах я само с една ръка, а тя престана да се противи и ме гледа с ония ми ти черни ококорени очи.

– Какво смяташ да правиш? – пита.

– Само почакай да си сваля колана и ще ти покажа – отвръщам и си издърпвам колана. В този миг Дилси ме хвана за ръката.

– Джейсън – вика, – спри се, Джейсън! Засрами се!

– Дилси – обажда се Куентин, – Дилси!

– Няма да му разреша – казва Дилси. – Не бой се, душичко. – И ми хваща ръката. Коланът се изниза, освободих се от нея и я блъснах встрани. Тя се препъна в масата. Толкова беше остаряла, че вече едва-едва се движеше. Но какво пък, нали все трябва да има някой в кухнята да дояжда залците, които младите не са могли да ометат. Застана, накуцвайки, помежду ни и пак се мъчи да ме възпре. – Удари ме де – вика, – щом толкоз ти се е доцяло, удари ме!

– Мислиш, че няма ли? – викам.

– От такъв като тебе всичко може да се очаква – казва. В този момент чух

майка си на стълбата. Знаех си го, не можеше да не се набърка. Пуснах я.

Придържайки халата си, политна назад към стената.

– Добре – викам, – отлагаме тая работа за по-късно. Но хич да не си мислиш, че можеш ме надхитри. Нито съм бабичка, нито някоя дърта и полуумряла негърка. Ама че недорасла мръсница!

– Дилси – вика тя, – Дилси, искам при мама!

Дилси пристъпи към нея.

– Не бой се – говори й Дилси. – Няма да му разреша да те пипне. – И посяга с ръка към нея, а Куентин я блъсна.

– Стара и проклета сажда! – извика и се спусна към вратата.

– Дилси – вика майка ми от стъпалата. Куентин изтича покрай нея нагоре. – Куентин! – викна я майка ми. – Хей, Куентин! – Но Куентин не спря. Чух като стигна горе, сетне в коридора, накрая се тръшна врата. Мама беше спряла, но продължи: – Дилси – вика.

– Чувам – рече Дилси, – идвам. А ти иди да изкараш колата и я чакай – нарежда ми, – че да я откараш на училище.

– Ти не се безпокой – казвам. – Ще я откарам и ще се погрижа оттам да не мърда. Като почна едно нещо, докарвам го докрай.

– Джейсън – вика майка ми от стъпалата.

– А сега върви – вика ми Дилси и се тътри към вратата. – И нея ли искаш да я почнеш? Идвам, мис Каалайн.

Излязох. Но ги чувах на стълбите.

– Хайде сега обратно в леглото – говореше Дилси. – Нали знаете, че не сте много добре, защо ставате? Хайде връщайте се. Аз ще се погрижа да не закъснее за училище.

Отидох отзад да изкарам автомобила на заден ход и трябваше целия двор да обиколя, додето ги намеря.

– Мисля, че ти бях казал да сложиш тая гума на задницата на колата – казвам.

– Нямах време – вика Лъстър. – Докато мами не се оправи в кухнята, няма кой да го гледа.

– Да – казвам, – аз тука да хранутя цяла една скапана кухня негри, за да се мъкнат насам-натам подире му, но ако поискам да ми се смени една гума, ще трябва сам да го сторя.

– Нямахше на кого да го оставя – казва той. А оня почна да стене и да се лигави.

– Хайде, закарай го в задния двор – викам. – За какъв дявол си решил да го държиш тука, дето ще го гледат хората? – Изгоних ги, преди да се е разревал здравата. Неделен ден е много лошо, тия скапани поляни са пълни с народ, надошъл да пердаши някаква си топчица колкото нафталинено зърно – явно си нямат по домовете нито цирк, нито шестима негри да ги хранутят. А на него му дай да търчи нагоре-надолу покрай оградата и да реве всеки път, като види някой играч, додето, току-виж, някой ден взели да ми взимат и такса за участие в голфа, та тогава ще се наложи майка ми и Дилси да грабнат по един бастун и чифт порцеланови топки от входна брава и да заиграят и те, пък аз ще играя нощем на фенер. И тогава сигурно всички ни ще пратят с усмирители ризи в Джексън. И тогаз ела виж съседите, има цяла седмица да гуляят.

Тръгвам пак към гаража. Ето ти я и гумата, стои си, облежната на стената, но да пукна, ако тръгна да я слагам. Изкарах колата на заден ход и завих. А тя стои на алеята. Казвам й:

– Знам, че нямаш никакви учебници. Просто искам да попитам, колкото и да не ми е работа, какво си направила с тях. Естествено нямам право да питам – казвам, – ама през септември аз бях тоя, дето даде за тях единайсет долара и шейсет и пет цента.

– Учебниците майка ми ги купува – отвръща. – За мен не е даден нито един твой цент. По-скоро бих пукнала от глад.

– Нима? – казвам – Кажи същото на баба си и виж какво ще ти отговори. Освен това още не си тръгнала гола – викам, – макар че под тая цапотия лицето ти е май най-прикрито от цялото тяло.

– Според тебе това нещо – и си сочи роклята – е било купено с твои или нейни

пари, така ли?

— Питай баба си — отвърщам. — Питай я какво е станало с всички досегашни чекове. Доколкото си спомням, и ти сама видя как тя изгори един от тях. — Но тя не ме слуша, лицето ѝ цялото наплескано с мазила, а очите свирепи като на бясно куче.

— Знаеш ли какво бих направила, ако и за миг си помисля, че за това е бил даден дори само един цент твои или нейни пари? — И сочи роклята си.

— Какво би направила? — викам. — Ще наденеш бъчва?

— Веднага бих я накъсала на парчета и ще я хвърля на улицата. Не ми ли вярваш?

— Как не — казвам, — всички твои рокли тъй свършват.

— Хайде да видим дали няма — рече тя, хвана с две ръце якичката и понечи да дръпне.

— Само смей да я скъсаш — казвам, — и такъв пердах ще ти ударя още тука, че ще го помниш цял живот!

— Да видим няма ли — вика. Но видях, че наистина се мъчи да я скъса, от себе си да я скъса. Изключих мотора и докато да я хвана за ръцете, насъбраха се десетина зяпачи. Толкова се ядосах, че за миг ми причерня.

— Още една такава постъпка — казвам, — и ще те накарам да съжбяляваш, че си се родила.

— И сега съжбялявам — отвърща. Сетне се умири, очите ѝ станаха весели, пък аз си мисля, ако ми заплаче сега в колата, по улиците, така ще я напердаша, че кожата ѝ ще смъкна. За свое щастие тя не го направи, пуснах ѝ ръцете и поехме. За щастие не бяхме далеч от една пряка, от която, по една друга задна улица, можех да избегна площада. Върху празното място на Биърд вече опъваха шатрата на цирка. Ърл вече ми бе дал двата афиша за нашата витрина. Тя седеше с извърнато лице и хапеше устни.

— Сега вече съжбялявам — казва. — Просто не разбирам защо съм се родила.

— Познавам най-малко още един човек, който също не го разбира — отвърщам ѝ. Спрях пред училището. Звънецът беше ударил, последните ученици тъкмо влизаха. — Веднъж и ти да си навреме — викам. — Сега ще влезеш и ще останеш, или да дойда с теб да те заставя? — Тя слезе и тръшна вратата. — Помни какво ти казах, не се шегувам. Само да съм чул, че се мъкнеш по задните улички с някой от тия долни досадници! — При тия думи се обърна.

— Аз не се мъкна — вика. — Всеки може да знае какво правя.

— И наистина знаят — казвам. — Всички в града те знаят каква си. Но аз повече няма да търпя, чуваш ли? Лично мен ми е все едно какви ги вършиш, но в този град аз имам някакво положение и няма да допусна човек от моето семейство да се развява като черна уличница. Чуваш ли?

— И на мен ми е все едно — вика. — Щом съм лоша, значи ще отида в пъкъла, не ми пука. И по-добре в пъкъла, отколкото там, където си ти.

— Ако още един път чуя, че не си била на училище, наистина ще ти се до ще да отидеш в пъкъла. — Тя се извърна и претича през двора. — Само още един път, запомни! — викнах, но тя не се обърна.

Минах през пощата за писмата и спрях пред магазина. Като влязох, Ърл ме изгледа. Дадох му възможност да каже нещо за това, че съм закъснял, но едничкото, което рече, бе:

— Ония култиватори пристигнаха. Най-добре да помогнеш на чичо Джоб да ги разопаковате.

Отидох в задния двор, където старецът Джоб разковаваше сандъците със скорост приблизително три болта в час.

— Май трябва да те взема на работа при мене — казвам му. — Всеки втори безполезен негр в града се храни в моята кухня.

— Работя, колкото да угодя на човека, който ми плаща в събота вечер — отвърща. — Така и не ми остава никакво време да угаждам на други. — Затягаше някаква гайка. — Днес в тая страна никой не си дава много труд освен памучния хоботник.

— Ти да се благодариш, че не си памучен хоботник с тия култиватори — викам му аз. — Още преди да ти попречат, щеше да пукнеш от работа.

— Така си е — вика. — И на хоботника не му е лесно. Всеки ден работа без неделя, направо под жешкото слънце, в дъжда, в бурята. Няма си верандичка, да седне

и да гледа как растат дините, а пък събота за него нищо не значи.

– Ако зависеше от мене – викам, – събота и за тебе нямаше нищо да значи. Извади сега тия неща от сандъците и ги вкарай вътре.

Първо отворих нейното писмо и извадих чека. Като всяка жена. Шест дни закъснение. На всичко отгоре се мъчат да убедят мъжете, че ги бивало да вършат работа. В коя работа ще се задържи мъж, който смята шесто число от месеца за първо? Като дойде месечното известие от банката, майка ми вече е видяла датата и ще пита защо още не съм ѝ връчил заплатата, след като вече е шесто число. Такива неща на една жена никога не ѝ минават през ума.

„Не получих отговор на писмото си за великденската рокля на Куентин. Не пристигна ли? Нямам отговор и на двете си последни писма до нея, макар че чекът във второто беше предявен с другия. Да не е болна? Пиши веднага, иначе идвам лично да видя. Обещал си да ми пишеш, ако тя има нужда от нещо. Очаквам да получа отговор до 10-и. Или най-добре веднага ми телеграфирай. Знам, че отваряш моите писма до нея. Знам го, сякаш те наблюдавам. Най-добре телеграфирай ми веднага на този адрес какво става с нея.“

Точно на това място Ърл се развика по Джоб, аз сгънах писмата в джоба и отидох да му вдъхна малко живот. Нашата страна има нужда от едно нещо: бяла работна ръка. Остави ги тия пипкави негри да гладуват година-две, тогава ще им се отворят очите как лесно са я карали досега.

Като се върнах в магазина, приближаваше вече десет. Дошъл някакъв търговски пътник. До десет оставаха няколко минути, затуй го каня малко по-нагоре да пием по една кока-кола. Разприказвахме се за реколтата.

– Нищо не става – викам. – От памука печелят само спекулантите. Помпат фермерите с топъл въздух, само и само да изкарат по-голяма реколта, че като го изкарат на пазара, да ударят с един куршум два заека. И какво, мислите, печели фермерът от тая история? Само един зачервен врат и гърбица. Да не си мислите, че оня, дето си ръси потта да го засажда, печели нещо повече от един мизерен животец? Пусни го да изкара голяма реколта – викам, – поевтинява и никой не го бере. Ако пък е малка, няма какво да отнесе на магана. И за какво? За да могат там шепа долни евреи от източните щати... не говоря за хората с юдейско вероизповедание – казвам, – познавам евреи, които са великолепни граждани. Може и вие да сте от тях.

– Не – казва, – аз съм американец.

– Не исках да ви обидя. Всекиму заслуженото, няма значение нито вероизповеданието, нито друго. Нямам нищо против евреите като личности – казвам. – Само расата им имам предвид. Признайте, нищо не произвеждат. Мъкнат се подир заселниците по новите земи да им продават дрехи.

– Май говорите за арменците – вика оня. – Пионерите-заселници нямат нужда от нови дрехи.

– Не се обиждайте – викам. – Аз нямам нищо против хорското вероизповедание.

– Естествено – вика оня. – Аз съм американец. В рода ни има малко френска кръв, оттам и тоя нос, но иначе съм си американец.

– И аз – казвам. – Такива като нас не останаха. Имам предвид ония там в Ню Йорк, дето смучат баламите.

– Правилно – вика. – На сиромаша хазарт не му трябва. Закон да се гласува!

– Не мислите ли, че съм прав? – питам.

– Разбира се – вика, – мисля, че сте прав. Фермерът ги усеща тия работи.

– Знам си аз, че съм прав – казвам. – Има да те смучат, ако нямаш вътрешен човек да понаучава туй-онуй от някой, който знае какво става. По една случайност – казвам – имам връзка с хора, които научават информацията на място. А техен съветник е един от най-страхотните шашмаджии в Ню Йорк. От дълго време го използвам, но никога не рискувам големи суми. Ония там само чакат да се появи някой, дето си мисли, че много разбира, и се мъчи с три долара да убие два заека. Нали точно от такива още не са им изстинали местата.

Удари десет. Отидох до телеграфната станция. Точно както беше предсказано, борсата започваше с известно повишение. Отивам в ъгъла и вадя телеграмата, случайно да не сбъркам. В това време се получава ново съобщение. Акциите се повишаваха с два

пункта. Всички се хвърлиха да купуват. Разбрах го от думите им. Да не изпуснат случая. Сякаш не са знаели, че точно така ще стане. Сякаш е противозаконно или кой знае какво да не купуваш. Какво, казвам си, нека и тия евреи от източните щати да живеят. Но да пукна, какво време настъпи – всеки загубен чужденец, дете не може да си изкара залъка в страната, в която го е посадил господ, идва при нас и почва да смуче пари от джобовите на американците. Повишиха се с още два пункта. Всичко четири. По дяволите, нали всички са там, знаят какво става. За какво им плащам по десет долара месечно, ако не се възползвам от съвета? Тръгнах да излизам, ама се досетих и се върнах да пратя телеграма: „Всичко нормално К ще пише днес.“

– „К“ ли? – пита чиновникът.

– Да – казвам, – „К“. Не знаете ли как се пише „К“?

– Питам за всеки случай – вика.

– Пращайте както съм го написал, аз гарантирам. С наложен платеж.

– Какво пращаш, Джейсън? – пита ме доктор Райт и ми наднича през рамото. – Шифровано нареждане за покупка на акции?

– То си е моя работа – казвам. – Пък вие правете, каквото знаете. Нали ги разбирате повече от ония там, в Ню Йорк.

– Няма как, дължен съм – казва докторът. – Сега щях да съм спестил повече, ако се бях хванал на повишението с четири цента на килограм.

Дойде ново съобщение. Пада с една точка.

– Джейсън продава! – вика Хопникс. – Вижте му физиономията!

– То си е моя работа какво правя – казвам. – А вие, момчета, правете каквото сте си решили. Нали и ония богати евреи в Ню Йорк трябва от нещо да живеят!

След това се връщам в магазина. Ърл се занимава с нещо отпред. Отивам в канцеларията да прочета писмото от Лорейн. „Мили татко, защо сега не си тук! Като те няма, нито едно празненство не е като хората. Липсваш ми, скъпи татко.“ Сигурно е така. Последния път ѝ дадох четирийсет долара. Дадох ѝ ги. На жена никога нищо не обещавам, нито загатвам какво ще ѝ дам. Само така можеш да се справиш с тях. Дръж ги винаги в напрежение, да гадаят. И ако не можеш да измислиш как другояче да ги изненадаш, бухвай по един в челюстта!

Скъсах го и го изгорих над плювалника. За мен е правило никога да не задържам и едно късче хартийка с женски почерк, аз пък изобщо не им пиша. Лорейн все ме кара да ѝ пиша, но всеки път ѝ казвам: Ако нещо съм пропуснал да ти кажа сега, ще остане, докато дойда в Мемфис, затова пък, викам, нямам нищо против от време на време ти да ми пишеш с плик без подател. Но само да си посмяла да ми звъниш по телефона, Мемфис ще ти стане тесен. Когато съм при тебе, казвам, все едно че съм ти клиент като останалите, но жена да ми се обаждат по телефона, тая няма да стане. Вземи, викам, тия четирийсет долара. И ако някога се напиеш и ти хрумне да ми звъниш по телефона, помни това и първо преброй до десет.

– Кога пак? – пита ме.

– Кое? – казвам.

– Кога ще дойдеш пак?

– Ще ти обадя – казвам. Поиска да поръча бира, но не и позволих. – Дръж си парите – викам. – Купи си с тях рокля. – На камериерката също дадох петарка. В края на краищата, мисля си, парите нямат никаква стойност. Зависи от това как ги харчиш. Те никому не принадлежат, тогава защо да ги трупаш? Те са за оня, който може да ги придобие и да ги скъта. Имаше тук, в Джеферсън, един такъв – сума и пари натрупа да продава долнопробна стока на негрите, а живя в една стаичка над магазина, не по-голяма от кочина, сам си готвеше. Преди четири-пет години се поболя и така се подплаши, че като се изправи на нозе, стана религиозен и на свои разноски прати мисионер в Китай, струваше му по пет хиляди долара годишно. Често си мисля как ли ще побеснее, ако вземе да умре и си помисли за тия пет хиляди, след като е разбрал, че никакъв рай не съществува. Затуй викам по-добре по-рано да пукне, та да спести някой и друг долар.

Когато писмото догоря, викам си я да прибера останалите в джоба си, но изведнъж нещо ми говори да отворя писмото до малката Куентин още преди да съм се прибрал; точно по туй време обаче Ърл ме извика да отида отпред, прибрах ги и отивам да обслужа някакъв дебелак, който петнайсет минути решава какви точно халки за поводи да вземе – от двайсет или от трийсет и пет цента.

– По-добре си вземете от тия – викам. – Как си я мислите бе, хора, с евтин инвентар може ли да се върви напред?
– А щом тия не чинат – пита, – защо тогаз ги продавате?
– Не казвам, че не струват, казвам, че не са толкова хубави като другите.
– Отде знаете? – пита. – Да не сте ги пробвали?
– Иначе няма да са по-евтини от ония – отвръщам. – По това разбирам, че не са по-добри.

Взе една от двайсет, поддържа я в шепа, промуши си пръстите през нея и отсече:
– Май тая ще взема – предложих да му я загъна, но той си я пусна в джоба на комбинезона. Сетне вади една торбичка за тютюн, най-сетне я развърза и измъкна няколко монети. Подава един четвъртак. – А с тия петнайсет цента – казва – ще похапна на обед.

– Ваша работа – казвам, – вие сте си стопанинът. Само догодина да не ми се оплаквате, че трябва нови да се купуват.

– Още не съм допрял до другата година – казва. Най-сетне се отървах от него, но река ли да извадя писмото, друго ще изникне. Всички се довлекли в града за представлението, хукнали на тъпци да си харчат парите за боклуци, от което градът нищо не печели, защото парите си ги разпределят ония мошеници в кметството. Ърл търчи напред-назад като кокошка в курник и говори: „Да, мем, мистър Компсън ще ви обслужи. Джейсън, и покажи на госпожата маслобойките, дай за пет цента халки за пердета.“

Джейсън обича работата, казвам. Никога не съм имал възможност да уча в голям университет, в Харвард те обучават как нощно време да се топиш във водата, без да знаеш да плуваш, а в Сиуони* дори вода какво е не те учат. Казвам ѝ на майка си: можехте да ме пратите в щатския университет, все щях да се науча, как да спирам часовника с гутатор, сетне, викам, можете да пратите Бенджамин във военния флот или в кавалерията, и без това там предпочитат скопени. После, като пратя Куентин у дома да я храни, казвам си, сигурно е правилно, вместо да замина на работа на Север, те ми пращат работата тука, а майка ми се разплака и аз ѝ викам: Не че имам нещо против нея; щом това ще ти достави удоволствие, ще напусна работа и сам ще я отгледам, а вие с Дилси гледайте само бурето с брашно да е винаги пълно. Или да вземем Бен. Дай го в някой цирк, все някъде ще се намерят хора, дето ще дадат един десетак, за да го видят. А тя още по-силно се разплака и повтаря горкото ми смахнато момче, пък аз ѝ викам: Да, голям помощник ще ти стане, само да порасте, да не е един път и половина по-нисък от мене. А тя си знае едно – щяла скоро да умре, а ние сме щели да си отдъхнем. Добре, добре, нека да е твоята. Повече от сигурно е, казвам, че ти е внучка, само че коя е другата ѝ баба? Но това е само въпрос на време. Ако вярваш, че ще постъпи, както се зарича, и няма да идва да я вижда, значи се заблуждаваш; защото още първия път беше, когато майка ми взе да повтаря: Слава богу, че си Компсън само по име, сега ти си всичко, което ми остана, ти и Мори, пък аз ѝ казвам: Лично аз мога и без вуйчо Мори. По това време вече идват и казват, че всичко е готово да тръгваме. Майка ми спря да плаче, спусна си черния воал и слязохме долу. От трапезарията тъкмо излиза вуйчо Мори, притиснал на устата си носна кърпа. Направиха нещо като шпалир, ние излизаме и тъкмо в тоя миг виждам как Дилси издърпва Бен и Т.П. зад ъгъла. Спуснахме се по стъпалата и се качихме в каретата. А вуйчо Мори непрекъснато повтаря: „Горката ми сестра, горката ми сестра“, върти нещо в устата си и потупва мамината ръка. „Ти сложи ли си траур? – пита го тя. – Защо не тръгват, преди да се е показал Бенджамин, току-виж, направил някоя магария. Горкото момче, не знае. И през ум дори не му минава.“ „Хайде, хайде – утешава я вуйчо Мори и потупва ръката ѝ, без да отваря уста. – Така е по-добре. Додето е възможно, дано не усети, че е осиротял.“ „Децата на другите жени в подобни случаи са им опора“ – казва майка ми. „Ти нали имаш Джейсън и мене“ – вика той. „Много ми се събра – оплаква се тя. – За по-малко от две години двама души да загубиш.“ „Хайде, дръж се“ – казва ѝ той. След малко вдига крадешком ръка до устата си и после ги хвърли през прозореца. Едва сега разбрах на какво ми е миришело. На карамфил. Навярно си е помислил, че това е най-малкото, което може да направи за погребението на баща ми, или пък бюфета го е взел именно за баща ми и като е минавал покрай него, с нещо го е препънал. И си казвам, щом е трябвало да продаде нещо, за да прати Куентин в Харвард, колко дяволски по-добре щеше да бъде за всички

нас, ако беше продал именно този бюфет, а сетне с част от парите да си беше купил усмирителна риза с един ръкав. Според мен това, че бе изгубил всичко компсъновско у себе си, както повтаряше мама, още преди да се е предало на мен, идваше оттам, че предварително го бе изпил. И досега поне не съм чувал да е смятал нещо да продаде, за да прати мене в Харвард.

[* Град в Тенеси, където се намира Южният университет (осн. 1857), протестантско-епископален. — Б.пр.]

Та потупва я той по ръката и повтаря: „Горката ми сестрица“, потупва я с една от черните ръкавици, за които сметката пристигна четири дни по-късно, точно на двайсет и шесто число, когато стана месец, откакто баща ми бе ходил при него и я доведе у дома, но не пожела никому да каже нито къде е тя, нито нищо. А майка ми плаче и се вайка: „И дори не се видя с него? И дори не се постара да изискаш от него издръжка за детето?“ А баща ми й казва: „Не, тя няма да получи нито един цент негови пари.“ „Но той може да бъде заставен по законен път — вика майка ми. — Нищо не може да докаже, освен ако... Слушай, Джейсън Компсън, нима беше толкова глупав, че да кажеш?...“

„По-тихо, Каролайн“ — казва той и ме отправя да помагам на Дилси да свалим от тавана старата люлка. И аз казвам на Дилси:

— Видиш ли, тази вечер ми сервираха нова длъжност — защото през цялото време сме се надявали, че нещата ще се оправят и той ще я задържи при себе си, нали майка ми все повтаряше, че сега поне тя е длъжна да си уважи семейството и да не проваля плановите ми, след като тя и Куентин вече са провалили своите.

— Че къде другаде й е мястото? — казва Дилси. — Кой друг ще я отгледа, ако не аз? Вас не ви ли отгледах до един?

— И дяволски добре си се справила — викам. — Ама сега на нея каква грижа ще й се струпа! — Свалихме люлката и Дилси се зае да я сглоби в бившата стая на Кеди. Майка ми веднага започна.

— Шшт, мис Каалайн — рече Дилси, — ще събудите детето.

— В тази стая? — вика майка ми. — В тази зарамена атмосфера? Хич няма да ми е леко с наследството, което ми оставя.

— Тихо — намесва се баща ми, — не ставай глупава.

— Защо да не спи тука — пита Дилси, — нали в тая стая всяка нощ съм слагала майка й в леглото, додето поотрасна и взе да си ляга сама?

— Нищо не знаеш ти — казва майка ми. — Родната ми дъщеря да бъде изгонена от мъжа си! Горкото невинно детенце — вика и поглежда към малката Куентин. — Никога няма да узнаеш колко страдания си причинило.

— Достатъчно, Каролайн — казва баща ми.

— Вие защо, заради Джейсън ли? — пита Дилси.

— Как не се мъчих да предпазя Джейсън — казва майка ми. — Все това гледах, да го предпазя. Но поне ще се помъча, всичко ще направя нея да защитя.

— Аз искам да знам с какво ще й навреди, ако спи в тая стая — обажда се Дилси.

— Както искате — рече майка ми. — Знам, сега съм единствено една досадна старица. Но зная още и това, че хората не могат безнаказано да се подиграват на божиите закони.

— Глупости — казва баща ми. — Дилси, сложи я тогава в стаята на мисис Каролайн.

— Според тебе може да са глупости — обажда се мама, — но тя никога не бива да узнае. Дилси, забранявам ти да произнасяш това име в нейно присъствие. Ще съм благодарна на бога, ако порасне и никога не узнае, че е имала майка.

— Не ставай глупава — смърри я баща ми.

— Никога не съм ти се бъркала в начина, по който си ги възпитавал — вика тя.

— Но сега повече не мога да търпя. И това трябва да се реши още сега, тази вечер. Или никой няма да произнася това име в нейно присъствие, или тя ще си отиде, а може и аз да си отида. Избирайте.

— Стига — спира я баща ми, — сега си просто разстроена. Тук, Дилси, остави люлката тука.

— И вие не изглеждате добре — обръща се към него Дилси. — На живи мощи сте заприличали. Хайде и вие в леглото, пък аз ще ви направя един пунш и гледайте да

поспите. Обзалагам се, че откак заминахте, и една нощ не сте спали като хората.

– Не! – противи се майка ми. – Не знаеш ли какво му казаха докторите? Я не го окуражавай да пие! Нали в това му е бедата. Виж мене, и аз страдам, ама не съм дотам без воля, че да се самоубива с уиски.

– Дрън-дрън – казва баща ми. – Какво ли разбират докторите? Преживяват от това, че съветват хората да правят онова, което в момента не правят, и това е пределът на нашите познания относно изродилата се маймуна. Току-виж, утре си ми довела свещеник. – След което майка ми се разплака, а той излезе. Смъкна се на долния етаж и подир малко чух, че отваря бюфета. През нощта пак го чух, бях се събудил, да слиза надолу. Изглежда, майка ми беше заспала, тъй като най-сетне къщата бе утихнала. Той също се мъчеше да не вдига шум, защото освен босите му нозе и шумоленето на нощницата му пред бюфета, друго не чух.

Дилси нагласи люлката, съблече момиченцето и го сложи вътре. Откакто баща ми го донесе, още не беше се пробуждало.

– Още малко и ще й стане къса – вика Дилси. – А сега аз ще си постеля един дюшек тука, в коридора, за да не ставате вие през нощта.

– И без това няма да заспя – казва майка ми. – Ти се прибирай. На мен нищо ми няма, с радост ще си отдам живота, колкото е останал, на това детенце, стига само да мога да предотвратя...

– Тихо – сгълча я Дилси, – и двете ще го гледаме. Върви и ти да лягаш – обръща се към мене. – Утре си на училище.

Тръгнах, но мама ме извика обратно и си поплака още малко:

– Ти си ми едничката надежда. Всяка нощ благодаря на господ за тебе.

И докато чакаме да потеглят, тя ми говори: Щом е трябвало и той да си отиде, благодаря на бога, че ми остави тебе, а не Куентин. Слава богу, ти не си Компсън. Сега ми оставате само вие двамата с Мори. Пък аз викам: Лично аз мога и без вуйчо Мори. А той я тупа по ръката с черната ръкавица и уж й говори, ама тя не слуша. Като дойде редът му да хвърли пръст с лопатата, свали ръкавиците. Беше се подредил да е един от първите, където отгоре им държах чадъри и от време на време тупаха с нозе да отърсват калта от обувката си, буците ехтяха глухо, като падаха върху капака, а после, като се дръпнах към каретата, съзирам го зад някакъв надгробен паметник да надига шишето. Помислих си, че сигурно никога няма да спре, пък и бях с новия си костюм, но така се случи, че по колелата още нямаше много кал. Майка ми забеляза и вика, че не знаела кога ли ще мога да си купя друг, а вуйчо Мори повтаря: Хайде, хайде, изобщо не се безпокой, на мен винаги можеш да разчиташ.

Така и беше. По всяко време. Четвъртото писмо беше от него. Но нямаше никаква нужда да го отварям. Можех да й го издекламирам наизуст, все едно не аз съм го писал, а за по-сигурно прибавям и десет долара. Но за другото писмо имах някакво предчувствие. Просто усещах, че е дошло време за някой от поредните й номера. След първия път бе станала доста хитра. Твърде бързо й стана ясно, че аз не съм от породата на татко. Като взеха да зариват гроба и почти го бяха вече запълнили, майка ми взе да плаче, то се знае, затуй се наложи вуйчо Мори и тя да се качат на каретата и да тръгнат. А ти – казва – можеш да се върнеш с друга кола, всеки с радост ще те вземе, Трябва да откарам майка ти. Идеше ми да му кажа: Да си беше взел две шишета, не едно, ама като си помислих къде се намираме, оставих ги да потеглят. Малко ги беше грижа дали ще се намокря, иначе майка ми страшно се страхуваше да не ме хване пневмония. Та както си мислех такива неща и ги гледам как зариват гроба и бхтят калта, сякаш бъркат хоросан или изливат основи за ограда, взе да ми става едно особено и реших малко да се поразходя. Мислех, че ако тръгна към града, те ще ме настигнат и все някой ще ме повика да се кача, затуй се върнах назад към негърското гробище. Застанах под някакви кедри, там не валеше тъй силно, само от време на време прокапваше – изчаках ги да свършат и да тръгнат. След малко се ометоха до едни, постоях още малко и поех.

За да не газя в мократа трева, наложи се да вървя по алеята, така че я забелязах едва когато се приближих – стои с черно наметало и не откъсва очи от цветята. Познах я веднага, още преди да се е обърнала и да ме погледне под вдигнатия воал.

– Здравей, Джейсън – вика и протяга ръка. Здрависахме се.

– Какво търсиш тук? – питам я. – Мисля, беше обещала тук да не се връщаш.

Мислех, че си по-разумна.

— Нима? — казва. Погледна отново цветята. Цветя най-малко за петдесет долара. Някой беше оставил един букет и на Куентиновия гроб. — Ти си мислел?

— Впрочем не съм изненадан — казвам. — От тебе всичко може да се очаква. С никого не се съобразяваш. Пет пари за никого не даваш.

— О — казва, — пак ли това? — Погледна гроба. — Мъчно ми е, Джейсън.

— Не се и съмнявам — отвърщам. — Сега ще ги приказваш едни захаросани... Но нямаше защо да идваш. Нищо не е останало. Ако не ми вярваш, питай вуйчо Мори.

— Нищо не искам — казва. Погледна гроба. — Защо никой не ми съобщи? Просто видях във вестника. На последната страница. Съвсем случайно.

Не й отговорих. Стояхме, загледи в гроба, и аз изведнъж се сетих за времето, когато бяхме малки, за едно, за друго и отново ми стана някак особено, стигна ме яд, особено като се сетих как вуйчо Мори ще се мотае из къщата и всичко ще подрежда така, както подреди преди малко и мене, като ме остави да се прибирам в тоя дъжд пешком.

— Доста си се загрижила — казвам, — примъкваш се веднага след смъртта му. Само че никаква полза няма да имаш. Хич и не мисли, че като се довлечеш, та ще има от какво да се възползваш. Човек, който не може да седи на коня си, ходи пешком — викам. — В нашия дом дори името ти е неизвестно. Знаеш ли това? Ние дори не ви познаваме, тебе, него и Куентин. Знаеш ли?

— Зная — вика. — Джейсън — и гледа към гроба, — ако ми уредиш да я зърна за минутка, ще ти дам петдесет долара.

— Ти нямаш петдесет долара — казвам.

— Ще го уредиш ли? — пита и не ме поглежда.

— Чакай да се разберем — казвам, — ти нямаш петдесет долара.

Забелязах ръцете й да шават под наметката, сетне извади и протегна ръка. Да пукна, беше пълна с пари. Зърнах и две-три жълти банкноти.

— Нима и досега ти дава пари? — питам. — По колко ти праща?

— Сто ти давам — казва тя, — ще го уредиш ли?

— Но само минутка — викам. — И помни: и хиляда да ми дадеш, тя не бива нищо да разбере.

— Добре — казва, — да бъде, както искаш. Да я видя само за минутка. Нищо друго няма да искам или да правя. И веднага си тръгвам.

— Давай парите.

— След това.

— Не ми ли вярваш? — питам.

— Не — казва, — познавам те, заедно сме израсли.

— Ако трябва да говорим за доверие, ти си чудесен пример. Е? — викам. — Време е да се скрия от дъжда. Сбогом! — И понечих да тръгна.

— Дженсън — вика ме. Спрях се.

— Какво? — питам. — Побързай, вир-вода съм.

— Добре — казва, — вземи! — Наоколо нямаше нито една жива душа. Върнах се да взема парите. А тя още не ги дава. — Ще го направиш ли? — пита и ме гледа изпод воала. — Нали обещавах?

— Дай парите — викам — или искаш някой да мине и да ни види?

Даде ги. Сложих си ги в джоба.

— Нали ще го направиш, Джейсън? — пита. — Нямаше да те моля, ако имаше друг начин.

— Адски права си, няма друг начин — отвърщам. — Ще го направя, разбира се. Нали вече обещах? Само че — както се уговорихме, нали?

— Да — казва, съгласна съм.

И тъй, казах й къде да чака, а аз — направо в градската конюшня. Избързах и стигнах тъкмо когато разпрягаха каретата. Питам платено ли е, она вика не, а аз казвам, че мисис Компсън нещо е забравила и я иска отново. Дадоха ми я. На капрата беше Минк. Купих му една пура и се поразкарахме, докато взе да се стъмва и в по-безлюдните улички никой не би ни видял. По едно време Минк взе да разправя, че трябвало вече да прибира впряга, но му обещах още една пура да ме откара до дома и от алеята пресякох право към къщи. В хола поспрях, долових гласовете на мама и вуйчо Мори от горния етаж, сетне отидох до кухнята. Тя беше там с Бенджамин и

Дилси. Съобщих, че майка ми иска да я види и я вкарах в хола. Намерих мушамата на вуйчо Мори, загърнах я с нея, грабнах я и през поляната – направо в каретата. На Минк наредих да кара към гарата. Беше го страх да мине покрай конюшните, та се наложи да заобиколим и тогава я видях да стои на ъгъла под лампата. Наредих на Минк да кара близо до плочника и като му кажа: „Давай!“, да шибне конете. Свалих от нея мушамата, блъснах я до прозореца и като я забеляза, Кеди едва ли не подскочи към нас. „Давай, Минк!“ – викам, она ги шибва и профучахме покрай нея като пожарна команда. „Сега се качвай на влака, както обеща!“ – извиках към нея и я забелязах през задното прозорче да тича подире ни. – Удряй! – викам на Минк. – И направо у дома!“ Като завивахме на ъгъла, тя все още продължаваше да ни гони.

Същата вечер преброявам наново парите, скривам ги и се чувствавам почти добре. И си казвам, това ще ти бъде за урок. Сега, предполагам, знаеш, че не можеш да ме надхитриш и това да ти се размине. Хич и не предполагам, че няма да си изпълни обещанието и няма да се качи на влака. Но аз тогава почти нищо не знаех за тях; толкова ми беше умът, вярвах на думите им. И какво? Ето ти я на другата сутрин, да ѝ се не види, влиза в магазина, само дето се досетила да дойде с воала и с никого дума да не размени. Беше събота сутрин, помня, защото отидох в магазина, а тя бърза направо в задната стаичка и вика припряно:

– Лъжец! Лъжец!

– Да не си полудяла? – питам. – Какво значи това, да нахлуваш по този начин? – Засили се да влезе, но аз затварям вратата. – Ти вече ми струваш една длъжност – викам, – и тази ли искаш да загубя? Ако имаш нещо да ми казваш, да се видим някъде подир мръкнало. И какво имаш да ми казваш? Не направих ли всичко, както ти казах? Обещах ти да я видиш за миг, нали? Е, не стана ли така? – А тя стои и ме гледа като трескава, стиснала ръце и се тресе. – Направих, каквото ти обещах – казвам. – Ти си тая, която излъга! Обеща да вземеш влака. Обеща, нали? И ако мислиш, че ще ти върна парите, много ти здраве! И хиляда долара да ми беше дала, след риска, който поех, пак щеше да си ми дължна. И ако след тръгването на влак номер 17 съм видял или чул, че си още в града, ще кажа – викам – на мама и на вуйчо Мори. И тогава се прости с намерението пак да я видиш! – А тя стои, гледа ме и кърши ръце.

– Дяволите да те вземат – вика, – проклет да си!

– Разбира се – казвам, – точно така! И внимавай, чуй ме добре! Влак номер 17, иначе за всичко ще узнаят!

Тръгна си и се почувствувах по-добре. Според мен, мисля си, сега ще си помислиш два пъти, преди да ме лишиш от обещаната длъжност. Тогава бях дете. Вярвах на хората, като разправяха, че туй щели да направят, онова да свършат. Оттогава поумнях. Освен това аз така или иначе от чужда помощ нямам нужда, за да живея, и както е било винаги, сам си стоя на краката. Неочаквано обаче си спомних за Дилси и за вуйчо Мори. Сетих се как лесно би преметнала Дилси, а вуйчо Мори за десет долара е готов на всичко. А аз дори не мога да се откъсна от магазина, за да защита собствената си майка. Ако е трябвало, казва тя, да ми бъде отнет единият от вас, слава богу, че ми остана ти, на тебе мога да се уповавам. Да, казвам, то се е видяло, че по-далече от магазина нямам къде да се махна от вас. Нали все някой трябва да поддържа и малкото, което ни е останало, викам си.

И тъй, веднага щом се прибрах, заех се с Дилси. Кеди е прокажена, ѝ казвам, вадя библията и прочитам за онзи, дето месата му гният и се скапват*, и я заплашвам, че ако случайно погледне нея, Бен, или Куентин, те също ще се заразят. Помислих, не с това всичко съм уредил, но един ден се връщам у дома и чувам Бенджамин да мучи. Врява до бога и никой не може да го успокои. Добре, казва майка ми, дайте му тогава чехъла. Дилси се прави, че не чува. Майка ми повтаря и аз викам аз ще му го дам, не мога да понасям тия кански крясъци. И друг път съм казвал, много неща мога да изтърпя и от тях друго не искам, по след като съм бил длъжен цял ден да се бхтя в един скапан магазин, мисля – заслужавам малко тишина и спокойствие, да си изям вечерята. Затуй казвам, че аз ще му го донеса, а Дилси бърза:

[* „Числа“, където прокаженият се сравнява с мъртвородено дете. – Б.пр.]

– Джейсън!

Мигновено разбирам какво е станало, но, за да се убедя, отидох да му донеса чехъла и точно както си мислех, щом го зърна, нададе вой, като че го колят.

Натиснах Дилси да си признае, сетне обадих на мама. Наложих се да я сложим горе в леглото, а след като шумотевицата малко стихна, хванах Дилси да ѝ внуша страха божи. Доколкото, разбира се, това е възможно за негрите. Там е цялата беда с тия чернокожи слуги – ако са живели с тебе дълго време, изпълват се с такова самочувствие, а не виждат, че и пет пари не струват. Въобразяват си, че въртят цялата къща.

– Искам да знам какво толкова страшно, дето ще му дадеш на горкото да се види със собствената си рожба? – пита ме Дилси. – Ако беше жив старият мистър Джейсън, друго щеше да бъде.

– Само че мистър Джейсън вече го няма – казвам. – Знам, че на моите приказки няма никакво внимание да обърнеш, но смятам, ще изпълниш каквото рече майка ми. Продължавай още така да я тормозиш, додето и нея пратиш в гроба, пък тогаз, ако щеш, напълни цялата къща с всякакви отрепки. Но за какъв дявол си позволила и на тоя нещастен идиот да я види?

– Студен човек си ти, Джейсън, ако изобщо си човек! – отвърща. – Благодарна съм на бога, че ми е дал по-голямо сърце от твоето, нищо че е черно!

– Само че ако не съм аз, какво ще ми ядете тогава? – викам. – И ако повториш, да знаеш, че от моя хляб и троха няма да видиш.

И тъй, като се видяхме следващия път, казах ѝ, че ако още веднъж се възползва от Дилси, мама ще изгони Дилси, Бенджи ще прати в Джейкън, а Куентин ще вземе със себе си и ще замине. Гледаше ме, но не успях да ѝ видя израза, тъй като наблизко нямаше улична лампа. Просто усещах, че ме гледа. Като бяхме малки, ядосаше ли се, а е безсилна да стори нещо, горната ѝ устна почваше да подскача. Подскача и все повече оголва зъби, иначе стои неподвижна като пън, нито един мускул не ѝ трепва, само горната устна подскача и оголва зъбите. Без много приказки, попита само:

– Добре, колко?

– Ами след като един поглед през прозорчето на каретата струва стотачка... – Оттук насетне се укроти, само по едно време изведнъж поиска да види книжката с банковата сметка.

– Зная, че се води на мамино име – казва, – но искам да видя докъде е стигнала, със собствените си очи да се уверя къде отиват тези чекове.

– Това си е лично нейна работа – казвам. – Ако смяташ, че имаш някакво право да се бъркаш в личните ѝ работи, ще ѝ предам, че според теб чековете се присвояват незаконно и ти искаш сверка, защото не ѝ вярваш. – Мълчи и не помръдва. Чувам само как шепнешком ме кълне. – Кажй го на глас – викам. – Смятам, че не е никаква тайна какво мислим един за друг. Или може би си искаш парите обратно?

– Слушай, Джейсън – казва, – недей да ме лъжеш. За нея. Не искам нищо да ми показваш. Ако месечната сума е малко, ще прашам повече. Обещай ми само, че тя... че на нея... Ти можеш това. Все ще ѝ дотрябва това-онова. Бъди мил с нея. Всякакви дреболии, които аз не мога, няма да ми позволят... Неее, няма да го направиш! В теб никога не е имало и една капка топла човешка кръв! Слушай – казва, – ако успееш да склониш мама да си я взема обратно, ще ти дам хилядарка!

– Нямам толкова. Знам, че ме лъжеш.

– Напротив, имам. Ще имам. Мога да намеря.

– Знам как ще ги намериш – казвам. – Ще се сдобиеш с тях тъй, както се сдоби с нея. А когато тя порасне... – В този миг си помислих, че наистина ще ме удари, просто не мога да позная какво ще направи. За миг заприлича на играчка с пренавита пружина, която всеки момент ще се пръсне на парчета.

– Ох, аз съм полудяла – изстена, – обезумяла съм. Та аз не мога да я взема. Не мога да я задържа. Какви си ги мисля! Джейсън – вика и ми грабна ръката, а нейните ръце парят като трескави, – ти трябва да обещаеш, че ще се грижиш за нея, че... та тя ти е роднина, твоя плът и кръв. Обещай ми, Джейсън! Ти носиш татковото име, смяташ ли, че би се наложило два пъти да го моля за едно и също нещо? Или дори един път?

– Това е така – казвам, – все нещо ми е оставил. И какво искаш да сторя? – питам. – Да си купя престилка, а за нея проходилка? Да не би аз да съм те забъркал в тия истории? Аз рискувам повече от тебе, ти нищо не си заложила. Тъй че ако очакваш...

– Не – вика тя и почва да се смее, а заедно с това се старее да потисне

смеха, – не, аз нищо не съм заложила! – Смее се и закрива устата си с ръце. – Ни-ни-нищо!

– Слушай – казвам, – стига вече!

– Нали и аз това искам – и си покрива устата с ръце. – Ох, боже, боже!

– Аз тръгвам – рекох, – не бива да ме виждат тука. А ти веднага да се махаш от града, чу ли?

– Почакай – казва и ме хваща за ръката. – Млъкнах. Няма вече. Обещавах ли ми, Джейсън? – А очите ѝ сякаш парят лицето ми. – Нали обещавах? Мама... тия пари... ако понякога има нужда от нещо... Ако освен другите, пращам чекове за нея на твое име, ще ѝ ги даваш, нали? И няма да издаваш. И нали ще се грижиш да има, каквото имат и другите момичета?

– Разбира се – казвам, – стига да се държиш като хората и да правиш каквото ти наредя.

И ето ти го Ърл, излиза от задната стаичка с шапка на глава и казва:

– Ще отскоча до Роджърс да хапна. Май няма да остане време да си отидем до вкъщи.

– Защо да не остане време? – питам.

– Ами с тоя цирк и тем подобни... Ще имат следобедно представление и затуй всеки ще гледа да си направи покупките преди това. Та най-добре да хапнем при Роджърс.

– Хубаво – казвам. – Стомахът над всичко. Щом искаш да ставаш роб на търговията, аз нямам нищо против.

– Според мен ти май на нищо не можеш да бъдеш роб – отвърща.

– Освен ако не се отнася до интересите на Джейсън Компсън – казвам.

Като се върнах в стаичката и отворих писмото, какво да видя – пощенски запис, а не чек. Това е, на нито една не можеш да вярваш. След всички рискове, на който се подложих, рискувах и това майка ми да узнае за нейните посещения веднъж, че и по два пъти в годината, а аз се принуждавам да баламосвам майка си, ето ти я благодарността. Не бих се изненадал, ако се опита да уведоми пощата никому, освен на Куентин, да не изплащат сумата. Да дадеш ей тъй петдесет долара на едно хлапе! Та аз не бях виждал петдесет долара до двацет и първата си година. Всички други момчета следобед се шляят, а в събота по цял ден, а аз – на работа в магазина. Та казвам, как може да се очаква някой да я държи под око, когато майка ѝ зад гърба ни ѝ дава пари? Живее в същия дом, в който ние с тебе сме живели, казвам ѝ, получава същото възпитание. И според мен мама по-добре от тебе може да прецени от какво тя има нужда, ти дори дом нямаш. „Ако искаш да ѝ даваш пари – казвам, – пращай ги на мама, не ѝ ги давай лично. И ако трябва да се подлагам на този риск на всеки няколко месеца, прави каквото ти казвам, иначе ще те издам на мама.“

Вече бях готов да се заема със записа; ако Ърл си въобразява, че ще хукна до ъгъла, за да се налапам с несмилаеми боклуци за четвърт долар за негова сметка, горчиво се лъже. Аз може да не седя с крака на махагоново писалище, но ми се плаща, за да си гледам работата тук, в това помещение. Пък ако не мога да смогна по-културно да живея вън от него, ще отида там, където мога. Аз си стоя на краката, нямам нужда от махагонови писалища, на който да се подпирам. Та вече бях готов, но се наложи пак да отложам, за да продам на някакъв селяк гвоздеи за десет цента, а току-виж, Ърл си натъпкал сандвича и всеки миг се върне. И внезапно откривам, че нямам празни чекове. Спомних си, че имах намерение да взема повече, но сега вече бе късно – вдигам очи и ето ти я, влиза Куентин, минала през задния вход. Чух като попита Джоб тук ли съм. Имах време колкото да пхна всичко в чекмеджето и да го затворя.

А тя идва зад масата. Погледнах си часовника.

– Ти вече си обядвала? – питам. – Сега е точно дванайсет, чух, като удари. Изглежда, си хвърчала до вкъщи и обратно.

– Няма да си ходя за обед – казва. – Има ли днес писмо за мене?

– А ти очакваш ли? Значи имаш гадже, което знае да пише.

– От майка ми – вика. – Имам ли писмо от мама? – И ме гледа.

– Има, но за баба ти. Не съм го отварял. Ще се наложи да почакаш първо тя да си го отвори. Възможно е и да ти го покаже.

– Моля те, Джейсън – дори не ме слуша, – имам ли?

– Какво ти става? – питам. – Не съм знаел, че можеш толкова да се безпокоиш за някого. Сигурно очакваш да ти прати пари, а?

– Тя ми каза, че... Моля те, Джейсън, имам ли писмо?

– Ти май днес наистина си била на училище – отбелязвам. – Научили са те да казваш „моля“. Изчакай само да изпратя този клиент. – И отидох да го обслужа. Като се обърнах да се връщам, тя се скрила зад бюрото. Изтичах, заобиколих го и я пипнах тъкмо като си вадеше ръката от чекмеджето. Хващам ѝ ръката и с кокалчетата по масата, докато го пусна. Взимам писмото. – Така значи, а? – викам.

– Дай ми го! Вече си го отворил. Дай ми го, моля ти се, Джейсън! То си е мое. Видях адреса.

– Като хвана сега един конски ремък! Точно това заслужавах. Да ми бърка из книгата!

– Има ли в него пари? – пита и посяга. – Каза, че ще ми прати. Обеща. Дай ми го!

– За какво са ти пари? – питам.

– Каза, че ще прати – отвърща. – Дай си ми го, моля те, Джейсън! Ако ми го дадеш сега, вече за нищо друго няма да те моля.

– Ще ти го дам, само не бързай – казвам. Извадих писмото и записа, подавам ѝ само писмото. А тя посяга към записа, изобщо не поглежда писмото. – Първо се разпиши – викам.

– За колко е? – пита.

– Прочети писмото, там сигурно пише.

Прочете го надве-натри.

– Нищо не пише – казва и ме поглежда, сетне пуска писмото на пода. – За колко е?

– За десет долара – отвърщам.

– Десет долара? – и ме гледа, без да мига.

– Трябва да си адски доволна, че и толкова ти е пратила. На едно дете като тебе. Какво така изведнъж толкоз ти дотрябваха пари?

– Десет долара? – повтаря като насън. – Само десет долара? – И посяга да сграбчи записа. – Лъжеш! – вика. – Крадец! Крадец!

– Така значи! – казвам и я блъскам.

– Дай ми го! – вика. – Той си е мой. Тя на мен го е пратила. Ще видя аз за колко е, ще видя!

– Ще видиш? – казвам и я държа настрана. – И как ще стане това?

– Нека да видя, Джейсън, моля ти се! За нищо вече няма да те моля.

– Значи мислиш, че те лъжа? – казвам. – Само затуй няма да го видиш.

– Но само десет долара? Тя ми каза... каза, че... Моля те, Джейсън, моля те, моля те! Аз трябва да имам някакви пари. Просто се налага. Дай ми го, Джейсън. Ще направя всичко, което поискаш.

– Кажи ми за какво са ти пари? – питам.

– Трябват ми. – И ме гледа. Сетне, без да отмества очи, престана да ме гледа. Разбрах, че ще излъже. – Имам да връщам – казва. – Трябва да върна едни пари, още днес трябва да ги върна.

– Кому? – А тя кърши ръце. Гледам и чакам каква лъжа ще съчини. – Пак ли си купувала нещо на кредит? Не си прави труд да ми отговаряш – казвам. – Ще го преглътна само ако намериш търговец в града, който би ти дал нещо на кредит, след като всички съм предупредил.

– На едно момиче – казва. – Взех пари назаем от едно момиче. И трябва да ѝ ги върна. Джейсън, дай ми записа, моля ти се! Всичко ще направя. Но се налага да ги получа. Мама ще ти плати. Ще ѝ пиша да ти ги плати, ще ѝ кажа, че вече никога нищо няма да искам от нея. И ще ти покажа писмото си. Моля те, Джейсън! Трябва да ми го дадеш.

– Кажи ми какво искаш да правиш с тях и ще видим. Кажи ми. – А тя стои и си мачка роклята. – Добре – викам, – щом десет долара са ти малко, ще отнеса записа на баба ти, ти знаеш какво ще стане с него тогава. Естествено, ако си толкова богата, че нямаш нужда от десет долара...

Стои, гледа в пода и нещо си мърмори.

– Тя каза, че ще ми прати пари. Каза, че тук ще ги прати, а ти викаш, че не е

пратила. Каза ми, че ти е изпращала сума пари. И те са за мене. За мене, когато ми дотрябват. А ти нямали сме никакви пари.

– Ти знаеш толкоз, колкото и аз – отвръщам. – Нали видя какво става с тия чекове?

– Да – казва и гледа в пода. – Десет долара. – И повтаря: – Десет долара.

– Благодарим се на щастливата си звезда, че са десет – викам. – Ето – и слагам записа на масата обърнат, сумата надолу, пълномощното нагоре, и го държа с ръка, – подпиши!

– Дай само да погледна – моли се тя. – Искам само да погледна. Колкото и да пише, повече от десет долара няма да ти поискам. Задръж останалите. Само да видя!

– Няма да ти дам, защото не се държиш както трябва – отговарям. – Едно нещо трябва да научиш и то е, че като ти кажа да направиш нещо, длъжна си да го направиш. Хайде, подпиши се на този ред!

Взе перодръжката, но не подписва, а стои с наведена глава и перодръжката трепери в ръката ѝ. Същата като майка си.

– Господи! Ох, господи! – въздиша.

– Да – казвам, – друго нищо да не научиш, това трябва да си го знаеш. Подписвай и се пръждосвай!

Подписа.

– Къде са парите? – пита. Взех записа, ударих му една попивателна и си го пускам в джоба. След това ѝ дадох десет долара.

– А сега се връщай за следобедните часове, чуваш ли? – Не ми отговаря. Смачка банкнотата в шепа, сякаш е парцал или нещо подобно, и се измъкна през предния вход, тъкмо като влизаше Ърл. С него влезе и клиент и се спряха отпред. Прибрах си нещата, наложих шапка и се показах.

– Имаше ли много работа? – пита Ърл.

– Не много – отвръщам. Той погледна навън.

– Това твоята кола ли е? – пита. – Най-добре не си отивай да обядваш вкъщи. Положително ще има наплив току преди представлението. Хапни при Роджърс и остави един жетон за моя сметка.

– Много съм ти задължен – казвам. – Надявам се, все още съм в състояние да се изхранвам.

Там ще си и остане, зяпнал вратата като ястреб, додето не се върна обратно. Хубаво, ще позяпа доста време, макар че смятах да свърша бързо. Още преди това си бях отбелязал, че това е последният празен чек; човек трябва овреме да се запасява. Но в тая бъркотия кой да ти помни? А сега и този проклет цирк, намери да се изтърси точно в деня, когато се налага да обърна града за един празен чек, да не говорим за всичко останало, което трябва да свърша за вкъщи, та сега и Ърл да зяпа вратата като ястреб.

Отивам в печатницата и му викам на оня, че искам да си направя майтап с един приятел, но нищо не се намери. Той ме посъветва да погледна в стария театрален салон, където били струпали всякакви книжа и боклуци от бившата Търговско-зеделска банка, след като стана необитаема. Заобиколих по още няколко странични улички, да не ме зърне Ърл, и най-сетне открих стария Симънс, взех от него ключа, отивам и почвам да се ровя. Накрая намерих един кочан от някаква банка в Сейнт Луис. Естествено тъкмо този път тя ще реши да огледа чека по-отблизо. Но няма как, трябва да свърши работа. Повече време не можех да губя.

Връщам се в магазина.

– Забравих едни документи – обяснявам, – а майка ми нека да ходи в банката. – Сядам си на бюрото и попълвам чека, гледам всичко да свърша набързо. Хубаво, викам си, че поне със зрението е зле, пък и с това разхайтеното у дома, горката ми майка, търпелива християнка! Знаеш, казвам ѝ, не по-зле от мен каква ще стане, като порасне, но ако искаш само заради татко да я държиш у нас и да я гледаш в дома си, то си е твоя работа. А тя се разревава и повтаря, че ѝ била родна плът и кръв. Щом е така, хубаво, казвам, прави каквото щеш. Ти я търпиш, и аз ще я търпя. Сложих всичко обратно в плика, залепвам го и се показвам.

– Гледай да не се забавиш по-дълго – казва ми Ърл.

– Ще гледам – отвръщам. И отивам в пощата. А там се събрали всичките умници.

– Някой от вас вече да е ударил милиона? – питам.

– Какво можеш да направиш при тая конюнктура на пазара? – оплаква се Док.
– Докъде стигна? – питам пак. Влизам и гледам. Три пункта по-долу от началния курс. – Абе, момчета – викам, – нима ще се оставите да ви бие една такава дреболия като цената на памука? Мислех ви за по-хитри.

– Да-да, по-хитри! – възмущава се Док. – В дванайсет часа спадна с дванайсет пункта. Загинах.

– Дванайсет пункта? – викам. – И защо, по дяволите, никой не ми събщи? Ти защо не ме уведомяваш? – питам телеграфиста.

– Аз само приемам сводките – казва той. – Аз да не съм нелегална борса?

– Ти си бил голям умник бе! – казвам. – Аз тука толкова пари ти давам, а ти нямаш време да ми се обадиш. Или навярно вашата долнопробна компания е в таен съюз с ония мръсни източни акули. – Не отвърща нищо. И се прави на зает. – Взехте да ставате много шишкави за панталоните си. Ама, току-виж, още утре хлябът взел да не ви достига.

– На тебе какво ти става? – пита ме Док. – Ти все още имаш три пункта на разположение.

– Да викам, – ама ако тръгна да продавам. Но май още не съм казал такава нещo, нали? Вие всички ли отпаднахте?

– Аз на два пъти – казва Док – и добре че се отказах на време.

– Ами то – обажда се П. О. Сноупс – и мене удари, то не може всеки път един път да не те удари, не е честно.

Тръгнах си и ги оставих да купуват и продават помежду си по пет цента пункта. Намерих един негър, пратих го да ми докара автомобила и заставах на ъгъла да го изчакам. Представях си как Ърл се оглежда, в двете страни на улицата, а едното му око все на часовника. От мястото си не виждах вратата. Когато оня се върна, стори ми се, че се е забавил цяла седмица.

– Къде, по дяволите, се разкарваш? – питам го. – Или правиш кръгчета, да те видят женските, а?

– Бързах колкото можах – вика, ама трябваше да заобикалям площада, целия натъпкан с фургони.

Досега никога не съм срещал негър, който да няма желязно алиби за всяка своя постъпка. Но само дай някому да ти кара автомобила и тръгва да се пъчи, Качих се и заобиколих площада. От другата му страна зърнах Ърл на вратата.

Влизам направо в кухнята и казвам на Дилси да побърза с обед.

– Куентин още не се е върнала – отвърща.

– Какво от това? – питам. – Другия път да не ми кажеш, че Лъстър още не се е подготвил за обед?! Куентин знае кога в тази къща се обядва. Хайде, по-бързо.

Майка ми си беше в стаята. Давам ѝ писмото, тя го отваря, вади чека и присяда. Донасям от ъгъла лопатката и ѝ връчвам кибрита.

– Хайде – казвам, – свършвай с тая работа, че ей-сега ще се разплачеш.

Поема кибрита, но не драска. Седи и наблюдава чека. Точно както си знаех.

– Безкрайно ми е неприятно – подема тя. – Да се товариш парично заради

Куентин...

– Все ще изкараме някак – прекъсвам я. – Хайде, приключвай!

А тя седи и гледа чека.

– Но този е от друга банка – вика. – Нейните бяха от Индианаполис.

– Да – казвам, – но на жените е простено и това.

– Кое? – пита.

– Да си държат парите в две различни банки.

– Аха – казва и не откъсва поглед от чека. – Радвам се, че е толкова... че има...

Бог ще реши постъпвам ли правилно.

– Хайде – викам, – свършвай, направи си удоволствието.

– Какво удоволствие? – казва. – Само като си помисля, че...

– Аз си мислех, че всеки месец изгаряш по двеста долара за лично удоволствие.

Хайде, или искаш аз да ти драсна клечката?

– Аз щях да се съглася да ги приемам – спира ме тя. – В името на децата си.

Не ми трябва гордост.

– И никога нямаше да бъдеш доволна – казвам, – сама го знаеш. Веднъж си решила нещo, нека тъй си остане. Все някак се справяме.

– Всичко на теб съм оставила. Но понякога ме хваща страх, че по този начин лишавам всички ви от онова, което по право ви принадлежи. И навярно ще бъда наказана за това. Ако ти поискаш, ще стъпча гордостта си и ще почна да ги приемам.

– Каква ще бъде ползата сега, след като цели петнайсет години ги унищожаваш? Ако продължиш да го правиш, нищо няма да загубиш, но ако сега вземеш да ги приемаш – викам, – значи досега си пропиляла петдесет хиляди долара. Нали досега все някак сме я карали? Още не си постъпила в бедняшки приют.

– Да – казва, – ние, Баскъмовци, нямаме нужда от хорската милостиня. Най-малко от една паднала жена.

Драсна клечката, подпали чека, пусна го в лопатата, сетне подпали и плика и се загледа в пламъка.

– Ти не знаеш какво ми е – добавя след малко, – благодари се на господ, че никога няма да узнаеш какво чувства една майка.

– Светът е пълен с такива като нея.

– Но не са мои дъщери – отвръща. – Мене ме остави. Но нея, каквито и грехове да е сторила, с радост бих я приела отново, нали е моя плът и кръв. И заради Куентин. – Тук можех да ѝ кажа, че едва ли би се намерил някой, който кой знае колко може да ѝ навреди, но както винаги съм повтарял, мене много не ми е нужно, искам само спокойно да се храня и да спя, без женски кавги и плачове в къщата. – Сестра ти е – продължава. – Зная какво изпитваш към нея...

– Мен ако питаш, да се върне – казвам.

– Още не – вика. – Имам дълг пред паметта на баща ти.

– След като през цялото време се мъчеше да те убеди, когато Хърбърт я изхвърли, че трябва да ѝ позволиш да се върне?

– Не разбираш – казва. – Знам, ти нямаш намерение да правиш живота ми по-тежък. Но моята орисия е да страдам за децата си. Това аз мога да приема.

– Мен ми се струва – казвам, – че си създаваш куп ненужни тревоги. – Хартията бе изгоряла. Отнесох пепелта и я хвърлих в камината. – Срамота е да се горят пари.

– Дано не доживея деня, когато децата ми ще трябва да посрещнат претеглянето на греховете си. Преди туй по-скоро тебе мъртъв в ковчега бих видяла.

– Както искаш – казвам. – Скоро ли ще обядваме? Ако няма да е скоро, трябва да се връщам. Днес има много работа. – Тя се надигна. – Веднъж вече ѝ казах, но както изглежда, изчаква някого, Куентин ли, Лъстър, друг ли някой? Чакай, аз ще я повикам. – Но тя бе вече в горния край на стълбата и се провикна.

– Куентин още не се е върнала – рече Дилси.

– Тогава аз трябва да се връщам. Мога да хапна един сандвич и в града – казвам. – Не искам да се бъркам в реда на Дилси. – Това ѝ стигаше да почне отново, а Дилси закрета насам-натам и нарежда:

– Добре, добре, ей-сегичка ще сложа.

– Мъча се на всички ви да угаждам – казва майка ми. – Колкото мога, на вас да ви е по-лесно.

– Да не би да се оплаквам? – питам. – Казах ли нещо? Само туй, че се връщам на работа.

– Знам – продължава тя, – знам, ти не получи възможностите, които другите имаха, и трябваше да се погребеш в това провинциално магазинче. Искаше ми се да напреднеш. Виждах, че баща ти така и не си даде сметка, ти беше единственият с практичен разум, а сетне, когато всичко пропадна, почнах да се надявам, че ако тя се омъжи, ако Хърбърт... при всичките му обещания...

– Какво пък, навярно и той е лъгал – казвам. – Сигурно дори и банка не е притежавал. А и така да е било, не виждам защо трябваше да идва чак до Мисисипи, за да търси човек.

Седнахме да обядваме. От кухнята се обажда Бен, там Лъстър го храни. Та си мисля, след като ни е дошло да храним още едно гърло, а парите за нея не ги искаме, защо него поне да не го изпратим в Джексън? Там, между себеподобните си, ще се чувства по-добре. И си казвам, бог вижда, в нашето семейство не става дума за кой знае каква гордост, но пък изобщо не се иска гордост, за да ти е неприятно да гледаш как един трийсетгодишен човек се е разиграл по двора с едно негърче, търчи покрай оградата и мучи като крава, ако има кой да играе голф оттатък. Ако още в самото начало, казвам, го бяхме пратили в Джексън, днес къде-къде по-добре щяхме да

бъдем. Ти, казвам, си изпълнила дълга си към него, направила си всичко, което хората могат да очакват от тебе, та дори и повече от мнозина други, защо да не го пратиш там – ще имаме изгода от данъчна гледна точка. А тя ми казва: „Аз скоро ще си отида, знам, че съм ти в тежест.“ „Толкова често го повтаряш – й отвърщам, – че започвам да ти вярвам“, и си казвам, гледай да не разбере, че си поела към оня свят, защото още същата вечер ще го натоваря на влак номер 17, а и за нея знам едно място, където я чакат с отворени обятия, но то съвсем не се казва нито улица „Мед“, нито булевард „Масло“. Тогава тя се разплака и аз викам: Хайде, хайде, и аз се гордея с близките си, колкото и всички останали хора, макар не винаги да зная откъде са се взели.

Продължаваме да се храним. Майка ми отново праща Дилси отпред да види не си ли е дошла Куентин.

– Колко пъти да повтарям, че няма да си дойде за обед – казвам.

– Не е толкова глупава – отвърща майка ми. – Знае, че не й разрешавам да се шляе по улиците и да не се прибира за обед. Добре ли видя, Дилси?

– Продължавай тогава да не й разрешаваш – казвам.

– Какво да сторя? – вайка се. – Вие всички все ми се подигравахте. Вечно.

– Ако не си ти да се намесваш, щях да я заставам да слуша – казвам. – Нужен ми е само около един ден и ще я оправя.

– Много си груб с нея – вика. – Имаш нрава на вуйчо си Мори.

Сега си спомних за писмото. Измъкнах го и й го подавам:

– Може и да не го отваряш, банката ще ти извести каква е този път сумата.

– Но то е адресирано до тебе.

– Нищо, отвори го – казвам. Отвори го, прочете го и ми го дава.

„Скъпи мой млади племеннико,

Ще ти бъде приятно да узнаеш, че понастоящем съм в състояние да си позволя една възможност, относно която, по причини, които ще ти разкрия по-долу, няма сега да навлизам в подробности, докато не ми се удаде възможността да ги споделя с тебе по един по-сигурен начин. Деловият ми опит ме е научил да бъда сдържан в предаването на каквато и да било информация от поверителен характер посредством всякакви други по-конкретни способности, освен устно; изключителната ми предпазливост в настоящия случай би трябвало да ти подсказва стойността на гореспоменатата възможност. Излишно е да казвам, че аз вече извърших най-изчерпателно изследване на всички нейни етапи и без колебание мога да ти съобщя, че става дума за онзи златен шанс, който в живота се открива само веднъж; сега съвсем ясно виждам пред себе си целта, към която съм се стремил дълго и непоколебимо, сиреч окончателната консолидация на моите дела, посредством която ще мога да възстановя полагаемото се обществено положение на един род, на който имам честта да бъда единственият жив наследник от мъжки пол, същия онзи род, към който винаги съм причислявал твоята дълбокоуважаема майка и нейните деца.

Понастоящем обаче не съм изцяло в състояние да се възползувам от поменатата възможност в най-добрите условия, които тя предлага, и за да не излизам за тази цел извън семейните рамки, днес заех незначителна сума от банковата сметка на майка ти – а тя ще ми е необходима да допълня първоначалните си инвестиции, – във връзка с което прилагам, заради чистата формалност, писмена разписка при осемпроцентова лихва годишно. Едва ли е нужно да повтарям, това е просто една формалност за обезпечаването на майка ти в случай на обстоятелства, в чиито ръце човек е само една играчка. Естествено аз ще употребя тази сума като своя собствена, давайки по такъв начин на майка ти шанс да се възползува от тази възможност, която моето изчерпателно проучване изясни като златна мина от най-висша проба, ако ми позволиш този вулгаризъм.

Всичко това, както разбираш, е строго доверително – от един делови човек към друг. Нали разтръбяването е враг на успеха? А като познавам крехкото здраве на майка ти и онази плахост, която такива деликатно възпитани дами от Юга естествено изпитват по отношение на деловите въпроси, както и тяхната очарователна склонност несъзнателно да разискват подобни теми в своите разговори, бих те помолил абсолютно нищо да не й споменаваш. Като размислям обаче, бих те посъветвал да го сториш. Може би ще е по-добре след известно време чисто и просто да възстановя сумата заедно с

останалите дребни суми, за които съм й задължен, без изобщо да й съобщаваме това. Наш дълг е да я предпазваме от грубо материалния свят, доколкото това е възможно. Твой любящ те вуйчо,
Мори Л. Баскъм“

– И какво мислиш по този въпрос? – питам и подхвърлям писмото през масата.
– Знам, че ти свиди за онова, което му давам.
– Та това са твои пари – казвам. – Ако щеш и на кокошките да ги хвърлиш, твоя работа.
– Но той ми е брат – казва мама. – Последният Баскъм. След нас никой няма да остане.
– И някой много ще страда от това – казвам. – Добре де, това са твои пари. Прави с тях каквото си искаш. Да кажа ли в банката да ги преведат?
– Знам, че му завиждаш. Съзнавам какво бреме носиш на гърба си. Като си ида, ще ти олекне.
– Аз и сега мога да направя тъй, че да ми олекне – казвам. – Добре, повече нищо няма да ти кажа. Ако искаш, можеш да докараш тука цялата лудница.
– Но Бенджамин е твой брат! – възмущава се. – Какво като е малоумен?
– Ще ти взема банковата книжка – викам. – Днес ще си изтегля заплатата.
– Цели шест дни те кара да чакаш – казва тя. – Сигурен ли си, че делата му вървят както трябва? Чудно ми е, че един платежоспособен търговец не може да си плаща на служителите редовно.
– Нищо му няма – отговарям. – Надежден като банка. Сам му казах да не се тревожи за заплатата, докато не приключим месечната сметка. Затуй понякога закъснява.
– Просто не бих понесла, ако изгубиш и малкото, което внесох на твоя сметка – казва. – Често съм си мислила, че Ърл не е добър търговец. Знам, че не те уведомява за хода на бизнеса, доколкото го изисква твоето участие в капитала. Трябва да поговоря с него.
– Остави го на мира – казвам, – то си е негова работа.
– Но ти си вложил хиляда долара.
– Остави го, ти казвам. Аз имам грижата. Нали си ме упълномощила. Всичко ще бъде наред.
– Не знаеш ти каква си ми утеха – казва. – Винаги си бил моя гордост и радост, но когато по свое собствено желание настоя всеки месец да си внасяш заплатата на мое име, благодарих на бога, че когато от всички бях лишена, ти ми остана.
– И другите не бяха лоши – добавям. – Кой каквото можа, направи.
– Като говориш по този начин, знам, че не уважаваш паметта на баща си. Да кажем, имаш право. Но като те слушам, сърцето ми се къса.
– Ако искаш да си поплачеш – викам и ставам от масата, – ще го направиш насаме, аз трябва да се връщам. Отивам да ти взема банковата книжка.
– Аз ще я донеса – казва.
– Не ставай – гълча я, – аз ще я взема. – Качих се горе, взех книжката от чекмеджето ѝ и се върнах в града. Отидох в банката, депозирах чека и записа плюс още десет долара и се отбих в телеграфната станция. С един пункт отгоре. Бях вече изгубил тринайсет пункта само защото Куентин дойде точно в дванайсет да ме занимава с това писмо.
– От колко часа е това съобщение? – питам.
– Отпреди един час – отвърща.
– Един час ли? – викам. – Ние за какво ти плащаме? За седмичните сводки ли? Как може при такива условия човек да направи нещо? Там изведнъж могат да пощуреят, а ние тук нищо няма да знаем.
– А и нищо не бихте направили – казва оня. – Вече отмениха закона, който задължаваше хората да играят на памучната борса.
– Така ли? Не съм чул. Навярно са ви съобщили чрез вашия „Уестърн Юниън“*.
[* Частна телеграфна компания, основана в северните щати, откъдето и отрицателното отношение на Джейсън, южняк. – Б.пр.]
И се връщам в магазина. Тринайсет пункта! Да пукна, ама не ми се вярва, че

има някой, който да ги разбира тия дяволски истории, освен ония, дето си седят в нийоркските кантори и само гледат как провинциалните балами им идват на крак и ги молят да им вземат парите. Да, но такъв, който иска само да му осребриват акциите, показва, че няма вяра в себе си. Нали казвам, ако няма да се вслушаш в един съвет, каква е ползата да плащаш за него? При това ония там се намират на място и са в течение на всичко. Усещах телеграмата в джоба си. Ще им докажа аз, че си използват телеграфната компания само за да ти нарушават правата с измама. Бурса от мошеници. А и няма дълго да се колебае. Дяволите ме взели, ама излиза, че една такава голяма и богата компания като „Уестърн Юниън“ не може да предава борсовите сводки навреме. Два пъти по-бързо ще ти предадат телеграма „Сметката ви е закрыта“. Но те и пет пари не дават за хората. И те са дупе и гащи с ония мошеници в Ню Йорк. За никого не е тайна.

Като влязох, Ърл си погледна часовника, но се обади чак след като клиентът си излезе:

— Беше ли си у дома да обядваш?

— Трябваше да отскоча до зъболекаря — казвам, тъй като съвсем не е негова работа къде се храня, а трябва да вися с него в магазина цял следобед. След всичко, което ми се е случило, да му слушам сега приказките! Някакъв мизерен провинциален търговец, човек, който има да се грижи за петстотин долара, а си дава вид, че са петдесет хиляди.

— Можеше да ми кажеш — казва. — Очаквах веднага да се върнеш.

— Когато поискаш, готов съм да ти отстъпя тоя зъб, че и десет долара отгоре ще ти дам — викам. — Разбрали сме се за един час обедна почивка и ако не ти изнася, знаеш какво трябва да направиш.

— Знам, и то отдавна — казва, — и ако не беше заради майка ти, вече да съм го направил. Тя е дама, към която, Джейсън, аз изпитвам дълбоко съчувствие. Жалко, ама редица други хора и това не биха казали.

— Ами запази си го — отвърщам. — Ако почувствуваме нужда от нови съчувствия, ще те уведомя своевременно.

— Вече доста време прикривам онази работа, Джейсън.

— Нима? — казвам, оставяйки го да продължи. Искам да чуя какво ще каже, преди да съм му затворил устата.

— Струва ми се, че по-добре зная от майка ти как се сдобил с този автомобил.

— Така ли мислиш? — викам. — И кога смяташ да пуснеш вестта, че съм го откраднал от нея?

— Нищо не казвам — отвърща. — Зная, че ти е дала пълни пълномощия. Знам още и това, че тя и досега вярва, че ония хиляда долара са включени в нейния бизнес.

— Добре тогава, щом знаеш толкова много, ще ти кажа още нещо: иди в банката и се осведоми на чия сметка внасям по сто и шейсет долара всяко първо число от дванайсет години.

— Нищо не казвам — повтаря. — Просто те моля да си по-внимателен занапред.

Нищо повече не казах. Никакъв смисъл. Забелязал съм, че когато човек води безличен живот, най-добре е да го оставиш да си го води. А влезе ли му в главата, че за твое собствено добро е длъжен да приказва за теб наляво и надясно, боже опази! Доволен съм, че нямам такава съвест, която трябва непрекъснато да люлея на ръце като болно кученце. Аз никога не бих издребнявал като него само за да не изкарам от нищожния си и несигурен бизнес повече от осем процента печалба. Сигурно си мисли, че ако прибере повече от осем процента, ще го дадат под съд за лихварство. Какви, по дяволите, възможности може да има човек, вързан в едно такава градче и с такава работа? Та ако си сменим местата за една година, така ще го обезпеча, че до края на живота си работа да не пипне, само ще раздава благоденствия на църквата. Ако има нещо да не понасям, това са долните лицемери. Човек, който смята, че всяко нещо, което не му е ясно докрай, непременно е мошеничество — такъв се чувства морално задължен при първа възможност да го разтръби, макар че не е негова работа. Та нали ако си мислех, че всеки път, когато някой извърши постъпка, а аз не я разбирам, то следователно той е непременно мошеник, нищо няма да ми струва да открия нещичко в счетоводните му книжа, макар да не виждате никакъв смисъл в това, и да хукна да разправам на трето лице, което според мен трябва да е уведомено, и тогава ще се окаже, че това трето лице положително знае много повече

от мене и ако още нищо не е сторило, то не е моя работа. А той ми казва:

– Моите книжа са отворени за всекиго. Всеки, който има претенции или смята, че тя може да има претенции към моя бизнес, да заповяда и да провери.

– Ти естествено няма да й кажеш – прекъсвам го. – Не би поставил съвестта си на такова изпитание. Просто ще я заведеш вътре сама да намери каквото търси. Сам ти няма нищо да й кажеш.

– Нямам намерение да ти се меся в работите – казва, – но знам, че ти бяха отказани някои неща за сметка на Куентин. Но и животът на майка ти не е бил особено щастлив и ако дойде да ме пита защо си напуснал, аз ще бъда длъжен да й кажа. Не е до тия хиляда долара. Знаеш го. Работата е там, че ако книгите му не съвпадат с фактите, човек доникъде няма да стигне. И няма никого да излъжа – нито заради себе си, нито заради другия.

– При това положение – казвам – излиза, че съвестта ти е по-ценен служител от мене, при това не си ходи до вкъщи за обед. Само едно ще искам – нека да не ми разваля апетита. – Защото как, дявол да го вземе, мога да свърша една работа както се полага, когато на главата ти е това шантаво семейство, а майка ми не си дава труд да ги държи в ръце – нито нея, нито останалите. Ами онзи път, когато по една случайност забеляза как един от тях целува Кеди? На другия ден до вечерта се мота из къщи с черна дреха и траурен воал и дори баща ми не успя да изтръгне от нея и една дума, само плачеше и повтаряше, че нейното момиченце било мъртво, а Кеди тогава беше на около петнайсет. При тия обстоятелства след три години трябваше да навлече власеница или дори дреха от шкурка. Да не си мислиш, че мога да си позволя ей така да я оставя да се мъкне по улиците с всеки търговски пътник, който се появи в града, а сетне тръгва и наляво и надясно по пътищата разказва на новопристигналите, че в Джеферсън трябва да потърсят еди-коя си, била много страстна. Не мога да говоря за лична гордост, защото и няма как да си я позволя с една претърпкана от негри кухня, които чакат да ги нахраниш, пък съм и лишил щатската лудница от една още непостъпила звезда. Кръвта ни, казвам, губернаторска и генералска. И дяволски голям късмет, никога в рода ни не е имало нито крале, нито президенти; иначе досега всички ни да бяха въдворили в Джексън, да припкаме по двора и да гоним пеперуди. И щеше, казвам, да бъде не по-малко срамно, ако беше моя, но щях преди всичко да бъда поне сигурен, че е незаконородена, а сега и сам господ навярно не знае това със сигурност.

Не се мина много и чувам: оркестърът гръмна и всички внезапно се понесоха натам. Всеки тръгнал на представление. Пазарят се за един двацетцентов ремък, за да спестят петнайсет, а тръгнали да ги дават на една банда янки, дето я платят десет долара на общината, я не. Излязох през задната врата.

– Е? – питам го. – Ако не внимаваеш, този болт ще ти се врасне в ръката. И тогаз грабвам секирата и хат! Ако не подготвиш култиваторите навреме, че да засеят хората, с какво според тебе ще се храни хоботникът? С джоджен ли?

– Ония оттатък здравата надуват – казва Джоб. – Чух, имало един, можел да свири на трион. Също като на банджо.

– Слушай – викам, – ти имаш ли представа тия циркаджии колко ще похарчат в нашия град? Не повече от десет долара – казвам. – Десетте долара, които Бък Търпин има в джоба си.

– Че за кво са му дали на мистър Бък десет долара? – пита.

– За правото да изнесат представление – му казвам. – А ти сам си направи сметка колко ще похарчат.

– Значи дават представление, че отгоре плащат и десет долара? – пита.

– Толкова – казвам. – А ти колко мислиш, че...

– Хубава работа! – вика. – Искаш да кажеш, че за да се представляват пред нас, трябва и да си платят? Че аз ако ги имах, веднага давам десет долара да го видя оня как свири на трион. А на другия ден, казвам ти, щях да му дължа още девет долара семсет и пет цента.

И след всичко това севернякът главата ти замайва с приказки за напредъка на черните! Да напредват! Толкоз да напреднат, че да не можеш южно от Луивил с хрътка и един да намериш. Обяснявам му, че като си тръгнат след утрешното, съботно представление, ще отнесат най-малко хиляда долара, а той:

– Не им завиждам, заслужават си моите двац'пет цента!

– Хайде и ти с твоите двацет и пет цента! – викам. – Само с туй ли ще се отървеш? Ами десетака или петнайсетте, които ще дадеш за една шантава кутийка бонбони, дето струват два цента? Ами времето, което губиш сега, като им слушаш музиката?

– Така е – вика. – Ако доживея, ще отнесат от мене още двацет, сигурна работа.

– Значи си глупак – казвам.

– Добре – вика, – няма да се караме я! Но ако това е престъпление, щяха ли всички трудови лагери да бъдат пълни само с черни?

И така, някъде по това време случайно поглеждам уличката и я виждам. Не забелязах кой е той, тъй като се отдръпнах да си погледна часовника. Беше точно два и половина, четирийсет и пет минути по-рано от времето, когато поне аз очаквах да ги пуснат от училище. И тъй, оглеждам се пред вратата и веднага ми се набива червената му вратовръзка и тутакси си казва: Какъв ли е пък тоя, дето носи червена вратовръзка! А тя се промъква и наблюдава входа; затуй хич и не се замислих кой ще е, докато не отминаха. Стана ми интересно: толкоз ли не ме уважава, та не само е избягала от училище, след като й бях казал да не го прави, ами и минава покрай магазина, рискувайки да я забележа. Нямах как да различи вратата, тъй като слънцето светеше право в нея, все едно да видиш нещо през фаровете на автомобил. Стоя аз там и я гледам, като отминава, нацапала си лицето като клоун, а косата й нахъдрена и напръскана с фиксаж, да не говорим за роклята – в младостта ми дори на улица „Гейозо“ или улица „Бийл“ в Ню Орлеанз ако се покажеше жена с поличка, едва-едва закриваща бедрата и задника, веднага щяха да я приберат в затвора. Да пукна, ама ми се струва, че се обличат така, за да накарат всеки мъж, с когото се разминават по улицата, да посегне и да ги плесне по дупето. Та стоя аз и си мисля какъв ще е тоя, дето си връзва червена вратовръзка, и внезапно си спомням, като да ми е казала, че това е един от циркаджииите. Да, много неща мога да понеса; но не мога ли, изпадам в нещо като заслепление. Щом свиха зад ъгъла, скочих и ги последвах. Току след пладне да ги преследвам по задните улички, без шапка, само заради доброто име на майка си! Нали ви казвам, с такава жена, щом веднъж й влезе в главата, нищо не можеш да направиш. А пък ако й е в кръвта – съвсем нищо. Остава ти само едно – да се отървеш от нея, да си гледа работата и да живее с такива като себе си.

Излизам на улицата, а от тях няма и помен. А аз – там, без шапка, оглеждам се като побъркан. Всеки нормален човек ще си помисли: ето, единият е шантав, другият се удави, третата беше изгонена от мъжа си, каква е гаранцията, че и останалите не са смахнати? Усещал съм ги как през цялото време ме следят като ястреби и само чакат случай, за да кажат: „Нищо чудно, отдавна съм го очаквал, в това семейство всички са побъркани.“ Земя продават, за да го пратят в Харвард, непрекъснато плащат данъци за един щатски университет, който видях само на два пъти покрай бейзболните мачове, не дават да се спомене името на дъщеря им, а не след дълго бащата вече не слизаше в града – по цял ден седеше вкъщи с чашката; като сега виждам пешовете на нощницата му и босите му нозе и дочувам потракването на шишето в чашката (накрая вече Т.П. му наливаше), а тя ще ми говори: „Нямаш капка уважение към паметта на баща си“, пък аз й викам: „Не виждам защо. Добре е съхранена и ще остане.“ Само че ако и аз съм побъркан, само един бог знае какво бих правил – погледна ли вода, повръща ми се, пред чаша уиски бих предпочел бензин, а Лорейн им казва: „Може и да не пие, но ако не ви се вярва, че е мъж, аз ще ви обадя как да проверите. А хвана ли те, казва, с някоя от тези курветини, знаеш какво ще й направя. Бой, докато си забрави името.“ Пък аз й казвам: „Ако не пия, това си е моя работа, но да си ме виждала някога без пари? Ако искаш, мога да те окъпя в цяла вана с бира, аз уважавам добрата и честна курва...“ При това здраве на майка ми и доброто име, което се старая да поддържам, тя да няма и капка уважение към старанието ми тя, аз и мама да не станем за резил на града!

Изчезна от погледа ми. Видя ме, че идвам, и свърна в друга улица, тича нагоре-надолу по улиците с, някакъв загубен циркаджия, вързал червена връзка – кой ли няма да го зазяпа и да си каже: какъв ли ще е тоя глупак с червената връзка? А момчето нещо ми говори и ми дава телеграмата, а аз не разбирам, че съм я взел. Не разбрах какво е, докато не се разписах, и небрежно разкъсах плика. Струва ми се,

през цялото време съм знаел всъщност какво е. Друго не можеше и да се случи, особено след като не ми я бяха връчили, преди да внесе чека в книжката.

Не разбирам как в един град като Ню Йорк могат да се поберат всички тия, дето изсмукват парите на провинциалните балами като нас. Блъскаш се по цял ден като смахнат, всеки ден, прашаш им парите си и получаваш някакво листче, „Сметката ви е закрыта при курс 20,62“. Примамват те, като ти позволяват да понатрупаш някаква си печалбица, сетне – бам! „Сметката ви е закрыта при курс 20,62.“ Не стига това, ами да плащаш по десет долара месечно на някой си там, за да ти дава съвети как по-бързо да ги загубиш – такъв или нищо не разбира от тая работа, или е в комбина с телеграфната компания. Но това е за последен път. Повече никой няма да ме смуче. Всеки глупак, като махнем ония, на които толкова им стига умът, че вярват на евреи, можеше да каже, че през цялото време акциите се покачват, а при нас в Делтата* отново ни се пише наводнение и памукът ще бъде отнесен от почвата също като миналата година. Мине се не мине година, водата отнася хорската реколта, а ония горе във Вашингтон харчат по петдесет хиляди дневно за войската в Никарагуа** и не знам къде още. Естествено пак ще има наводнение и тогава памукът ще стане трийсет цента за фунт. Добре, но на мен ми се иска един път да си го върна и да си взема парите обратно. Не че се стремя към финансов удар, за подобно нещо могат да мислят само провинциалните комарджии; просто си искам парите, които тия мазни евреи ми измъкнаха със своята гарантирана поверителна информация. И след това – край, да ми целуват петата, ако видят от мене и един меден цент!

[* Долината и устието на р. Мисисипи. – Б.пр.]

[** Американската морска пехота е била в Никарагуа от 1912 до 1925 г. и отново от 1926 до 1933 г. – Б.пр.]

Върнах се в магазина. Наближаваше три и половина. Ужасно малко време да се свърши нещо, но аз и на това съм свикнал. За тая работа не се иска да учиш в Харвард. Оркестърът беше замлъкнал. Музикантите се бяха прибрали, нямаше повече нужда да си издухват дробовете.

– Получи ли си телеграмата? – пита ме Ърл. – Преди малко беше тук и аз помислих, че си някъде отзад.

– Да – казвам, – получих я. Нямаше как да я крият цял следобед. Градът е малък. Сега се налага да отскоча до вкъщи. Удръж ми го от заплатата, ако от това ще ти стане по-леко.

– Върви – казва, – сега вече мога да се справя. Надявам се, не е лоша вест.

– За да разбереш, ще се наложи да отидеш до пощата – викам. – Те имат време да ти разкажат, аз нямам.

– Просто питам. Майка ти знае, че може да разчита на мене.

– И ще оцени това – казвам. – Няма да се бавя повече, отколкото се налага.

– Бъди спокоен – отвърща, – сега мога и сам. Бягай.

Качих се в колата и се прибрах. Веднъж сутринта, втори път на обед и сега пак да я гоня из целия град, пък и да им се моля да хапна нещо от онова, което купуват с мои пари. Понякога си мисля: Каква е ползата от всичко? С това мое предразположение трябва да съм луд, за да продължавам. А сега, викам си, ще се прибера и ще ми остане време за една дълга автомобилна разходка, ще купя отнякъде една кошница домати или нещо друго, а сетне ще трябва да се прибера в града, вонящ на фабрика за камфор, за да не ми се пръсне главата върху раменете. Все й разправям, че в този шантав аспириин няма нищо друго освен брашно и вода, като за мними болни. Не знаеш, казвам, какво значи главоболие. Да не мислиш, че ако зависеше от мене, щях да се пипкам с тоя скапан автомобил? Мога и без него, научил съм се да живея без много неща, но ако ти се ще да си рискуваш живота в оня стар, износен кабриолет с едно недорасло негърче за кочияш, то си е твоя работа; аз съм казал: за такива като Бен господ се грижи, защото знае, че няма кой друг, но ако смяташ, че ще поверя една изпипана машинария за хиляда долара на едно недорасло негърче, та дори да е порасло, по-добре ти му купи автомобил, сама знаеш, че ти е приятно да се возиш.

Дилси каза, че майка ми си била вкъщи. Влязох в антрето и се ослушах, но нищо не чух. Качих се горе и като минавах покрай стаята й, повика ме.

– Искам само да разбера кой е – казва. – Нали стоя все сама, чувам и най-малкия звук.

– Не си длъжна да стоиш тука – отвърщам. – Можеш по цял ден да ходиш на гости като другите жени, стига да искаш. – Тя пристъпи към вратата.
– Помислих да не си болен – вика. – Така набързо си изяде днес обета.
– Другия път ще е по-бавно – казвам. – Ти какво толкова искаш?
– Да няма нещо лошо? – пита.
– Че какво лошо може да има – казвам. – Не мога ли да се върна у дома по-рано следобед, без да разстройвам цялата къща?

– Виждал ли си Куентин? – пита.
– Тя е на училище.
– Три минава – казва. – Най-малко преди половин час чух като удари три.
Досега да се е прибрала.

– Нима? – викам. – Кога си я видяла да се прибира преди мръкнало?
– Вече трябваше да си е тук. Аз като бях момиче...
– Си имала кой да те научи на поведение. Тя няма.
– Нищо не мога да направя с нея – казва. – Как ли не съм опитвала.
– А на мене, кой знае защо, не ми даваш – казвам. – Ето ти, бъди довольна. – И се прибрах в стаята си. Превъртах тихо ключа и след малко бравата се завъртя и тя се обаждат:

– Джейсън.
– Какво? – питам.
– Страх ме е да не се е случило нещо.
– Не на мене – казвам. – Сбъркала си адреса.
– Не искам да те тревожа.
– Радвам се да го чуя – отвърщам. – Защото не бях сигурен, помислих да не би нещо да съм сгрешил. Искаш ли нещо?

След малко се обаждат:
– Не. Нищо. – И си отиде. Смъкнах сандъчето, преброих парите, сетне пак го скрих, отключих и излязох. Сетих се за камфора, но сега би било късно. При това ми оставаше още едно излизане. Тя ме чакаше на вратата си.

– Да искаш нещо от града? – питам.
– Не – казва. – Нямам намерение да ти се бъркам в работите. Но не зная какво бих правила, ако ти се случи нещо.

– Нищо ми няма – отвърщам. – Само този главобол.
– Че вземи аспирин – вика. – Знам, няма да се откажеш от този автомобил.
– Какво общо има това с автомобила? – питам. – Как може от автомобил да се получи главоболие?

– Знаеш, че от бензина винаги ти е ставало лошо, още от малък. Искам да вземеш аспирин.

– Продължавай да искаш – казвам, – няма да ти навреди.
Подкарах обратно към града. И тъкмо да изляза на улицата, срещу мен фучи някакъв форд. След това внезапно спря. Чух как гумите му поднесоха, извъртя се в страни, сетне тръгна назад и направи пълен кръг. Тъкмо си мисля какви ги вършат тия, виждам червената вратовръзка. През прозореца разпознах и нейното лице, обърнато назад. Сви в нашата уличка, видях го пак да завива, но когато излязох на задната улица, той вече изчезваше с шеметна скорост.

Причерня ми. Като видях червената вратовръзка след всичко, което й бях наговорил, изгубих и ума, и дума. Забравих и главобол, и всичко, но на първия разклон трябваше да спра. Толкова пари хвърляме за пътища, а ела после да видиш, все едно че караш по вълнообразна покривна ламарина. Бих искал да зная как може тук да се кара дори ръчна количка. Но аз държа на автомобила си и нямам намерение да го троша на парчета като техния форд. По всяка вероятност го бяха откраднали, иначе от какво толкова има да се тревожат. Нали разправям, кръвта си личи. Имаш ли от нейната кръв, от тебе всичко да очакват. Ако смяташ, казвам на майка си, че тя има някакви претенции към теб, знай, че те вече не съществуват. Отсега нататък можеш само себе си да обвиняваш, нали знаеш какво би направил всеки разумен човек? И ако трябва половината от времето си да пиля като някакъв побъркан детектив, по-добре да ида там, където ще ми плащат за това. И така, наложи се да спра на разклона. Едва сега отново си усетих главата. В нея сякаш някой биеше с чук. Мъчех се да те предпазя от всякакви тревоги за нея, казвам на майка си. Колкото до мене, час по-

скоро да се пръждосва по дяволите, и колкото по-скоро, толкоз по-добре. Какво друго, викам, можеш да очакваш, освен да ѝ се лепне всеки търговски пътник или евтин циркаджия, защото и нашите градски лиглювци почнаха вече да я отбягват. Ти представа си нямаш какво става, не чуваш приказките, които аз чувам, но заради тебе ги преглъщам. Моите прадеди, разправям, са притежавали тук роби, когато всички вие сте държали някакви жалки селски магазинчета и сте обработвали на изполица земя, която и негър не би погледнал. Ако изобщо някога са я обработвали. Добре поне, че бог е наспорил богато тая земя, защото хората, които я населяват, и пръста си не мръдват. Сега сме петък следобед и от мястото си виждам три мили земя, в която лопата изобщо не е влизала, ама нали трябва всички яки и здрави мъже от околията сега да са там, в цирка! Представям си, ако бях умиращ от глад другоселец – не се вижда жива душа, дори за пътя към града да попиташ. А тя седнала да ме убеждава аспирина да гълтам. Като ям хляб, казвам, ям го на маса. Все повтаряш от колко неща си се отказала заради нас; вместо да си купуваш по десет нови тоалета в годината, ти хвърляш тия пари за всякакви долнопробни лекарства. Аз нямам какво да лекувам с тях, на мен ми дай редовен отдих, за да не ми трябват, но докато се налага да работя по десет часа дневно, за да поддържам една пълна с негри кухня в стила, с който са свикнали, че и да ги пращам на цирк с всички останали черни мутри от околията... Само че този беше позакъснял. Докато стигне, представлението ще е свършило. След малко се изравни с автомобила и когато най-сетне мозъкът му разбра, че го питам не са ли го задминавали двама с един форд, отвърна „да“. Продължих и като стигнах мястото, където се отбиваше черният коларски път, забелязах следите от гумите. Ейб Ръсел си беше в градината, но не си направих труда да го питам и тъкмо краварникът му се скри от пътя, зърнах и форда. Бяха се помъчили да го маскират. Извършено почти толкова добре, колкото и всичко, което тя вършеше. Пак казвам, не бих имал нищо против, може би няма сили да се противопостави, но пък тя няма и за пет пари уважение към семейството си, да съблюдава някакво приличие. Непрекъснато ме е страх, че ще се натъкна на тях посред улицата, или под някой фургон на площада, заклещени като кучета.

Спрях и слязох. Сега се налагаше да заобиколя отдалече и да прекося една разорана нива, единствената, която виждах от напускането на града, и да пристъпвам така, сякаш някой ме дебне отзад да ми стовари тояга по главата. Мислех си, че като премина през нивата, щеше поне да може да се върви по равно, а не да кълчиш глезени на всяка крачка, но там пък навлязох в гората; беше цялата обрасла с гъстак, из който се омотах, после стигнах урва, пълна с бодливи храсти. Известно време вървях по дължината ѝ, ставаше все по-непроходимо, а през това време Ърл сигурно вече е телефонираше у дома и наново е разстроил мама. Когато най-после се измъкнах, наложи се толкова много да заобикалям, че спрях да си помисля къде може да се намира автомобилът. Знаех, че няма да са далече от него, сигурно под най-близкия храст, затуй се обърнах и ударих обратно към пътя. По едно време вече не знам на какво разстояние съм, та пак се спрях и се ослушах, а в нозете ми сякаш няма и капчица кръв, всичката се качила в главата и а-ха да я пръсне; слънцето се смъкнало и ми блести право в очите, ушите ми бучат и нищо не чувам. Като се мъчех да не шумя, продължих нататък, но внезапно дочух кучешки лай или нещо подобно. Сега, викам си, ще ме надуши, ще се спусне с вой и джавкане и цялата работа ще пропадне. Целият бях в бодли, клончета, листа, бяха ми се вмъкнали и под дрехите, в обувките – навсякъде. Огледах се и открих, че съм се хванал за сноп клони от отровен дъб. Едничкото, което не ми стана ясно, бе защо именно за отровен дъб съм се хванал, а не, да кажем, за някоя змия. Майната му, не си дръпнах ръката, нито се отместих. Останах така, Докато кучето отмина. Сетне продължих. Сега вече нямах никаква представа къде може да е автомобилът. Не можех да мисля за нищо друго освен за главоболието си. Заставах на едно място и взех да се питам наистина ли съм видял някакъв форд, въпреки беше ми все едно видял ли съм или не. И си казвам, като иска, нека по цял ден и по цяла нощ да ляга с всичко живо от града, което носи панталони, мене какво ми става? С какво мога да съм длъжен на човек, който няма и капка уважение към мене, та дори е стигнал дотам да крие някакъв форд и да ми пропилява цял следобед, а Ърл в това време завежда майка ми в задната стаичка и тъй като е прекалено праведен на тоя свят, показва ѝ книгата. Един ден чудесно ще си прекараш на небето, говоря на племенницата си, няма да има кому да се бъркаш в работата,

само не се оставяй да те пипна на местопрестъплението. Ако си затварям очите, то е заради баба ти, но само да те пипна да го правиш някога тук, където живее моята майка! А на тия гадни и зализани нищожества, дето се мислят за кой знае какви храбреци, ще им покажа някои работи; на тебе също. Ще го накарам, след като си мисли, че може да се вре по горите с племенницата ми, да повярва, че гадната му червена връзка е синджирът, с който ще го откарат в ада!

Всичко ми се навира в очите – и слънцето, и какво ли не, а кръвта ми така пулсира, че на всеки тласък виждам как главата ми се издува, пръска се и всичко се свършва, а драките и всичко останало ме държат. В този момент излязох на пясъчния ров, където са били, разпознах дървото, под което беше автомобилът, и щом излязох от рова и се затичах, чух, че колата потегля. Подкара бясно и натиска клаксона. И продължиха да го надуват, сякаш с него искаха да ми кажат Да, да, дааааааааааа, след което ги изгубих от очи. Тъкмо вече бях излязъл на пътя, и те изчезнаха.

Докато стигна до колата си, те вече се бяха изгубили, но клаксонът продължаваше да вие. В началото за нищо не се сещах, само си повтарях бягай, бягай обратно в града! Бягай у дома и гледай да убедиш баба си, че аз изобщо не съм те виждал в такъв и такъв автомобил. Да повярва, че не зная с кого си била. Да повярва, че никога не съм бил на десет стъпки да те пипна в онзи пясъчен ров. Да повярва, че през цялото време си била права, на крак.

Продължаваше да повтаря Даааа, Даааа, Даааа, но вече все по-слабо. Сетне всичко стихна и откъм краварника на Ръсел долетя мученето на крава. А аз все още не се досещам. Приближавам вратата, отварям и вдигам крак. В този момент ми мина мисълта, че колата е малко повече наведена на една страна, отколкото наклонът на пътя предполага, но все още нищо не разбирам, докато не се качих и не стартирах. И така, сядам. Вече наближаваше залез, а до града има около пет мили. Не са имали достатъчно кураж да я спукат, да я пробият с нещо. Просто пуснали въздуха. Поседях още малко и си мисля за тая кухня, пълна с негри, нито един от които не намери време да вдигне резервната гума и да завинти няколко болта. Беше малко странно, дори тя не е могла да предвиди и нарочно да отмъкне помпата, а може би й е минала тази мисъл, докато той е изпускал въздуха. Но най-вероятното беше да са я извадили, за да я дадат на Бенджи – той играеше с нея на пръскалка, – по чието желание бяха готови да разглобят целия автомобил на части. А Дилси разправя: „Никой не ти е пипал колата. За какво ни е да си играем с нея?“ Пък аз ще и кажа: Знаеш ли колко сте щастливи вие, негрите? По всяко време съм готов да се разменим, защото само един бял може да е толкова глупав, че да се тревожи от онова, което върши едно малко, бяло, разпуснато момиче.

Отидох до Ръселови. Той имаше помпа. Както предполагам, това не са предвидили. Само че още не можех да повярвам колко нагла е могла да стане. Мисля и не разбирам. И не зная що за човек съм аз, та не се научих, че една жена е готова всичко да направи. Продължих да си мисля. Хайде за малко да забравим кой какви чувства храни към другия. Аз не бих постъпил така към тебе. Каквото и да си ми направила. Защото кръвта си е кръв и човек не може да я заобиколи. Не е до шегата, на каквато е способно и едно осемгодишно момче, а в това, че родния си вуйчо си направила за посмешище на един, който си е вързал червена вратовръзка. Идват в нашия град, наричат всички ни грубияни и решават, че е твърде малък, за да ги задържи. О, такъв не знае просто колко е прав. А и тя също. Ако и тя мисли така, най-добре да си хваща пътя, а ние накрая да се отървем.

Спрях да върна на Ръсел помпата и продължих към града. Отбих се в дръгстора да пия една кока-кола, сетне отидох в телеграфната станция. При закриването на борсата курсът беше спаднал до 12,21, с четирийсет пункта по-долу. Четирийсет по пет; ако можеш, купи си нещо с такава сума, а тя веднага би заповтаряла: Трябват ми, трябва да си ги купя, а пък аз ще й кажа: Жалко, обърни се към друг човек, аз нямам никаква пари, много зает бях и не можах да спечеля.

Стоя и го гледам.

– Имам новини – казвам. – Ще се изненадате да научите, че се интересувам от курса на памука. Това не ви е хрумвало никога, нали?

– Направих всичко, за да ви я предам – казва оня. – На два пъти проверявах в магазина, телефонирах и у вас, но никой не знаеше къде сте. – И рови в чекмеджето си.

– Какво да ми предадете? – питам. А оня ми подава една телеграма. – Кога пристигна?

– Към три и половина – отговаря.

– А сега е пет и десет – казвам.

– Опитих се да я предам, но не ви открих.

– Грешката не е моя, нали? – И я распечатвам да видя каква лъжа ще ми сервира този път. Изглежда, доста са го загазили, щом трябва да си правят труд чак от Мисисипи да крадат по десет долара месечно. Продавайте – съветват ме. Пазарът е нестабилен, има обща тенденция към понижение. Не се паникьосвайте от правителствения доклад. – Колко може да струва тази телеграма на подателя? – питам. Отвърща ми.

– Платена е – вика.

– Значи толкова им и дължа – казвам. – Вече го знаех. А сега тази ще пратите с наложен платеж – добавям и взимам една бланка. Купувайте – пиша. – Предстои рязко повишаване. Периодичните колебания имат за цел да примамят нови провинциални наивници, които още не са проверили в телеграфа. Не изпадайте в паника. С наложен платеж – повтарям.

Пое текста, сетне погледна часовника.

– Борсата е приключила преди един час.

– Е, та? – казвам. – И за това не съм виновен. И не съм го измислил аз.

Просто купих малко акции под впечатлението, че телеграфната компания ще ме държи в течение на нещата.

– Сводката я закачаме веднага, като се получи – казва.

– Да – викам, – а в Мемфис я изнасят на една черна дъска на всеки десет секунди. Само че днес следобед се намирах на шейсет и седем мили оттам.

Погледна телеграмата ми.

– Искате да изпратя това? – пита.

– Все още нямам друго намерение – отвърщам. Написах втора телеграма и отброих парите. – А също и тази, ако сте сигурен, че знаете как се пише „купувайте“.

Върнах се в магазина. Оркестърът се чуваше от улицата. Голяма работа е сухият режим. Беше време, ще дойдат в събота, единствения чифт обуца в семейството нахлузил бащата, и ще отидат в кантората за поръчка на стоки да си получат пакетчето; сега на представлението всички са отишли боси, а търговците – застанали на вратите си, все едно шпалир от тигри в клетка, и ги гледат, като минават.

– Вярвам, че не е било нещо сериозно – подкача ме Ърл.

– Какво? – викам. А той си поглежда часовника. Сетне отива до вратата и гледа към часовника на съдилището. – Трябва да си вземеш часовник за един долар – казвам. – Няма да ти струва толкова много да вярваш, че всеки път те лъже.

– Какво? – пита.

– Надявам се, не съм ти създал неприятности.

– Нямах много работа – казва. – Всички отидоха на представление. Бъди спокоен.

– Ако не трябва да бъда спокоен – казвам, – знаеш какво трябва да направиш.

– Казах да бъдеш спокоен – вика.

– Чух – казвам. – Пък ако не трябва да съм спокоен, ти знаеш какво трябва да се направи.

– Да не искаш да напуснеш? – пита.

– Това не е моя работа – казвам. – Моите желания не струват пукната пара. Но съвсем не си мисли, че ме държиш тук, защото ме протезираш.

– От теб, Джейсън, би станал добър търговец, стига да си го решиш – казва.

– Поне личните си дела мога да гледам и никому да не се бъркам – отвърщам.

– Не разбирам защо се стараеш да ме накараш да те уволня – казва. – Можеш по всяко време да напуснеш, знаеш го, при това пак ще си останем приятели.

– Навярно затова и не напускам. Докато си гледам работата, дотогава ще ми плащаш – казвам. Отидох отзад, пих една вода и излязох на двора. Джоб най-сетне бе разопаковал култиваторите. Беше тихо и след малко почувствувах, че главата ме отпусна. Дочух ги сега да пеят, след малко се обади и оркестърът. Добре, нека приберат и последния четвъртак или петак в околията; кожата на моя гръб си оставаше цяла. Бях извършил своето, на моята възраст човек е длъжен да знае кога трябва да

се откаже, иначе ще бъде глупак. Особено ако нещо не ме засяга. Да беше моя дъщеря, съвсем друго щеше да бъде, нямаше време да ѝ остава. Ще и се наложи да поработва за прехраната на всички тия инвалиди, идиоти и негри, тъй като аз не бих имал очи да доведа друга жена. Прекалено уважавам хората, за да го направя. Аз съм мъж, мога да понеса, а те са от моята плът и кръв и много бих искал да видя какъв цвят са очите на онзи, който би изрекъл непочтителна дума по адрес на жена, която е моя приятелка. С това се занимават именно дяволски порядъчните жени. Защо още не съм срещнал добра и набожна жена, която да е поне наполовина толкова честна, колкото Лорейн, нищо че е с леко поведение. Та ѝ казвам на майка си: Ако реша да се оженя, ти ще се пукнеш като балон, знаеш си го. А тя: Искам да бъдеш щастлив, да си имаш собствено семейство, а не цял живот да робуваш заради нас. Мен скоро няма да ме има, вземи си жена, но пък ти няма да намериш достойна, а аз се съгласявам, така е, но и да намеря, ти знаеш, че тутакси ще изскочиш от гроба. Не, казвам, много благодаря, и сега си имам достатъчно жени, за който се грижа. Река ли да се оженя, тя положително ще се окаже я наркоманка, я нещо друго. А в нашето семейство само това липсва.

Слънцето се беше спуснало вече зад методистката черква и гълъбите кръжаха около камбанарията ѝ – заглъхнаше ли музиката, чувах ги да гукат. Нямаше още и четири месеца от Рождество, а те вече почти толкова, колкото бяха. По мои сметки пасторът Уолтол сигурно и сега си тъпчи стомаха с тях. А как се застъпваше, ще речеш, че стреляме по живи хора, държи речи и дори хвана пушката на едного, когато долетяха. И все повтаря: На земята мир, благоволение към всяка твар и нито едно врабче на земята да не падне*. На него му е все едно, нека се плодят, той няма нищо общо; едничкото, което го засяга, е колко е часът. Не плаща данъци, не е длъжен да гледа как всяка година парите му отиват за почистването на часовника върху съдилището, та отново да тръгне. На часовникаря, който вършеше това, плащаха по четирийсет и пет долара. Преброих повече от сто полуизлюпени гълъбчета на земята. Толкова ли не им стига умът, че да се пръждосат от този град? Хубаво е, че не съм обвързан и съм свободен като гълъб.

[* Алюзия за Новия завет: „Нито едно врабче на земята не пада без волята на вашия отец.“ – Б.пр.]

Засвириха отново, този път нещо гръмко и бързо, както се свири за финал. Сега вече сигурно са доволни. Наслушаха се на музика, ще има да ги забавлява през цялото време, докато изминат петнайсетте мили до домовете си, да разпрегнат в тъмното, да нахранят добитъка, да надоят млякото. И нищо друго няма да правят, само ще си подсвиркват музиката, ще преразказват на говедата в обора майтапите, които са чули, а след това може и да пресметнат колко са спестили от това, че не са завели и кравите на цирк. Могат да изчислят, че ако имаш пет деца и седем мулета и си отишъл със семейството си на цирк, то значи, че имаш четвърт долар чиста печалба. Такива работи. Ърл се показва с няколко пакета.

– Това са поръчки, които трябва да се отнесат – казва. – Къде е Джоб?

– Отишъл е, надявам се, на представлението. Трябвало е да го наблюдаваш.

– Не би се измъкнал така – отвръща, – аз на него разчитам.

– За разлика от мене – подхвърлям.

Отиде до вратата и послушвайки се, надникна навън...

– Добре свирят – вика. – Но според мен време е вече да свършват.

– Ами ако са решили да я карат така цяла нощ? – казвам. Застрелкаха се лястовици, от дърветата в двора на съдилището долетя цвъртежът на врабците. Сегиз-тогиз някоя групичка от тях ще се стрелне над покрива, сетне ще отлети. Мен ако питате, и те са също такива досадници като гълъбите. От тях не можеш да седнеш в двора на съда. Докато се усетиш и – цвък! – върху шапката ти. Но за да си позволи някой да ги стреля, трябва да е милионер – по пет цента патрона. Но ако пръснат отрова по площада, ще се отървем от тях за един ден, пък да му мислят търговците, дето не могат да си приберат кокошките от площада – по-добре тогава да търгуват с нещо, което не яде, например плугове или лук. Това и казвам: ако в един град цялата търговия се води по селски, значи не е град, а село.

– И да свършат – казвам, – малко полза ще имаш. Всеки ще впряга и ще тръгва, че поне до полунощ да се прибере.

– Какво пък – вика, – поне се развеселиха. Нека от време на време похарчат

нещичко и за развлечение. Фермерите по високите места доста труд хвърлят, а припечелват нищожни пари.

– Никой не ги е задължил да обработват баирите – казвам. – Места много.

– А къде щяхме да сме ние с тебе, ако ги нямаше фермерите? – пита.

– В този момент щях да си бъда у дома – казвам. – Легнал и с една торба лед на главата.

– Много често те хващат тия главоболия – вика. – Защо не вземеш да си прегледаш зъбите? Тази сутрин не ги ли прегледа?

– Кой да ги прегледа? – питам.

– Нали сутринта каза, че отиваш на зъболекар.

– Имаш ли нещо против, че главата ме боли в работно време? Кажи! – По улицата вече пълпеше излизаният народ.

– Ето ги – вика. – Май по-добре да мина отпред. – И отиде. Странна работа, независимо от това какво ти е, един мъж ще те посъветва да си прегледаш зъбите, а една жена ще ти каже да се ожениш. И все така става – идва да те поучава някой как да си подреждаш живота и прочие, а сам той нищо особено не може да свърши. Като ония преподаватели по колежа – на свое име не притежават дори един чифт чорапи, ама те съветват как за десет години можеш да спечелиш един милион, или пък жена, която мъж не може да си намери – тя винаги ще ти каже как се гледа семейство.

Старият Джоб пристигна с каруцата. Как да е, успя да намотае поводите около гнездото за камшика.

– Е – викам, – хареса ли ти представлението?

– Не съм ходил – казва. – Но ако тази вечер ме арестуват, то ще е в тяхната шатра.

– Как да не си ходил! – викам. – От три часа те няма. Мистър Ърл ей-сегичка идва тук да те търси.

– Моя си работа съм гледал – вика. – Мистър Ърл знае къде съм ходил.

– На него му ги разправяй – казвам. – Но аз няма да те издам.

– Друг може, ама него никога няма да излъжа – вика. – За кво ми е да си губя времето да баламосва един човек, дето ми е все едно дали с него си прекарвам почивката? Аз и тебе няма защо да те баламосвам. Е, ти си много хитър. Точно така – и се прави на много зает, защото натоварва пет-шест пакетчета в каруцата, – в сравнение с мене си много хитър. В тоя град няма човек, дето да ти излезе насреща по хитрина. Ти ще излъжеш и оня, дето се мисли за толкоз хитър, че го е страх и себе си дори да надхитрява. – Качи се на колата и размота поводите.

– И кой може да е този човек? – питам.

– Това е мистър Джейсън Компсън – вика. – Дий, Дан!

Едно от колелата аха-аха да излезе от оста си. Останах да видя дали ще успее да излезе на улицата, преди да се е случило. Само дай на негър някаква кола или нещо подобно. Една такава скапана бричка е направо грозилище, викам си, ама ще я държат сто години под навеса, за да може тоя хубавец веднъж в седмицата да ходи на гробища. Той не е първият, казвам, който трябва да върши неща, които не му се искат.

Ако е до мене, нека се вози в автомобил като човек цивилизован, в противен случай да си стои у дома. Като че ли разбира къде го возят и на какво го возят, а ние държим кола и кон, за да се вози в неделя следобед. Все му е толкова на Джоб ще се измъкне ли колелото или не, стига да не трябва да се връща пешком много отдалече. Нали това казвам: за тях най-доброто място е на полето, да се блъскат от съмнало до мръкнало. Не признават нито напредък, нито лека работа. Пусни някого от тях да се върти известно време около белите и вече и да го убиеш не си струва. Дойде ли до работа, пред очите ти ще те надхитри – като Роскъс, чиято единствена грешка бе там, че един ден се писа небрежен и умря. Клинчат и крадат, стават все по-нагли, додето накрая грабнеш първата суровица и ги изгониш. В крайна сметка това си е работа на Ърл. Но на негово място за нищо на света не бих допуснал търговията ми да се рекламира из града от един одъртъл, готов да се разглоби негър и една каруца, която ти се струва, че ще се разпадне на първия завой.

Слънчевата светлина сега бе останала вече високо във въздуха и вътре почна да притъмнява. Излязох на входа. Площадът се беше опразнил. В задната стаичка Ърл заключаваше касата и в този миг часовникът взе да бие.

– Ти заключи задния вход – ми нареди. Заключих и се върнах. – Сигурно довечера ще отидеш на представлението, нали ти дадох вчера два пропуска?

– Да – викам, – искаш ли си ги?

– Не, не, просто бях забравил дали ти го дадох. Няма смисъл да изгарят.

Заключи вратата, пожела ми лека нощ и си тръгна. Врабците продължаваха да цвъртят в дърветата, но с изключение на няколко автомобила, площадът беше празен. Пред дръгстора имаше някакъв форд, но така и не го погледнах. Познавам нещо, като ми дойде в повече. Нямам нищо против един опит да ѝ помогна, но засега ми стига. Май ще взема да науча Лъстър да шофира, пък тогава ако искат, по цял ден да я гонят, аз ще си стоя у дома и ще си играя с Бен.

Влязох да си купя пури. Сетих се, че за късмет главата отново ще ме стегне и останах да побъбря.

– Кажи – подема Мак, – сигурно тази година ще заложиш на „Янките“*, а?

[* Първодивизионен (I лига) бейзболен отбор от Ню Йорк. – Б.пр.]

– Защо пък? – питам.

– Шампиони са – казва. – В лигата никой не може да ги бие.

– Как не! – викам. – Изгърмяха. Или според тебе един отбор може вечно да е с късмет?

– Не е до късмета – казва Мак.

– Никога не бих заложил на отбор, в който играе тоя тип Рут* – казвам. – Дори да знам, че ще спечели.

[* Джордж Хърман Рут (1895–1948) с прякор Бейб – една от знаменитостите на „Янките“ (1920–1933). – Б.пр.]

– И защо? – пита Мак.

– Мога да ти назова по име десетина играчи и в двете лиги, сто пъти по-ценни от него – викам.

– Какво имаш против Рут?

– Нищо – казвам. – Абсолютно нищо. Дори не мога да му гледам снимката.

Излязох. Фенерите светваха един по едни, по улиците народ – прибират се хората. Понякога врабчетата не утихват, докато не мръкне напълно. През първата нощ след поставянето на лампите около съдилището светлината ги пробуди и цяла нощ летяха и се блъскаха в тях. Така продължи две-три нощи, сетне изведнъж една сутрин се изметоха. Върнаха се чак след около два месеца.

Подкарах към дома. Вкъщи още не светеше, но сега всички гледат през прозорците, а Дилси все ломоти в кухнята, като че ли собствената си храна трябва да притопля, докато се върна. Ако човек я слуша, ще си помисли, че на света има само една вечеря и това е онази, която тя трябва да поддържа заради мене ще няколко минути топла. Как не мога веднъж да се прибера и да не сваря Бен и онова негърче да висят на входа като мечка и маймуна в една клетка! Само да почне да се свечерява и той се отправя към портала, както кравите се връщат в обора, увисва там, подмята глава и все нещо си простенва. Голямо наказание. Ако онова, което му се случи на отворената врата, ми се беше случило на мен, нямаше никога да погледна ученичка. Често съм се питал какво ли си мисли, като стои на портала, наблюдава ученичките на връщане от училище и се мъчи да поиска нещо, за което дори не помни, че е искал и вече не му се иска. А какво ли му минава през главата, когато го събличат за спане и случайно се погледне и заплаче? Мисля си, не биваше да се страхуват. Зная от какво имаш нужда, казвам, и на теб да се случи, каквото се случи с Бен – тогава ще се държиш прилично. Пък ако не ти е известно за какво говоря, можеш да попиташ Дилси, тя ще ти каже.

В стаята на майка ми светеше. Прибрах колата и влязох в кухнята. Вътре бяха Лъстър и Бен.

– Къде е Дилси? – питам. – Вечерята ли слага?

– Гор е, при мис Каалайн – обяснява Лъстър. – Нещо се карат. Още като се върна мис Куентин. А мамии отиде да не се сбият. Циркът дойде ли, мистър Джейсън?

– Да – викам.

– Стори ми се, че чувам музиката. Ех, да можех да отида! Само едно четвъртаче ми трябва.

В това време Дилси се върна.

– Върна се значи? – казва. – Къде се забави тая вечер? Знаеш колко работа ми

тежи на ръцете, защо не се прибра по-рано?

– Може пък да съм ходил на цирк – викам. – Вечерята готова ли е?

– Ех, да можех да отида! – повтаря Лъстър. – И можех, ама нямах четвъртаче.

– Не ти е мястото по цирковете – скастрия го Дилси. – Влез вътре и седни – обръща се към мене. – Горещо не се качвай, че пак ще почнат.

– Какво има? – питам.

– Куентин се върна преди малко и разправя, че цяла вечер си я гонил насам-натам, а мис Каалайн като ѝ се нахвърли! Защо не я оставите на мира бе? Не можеш ли да живееш под един покрив с племенницата си, без да се джавкате?

– Аз не мога да се джавкам с нея – викам, – тъй като не съм я виждал от сутринта. От какво се оплаква сега? Че я накарах да отиде на училище? Много лошо от моя страна.

– Ти си гледай своята работа, а нея остави на мира – съветва ме Дилси. – Ако вие с мис Каалайн ми позволите, аз ще се захвана с нея. Иди сега там и чакай прилично да приготвя вечерята.

– Ех, да имах едно четвъртаче! – обажда се Лъстър. – Щях да отида на представлението!

– Ако имаше крила, щеше да литнеш на небето – гълчи го Дилси. – Повече и дума да не чувам за тоя цирк!

– Разгеле – казвам, – дадох ми тук два билета. – Извадих ги от джоба си.

– И ще отидете ли? – пита Лъстър.

– Аз не – отвърщам. – И десет долара да ми дават.

– Дайте ми единия, мистър Джейсън – примолва се.

– Ще ти го продам – викам. – Какво ще кажеш?

– Аз нямам пари – отвърща.

– Много лошо! – И се правя, че излизам.

– Дайте ми единия, мистър Джейсън – моли се, – на вас няма да ви трябват и двата.

– Затваряй си устата! – смърря го Дилси. – Не знаеш ли, че даром нищо не е дал?

– Колко искате за него? – пита Лъстър.

– Пет цента – отговарям.

– Нямам толкова.

– А колко имаш?

– Нищо нямам – вика.

– Щом е така... – и се запътвам.

– Мистър Джейсън! – спира ме.

– Защо не млъкнеш? – скарва му се Дилси. – Той само те дразни. Ще си използва и двата билета, да не мислиш! Хайде, Джейсън, остави го на мира!

– На мене не ми трябват – казвам. И се връщам обратно към печката. – Дойдох да ги изгоря. Но ако искаш да купиш единия за едно петаче... – гледам го и отварям печката.

– Нямам толкова – отвърща.

– Добре тогава. – И хвърлих единия в огъня.

– Хей, Джейсън, не те ли е срам? – обажда се Дилси.

– Мистър Джейсън – проплаква Лъстър, – моля ви се, сър, цял месец всеки ден ще ви закачам гумата.

– Аз искам в брой – казвам. – Един петак и го получавам.

– Стига, Лъстър! – намесва се Дилси и го дръпва назад. – Хайде де – вика, – хвърли го, хвърляй и да приключваме!

– Срещу един петак ще бъде твой – казвам.

– Хайде хвърляй! – предизвиква ме Дилси. – Пукнат петак няма момчето. Хвърляй.

– Добре – казвам, хвърлих поканата, а Дилси затвори печката.

– И това ми било голям човек! – сърди се тя. – Бързо да ми се махаш от кухнята! Млъквай – гълчи Лъстър, – че и Бенджи ще почне. Довечера ще ти взема едно петаче от Фрони и утре ще отидеш. Млъквай сега.

Отидох във всекидневната. От горния етаж нищо не се чуваше. Тъкмо разгърнах вестника, нахълтаха Бен и Лъстър. Бен пристъпи към потъмнялото място на стената,

където е било огледалото, почна да го опипва с длани, лигави се и стене. Лъстър се залови да съживява огъня.

– Какво правиш? – питам го. – Тая вечер повече няма нужда от камината.

– Гледам да го успокоя – отвръща ми. – По Великден винаги е студено.

– Сега не е Великден – казвам, – остави.

Лъстър остави ръжена на мястото му, взе възглавницата от стола на майка ми и я подаде на Бен – той се сви пред камината и се успокои. Зачетох вестника. Отгоре не се чуваше нищо. Дилси дойде да прати Бен и Лъстър в кухнята, вечерята била готова.

– Хубаво! – обаждам се. Тя излезе. А аз седя и чета вестника. След малко дочувам: Дилси наднича от вратата.

– Защо не дойде да ядеш? – пита.

– Аз чакам вечеря.

– На масата е – казва, – нали съобщих.

– Така ли? – викам. – Извинявай. Не съм чул от горе никой да е слязъл.

– Няма да идват. Ела ти да се нахраниш, че да мога и горе да им кача нещо.

– Да не са болни? – питам. – Какво рече докторът? Надявам се, не е скарлатина.

– Идвай, Джейсън – вика ме, – че да привърша овреме.

– Добре – казвам и отново вдигам вестника, – сега ще изчакам вечерята. – Усещам я как ме наблюдава от вратата. А аз си чета.

– За какъв дявол се държиш така – вика, – знаеш още колко грижи имам.

– Ако сега майка ми е по-болна, отколкото беше на обед, добре – казвам. – Но докато в този дом аз плащам за прехраната на по-млади от себе си, те ще трябва да слязат и да се нахранят на масата. Като се приготвиш, обади ми. – И отново се зачетох във вестника. Чух я да се качва, влачи нозе, пъшка и охка, сякаш стъпалата вървят право нагоре и са по на един метър едно от друго. Спря пред вратата на майка ми, сетне чух да вика Куентин – сигурно вратата беше заключена, – върна се до мамината врата и след това майка ми отиде да говори с Куентин. После заслизаха. Зачетох се. Дилси се появи на вратата.

– Хайде – вика, – докато не си измислил още някоя дяволия. Нещо те прихваща тая вечер.

Отивам в трапезарията. Куентин седнала с наведена глава. Лицето ѝ отново изрисувано. Носът ѝ прилича на порцеланов изолатор.

– Радвам се, че се почувствува достатъчно добре, за да слезеш – обръщам се към майка си.

– Това е най-малкото, което мога да сторя за тебе – отвръща. – Кой ме пита как се чувствам? Но си давам сметка, че щом един мъж е по цял ден на работа, вечер на масата трябва да бъде заобиколен от цялото семейство. Искам да ти доставя удоволствие. Едничкото ми желание е да се разбирате по-добре с Куентин. И за мен ще е по-леко.

– Ние се разбираме прекрасно – отвръщам. – Щом тя иска, нямам нищо против по цял ден да си седи заключена в стаята. Но на трапезата не приемам цупене и циркаджилъци. Знам, че много искам от нея, но така ще бъде в моя дом. Искан да кажа, в твоя.

– Той е твой – казва майка ми. – Сега ти си глава на семейството.

Куентин не вдигна очи. Напълних чиниите и тя начена.

– Хубаво парче месо ли ти се падна? – питам я. – Ако не, ще се помъча да ти намеря друго. – А тя мълчи. – Хубаво ли ти е месото, питам.

– Какво? – казва. – Да, да, хубаво е.

– А искаш ли още ориз?

– Не – казва.

– Нека да ти сложа още малко.

– Не искам повече.

– Моля, моля – викам, – както кажеш.

– Мина ли ти главата? – пита майка ми.

– Главата?

– Уплаших се да нямаш главоболие – казва майка ми. – Като се върна следобед.

– О – казвам, – повече не се обади. Бяхме толкова претрупани следобед, че

съвсем я забравих.

– Затова ли закъснях? – пита тя. Забелязвам, че Куентин се ослушва. Поглеждам я. Ножът и вилицата й продължават да се движат, по я улових, че ме поглежда, сетне пак наведе очи.

– Не. Бях си дал колата на един приятел, към три часа беше, та трябваше да го изчакам да ми я върне. – И продължавам да се храня.

– Кой приятел? – пита тя.

– Едни от артистите – казвам. – Мъжът на сестра му ли, не разбрах точно кой, тръгнал с някаква от нашия град, та той замина да ги гони.

Продължавайки да дъвче, Куентин седеше абсолютно неподвижна.

– На такива хора не си давай колата – казва майка ми. – Много си щедър с тоя автомобил. Затова и аз гледам да не ти го искам.

– Точно това бях почнал и аз да си мисля – викам, – но той благополучно се върна. Намерил каквото му трябвало.

– А коя е била жената? – пита майка ми.

– После ще ти кажа. За такива работи не искам да говоря пред Куентин.

Куентин бе спряла да яде. От време на време отливаше вода, сетне разтроши един сухар, а очите й все в чинията.

– Така е – продължава майка ми. – Хората, които водят затворен живот като мене, нямат представа какво става в тоя град.

– Да – казвам, – нямат.

– Колко по-различен е бил моят живот – подема тя. – И се благодаря на бога, че ме е опазил от такива безсрамия. Дори не искам да знам за тях. По-различна съм от другите хора.

Нищо повече не казах. Куентин продължава да седи и да троши сухара. Спрях да се храня, а тя пита:

– Мога ли вече да стана? – И никого не поглежда.

– Какво? – питам. – Да, разбира се, можеш. Няма защо да ни чакаш.

Изглежда ме. Беше натрошила целия сухар, но ръцете й продължаваха да се движат, сякаш все още го чупят. Погледът й като на животно в капан. Взе да си хапе устните, като че иска да се отрови от напластеното по тях червено олово.

– Бабо – казва, – бабо...

– Не искаш ли да хапнеш нещо друго? – питам я.

– Бабо, защо се държи така с мене? Нищо не съм му направила.

– Аз искам всички да се разбирате помежду си – казва майка ми. – Вие ми останяхте сега, искам да сте в добри отношения.

– Той е виновен – казва Куентин. – Не ме оставя на мира, аз затова... Щом като не ме иска тука, защо не ме пусне да се върна при...

– Достатъчно – казвам, – нито дума повече!

– Тогава да ме остави на мира! Той... той просто...

– Сега ти по-близък човек нямаш – казва майка ми, – той ти е като баща. Ние с тебе ядем неговия хляб. Затуй естествено е да иска от теб и послушание.

– Той е виновен! – вика тя и скача. – Той ме принуждава. Ако той беше... – изглежда ни с присвити очи, а лактите й някак потрепват.

– Ако аз бях... какво? – питам.

– Каквото и да правя, ти си виновен. Ако съм лоша, значи така трябва. Ти ме принуждаваш. Как не мога да умра! Всички да умрем! – И побягна. Чухме я нагоре по стъпалата, сетне се хлопна врата.

– Първото смислено нещо, което каза – обаждам се.

– Днес не е била на училище – казва майка ми.

– Откъде знаеш? – питам. – Да не си ходила до града?

– Просто зная – отвръща. – Искам да бъдеш по-добър към нея.

– За да е така, трябва да я виждам по няколко пъти на ден – казвам. – Ти трябва да й наредиш да слиза тук за всяко хранене. Тогава ще мога всеки път да й давам по едно извънредно парче месо.

– Има и дреболии, които не бива да забравяш.

– Като например да не давам пет пари, когато ти ме молиш да се погрижа да ходи на училище – викам.

– Днес не е била на училище – казва. – Знам, че не е била. Разправи ми, че

следобед била на разходка с автомобил с някакво момче, а ти си я следил.

– Как бих могъл? – питам. – Бях си дал колата за целия следобед. Но дали днес е била на училище, или не – това е минала работа. Ако ти трябва за нещо да се тревожиш, тревожи се за следващия понеделник.

– Много ми се искаше вие двамата да се разбирате – казва тя. – Но тя е наследила цялото ви вироглавие. Че и това на Куентин. Дори навремето си мислех, при наследството, което е получила по рождение, дали и тя трябва да носи същото име. Понякога си мисля, че тя е моето наказание заради Кеди и Куентин.

– Господи! – викам. – Колко хубавичко разсъждаваш! Нищо чудно, че непрекъснато си болнава.

– Какво? – пита. – Не те разбирам.

– Дано! – казвам. – Една порядъчна жена много неща пропуска, но е по-добре нищо да не знае.

– Те и двамата бяха еднакви. Щом река за нещо да ги укоря, веднага се съюзяваха с баща ти против мене. А той все повтаряше, че не се нуждаят от контрол, че вече знаели какво е чистоплътност и честност и че на повече никой не бивало да смята, че може да ги научи. Дано сега е доволен.

– Нали имаш Бен, на него ще разчиташ – казвам. – Радвай се.

– Умишлено ме изключваха от живота си – продължава тя. – Все тя и Куентин! И вечно заговорничеха против мене, а и против тебе, но ти нищо не разбираше, малък беше. На тебе и на мене вечно гледаха като на външни хора. На вуйчо ти Мори също. Все повтарях на баща ти, че им е дадена прекалено голяма свобода, че непрекъснато са все заедно. Когато Куентин тръгна на училище, на другата година дадохме и нея, та пак да са заедно. Тя не понасяше някой от вас с нещо да я превъзхожда. Беше изтъкана от суета, суета и фалшива гордост. И когато почнаха нейните нещастия, знаех, че Куентин ще реши да извърши нещо не по-малко ужасно. Но не ми се вярваше, че е могъл да бъде толкова егоистичен, че да... И насън не ми е хрумвало...

– Навярно е знаел, че детето ще бъде момиче – подхвърлям. – И че не би понесъл да са две.

– Можеше поне да й повлияе – казва. – Изглежда, беше единственият, в когото тя имаше доверие. Но мисля, че и това е било писано да стане.

– Да – казвам. – Колко жалко, че се случи с него, а не с мене. Сега щеше да се чувствуваш по-добре.

– Казваш тия неща, за да ме оскърбиш – отвърща тя. – Макар и да съм си го заслужила. Като тръгнаха да продават земя, за да пратим Куентин в Харвард, казах на баща ти, че трябва и теб да обезпечи със същите средства. Сетне, когато Хърбърт предложи да те вземе на работа в банката, казах си: ето, сега и на Джейсън въпросът му се урежда; а когато дълговете взеха да се трупат и се видях принудена да продам покъщнината и останалата част от ливадите, веднага й писах, защото си казах: ще осъзнае, че след като тя и Куентин получиха не само своите дялове, но и част от Джейсъновия, сега от нея зависи да го овъзмезди. Казах й, защото тогава го вярвах, че сигурно ще постъпи така от уважение към баща си. А се оказа, че съм само една клета старица, възпитавана с вярата, че в името на собствената си кръв хората и от себе си дори ще се отрекат. Вината е моя. И ти имаш право да ме упрекваш.

– Имам ли според теб нужда от хорската помощ, за да стоя на нозете си? – питам я. – Най-малкото от жена, която не знае как се казва бащата на собственото й дете.

– Джейсън! – смърря ме тя.

– Извинявай – казвам. – Не исках това да кажа.

– След всичко, което съм изстрадала, да вярвах, че е възможно...

– Не е, разбира се, че не е – убеждавам я. – Не исках това да кажа.

– Надявах се, че поне това ще ми се размине.

– Разбира се казвам. – Тя толкова много прилича на тях двамата, че няма място за съмнение.

– Не мога да понеса това – мълви тя.

– Тогава престани повече да мислиш. Продължава ли да те безпокои с излизания посред нощ?

– Не. Накарах я да схване, че е за нейно добро, че един ден ще ми бъде благодарна за това. След като заключа вратата, тя си взима учебниците горе и учи.

Някой път лампата ѝ свети чак до единайсет.

– А от де знаеш, че учи? – питам.

– Знам ли? Какво друго може да прави сама? Никога не е чела много.

– Не е – казвам. – И ти няма да узнаеш. И за това трябва да се благодариш на съдбата. – Но какъв ли е смисълът да го изричам гласно? Ще вземе наново да се разплаче.

Чувам я, като се качва. Сетне повика Куентин. Куентин я попита какво има.

– Лека нощ – казва майка ми през затворената врата. После дочух превъртането на ключ и майка ми се прибра в стаята си.

Допуших си пурата и се качих. Лампата още светеше. Забелязах празната дупка от ключа, но никакъв звук не долових. Не чете на глас. Навярно е научила това в училище. Пожелал на мама лека нощ, прибрах се в стаята си, измъкнах кутията и пак ги преброих. Чувах как Великият американски евнух оттатък хърка като банциг. Бях чел някъде, че посредством кастрация на някои мъже гласовете им ставали като женски. Но навярно той не би разбрал какво са му сторили. Дори не мисля, че някога е съзнавал какво иска да извърши тогава с момичето, нито защо мистър Бърджис го халоса с оная дъска от оградата. И ако го бяха пратили в Джексън още като беше под влиянието на етера, едва ли би открил някаква разлика. Но един Компсън за такова просто нещо няма да се сети. Не е достатъчно усложнено. Трябваше ли да се изчаква, докато се отскубне и налети на момичето, насред улицата и пред очите на баща ѝ? Мен ако бяха питали, трябваше по-рано да се развърти скалпелът, сетне беше късно. Знам най-малко още двамина, които имаха нужда от подобно нещо, единият живееше на по-малко от мила. Но смятам, че дори и това не би имало смисъл. Едно знам аз: родиш ли се парцал, парцал си оставаш. Дайте ми само едно денонощие без съветите на ония чифути от Ню Йорк. Нямам намерение да правя финансов удар – оставям това за примамка на хитрите комарджии. Просто искам равни възможности, за да си възстановя парите. А успее ли веднъж, ако искат, нека доведат у дома цялата улица „Бийл“ и всички питомни на лудницата, на леглото ми, ако щат, двама нека си легнат, а трети може да ми седне и на стола в трапезарията.

Осми април 1928 година

Още от утрото денят почваше мрачен и ледовит, от североизток пълпеше стена от сивкава светлина, която вместо да се разтвори във влага, сякаш се разпадаше на едва забележими отровни частици и когато Дилси отвори вратата на къщицата и се показа навън, те буквално се впиха в плътта ѝ като игли, втечнявайки се не толкова като мокрота, колкото като материя, добиваща свойствата на рядка, не съвсем втвърдена мазнина. Върху тюрбана си бе наложила корава черна сламена шапка, на раменете имаше тъмнокафеникаво бархетено наметало, поръбено с проскубана кожа от неизвестно животно, а отдолу се подаваше пурпурна копринена рокля; постоя на прага, вдигнала нагоре ситно набърчено и хлътнало лице и длан, съсухрена и опъстрена с точки като рибешки корем, сетне отметна наметалото и опипа роклята на гърдите си. Царствено мъртвешка на цвят, тя се смъкваше от хилавите ѝ рамене над увисналите гърди, сетне се вливаше над корема, падаше отново и леко се издуваше от многократните фланели, който щеше да сваля една по една до края на пролетта и настъпването на топлите дни. Едно време беше едра жена, но сега костите ѝ изпъкваха, хлабаво покрити с набърчена безплътна кожа, която се стягаше единствено на подутия като от тумор корем, като че плът и тъкан са ѝ придавали онази упоритост и морална издръжливост, които сетне дните и годините бяха изсмукали, за да остане само един несъкрушим скелет, стърчащ като руина или като триангулачен знак над задрямали и вече непроницаеми черва, а над всичко това – изпитото лице, сякаш подсказващо как навсякъде костите са излезли вън от плътта; вдигна го сега към идващия ден с изражение, едновременно приемащо предначертанията на съдбата и по детински изненадано-огорчено, после се обърна и си влезе, затваряйки вратата.

Земята пред тази врата беше гола, като че покрита с патина от стъпките на безброй поколения боси нозе, както става със стареещо сребро или с ръчно измазаните стени на мексикански къщи. Засенчващи я през лятото, до къщата стърчаха три черници, чиито никнещи листа, които по-късно щяха да се разгънат като спокойни

длани, сега потрепваха като равни вълни, понесени от вятъра. От нищото се взеха две сойки, понесени в кръговете на вихъра като пъстри късчета плат или хартия, и кацнаха в черниците, където се залюляха с резки залитания, уж да отпочинат, закрепяха към вятъра, а той диглеше дрезгавите им писъци и отново като късчета хартия или плат ги отнасяше нататък. Към тях прилетяха още три и продължиха заедно да крещят и да се люлеят залитащи в неусмиримия клонак. Вратата се отвори и Дилси се показа отново, този път с мъжка филцова шапка и войнишки шинел, под чиито оръфани пешове се издуваше и пърпореше синкава басмяна рокля, прекоси двора и изкачи стъпалата до кухненската врата.

Миг по-късно излезе пак, този път с разтворен чадър, държеше го под наклон срещу вятъра и се отправи към дървата. Там реши да остави чадъра на земята, без да го затваря, но мигновено се хвърли върху него, задържа го и като се оглеждаше, притисна го до себе си. Сетне го затвори, пусна го на земята и взе да нарежда дърва върху ръката си, притисна ги до гърди, пое чадъра, отвори го с мъка и се върна до стъпалата; държейки наръча в несигурно равновесие, смогна да затвори чадъра и като влезе, подпря го в ъгъла зад вратата. Дървата изсипа в сандъка до печката. След това съблече шинела и шапката, откачи от стената една омазнена престилка и като си я върза, стъкна огъня в печката. И докато потракуваше със скарата, решетъчната вратичка и колелата на печката, от горния край на стълбището я завика мисис Компсън.

Бе застанала наред горната площадка на задното стълбище и с едната ръка притискаше под брадичката си халат от черен атлаз, подплатен и съшит на карета като юрган. В другата ръка държеше термофор от червена гума и на равни промеждутъци извикваше с безличен глас към стихналите стъпала, които се спущаха в пълна тъмнина, а сетне наново се появяваха в бледата светлина на долното прозорче. „Дилси“ – провикваше се тя, без извивки в гласа, без да влага чувство, без да бърза, като че изобщо не очакваше някой да ѝ отговори. „Дилси.“

Дилси престана да трополи около печката и отговори, но още непрекосила кухнята, мисис Компсън отново я повика, още непреминала през трапезарията и неподала глава в сивото петно на прозореца, чу името си пак.

– Чувам – обади се Дилси, – идвам, ето ме. Ще го напълня веднага щом се стопли водата. – Поприбра поли и се заизкачва, напълно препречвайки сивата светлина. – Оставете го долу и се връщайте в леглото.

– Не можах да разбера какво става – каза мисис Компсън. – Лежа будна най-малко от час, а от кухнята нищо не се чува.

– Оставете го там долу и се връщайте в леглото – повтори Дилси. Безформена, задъхана, с мъка се качваше нагоре. – След минутка ще запаля огъня и водата ще е готова след още две.

– Най-малкото час лежа – рече мисис Компсън – и си помислих дали пък не чакаш да слеза и тогава да запалиш.

Дилси се добра до горното стъпало и пое грейката.

– За минутка всичко ще бъде готово. Лъстър тая заран се успа, посред нощ се върна от цирка. Аз сама ще запаля. Хайде, вървете, да не събудим другите, преди да съм се приготвила.

– Щом позволяваш на Лъстър неща, които после на тебе ти пречат, сама ще си носиш последствията – каза мисис Компсън. – Ако Джейсън чуе, никак няма да се зарадва. Знаеш сама.

– Но той не отиде с Джейсънови пари – рече Дилси. – Това поне знам. – И заслиза. Мисис Компсън се върна в стаята си и като легна, дочу как Дилси се смъква по стъпалата с онази ужасяващо болезнена забавеност, която – ако не бе секнала изведнъж зад изхлопалата преграда на вратата за килера – би била направо влудяваща. Дилси се върна в кухнята, стъкми огъня и се зае да приготви закуската. По едно време изостави всичко и доближи прозореца да погледне към хижата си, после пристъпи до вратата, отвори и викна през вятъра:

– Лъстър! – Ослуша се, обръщайки лице от духавицата. – Хей, Лъстър! – Пак се послуша и тъкмо се канеше наново да извика, Лъстър се показа иззад ъгъла на кухнята.

– Какво, мем? – невинно се обади той, толкова невинно, че Дилси го изглежда, за миг неподвижна, повече от изненадана.

– Къде ходиш? – попита го тя.

– Никъде. В избата.

– Какво дириш в избата? И не стой на дъжда, глупчо!

– Нищо не диря – отвърна той и се изкачи по стъпалата.

– Да не си посмьл да влезеш през тая врата без наръч дърва – скастри го тя. – Виж, трябваше аз да ти нося дървата и да ти паля печката. Снощи не ти ли казах никъде да не ходиш, преди да си напълнил тоя сандък с дърва?

– Че как не? – каза Лъстър. – Аз го напълних.

– Къде са отишли тогава?

– Не знам. Не съм ги пипвал.

– Хубаво, сега пак да го напълниш – каза, – а сетне иди да видиш Бенджи.

Дилси затвори вратата, а Лъстър отиде към купчината дърва. Петте сойки се стрелкаха над къщата, изкрещяха и пак накацаха в черниците. Той се загледа в тях, вдигна камък и ги замери.

– Марш! – запъди ги Лъстър. – Прибирайте се в ада, там ви е мястото! Още не е дошъл понеделник.*

[* Според южняския фолклор сойките са пратеници на дявола и веднъж седмично отлитат в ада, за да му долагат какво са научили на земята. – Б.пр.]

Натрупа в ръцете си огромна купчина дърва, та чак нищо не виждаше над нея, но криво-ляво изкачи стъпалата, засуети се и се блъсна във вратата, разпилявайки треските. Дилси му отвори и той запристъпва слепешката из кухнята.

– Ах, ти! – смъмри го тя, но той вече бе изтърсил дървата с оглушителен трясък в сандъка.

– Уф! – въздъхна Лъстър.

– Искаш да събудиш цялата къща ли? – сгълча го Дилси и с опакото на ръката си го перна по тила. – Върви сега горе да облечеш Бенджи.

– Да, мем – рече той и се отправи към външната врата.

– Къде тръгна там? – спря го Дилси.

– Помислих, че е по-добре да мина от предния вход, да не събудя мис Каалайн и останалите.

– Върви по тия стълби, както ти казах, и да облечеш Бенджи. Хайде, тръгвай веднага!

– Добре, мем – каза Лъстър, върна се и профуча през вратата на трапезарията. Тя дълго се люля подире му.

Дилси се залови да приготви тестото. И докато подмяташе равномерно ситото над голямата дъска за хляб, запя – първо на себе си, нещо без определена мелодия и без думи, монотонно, тъжно и строго-тържествено, а брашното се сипеше като лек, непресекващ снежец върху дъската. Печката почваше да хвърля топлината си и да изпълва кухнята с миньорното мъркане на огъня. И ето че ненадейно тя запя по-високо, сякаш и гласът ѝ се бе разтопил от растящата топлина, но в този момент мисис Компсън отново я повика. Дилси вдигна лице, сякаш очите и можеха и щяха да проникнат през тавана и стените, и видя старицата на горната площадка, загърната с подплатения си халат, да я вика на име с механично повтаряща се настойчивост.

– Божичко! – каза си Дилси. Остави ситото, хвана си края на престилката да обърше ръце, грабна термофора от стола, където го беше захвърлила, и осука престилката около дръжката на вече едва съскащия чайник. – Само една минутка – провикна се тя, – водата ей-сегичка завря. – Само че мисис Компсън не искаше грейката, която Дилси бе хванала за шипката, както се носи заклана кокошка. Стигна подножието на стълбата и погледна нагоре. – Лъстър не е ли при него? – попита тя.

– Лъстър го няма. Лежа и слушам кога ще дойде. Знам, че ще закъснее, но все се надявах да приготви Бенджамин, преди да е разбудил Джейсън. Днес му е едническият ден в седмицата, когато може да поспи до късно.

– Не разбирам как очаквате някой да спи, когато още от тъмни зори стоите в коридора и непрекъснато викате – каза Дилси и се заизкачва с мъка. – А туй момче съм го пратила горе още преди половин час.

Мисис Компсън я наблюдаваше, без да изпуска халата под брадичката си.

– И какво смяташ да правиш? – попита тя.

– Ще облека Бенджи и ще го сваля в кухнята да не разбуди Джейсън и Куентин – отвърна Дилси.

– Още ли не си почвала закуската?

– И за нея ще се погрижа – каза Дилси. – Най-добре се връщайте в постелята, докато Лъстър не ви е запалил печката. Доста е студеничко тая сутрин.

– Знам – отвърна мисис Компсън. – Краката ми са лед. Толкова бяха изстинали, че от това се и събудих. – Продължаваше да наблюдава изкачването на Дилси, нямаше да е много бързо. – Знаеш как се сърди Джейсън, когато закуската закъснее.

– Две неща едновременно не мога – рече Дилси. – Връщайте се в леглото, че да не ми легнете и вие на ръцете още от сутринта.

– Ако смяташ да зарежеш всичко, за да обличаш Бенджамин, по-добре аз да сляза и да приготвя закуска. Знаеш не по-зле от мене какво ще направи Джейсън, ако закъснеем.

– А кой ще яде вашите буламачи? – каза Дилси. – Кажете де. Хайде, вървете. – И продължи да се изкачва с мъка. Мисис Компсън все така стоеше и я наблюдаваше, подпряла се с една ръка на стената, прихванала полите си с другата.

– И сега ще го събудиш само за да го облечеш.

Дилси се спря с крак, вдигнат за следващото стъпало, и застана, също подпряна на стената, а безформена и неподвижна, фигурата ѝ препречи безцветното сияние на прозорчето зад гърба ѝ. След това попита:

– Значи още спи?

– Да, като надникнах, спеше – отвърна мисис Компсън. – Но трябваше отдавна да се е събудил. Никога не е спал след седем и половина. Сама знаеш. – Дилси замълча. Замръзна на мястото си. И макар да не различаваше нищо освен размазаната ѝ маса, лишена от обем, мисис Компсън се досети, че леко е навела глава и хванала термофора за шията, стои като крава на дъжд. – Но на тебе няма защо да ти тежи – продължи тя. – Ти не носиш отговорност. Върни се, иди си. Не си длъжна да търпиш това бреме цял живот. Какво общо имаш ти и с тях, и с паметта на мистър Компсън? Сама знаеш, никога не си обичала Джейсън. Дори не си се старала да го скриеш.

Дилси отново замълча. Извърна се бавно и заслиза, като на всяко стъпало снижаваше тяло, както правят малките деца. Ръката ѝ не се откъсваше от стената.

– Върнете се и го оставете на мира – каза тя. – Повече не влизайте при него. Щом намеря Лъстър, ще го пратя. Сега го оставете на спокойствие.

И се върна в кухнята. Погледна печката, изниза престилката презглава, наметна палтото, отвори външната врата и огледа двора. Свиреп и пронизващ, вятърът връхлетя плътта ѝ. Всичко беше опустяло, нищо не помръдваше. Смъкна се по стъпалата внимателно, сякаш да не вдига шум, и заобиколи ъгъла зад кухнята. В този момент от вратата на избата се показва невинно забързаният Лъстър. Дилси се спря.

– Ти какво правиш? – попита го тя.

– Нищо – отвърна Лъстър. – Мистър Джейсън ми каза да проверя откъде в избата капе вода.

– И кога ти каза да направиш това? Още на Нова година, нали?

– Рекох си, я да погледна, докато още спят – рече Лъстър. Дилси се доближи до вратата на избата. Той остана встрани, а тя се взря в мрака, изпълнен с мирис на влажна пръст, плесен и гума.

– Хм – изсумтя Дилси и отново изгледа Лъстър, а той посрещна погледа ѝ открито, спокойно и невинно. – Какви ги вършиш, не зная, но тук нямаш никаква работа. И ти ли като другите си решил тая заран да ме ядосваш? Качвай се горе и се погрижи за Бенджи, чуваш ли?

– Да, мем – рече Лъстър и поривисто се отправи към кухненските стъпала.

– Чакай – спря го Дилси, – като съм те хванала, донеси ми най-напред още един наръч дърва.

– Добре, мем – каза той. Задмина я и се насочи към дървата. Когато миг по-сетне отново се блъсна във вратата, отново невидим и невиждащ зад дървеното си превъплъщение, Дилси му отвори и с твърда ръка го преведе през кухнята.

– Хвърли ги тука в сандъка – нареди му тя, – хайде, хвърляй.

– Май така ще стане – рече той, – иначе няма как да ги оставя.

– Тогава постой малко така и ги подръж – каза Дилси. И започна да го разтоварва дръвце по дръвце. – Какви те прихващат тази сутрин? Като съм те праскала за дърва, досега нито един път не си донесъл повече от пет-шест дървета. А днес какво си намислил да ми искаш? Циркът не си ли тръгна?

– Тръгна си.

Тя сложи и последното дръвце в сандъка.

– А сега, както ти казах: право горе при Бенджи! И не искам вече никой да ми подвиква по стълбите, докато не дръпна със звънчето.

– Добре, мем. – И Лъстър изчезна през летящата врата.

Дилси пхна още малко дърва в печката и се върна при брашното. И ненадейно отново запя.

Кухнята бе започнала да се стопля. И както шеташе насам-натам, събирайки на едно място продуктите, който щяха да ѝ трябват, кожата ѝ скоро доби лъскавина и сочност; само допреди малко и тя като тази на Лъстър бе сякаш посипана със ситни дървени стърготини. На стената над един бюфет, различим само нощем при светлината на лампата, но дори и тогава загадъчно непроницаем, тъй като му липсваше едната стрелка, цъкаше часовник – с едно предварително запъване, сякаш се изкашляше, подир малко той удари пет.

– Стана осем – каза си Дилси, килна глава назад да го чуе и се послуша. Но освен часовника и огъня, нищо друго не се чуваше. Открехна фурната да види хляба и както бе наведена, така си остана, защото по стълбата слизаше някой. Чу как стъпките преминаха през трапезарията, сетне летящата врата се отвори и в кухнята влезе Лъстър, следван от огромен мъжага, като че издялан от материя, чиито частици не искат или не могат да стоят в сцепление и помежду си, и в общите му очертания. Безкосмена, кожата му изглеждаше като измита. Вървеше подпухнал и провлачил нозе като дресирана мечка. Имаше тънка светла коса, гладко сресана по челото му надолу като на детски портрет от времето на дагеротипията.* Очите му бяха ясни, бледосинкави като метличини, дебелията му устна висеше отворена, като че слюнката ей-сега ще потече.

[* По името на Ж.Л.М. Дагер (1789–1851) – френски художник, въвел във фотографията снимката върху сребро. – Б.пр.]

– Студено ли му е? – попита Дилси. Обърса ръце в престилката и пипна ръката му.

– На мене ми е студено – каза Лъстър. – На Великден винаги ми е студено. Един път не е било другояче. Мис Каалайн каза да не се тревожиш, ако си нямала време да ѝ приготиш грейката.

– Божичко! – въздъхна Дилси. На празното място между сандъка с дървата и печката, където се образуваше ъгъл, тя тикна един стол и човекът послушно се настани на него. – Я виж в трапезарията къде ли съм я турила тази грейка – нареди тя. Лъстър донесе термофора, Дилси го напълни и му го подаде. – Бързо – рече, – и виж Джейсън дали е станал. Кажу му, че е готово.

Лъстър излезе. Бен седеше до печката. Седеше отпуснато, абсолютно неподвижно, с изключение на главата: като наблюдаваше Дилси с отвлечено-умилителен поглед, тя непрекъснато потрепваше. Лъстър се върна.

– Станал е – докладва той. – Мис Каалайн каза да слагаш масата. – Приблужи се до печката и простря ръце над дървата с дланите надолу. – Станал е – повтори, – само че със задника нагоре.

– Какво правиш сега? – каза Дилси. – Махай се оттам, нищо не мога да свърша, както си ми виснал над печката.

– Студено ми е – рече Лъстър.

– Да си мислил за това, като слиза в избата – каза Дилси. – Та какво му е на Джейсън?

– Казва, че ние с Бенджи сме му счутили прозореца.

– Счупен ли е?

– Така разправя – отвърна Лъстър. – Казва, че аз съм го счупил.

– Че как е станало, като си държи стаята ден и нощ заключена?

– Отвън. Казва, че с камък съм го счупил.

– Така ли беше?

– Не, мем – каза Лъстър.

– Не ме лъжи, момченце! – заклани се Дилси.

– Аз не лъжа – отвърна Лъстър, – питай Бенджи лъгал ли съм някога. Хич не ми е работа тоя прозорец.

– Тогава кой ще го счупи? – зачуди се Дилси. – Той само вдига врява, да събуди Куентин – добави тя и извади хляба от фурната.

– Така ще е – съгласи се Лъстър. – Смахнати хора. Добре че не съм от тях.
– От кои? Слушай какво ще ти кажа, черньо – смъбра го Дилси, – и у тебе има също толкова злосторство, колкото у всички Компсъновци. Сигурен ли си, че не си счупил прозореца?

– За какво ми е да го чупя?

– А за какво вършиш всичките си злосторства? Наблюдавай го сега, докато наредя масата, да не си изгори пак ръката. – И отиде в трапезарията, чуваха я, като шета. Сетне се върна, сложи една чиния на кухненската маса и я напълни. Бен я наблюдаваше разлигавен, издаваше тихи, нетърпеливи звуци. – Хайде, миличък – подкани го тя, – ето ти закуската. Лъстър, донеси му стола. – Лъстър премести стола и като се лигавеше и скимтеше, Бен се намести на него. Дилси му върза кърпа през врата и попи устата му с единия ѝ край. – И внимавай – рече тя на Лъстър, подавайки му лъжицата – поне веднъж да не му окапеш дрехите.

Бен престана да скимти. Очите му се приковаха във вдигащата се към устата му лъжица. Изглежда, у него дори гладът бе също така свързан с мускулатурата, сам по себе си неопределен, неосъзнат като глад. Лъстър го хранеше с небрежна ловкост. Но от време на време вниманието му се възвръщаше, колкото да направи фалшиво движение с ръката и тогава Бен напразно отваряше уста. Все пак ясно беше, че вниманието на Лъстър е другаде. Другата му ръка лежеше върху облегалото на стола; по тази мъртва повърхност тя се движеше нежно и внимателно, като че изтръгва нечута мелодия от мъртва коруба. Веднъж дори забрави да подлъже Бен с лъжицата, но пръстите му продължаваха да изтръгват от безжизненото дърво страстни, но беззвучни арпежи. Бен го върна в действителността с ново скимтене.

В трапезарията Дилси шеташе напред-назад и накрая издрънча с ясната камбанка, след което Лъстър чу как мисис Компсън и Джейсън слизат от горния етаж, долови гласа на Джейсън и облещи до бяло очи, за да се ослуша.

– Много естествено – казваше Джейсън, – знам, че не са го счупили те. Навярно е от вятъра.

– Не виждам как ще стане – каза му мисис Компсън. – Щом тръгнеш сутрин за работа, стаята ти остава заключена през целия ден. Никой от нас не влиза там, освен в неделя, да се почисти. Не искам да си мислиш, че ще нахлуя там, дето не съм желана, или пък че някому ще позволя това.

– Да съм казвал, че ти си го счупила? – обади се Джейсън.

– Хич и не ми се влиза в твоята стая – отвърна му мисис Компсън. – Уважавам частния живот на хората. И ключ да имах, пак нямаше да ти пристъпя прага.

– Да – каза ѝ Джейсън, – знам, че твоите ключове не стават. Нали по тази причина смених ключалката. Едно само искам да зная: как се е счупил прозорецът.

– Лъстър казва, че не е той – обади се Дилси.

– Това го знаех и без да го питам – каза Джейсън. – А къде е Куентин?

– Където е всяка неделя сутрин – отвърна Дилси. – Прочее какво те е прихванало от няколко дни?

– Ясно, тук всичко трябва да се промени – каза Джейсън. – Иди горе да ѝ кажеш, че закуската е готова.

– Остави я сега на мира, Джейсън – сгълча го Дилси. – Всеки ден става рано за закуска, затуй Каалайн ѝ е позволила да си поспива в неделя. Знаеш това.

– Аз не мога да поддържам цяла кухня негри, за да ѝ прислужват на капризите, колкото и да ми се иска – сопна се Джейсън. – Върви ѝ кажи да слезе на закуска!

– Работата не е да ѝ се прислужва – каза Дилси. – Аз ѝ слагам закуската в долната фурничка и после тя...

– Чу ли какво ти казах? – рече Джейсън.

– Чух – каза Дилси. – Когато си вкъщи, друго нищо не чувам. Ако не се заяждаш с Куентин, то ще е с майка си, ако не с нея, с Лъстър и Бенджи. Защо му позволявате да се държи така, мис Каалайн?

– Ти по-добре направи каквото ти казва – рече мисис Компсън. – Сега той е глава на семейството и негово право е да изисква да изпълняваме желанията му. Аз се старая, а щом аз мога, значи и ти можеш.

– Няма никаква причина за лошото му настроение. Защо трябва да вдига Куентин, само за да е неговата ли! Или мислиш – продължи Дилси, – че тя ти е счупила прозореца?

– Стига да й хрумне, ще го направи – каза Джейсън. – Хайде, прави каквото казах!

– Ако е била тя, не бях я укорила – додаде Дилси, отправяйки се към стълбата. – След като в тия благодатни часове, докато си вкъщи, непрекъснато й мелиш сол на главата...

– Престани, Дилси – обади се мисис Компсън, – не е нито твоя, нито моя работа да учим Джейсън какво да прави. Понякога и аз мисля, че не е прав, но гледам да се подчинявам на желанията му заради всички. Щом аз намирам сили да дойда на масата, какво остава за Куентин.

Дилси излезе. Чуха я да изкачва стъпалата. Продължи доста дълго.

– Притежаваш първокласен комплект от прислуга – каза Джейсън. След това допълни чинията на майка си и своята. – Никога ли не си имала някой, който си е струвало да бъде убит? Сигурно е било още преди да съм бил пораснал, затуй не помня.

– Дължна съм да се приспособявам към тях – рече мисис Компсън, – от тях завися всецяло. И то не защото вече нямам сили. Ех, де да имах! Цялата късна работа сама щях да си върша. Поне това можех да сменя от плещите ти.

– И в какъв чудесен свинарник щяхме да живеем тогава! – отвърна Джейсън. – По-бързо, Дилси! – провикна се той.

– Зная, че ми се сърдиш, дето им позволих да отидат днес на черква – каза мисис Компсън.

– Къде да отидат? – попита той. – Още ли не си е заминал този проклет цирк?

– Черква, не цирк – поправи го тя. – Черните имат днес нарочна великденска служба. Още преди две седмици съм обещала на Дилси.

– Което означава, че или ще ядем студена гозба на обед, или изобщо няма да обядваме.

– Зная, грешката е моя – каза мисис Компсън. – Знам, че аз съм виновна.

– За какво? – сопна се Дженсън. – Нали ти още не си възкресявала Христа?

Чуха как Дилси изкачва и последното стъпало, сетне нозете й бавно задумкаха отгоре.

– Куентин! – извика тя. При това първо повикване Джейсън остави ножа и вилицата и двамата с майка си очевидно зачакаха от двете страни на масата в почти еднакви пози; той – хладен и пресметлив, с прилепнала кестенява коса, завита от двете страни на челото му в две упорити кръгчета, и кафяви като лешник очи с черно ръбче около ирисите, досущ като стъклено топче за игра – ще кажеш, карикатура на кръчмар, а тя – хладна и готова да се разплаче, с изцяло побелели коси, смутени и подпухнали очи, толкова черни, че изглеждаха като да са само зеница или само ирис. – Куентин! – повтори Дилси. – Ставай, милинка! Чакат те за закуска.

– Не мога да разбера как се е случил тоя прозорец – обади се мисис Компсън. – Сигурен ли си, че е станало вчера? Може да е така от по-дълго време, нали беше доста топло. И то горе, зад пердето.

– За последен път ти казвам, че е станало вчера – отвърна Джейсън. – Или смяташ, че не познавам стаята, в която живея? Мислиш ли, че цяла седмица няма да видя дупка, през която можеш да си провреш ръката?... – Гласът му секна, пресъхна и той остана възрян в майка си с очи, които за миг се изпразниха от всякакво съдържание. Като че очите му затаиха дъх. А майка му го гледаше с отпуснато и хленчещо лице, с нескончаем, пророчески, но тъп поглед. В това време Дилси отново се обади:

– Куентин, не си играй с мене, мила! Хайде на закуска, всички те чакат.

– Не мога да го проумея – продължи мисис Компсън. – Все едно че някой се е мъчил да проникне в къщата... – Джейсън подскочи, столът му полетя назад.

– Какво... – поде мисис Компсън и го проследи с поглед: той префуча покрай нея и с няколко скока се озова на горния етаж – там се сблъска с Дилси. Лицето му попадна в сянката, а Дилси каза:

– Тя е в лошо настроение, майка ти не е отключила... – Но Джейсън профуча и покрай нея и се спусна по коридора към една врата. Без да се обаждат, сграбчи бравата, насили я и дръжката остана в ръката му, а той закриви глава, като че слуша нещо много по-далечно, отколкото определеното пространство от другата страна на вратата, нещо, което вече бе чул. Имаше вид на човек, който се прави, че слуша само

затова, защото не иска да повярва на онова, което е доловил. След него, като го викаше на име, мисис Компсън заизкачва стълбите, сетне, като забеляза Дилси, взе нея да вика. — Нали ти казвам, вратата още не е отключена — поясни Дилси.

В това време той се извърна и се спусна към нея, но като продума, гласът му бе делови и спокоен:

— У нея ли е ключът? — попита той. — Тя има ли ключ или ще се наложи...

— Дилси! — провикна се мисис Компсън от стълбата.

— Какъв ключ? — учуди се Дилси. — А защо...

— Какъв ли? — викна Джейсън. — Ключа за тази стая. Да не би непрекъснато да го носи у себе си? Мамо — забеляза майка си и слезе няколко стъпала да я посрещне, — дай ми ключа. — И взе да опипва джобовете на ръждивочерната ѝ широка дреха. Тя се възпротиви.

— Джейсън — обади се тя, — Джейсън! Вие с Дилси пак ли искате да ме върнете в постелята? — И се помъчи да го отблъсне. — Дайте ми поне една неделя спокойствие.

— Ключът! — викаше Джейсън и я опипваше. — Дай го тука! — И хвърли поглед към вратата, като че очакващ тя да се разтвори, преди да се е върнал с ключа, който не бе още открил.

— Хайде, Дилси! — викаше мисис Компсън и притискаше дрехата до себе си.

— Давай ключа, дърта глупачко! — внезапно извика Джейсън и от джоба ѝ измъкна огромен сноп ръждясващи ключове, нанизани на желязна халка, каквито са имали средновековните тъмничари. След това се спусна обратно по коридора, а двете жени го последваха.

— Чакай, Джейсън! — провикна се мисис Компсън. — Няма да го намери — обърна се тя към Дилси. — Знаеш, че никому не си давам ключовете. — И захлипа.

— Тихо сега — каза Дилси. — Нищо няма да ѝ направи, пък и аз няма да му позволя.

— В собствения ми дом, и то в неделя преди обед! — вайкаше се мисис Компсън. — След всичките ми старания да ги възпитам като добри християни! Джейсън, дай аз да намеря ключа! — И го хвана за ръката, сборичкаха се и с едно движение на лакътя си той я отхвърли встрани, след което я изгледа със студен, унищожаващ поглед, сетне отново се зае с вратата и неподчиняващите се ключове.

— Тихо — повтори Дилси. — Джейсън!

— Станало е нещо ужасно — изрече мисис Компсън и отново застана. — Знам си аз. Хей, Джейсън! — извика и отново се нахвърли върху ръката му. — Не ми дава да намеря един ключ от собствената ми къща!

— Спокойно — заутешава я Дилси, — какво толкова може да се случи? Нали аз съм тук, няма да му дам нищичко да ѝ направи. Куентин — викна към вратата, повишавайки глас, — не бой се, миличка, аз съм тука!

Вратата се отвори и полетя навътре. Той застана на прага, за миг скривайки стаята, след това отстъпи встрани.

— Влизайте — гласът му беше присвит, хриплив. Влязоха. Това не беше стая на момиче, а по-скоро ничия. Едва доловимият аромат на евтин парфюм, няколкото дамски принадлежности и останалите доказателства за грубите, но безнадеждни усилия да ѝ се придаде нещо женствено само подсилваха нейната безличност и внушаваха онази мъртвешко-безлика Бременност, присъща на стаите в домовете за срещи. Леглото беше непокътнато. На пода се въргалаше изцапана долна дреха от евтина коприна в яркорозов цвят. От полуотвореното чекмедже на скрина висеше един чорап. Прозорецът беше отворен. Съвсем близо до къщата се издигаше круша, цялата покрита с цвят. Клоните и стържеха и дращеха стената, а нахлуващият през прозореца въздух носеше с милиардите си частици печалния аромат на цветовете.

— Ето — обади се Дилси, — нали ви казвах, че всичко е в ред.

— В ред ли? — попита мисис Компсън. Дилси я последва в стаята и посегна към нея.

— Хайде сега елате да си легнете. Аз ще я намеря за десет минути.

Мисис Компсън отблъсна ръката ѝ.

— Намери бележката — нареди тя. — Куентин също бе оставил бележка.

— Добре — прие Дилси, — ще я намерим, но вие си влизайте в стаята.

— Още от мига, когато я кръстиха Куентин, си знаех, че така ще стане — продължи мисис Компсън. Пристъпи към тоалетната масичка и взе да преобръща

разхвърляните по нея вещи: стъклца от парфюми, кутийка пудра, един на дъвка и молив, ножица с един пречупен връх, захвърлена върху многократно закърпван шарф, целият в пудра и петна от червило. — Търси писмо! — рече тя.

— Търся — каза Дилси. — Но вие се прибирайте. Ние с Джейсън ще я намерим. Вървете си в стаята.

— Но къде отиде Джейсън? — сепна се мисис Компсън. Отиде към вратата, а Дилси я последва в коридора до другата врата. Беше затворена. — Джейсън! — извика тя. Отговор не последва и тя завъртя бравата. Повика го още веднъж. Но и този път никой не се обади. В това време той се бе намъкнал в стенния си шкаф — изхвърляше през рамо съдържанието му: дрехи, обувки, цял куфар. Като се показва, държеше изрязано парче от няколко съединени помежду си дъски, остави го, отново се пхна в шкафа и този път изнесе метална касетка. Сложи я на леглото си и се вгледа в разбитата ключалка. От джоба си измъкна халка с ключове, отдели търсения ключ, но продължаваше да наблюдава ключалката. Сетне прибра ключовете в джоба си, внимателно изсипа съдържанието на касетката върху леглото и все така внимателно се зае да подрежда книгата едно по едно, разгъваше ги, изтърсваше ги, но напразно. После обърна касетката с дъното нагоре и след като я разклати, нареди обратно книгата и се изправи с касетката в ръце и наведена глава, без да откъсва очи от разбитата ключалка. През прозореца долетяха писъците на няколко прелитащи сойки, вятърът шибна и отнесе гласовете им, някъде премина автомобил и също отшумя. Зад вратата майка му отново го повика, но той остана неподвижен. Чу как Дилси я отведе по коридора, след това се затвори врата. Тогава върна касетката в шкафа, нахвърли дрехите обратно и слезе при телефона. Докато изчакаше със слушалката на ухо, отгоре слезе и Дилси. Изгледа го, без да спира, и продължи.

— Тук е Джейсън Компсън — каза, след като се обади. Гласът му излезе дрезгав и неясен, та затова повтори: — Джейсън Компсън. — Сега вече бе овладял положението. — Пригответе си автомобил и ако не можете вие, нека дойде помощникът ви... След десет минути. Аз ще бъда при вас... Какво ли? Грабеж. В моя дом. Знам кой е... Казвам ви, грабеж... Пригответе си колата... Какво? Нали ви плащат да поддържате закона... Да, ще бъда при вас след пет минути. Пригответе се да потеглим веднага. В противен случай ще уведомя губернатора.

Окачи слушалката с трясък и прекоси трапезарията — едва докосната, закуската на масата бе изстинала. Влезе в кухнята. Дилси наливаше гореща вода в грейката. Бен седеше притихнал и безучастен. Застанал до него, Лъстър приличаше на куче, наострило уши и обоняние, и дъвчеше нещо. Джейсън се отправи към вратата.

— Няма ли да си изядеш закуската? — попита го Дилси. Той не ѝ обърна внимание. — Върви да си довършиш закуската, Джейсън. — Но той излезе и вратата се тръшна зад гърба му. Лъстър надникна през прозореца.

— Брей! — извика той. — Какво става там горе? Да не е напердашил мис Куентин?

— Затваряй си устата! — смъра го Дилси. — Само да си разревал Бенджи, ще ти откъсна главата! Гледай да е спокоен, докато се върна. — Завъртя капачката на термофора и излезе. Чуха я как се качва нагоре, после покрай къщата профуча автомобилът на Джейсън. И в заглъхналата кухня настана тишина, нарушавана единствено от съскащия шепот на чайника и от часовника.

— Знаеш ли какво — поде Лъстър, — обзалагам се, че е имало бой. Блъснал ѝ е главата и сега отива за доктора. Обзалагам се, че точно така е станало. — Тържествен и многозначителен, часовникът продължаваше да тиктака, но това можеше да бъде и безкръвният пулс на загиващия дом. След малко той замърка, изкашля се и удари шест пъти. Бен вдигна поглед към него, после погледна приличния на куршум силует на Лъстървата глава в прозореца и наново заклати глава, олигавен и скимтящ. — Млъквай, глупчо — каза Лъстър, без да се извърща. — Изглежда, днес няма да се ходи на черква. — Заклатил огромните си меки ръце между коленете, Бен едва чуто застана. Внезапно се разплака: един безсмислен, продължителен мучащ вой. — Тихо! — рече Лъстър, обърна се и вдигна ръка. — Или искаш да те напердаша? — Бен го гледаше и на всяко издишване бавно измучаваше. Лъстър го раздруса. — Още сега да млъкнеш! — извика той. — Стани! — заповяда му, изблъска Бен от стола и го отнесе пред печката, отвори вратичката и, сетне го настани отново да седне. За миг заприличаха на влекач, който тегли непохватен шлеп през тесен канал. Бен се настани с лице към червенеещия отвор. Беше се умълчал. Часовникът отново се обади, а Дилси бавно

заслиза по стълбата. С влизането й той пак захленчи и след малко повиши глас.

– Какво си му направил!? – попита тя. – Не можеш ли един път да го оставиш на мира, особено тая сутрин?

– Нищо не съм му направил – оправда се Лъстър. – Мистър Джейсън го уплаши. Да не би да е убил мис Куентин, а?

– Тихо, Бенджи – каза Дилси и той млъкна. Тя отиде до прозореца и погледна. – Спря ли да вали?

– Да, мем – каза Лъстър. – Отдавна.

– Излезте тогава да се поразходите – нареди тя. – Току-що утеших мис Каалайн.

– Ще ходим ли на черква? – попита Лъстър.

– Като му дойде времето, ще ти кажа, И докато не те повикам, дръж го по-далече от къщата.

– Може ли да отидем на поляната?

– Може. Само да е по-далече от къщата. Каквото можах, направих.

– Добре, мем – каза Лъстър. – А къде отиде мистър Джейсън?

– Не е твоя работа – каза Дилси и взе да раздига масата. – Тихо, Бенджи, Лъстър ей-сега ще те заведе да си играете.

– А какво е направил на мис Куентин, маме? – продължи да пита Лъстър.

– Нищо не й е направил. Още ли не сте излезли?

– На бас, че тя не е тука! – подхвърли Лъстър. Дилси го изгледа.

– Отде знаеш, че я няма?

– Снощи я видяхме с Бенджи, като се измъкна през прозореца. Нали, Бенджи?

– Сериозно ли говориш? – попита Дилси, без да отмества поглед от него.

– Тя излиза така всяка нощ, ние сме я виждали. Смъква се по крушата.

– Ей, негърче, не ме ли лъжеш?

– Не лъжа. Питай Бенджи.

– Тогава защо нищо не си ми казал?

– Не ми е работа отвърна Лъстър. – Аз не се бъркам в работите на белите.

Тръгвай, Бенджи, да излизаме.

След като излязоха, Дилси постоя до масата, сетне се зае да почисти остатъците от закуската в трапезарията, сама закуси и разтреби в кухнята. Свали престилката, окачи я, отиде до подножието на стълбата и се ослуша. Не долови никакъв звук. Нахлузи шинела, нахлупи шапката и прибяга до дома си.

Дъждът беше спрял. Изместил се сега откъм югоизток, вятърът откриваше отгоре късчета синьо небе. Зад дърветата, покривите и черковните кули на града, над хребета на възвишенията слънцето ту просветваше в бледа ивица като платно, ту отново се затулваше. Въздухът донесе звън на камбана, след това, като по даден знак, той бе подет и повторен от други камбани. Вратата на къщицата се откряна и Дилси се показва, отново с бархетеното наметало и пурпурната рокля, без тюрбан, но с дълги до лактите доста износени бели ръкавици. На двора повика Лъстър. Почака малко, сетне се отправи към къщата и заобиколи откъм входа за избата, като се движеше близо до стената. В отворената врата съзря Бен, седнал на стъпалата, а пред него Лъстър клечеше на влажния под. В лявата си ръка бе хванал изгънат от лекия натиск трион и тъкмо се готвеше да го удари с дървеното чукало, с което повече от трийсет години тя им беше разбивала тестото за пържените хлебчета. Трионът издаде един-единствен ленив звук, който заглъхна с безжизнена готовност, и си остана все така елегантно извит между пода и ръката на Лъстър, мистериозен и онемял.

– Точно така правеше оня – обясни Лъстър. – Но аз не мога да намеря с какво да го бия.

– Значи с това се занимаваш, а? – рече Дилси. – Я да си ми дадеш чукалото.

– Че аз не съм го повредил – оправда се Лъстър.

– Давай го тука – нареди Дилси – и прибири триона откъдето си го взел.

Той захвърли триона и подаде чукалото на Дилси. Бен издаде отчаян и протяжен вой. Нищо. Просто звук. Сякаш чрез определено подреждане на планетите времето, несправедливостта и мъката за миг се превръщаха в глас.

– Чуй го – рече Лъстър. – Откакто сме излезли, все така вие. Не знам какво му става тая сутрин.

– Доведи го тука – каза Дилси.

– Ела, Бенджи – подкани го Лъстър. Върна се по стъпалата и подхвана ръката на

Бен. Той тръгна послушно, но продължи да вие с онзи провлачен дрезгав звук, който издават корабите, започващ привидно още преди издаването на звука и заглъхващ преди самият звук да е замрял.

– Изтичай да му донесеш шапката – каза Дилси. – И не вдигай врява да не те чуе мис Каалайн. По-бързо! Хайде, че закъсняхме!

– Ако не го накараш да млъкне, тя и така ще го чуе.

– Ще млъкне, когато излезем – каза Дилси. – Той просто надушва, това е.

– Какво надушва, мамии? – заинтересува се Лъстър.

– Върви за шапката – подкани го Дилси. Лъстър пое. Останаха пред вратата за зимника, Бен на едно стъпало по-долу. Небето вече се разкъсваше на забързани парцали от облаци, които влачеха менливи сенки по одрипавялата градина, през поломената ограда и двора. Бавно и настойчиво Дилси погали Бен по главата и поприглади косата на челото му. Той стенеше тихо и протяжно. – Тихо – рече му тя, – млъквай. Тръгваме след малко. – Притихнали и продължителни, стонове му не секваха.

Лъстър донесе една платнена шапка, а на главата си бе наложил нова сламена гарсонетка с цветна панделка. На пръв поглед тя отделяше черепа му като в прожекторен кръг и подчертаваше всичките му характерни ръбове и плоскости. Толкова очебийно странна бе формата ѝ, че страничният наблюдател би се разколебал дали пък не се намира върху главата на застанал току зад Лъстър друг човек. Дилси я изглежда и попита:

– Защо не си взе старата шапка?

– Не можах да я намеря – поясни Лъстър.

– То се знае – рече Дилси. – Ти още снощи я забута така, че да не можеш да я намериш. Сега искаш и тая да съсипеш.

– О, мамии – отвърна Лъстър, – днес няма да вали.

– Отде знаеш? Върви си вземи старата, а тая скрий.

– О, мамии!

– Тогаз донеси чадъра.

– О, мамии!

– Избирай – каза Дилси: – или старата шапка, или чадъра. Мен ми е все едно.

Лъстър се върна в бараката. Бен хленчеше тихо.

– Да вървим – подкани го Дилси, – те ще ни настигнат. Сега ще послушаме, като пеят. – Заобиколиха къщата и се отправиха към портала. – Тихо – гълчеше от време на време Дилси. Дилси разтвори вратите. Зад тях пристъпваше Лъстър с чадъра в ръка. С него идваше и една жена. – Ето ги, идват – каза Дилси. Излязоха навън. – Стига вече – нареди му тя и Бен млъкна. Лъстър и майка му ги настигнаха. Фрони беше с яркосиня копринена рокля и шапка, украсена с цветя. Беше слаба женица с плоско, приятно лице.

– Това, дето си нахлузила на гърба си, ни струва месец и половина работа – отбеляза Дилси. – Какво ще правиш, ако завали?

– Сигурно ще се намокря – отвърна Фрони. – Досега не съм успяла да пропъдя нито един дъжд.

– На мамии все това ѝ е в устата – обади се Лъстър, – все за дъжд приказва.

– Не знам какво щяхте да правите всички, ако аз не се грижех за вас – рече Дилси. – По-бързо, че закъсняхме!

– Днес ще проповядва преподобният Шигот – каза Фрони.

– Така ли? – попита Дилси. – А кой е той?

– Дошъл е от Сейнт Луи – обясни Фрони. – Голям проповедник бил.

– Хм – продума Дилси, – тия разхайтени млади негри имат нужда от човек, който да ги научи на страх божи.

– Днес ще говори преподобният Шигот – повтори Фрони. – Така разправяха.

Поеха по улицата. По притихналото ѝ протежение към черквата се движеха спретнати групи бели хора. Вятърът носеше звън на камбани, а хората от време на време попадаха в случайните и още несигурни слънчеви петна. Вятърът се подемаше от югоизток на пориви, суров и мразовит след топлите дни.

Мисля, че не трябва всеки път и него да водиш на черква – каза Фрони. – Хората приказват.

– Кои хора? – попита Дилси.

– Нали ги слушам – отвърна Фрони.
– Знам аз кои са тези хора – рече Дилси. – Някакви бели отрепки. Това са те. Според тях за черквата на белите не го бива, а черквата на черните не я бива за него.

– Все пак хората шушукат – додаде Фрони.
– Пращай ги при мене – каза Дилси. – Да им кажа аз, че господ бог не прави разлика дали е с всичкия си, или не. Само бялата паплач се тревожи от тия неща.
Под прав ъгъл встрани се отделяше друга улица, спускаше се надолу и се превръщаше в черен път. От двете ѝ страни земята падаше още по-стръмно и преминаваше в широка низина, осеяна с малки схлупени жилища, чиито похабени от времето покриви едва достигаха повърхността на пътя. Стърчаха наред малки, лишени от растителност дворчета, из които се търкаляше всевъзможна смет: изпочупени предмети, тухли, дъски, пръстени съдове – все вещи, които навремето са притежавали някаква приложимост. Там, където имаше растителност, това бяха смърдящи бурени, акации, черници и чинари – дърветата, също участваха в отблъскващото безплодие, което заобикаляше и къщите; дървета, чиито пъпки все още носеха някакъв упорит и тъжен спомен за есента, сякаш дори пролетта ще ги отмине и ще ги остави да се хранят само с непогрешимо гъстата миризма на негри, в която са израсли.

От вратата се показваха негри и ги заговаряха, обръщайки се най-вече към Дилси:

- Как си със здравето, сестро Гибсън?
- Добре, а вие как сте?
- И ние сме добре, сполай ти.

Измъкваше се от хижите си и се изкатерваха по сенчестия насип до пътя – мъже в скромно тъмнокафяво или черно облекло, със златни верижки за часовници, някои с бастуни; младежи в яркосиньо или в райета с нахално нахлупени шапки; жени с колосани, леко съскащи поли, и дечурлига с купени на старо дрешки от белите, хвърлящи към Бен потайни погледи като нощни зверчета:

- Хайде на бас, че те е страх да го пипнеш!
- Кой ти каза?
- Не можеш. На бас, че те е страх.
- Той не закача хората. Само е смахнат.
- Че как може смахнат да не закача хора?
- Този – не. Аз съм пробвал.
- Но на бас, че сега не можеш.
- Само ако мис Дилси не види.
- Пак няма да смееш.
- Не закача хора, само е кукуригу.

Както обикновено, по-старите заговаряха Дилси, а на по-младите отговаряше Фрони:

- Тая сутрин мама не се чувства добре.
- Лоша работа. Но преподобният Шигот ще я излекува. Мъката ѝ ще отнеме, облекчение ще ѝ предложи.

Пътят отново се възвисяваше и местността заприлича на рисуван декор. Врязвайки се в един отвес от червена глина, увенчана отгоре с дъбове, пътят прекъсваше отведнъж като прерязана лепта. Като нарисувана, до него обрулена от сезоните черква бе навирала крехка камбанария и тъкмо като рисунка върху картон, гледката бе лишена от всякаква перспектива, плоска, поставена сякаш на самия ръб на равната земя, а иззад нея струеше буреносната слънчева светлина на пространството, на април и на изпълнения с камбанен звън предобед. Хората се тълпяха нататък със спокойна, празнична целенасоченост. Жените и децата влизаха, а мъжете спираха отвън и кротко разговаряха на трупи. Когато камбаната млъкна, влязоха и те.

Вътрешността бе украсена с някое и друго цвете от градинките зад кухните или от живите плетове, вееха се ивици от разноцветна разтегателна хартия. Над катедрата висеше поокъсана коледна камбанка, от ония, дето се свиват като хармоника. На катедрата още нямаше никой, но хорът вече бе застанал на мястото си и макар съвсем да не бе топло, хористките си вееха с ветрила.

Повечето жени се бяха стълпили в едната страна и разговаряха. При първия звън на камбанката те се пръснаха, заеха си местата и паството замря в очакване. При

втория звън хорът се изправи, запя и всички глави се извърнаха като една. В колона по един се заредиха шест деца – четири момиченца със стегнато оплетени плитчини и малки панделки като пеперуди и две ниско остригани момчета – зададоха се в маршова стъпка по пътеката като вързани в един общ впряг с цветя и бели панделки, а подире им крачеха двамина мъже. Вторият беше огромен, с цвят на светло кафе, внушителен със сюртука и бялата си вратовръзка. Имаше величествена и явно дълбокомъдра глава, шията му над яката се въртеше насам-натам и показваше дебелия си гънки. Той обаче им беше добре познат, затова главите на всички си останаха обънати и чак когато хорът млъкна, те осъзнаха, че гостуващият проповедник вече е влязъл – едва сега обърнаха внимание, че вървящият преди техния пастор вече се е изправил на катедрата – надигна се неописуем шум, нещо като въздишка, звуци на удивление и разочарование. Гостът беше с нищожни размери, с износено палто от лама. Имаше черно и сбърчено като на одъртяла майmunка лице. През цялото време, докато хорът пъ повторно, а шестте деца се надигнаха да пригласят с тънките си, подплашени и почти шептящи гласчета, всички наблюдаваха това незначително на вид човече, седнало още по-смалено от съседството с внушителната маса на пастора, и не можеха да се отърват от пълното си объркване. Все така тревожно и недоверчиво продължиха да го наблюдават и когато техният пастор се изправи, за да им го обрисова в разточителни и преливащи се краски, чиято елеиност още повече подчертаваше незначителността на госта.

– И да го доведат чак до Сейнт Луи! – прошепна Фрони.

– Виждала съм и по-любопитни пратеници на бога – рече Дилси. – Тихо сега – обърна се към Бен, – след малко пак ще запеят.

Гостът се изправи да говори и речта му прозвуча като на бял. Имаше равен и безстрастен глас. Звучеше твърде гръмно за такъв човечец и най-напред го слушаха от любопитство, както се слуша говоряща маймуна. Наблюдаваха го, както се наблюдава човек, който ходи но въже. Заради виртуозността, с която подтичваше, спираше и се премяташе по студеното, лишено от всякаква интонация въже на своя глас, те дори забравиха незначителния му външен вид. И когато накрая с нещо като приплъзващо премятане презглава той замря до катедрата с вдигната върху нея ръка на височината на рамото си и лишено от всякакво движение майmunско телце, подобен на мумия или на изпразнен съд, паството въздъхна като събудено от масова дрямка и се раздвижи по столовете. Хористките зад катедрата не спираха да размахват ветрилата. Дилси пошушна:

– Тихо сега, всяка минута ще запеят наново.

И тогава един глас се обади:

– Братя!

Проповедникът си беше все така на мястото. Ръката му все така лежеше на катедрата и докато думата не замря в напевното ехо на стените, той си остана в същата поза. Този глас се различаваше от досегашния като деня от нощта, с някаква печална и другозвучна окраска, напомняща алтова валдхорна, и проникна в сърцата им, за да се обади наново след заглъхването си в последователно многозвучие:

– Братя и сестри! – обади се отново той. Проповедникът свали ръка от катедрата и взе да се разхожда пред нея напред-назад, скръсти длани на гърба си – една нищожна, прегърбена в себе си фигура на същество, отдавна самопогребало се в схватката с неумолимата земя. – У мен е паметта и кръвта на агнеца божи! – Прегърбен, със скръстени отзад ръце, тон не спираше да крачи напред и назад под драпираната хартия и коледната камбанка. Приличаше на излъскано камъче, подхвърляно от неспирните вълни на собствения си глас. Сякаш с тялото си той подхранваше този глас, впил като вампир зъбите си в него. И паството наблюдаваше със собствените си очи как гласът го поглъща, додето от него не остава нищо, не остава нищо и от тях, и дори от гласа, и само сърцата им заговориха едно с друго в напевен ритъм, надмогнали необходимостта от слова. И щом млъкна, застанал до катедрата с повдигнато майmunско лице и в безметежната скръб на разпятието, която се извисяваше над всякаква незначителност и невзрачност и ги превръщаше в нищожна подробност, от всички гърди се изтръгна продължителен стон и въздишка, а нечие сопрано припя:

– Да, Исусе!

Някъде отгоре отминаваше мъгливият ден и мътните стъкла на прозорците засияваха и призрачно се стъмваха и чезнеха. По пътя отвън премина автомобил, избуксува в пясъка и сетне замря. Дилси седеше изправена с ръка върху коляното на

Бен. По хлътналите й страни се плъзнаха две сълзи, изцедени от многобройните разискрени случаи на саможертва, себеотрицание и завинаги изтекло време.

– Братя! – отново се обади проповедникът с дрезгав шепот; бе като застинал.

– Да, Исусе! – долетя женският глас и погасна.

– Братя и сестри! – Гласът му отново прокълхна като валдхорна. Раздвижи се и вдигна ръце нагоре. – Аз още помня агнето господне и кръвта му изплискана! – Те не забелязаха кога интонацията, наречието и словата му бяха станали негърски, седяха на столовете и леко се поклащаха, а гласът все повече ги поглъщаше. – Когато безкрайните и студени... О, аз ви думам, братя, когато безкрайните и студени... Аз, клетият грешник, виждам светлината, виждам и словото! Те загинаха в Египет, загинаха пеещите колесници. Поколения измряха. Имаше богат човек, няма го. Къде е той, братя мои? Имаше сиромаш човек, няма го. Къде е той, сестри мои? О, казвам ви аз, тежко ще ви бъде без меда и млякото на вечното спасение, когато безкрайните и студени години се оттърколят!

– Да, Исусе!

– Истина ви казвам, братя, истина ви казвам, сестри, всекиму ще дойде времето. Клетият грешник ще каже: Пуснете ме да легна до Спасителя, позволете всяка грижа да изоставя. И какво тогаз ще каже Исус, о, братя? О, сестри? Помниш ли още кръвта на агнето господне? Защото аз няма да разтворя небето! – Взе да си рови в палтото, измъкна носна кърпа и попи лице. От паството се изтръгна тих, задружен звук: „Ммммммммммммммм!“ А женският глас извика:

– Да, Исусе! Исусе!

– Братя! Погледнете ония дечица там! Такъв някога е бил Исус. Неговата майчица е изстрадала и радостта, и мъката. Може понявга да го е люляла на ръце, в туй време ангелите с песен са го приспивали. Надничала е от вратата не се ли задават римските шерифи. – Крачеше напред-назад и попиваше лице. – Чуйте, братя! Аз виждам деня, седи Мария на прага и държи Исус в скута си, малкия Исус. Досуц като ония дечица там, малкият Исус. И дочувам песните на ангелите, пеят Слава на небето, а на Земята мир. Виждам го, като затваря очи, а Мария рипва, че е съзряла лицето на войника: Ние ще убием, ние ще убием, ние ще убием твоя мъничък Исус! И чувам горката майчица как плаче и оплаква, че ги няма спасението и словото божие!

– Ммммммммммммммм! Исусе! Исусчо! – И друг глас:

– Виждам, о, Исусе! Всичко виждам! – Сетне още един глас, без слова, като бълбукащи във вода мехури.

– Виждам, братя! Виждам! Виждам гледка ослепителна и съкрушителна! Виждам Голгота и светите дървени кръстове, крадеца виждам, и убиеца, виждам го и последния между тях; чувам ги, като му се присмиват и горделиво му викат: Ако си Исус, защо не слезеш от кръста? Дочувам плач на жени и вопли по вечеря; чувам плач и ридания и виждам как господ отвърща лице: Убиха Исуса, моя син убиха!

– Ммммммммммммммм! Исусе! Аз виждам, Исусе!

– О, грешнико заслепен! Истина ви казвам, братя, истина, сестри мои, ви казвам. Отвърща господ бог лицето си от тях и казва: На моето небе място за вас няма! И виждам как осиротелият бог затваря своите двери; и съзирам голямата вода как се разлива помежду им; съзирам мрак и погивел вековечна за всички поколения. И тогава – чудо! Братя мои, какво виждат очите ми? Какво виждат те, о, грешнико? Виждам възкресението и светлината, виждам кроткия Исус, който им говори: Мен убиха, за да станете вие от мъртвите, аз приех смъртта, за да живеят вечно ония, които видяха и повярваха. О, братя, братя! Виждам още Страшния съд и дочувам тръбите златни, що въздават слава от небесата, и съзирам как се надигат мъртвите, у които е паметта и кръвта на агнеца божи!

И сред всички гласове и ръце седеше Бен и в светлосиния му поглед се четеше радостен екстаз. До него Дилси бе изправила снага и беззвучно и сдържано ридаше за изпитанията и кръвта на преждespoменатия Исус. Тя не престана да плаче и когато пое обратно в яркото пладнe по пясъчния път. Паството водеше незначителни разговори и на групи се пръскаше към домовете си. Тя не чуваше ни една дума.

– Това се казва проповедник! В началото нищо и никакъв, ама после...

– Сякаш сам е видял и силата, и славата.

– Истина е. Всичко е видял, лице в лице.

Дилси не издаваше звук, лицето й не трепваше, само сълзите следваха

лъкатушните му бразди; пристъпваше с вдигната глава и дори не посягаше да пресуши очите си.

– Да беше престанала, мами – обади се Фрони. – Хората гледат, подир малко и с бели ще се разминем.

– Не ми обръщай внимание – отвърна Дилси. – Видях първите, виждам и последните.

– Кои са тия първи и последни? – попита Фрони.

– Няма значение – продължи Дилси. – Видяла съм началото, сега виждам и края.

И все пак, преди да достигнат улицата, тя се поспря, вдигна поли и с най-горната от фланелите си пресуши сълзите. Сетне продължиха. Бен се мъknеше до Дилси, без да отделя очи от Лъстър, който се кривеше и кълчеше пред тях с новата сламена шапка, заканително накривена към слънцето, и подмяташе чадъра в ръка – все едно голям и глупав пес, който наблюдава мъничко, но умно пале. Стигнаха портата, влязоха и Бен тутакси поднови скимтенето. За миг всички се загледаха по алеята към четвъртитата небоядисана къща с вече къртещи се колони.

– А там какво ли е станало днес? – обади се Фрони. – Но има нещо.

– Нищо няма – рече Дилси. – Върви да си гледаш работата и остави белите да си гледат своята.

– Има нещо – повтори Фрони. – Нали го чух още сутринта. Макар че не ми е работа...

– Аз пък знам какво е – рече Лъстър.

– Няма никаква полза много да знаеш – продължи Дилси. – Не чу ли какво каза Фрони? Това не е твоя работа. Заведи сега Бенджи отзад и го забавлявай, докато приготвя обета.

– Аз знам къде е мис Куентин – каза Лъстър.

– Мълчи си тогава – рече Дилси. – Ако Куентин има нужда от твоя съвет, веднага ще ти обади. Вървете сега да поиграете отзад.

– Нали знаеш какво ще стане, когато ония там почнат да играят с топката? – прекъсна я Лъстър.

– Още не са почнали. Дотогава Т.П. ще се върне и ще го изкара на разходка. Дай ми сега новата шапка.

Лъстър й подаде шапката и двамата с Бен се отправиха към задния двор. Макар и не високо, Бен продължаваше да вие. Дилси и Фрони се упътиха към къщичката си. След малко Дилси се показва, отново с басмената рокля, и се отправя към кухнята. Огънят беше угаснал. В къщата не се чуваше нищо. Върза си престилката и се заизкачва по стъпалата. Отникъде ни звук. Стаята на Куентин си стоеше, както я бяха оставили. Влезе, вдигна комбинезона от пода, прибра чорапа в чекмеджето и го затвори. Вратата на мисис Компсън беше затворена. Дилси застана пред нея и за миг се послуша. После отвори и влезе – блъсна я задушаващата миризма на камфор. Завесите бяха спуснати, стаята и леглото тънеха в полумрак и затова най-напред си помисли, че мисис Компсън е заспала и вече се канеше да затвори вратата, когато тя се обади:

– Е? Какво има?

– Аз съм – каза Дилси. – Искате ли нещо? – Мисис Компсън не отвърна. След малко, без да помества глава, попита:

– Къде е Джейсън?

– Още не се е върнал – обясни Дилси. – Какво искате?

Мисис Компсън не каза нищо. Подобно на повечето студени, но слаби хора, най-сетне изправени пред неосуетимо бедствие, тя винаги изравяше отнякъде някаква морална издръжливост и сила. В нейния случай тя се изразяваше в непоколебимо убеждение за все още неизвестното събитие.

– Е? – накрая попита тя. – Намерихте ли го?

– Кое да намерим? За какво говорите?

– Писмото. Трябваше най-малкото от уважение да остави писмо. Дори Куентин постъпи така.

– За какво говорите? – сопна й се Дилси. – Не знаете ли, че нищо й няма? Обзалагам се, че до мръкнало ще се появи ей на тая врата.

– Глупости – сръза я мисис Компсън. – Това й е в кръвта. Каквото вуйчото, такава и племенницата. Или майката. Вече не зная кое може да е по-лошо. Май ми стана все едно.

– Защо все такива ги приказвате? За какъв дявол ѝ е да постъпва така?

– Знам ли? А на Куентин защо му трябваше? Какви, за бога, са могли да бъдат неговите основания? Не е било само за да ми се подиграе и да ме съкруши. Какъвто и да е господ, такова нещо не би допуснал. Аз съм една благородна жена. Като гледаш децата ми, може и да не ти се вярва, но е така.

– Поизчакайте и ще видите – рече Дилси. – До довечера ще си бъде вкъщи, направо в леглото. – Мисис Компсън замълча. На челото ѝ белееше напоена с камфоров спирт кърпа. Черният халат бе захвърлен в нозете ѝ, пряко на леглото. Дилси застана до вратата и хвана дръжката.

– Добре – обади се мисис Компсън, – какво ще правиш сега? Ще сготвиш ли обед за Джейсън и Бенджамин или няма?

– Джейсън още не се е прибрал – отвърна Дилси. – Но все нещо ще приготвя. Вие сигурна ли сте, че нищо не искате? Грейката не изстина ли?

– Ако може, подай ми Библията.

– Оставих ви я още сутринта, преди да изляза.

– Ти я остави на ръба на леглото. Докога смяташ да стои там?

Дилси се върна до постелята и заопипва в полумрака зад таблата и напипа Библията, обърната със заглавието надолу. Изправи подгънатите страници и отново положи книгата на леглото. Мисис Компсън не отвори очи. По цвят косата и възглавницата ѝ бяха еднакви, а под напоената кърпа приличаше на стара, молеща се монахиня.

– Не я слагай пак там – обади се тя, без да отваря очи. – Нали и преди там я беше оставила. Или искаш да стана, че да си я взема?

Дилси се пресегна през леглото, взе книгата и я остави отстрани.

– Тук нищо не се вижда, как ще четете? – рече тя. – Искате ли малко да вдигна завесите?

– Не, остави ги както са. Иди пригответи на Джейсън нещо за хапване.

Дилси излезе, затвори вратата и се върна в кухнята. Печката беше направо студена. В това време часовникът върху бюфета удари десет пъти. „Един часът – рече си тя на глас. – Джейсън няма да се върне. Виждала съм и първите, и последните.“ – И погледна изстиналата печка. – Виждала съм и първите, и последните. Сложи на масата студено ядене. И додето се движеше насам-натам, запя един църковен химн. Повтаряше първите два стиха, докато изкара цялата мелодия. Подреди храната, отвори вратата и повика Лъстър. След малко двамата с Бен се появиха. Бен все още простенваше, сякаш на себе си.

– Така и не млъкна – докладва Лъстър.

– Сядайте да се храните – нареди тя. – Джейсън няма да си идва. – С по-твърдата храна Бен се справяше сравнително добре, но въпреки това, макар храната да беше изстинала, Дилси му привърза салфетката на врата. Почнаха да се хранят. Дилси се въртеше из кухнята и припяваше двата стиха, които помнеше. – Яжте – подкани ги тя, – Джейсън няма да се прибере.

В този момент той се намираше на двайсет мили разстояние. Като тръгна от къщи и подкара към града, настигаше бавнодвижещите се групи хора, тръгнали за неделна служба, дочуваше решителния звън на камбаните в непостоянния въздух. Прекоси празния площад, сви в една тясна уличка, която се оказа още по-притихнала, спря пред една дървена постройка и се изкачи по украсената с цветя веранда. Зад замрежената врата говореха хора. Пригответи се да похлопа, но чу стъпки и задържа ръката си. Вратата се отвори от един едър мъж с черни сукнени панталони и колосана отпред бяла риза без яка. Имаше буйна и несресана стоманеносива коса, а сивите му очи бяха закръглени и блестящи като на момче. Хвана Джейсън за ръката и докато я разтърсваше, въведе го навътре.

– Влизай – рече той, – влизай.

– Готови ли сте да тръгваме? – попита Джейсън.

– Влизай направо – подкани го другият и го въведе за лакътя в една стая, където седяха още един мъж и една жена. – Нали се познавате със съпруга на Мъртъл? Върнън, това е Джейсън Компсън.

– Да – отвърна бегло Джейсън, без изобщо да поглежда човека. Докато шерифът донасяше стол от другия край на стаята, мъжът каза:

– Ние и без това тръгваме, ще ви оставим да си поговорите. Хайде, Мъртъл!

– Не, не! – възпротиви се шерифът. – Стойте си на местата. Надявам се, не е нещо сериозно, нали, Джейсън? Седни.

– Ще ви обясня, като тръгнем – каза Джейсън. – Вземете си шапката и палтото.

– Ние излизаме – повтори другият човек и се надигна.

– Сядай си на мястото – нареди шерифът. – Ние с Джейсън ще излезем на верандата.

– Вземете си палтото и шапката – настоя Джейсън. – Те имат вече дванайсет часа аванс. – Шерифът го поведе към верандата. Двама преминаващи, мъж и жена, нещо го заговориха. Той им отвърна с чистосърдечен и разточителен жест. Откъм мястото, известно под името Негърската дупка, все още долиташе звън на камбани. – Вземете си шапката, шерифе – каза Джейсън. Шерифът притегли два стола.

– Сядай и ми разкажи какво е станало.

– Нали ви казах по телефона – поде Джейсън, без да сяда. – Обадох се, за да пестим време. Трябва ли да се отнасям до закона, за да ви принудя да изпълнявате длъжността, за която сте положили клетва?

– Първо седни и разкажи – повтори шерифът. – Аз ще се погрижа за тебе.

– Глупости, ще се погрижите! – викна Джейсън, – Вие на това ли му викате грижа?

– В момента само ти ни задържаш – каза шерифът. – Сядай и разказвай.

Джейсън взе да разказва, но с всяка нова дума чувството му на нахърненост и безсилие така се засилваше, че след малко забрави всякаква припряност, още повече че невъздържано бе почнал да смесва гняв и самооправдания. Шерифът го наблюдаваше с нетрепващи, хладни и блестящи очи.

– Но ти не знаеш дали те са го направили – рече той. – Само предполагаш.

– Не знам ли? – викна Джейсън. – След като цели два дни си изгубих да я гоня по улиците, за да не се среща с него, след като й бях казал какво ще сторя, ако я пипна с него! И ще ми разправяте, че не съм знаел дали тая нищо и никаква, боже, прости ме...

– Достатъчно – каза шерифът, – това стига. Повече не е нужно. – И с ръце в джобовете се загледа към отсатъшната страна на улицата.

– И затова идвам при вас, избрания блюстител на реда – каза Джейсън.

– Тази седмица циркът ще бъде в Мотстаун – рече шерифът.

– Да, и ако можех да открия един служител на закона, който ще направи поне най-малкото, за да защити хората, които са го избрали на тази длъжност, досега вече да съм там – изрече Джейсън и повтори цялата история, правейки на места груби изводи, като че наистина това му доставяше удоволствие, особено състоянието на гняв и на безсилие. Шерифът като че вече не слушаше.

– Джейсън – поде той, – а за какъв дявол трябва да криеш три хиляди долара вкъщи?

– Какво?! – подскочи Джейсън. – Не е ли лично моя работа къде си държа парите? А вашата работа е да ми съдействате да си ги възвърна.

– Майка ти знаеше ли, че държиш у вас такава сума?

– Вижте какво – почна Джейсън, – моят дом е ограбен и аз знам кой го е направил и къде са те сега. При вас съм дошъл като при служител на закона и още веднъж питам: ще си направите ли труда да ми върнете нещо, което ми принадлежи, или не?

– Какво смяташ да правиш с момичето, ако ги хванеш?

– Нищо – отвърна Джейсън. – Абсолютно нищо. Няма с пръст да я докосна. Кучка! Коства ми кариерата, едничкия ми шанс да напредна в живота, баща ми погуби, всеки ден скъсява живота на майка ми, а името ми стори за посмешище в града! Нищичко няма да й направя. Абсолютно нищо.

– Ти, Джейсън, сам си я докарал до това бягство – рече шерифът.

– Не е ваша работа как си водя семейните дела – каза Джейсън. – Ще ми помогнете ли или няма?

– Ти сам си я прогонил – каза шерифът. – Освен това имам известни подозрения кому могат да принадлежат тези пари, само че едва ли някога ще узная това със сигурност.

Джейсън помачкваше периферията на шапката си.

– И значи няма да направите никакъв опит да ги хванете вместо мене?

– Това не е моя работа, Джейсън – каза шерифът. – Ако разполагаше с някакво сигурно доказателство, тогава щях да действам. Но без такова, струва ми се, нищо не мога да направя.

– И това е вашият отговор, така ли? – обади се Джейсън. – Помислете си добре.

– Това е, Джейсън.

– Добре – каза Джейсън и наложи шапка. – Ще съжалявате. Аз не съм безпомощен. Тук не сме Русия, дето само с една значка на ревера човек получава имунизация против закона. – Смъкна се по стъпалата, качи се в автомобила и запали. Шерифът го проследи, като зави зад ъгъла и зафуча към града.

Високо в менливата слънчева светлина в ясни, разбъркани отзвучи камбаните биеха отново. На бензиностанцията спря да му налеят бензин и да напompат гумите.

– На разходка, а? – попита негърът. Не му отговори. – Май накрая ще се изясни – прогнозира момчето.

– Глупости, ще се изясни! – обади се Джейсън. – Към дванайсет ще плисне като из ведро. – И се загледа в небето, сетил се за дъжда, за хлъзгавите кални пътища, по които можеше да заседне на мили от града. Но си мислеше за това с някакво усещане за победа, мислеше как ще пропусне обедата си, как, тръгвайки сега, по този начин подчинил се на необходимостта да бърза, по пладне сигурно ще се намира някъде на възможно най-голямото разстояние и от двата града. Стори му се, че в този случай обстоятелствата му предлагат един шанс. Обърна се към негъра: – Къде, по дяволите, се зазямваш? Да не би да ти плащат, за да държиш тук колите колкото си искаш?

– В тази гума нямаше капка въздух – каза служителят.

– Върви тогава по дяволите, дай да я сменим – викна Джейсън.

– Готово – каза негърът, – свърших я тази работа. – И се изправи. – Карайте!

Джейсън се качи отново и подкара. Включи на втора, моторът задави и засъска, той форсира, изключи компресията, като полудял задърпа аванса. „Ще вали – каза си той. – Поне половината път да съм минал, после ако ще да плисне!“ И продължи нататък, далече от камбаните и от града, виждайки се как шляпа из калта и търси впряг да го измъкна. „За проклетия всички ще са на черква!“ Представи си как най-сетне намира черквата, взима един впряг, но собственикът му излиза и се развивка, а той го поваля с един удар. „Аз съм Джейсън Компсън! Хайде да видим можеш ли да ме спреш! Да видим как си избрал за една служба човек, който може да ме спре!“ И си представи как влиза в съдилището с едно отделение войници, за да измъкнат оттам шерифа. „Въобразява си, че може да седи със скръстени ръце и да гледа как ме изхвърлят от работа. Ще му покажа аз как някой може да загуби длъжността си!“ За племенницата си изобщо не се досещаше, нито му беше до точната сума на парите. От десет години насам нито едното, нито другото не бе съществувало поотделно, но заедно те просто олицетворяваха банковата служба, от която бе лишен още преди да я заеме.

Светлината ставаше по-ярка, сенките на облаците препускаха в неговата посока, стори му се, че проясняването е още един хитър ход от страна на неприятеля, че му предстои нова схватка, в която щеше да влезе със старите си рани. От време на време отминаваше черкви – небоядисвани дървени постройки и покрити с ламарина камбанарии, – около които стояха разпрегнати животни и очукани автомобили, и все му се струваше, че това са наблюдателни пунктове, откъдето крадешком надничат ариергардните постове на Обстоятелствата. „Майната ви и на вас! – закани им се той. – Ще видим дали ще ме спрете!“ И се виждаше със своите войници, повели отзад окования шериф, как смъкват, ако това е необходимо, и самия Всевишен от трона му; съзря построените легиони на Ада и Рая, а той си пробива път между тях и най-накрая слага ръка върху избягалата си племенница. Вятърът идеше от югоизток, през цялото време го усещаше на страната си. Сякаш усещаше как непрестанният му вой прониква през черепа му. Обзет от старо предчувствие, натисна спирачката, спря и остана напълно неподвижен. Посегна с ръка към врата си и заруга, седеше и ругаше с дрезгав шепот. Досега, ако се е налагало да шофира по-дълго време, винаги се беше запасявал с напоена в камфоров спирт носна кърпа – излезеше ли от града, вързваше си я около врата и дишаше изпаренията. Слезе и вдигна седалката с надеждата, че може да е забравил там някоя. Погледна и под другата и за миг остана неподвижен, псуващ, виждайки се вече подигран от собствения си триумф. Затвори очи и се облегна на вратата. Можеше да се върне за проклетия камфор, можеше и да продължи. И в двата

случая главата щеше да го зацепи, но поне вкъщи със сигурност щеше да намери камфоров спирт, докато в празничен ден другаде я би открил, я не. Върнеше ли се обаче, в Мотстаун щеше да се добере чак след едно закъснение от час и половина. „Може би ако карам бавно – каза си той. – Ще карам бавно и ще си мисля за нещо друго...“ Качи се и потегли. „Ще си мисля за друго“ – си каза и се замисли за Лорейн. Представи си, че са заедно в леглото, само че той просто лежи до нея и я моли да му помогне. Но отново се досети за парите, за това, че го бе изиграла жена, едно момиче! Да можеше да си внуши, че го е ограбил онзи, другият! Но да бъде обран, да му вземат онова, което трябваше да компенсира изгубената длъжност, добита с толкова усилия и рискове, и то от самото олицетворение на тази загубена длъжност, а най-лошото – от едно момиче с леко поведение!... Продължи, прикривайки с яка лицето си от непреставашия вятър.

Стори му се, че вижда как противоположните сили, съдбата му и волята му, бързо се сближават към един-единствен сборен пункт, който ще се окаже неотвратим; бе почнал бързо да съобразява. Не мога да си позволя провал – повтаряше той. Верният избор тук можеше да бъде само един, без варианти, и той е длъжен да го направи. Вярваше, че и двамата веднага ще го познаят, но трябваше да предполага, че първо ще забележи нея, може би оня вече не е с червена вратовръзка. И обстоятелството, че трябваше да разчита на тази вратовръзка, взе да му се струва като синтез на непосредствено предстояща беда; почти я надушваше, усети я, въпреки че главата му бе почнала вече да пулсира.

Прехвърли и последната височина. В долината бе полегнала мъгла, тук-там се съзираха покриви и две-три камбанарии над дърветата. Спусна се към града и намали, казвайки си отново, че е необходима предпазливост, че първо трябва да открие къде е разпъната шатрата. Почна да не вижда много добре и разбра, че това е бедствието, заради което непрекъснато си бе повтарял, че трябва да вземе нещо против главобола. На една бензиностанция му обадиха, че цирковата шатра още не била опъната, но вагоните им били в една глуха линия на гарата. Тръгна натам.

На релсите стояха два пъстро боядисани пулманови* вагона. Преди да слезе, разузна. Помъчи се да диша по-плитко, за да не бие кръвта му така силно в черепа. Излезе и наблюдавайки вагоните, тръгна покрай стената на гарата. По прозорците тук-там висяха дрехи, провлечени и смачкани, явно току-що опрани. На земята до стъпалата на единия забеляза три платнени стола. Никакъв признак на живот. Най-сетне на една от вратите се появи мъж с мръсна престилка и с широк размах плисна леген помия. Слънцето се отрази в легена и мъжът се прибра. Сега трябва да го изненадам, преди да ги е предупредил – каза си той. И през ум не му минаваше, че може и да не са тук, във вагоните. Това, че можеха да не са тук, че крайният резултат не трябваше да зависи от това дали той ще ги види пръв, или те него ще зърнат, би противоречало на природния закон, би било в разрез с досегашния ритъм на събитията. Нещо повече: той трябва да ги забележи пръв, да си вземе парите обратно, а какво щяха да правят сетне му беше безразлично. Иначе цял свят ще разбере, че той, Джейсън Компсън, е бил ограбен от своята племенница Куентин, курва.

[* По името на Джордж Мортимър Пулман (1831–1897) – американски конструктор на железопътни вагони, обикновено спални и т.н. „салони“. – Б.пр.]

Отново разузна. Сетне приближи вагона и се покачи по стъпалата тихо и пълзливо. На вратата спря. Коридорът миришеше на престояло ядене, беше тъмно. Човекът приличаше на бяло размазано петно и пееше с несигурен, пропукващ се тенорец. Старец, помисли си Джейсън, не е по-едър от мене. Навлезе навътре и в този момент човекът го видя.

– Хей! – викна той и песента секна.

– Къде са? – попита Джейсън. – Бързо! В спалните купета?

– Кой къде са? – каза човекът.

– Не ме лъжете! – извика Джейсън и слепешката се втурна по задръстения мрачен коридор.

– Какво става? – запита се оня. – Вие кого наричате лъжец? – А когато Джейсън го сграбчи за рамото, възкликна: – Внимавай, приятелю!

– Не ме лъжете – повтори Джейсън, къде са?

– Ама че нахално копеле! – каза човекът. Ръката му беше крехка и тънка.

Помъчи се да я освободи, сетне се извърна и взе да опипва пълната маса зад гърба

си.

– Хайде – подкани Джейсън, – казвайте къде са!

– Ей-сегичка ще ви кажа къде са – изкрещя човекът. – Само да си намеря касапския нож!

– Вижте какво – рече Джейсън, мъчейки се да удържи другия, – аз просто ви задавам въпрос.

– Проклетник! – изкрещя оня и пак заопипва масата. Джейсън се помъчи да го хване с две ръце и да укроти миниатюрната му злоба. Човекът беше толкова слаботелесен, толкова крехък, а въпреки това целенасочен, че сега Джейсън ясно осъзна провала, към който се беше устремил.

– Стига! – викна Джейсън. – Добре, добре, отивам си. Дайте ми възможност и ще сляза.

– Да ме нарича лъжец! – завайка се другият. – Веднага да ме пуснеш! На секундата! Аз ще ти покажа.

Без да го изпуска от ръце, Джейсън се огледа. Навън беше ярко слънце, бързащо, светло и пустинно, спомни си, че скоро тихо и кротко хората ще се приберат у дома си за неделния обед, празнично натруфен, а той стои тук и се старае да задържи това фатално, неукротимо старче, докато не си обърне гърба и не хукне.

– Ще се укротите ли за малко, докато изляза? – попита той. – А? – Но оня продължаваше да се дърпа, Джейсън освободи едната си ръка и го хлопна по главата. Несръчен, прибързан удар, при това не много силен, но човечецът тутакси клюмна и се свлече сред тропота на тигани и кофе. Задъхан и цял в слух, Джейсън стоеше над него. Сетне се обърна и побягна от вагона. На вратата се удържа да слезе по-бавно, дори спря за миг. Жестоко задъхан, помъчи се да успокои дишането, хвърли поглед вляво и вдясно и в този момент долови зад гърба си неравни стъпки; обърна се тъкмо за да види как старецът се готви несръчно и необмислено да се хвърли от платформата, високо вдигнал ръждясал сатър.

Посегна да хване сатъра – не бе усетил никакъв удар, но осъзнал, че пада, когато му бе минала мисълта, че това ще е краят, когато повярва, че смъртта е дошла, а нещо го блъсна в тила, той си помисли: Как можа да ме удари точно там? Или може би ме е ударил отдавна, а аз го усещам едва сега? По-бързо, помисли си той, по-бързо! Приключвайте по-бързо! Тогава го обзе бясното желание да не умира, замъчи се и чу как старецът стене и го ругае с пресъхналия си глас. Продължаваше да лази, когато го изправиха на нозе, но сега вече трябваше да се предаде.

– Много ли е кръвта? – попита той. – Отзад, на тила. Тече ли? – И продължи да повтаря въпроса, докато усети, че бързо го отнасят, чу тъпичкия гневен гласен, на стареца да заглъхва някъде отзад. – Погледнете ми главата – рече той. – Почакайте, аз...

– Какво ще чакаме – възмути се човекът, който го придържаше. – Тая гадна и проклета оса ще ви убие. Да вървим. Нищо ви няма.

– Той ме удари – каза Джейсън. – Тече ли кръв?

– Вървете – рече другият и поведе Джейсън покрай ъгъла на гарата към празния перон, където имаше някакъв камион за бързи превози, където тревата едва бе набола в едно парче земя, оградено с изкуствени цветя, а отгоре просветваше електрически текст: „Всички погледи към Мотстаун!“, като между всяка дума мигаше по едно електрическо око. Човекът го пусна.

– Хайде сега – рече той – махайте се оттук и стойте по-далече! Какво си бяхте намислили? Самоубийство?

– Искях да намеря двама души – обясни Джейсън. – И само го попитах къде са.

– А кого търсите?

– Едно момиче – отвърна Джейсън. – И един мъж. Вчера в Джеферсън беше с червена вратовръзка. От цирка е. И ме ограбиха.

– О-хо! – каза човекът. – Значи това сте вие. Е, те не са тук.

– То се знае – каза Джейсън. Облегна се на стената, допря длан до тила си, сетне си погледна дланта. – Мислех, че ми тече кръв – каза. – Нали уж ме халоса с оня сатър.

– Вие си ударихте главата в релсата – обясни човекът. – А сега по-добре заминавайте. Те не са тука.

– Да, и той така каза, но си помислих, че лъже.

– И аз ли според вас лъжа? – попита човекът.
– Не – каза Джейсън. – Знам, че ги няма тук.
– Казах му да се пръждосват и двамата по дяволите – продължи оня. – Такива неща в моето представление не приемам. Аз давам порядъчни представления. И трупата е от порядъчни хора.

– Разбирам – каза Джейсън. – И не знаете накъде са тръгнали?
– Не знам. И не искам да знам. Никой от моята трупа няма право да изпълнява подобни номера. А вие какъв сте й... може би брат?

– Не съм – каза Джейсън, – но това е без значение. Просто исках да се видим. А сигурен ли сте, че не ме е наранил? Тоест кръв няма, нали?

– Кръв щеше да има, ако не бях дошъл навреме. А сега се махайте по-надалеч. Иначе това дребосъче ще ви види сметката. Онзи автомобил там ваш ли е?

– Да.

– Тогава качвайте се и обратно към Джеферсън! Ако ги откриете, не ги искам тука! Моята програма е порядъчна. И казвате, че са ви ограбили?

– Ами – рече Джейсън, – вече няма значение. – Отиде си до автомобила и се качи. Какво трябва да направя сега – помисли си той. И си спомни. Подкара бавно по улицата, докато намери дръгстор. Беше затворено. Постоя с ръка на бравата и с леко наведена глава. Сетне се извърна и когато се приближи първият човек, попита го има ли някъде отворени дръгстори. Нямаше. После се осведоми кога тръгва влакът на север; казаха му, че е в два и половина. Тогава премина паважа и се намести в автомобила. След малко се зададоха двама млади негри. Повика ги.

– Някой от вас знае ли да шофира?

– Да, сър.

– Колко ще ми вземете да ме откарате веднага до Джеферсън? – Спогледаха се и нещо си промърмориха. – Давам един долар – каза Джейсън. – Отново си продумаха.

– За толкова не можем – каза единият.

– А за колко?

– Ти можеш ли да тръгнеш? – попита единият.

– Не мога – отвърна другият. – Защо ти не го откараш? И без това нямаш какво да правиш.

– Как да нямам.

– И какво е то?

Пак нещо си продумаха и се разсмяха.

– Ще ви дам два долара – каза Джейсън. – Който се съгласи.

– Аз също не мога – рече първият.

– Добре тогава – каза Джейсън, – вървете си.

Постоя още време. Някъде часовник удари за половинката час. Сетне се появиха минувачи, облечени като за Възкресение. Като се изравняваха, някои от тях поглеждаха този човек, седнал неподвижно зад кормилото на един малък автомобил, човек, чийто неизвестен живот се разплиташе около него като износен чорап. След малко се появи възрастен негр с работен комбинезон.

– Вие ли искате да ви откарат до Джеферсън? – попита го той.

– Да – отвърна Джейсън. – Колко ще ми вземеш?

– Четири долара.

– Давам ти два.

– За по-малко от четири не тръгвам. – Мъжът в автомобила млчеше и дори не го поглеждаше. Негърът попита: – Става или не става?

– Добре – каза Джейсън. – Качвай се.

Отмести се, а негрът седна на волана. Джейсън затвори очи. В Джеферсън ще взема някакво лекарство, каза си той и се отпусна въпреки друсането, ще глътна нещо. Хората по улиците чинно и мирно се прибираха по къщите си при своите неделни трапези. Излязоха от града. И той си спомни. Не мислеше за дома, където сега Бен и Лъстър сърбат студена гозба на кухненската маса. Дали беше отсъствието на гибелна беда, на заплаха, каквито се съдържат във всяко постоянно зло, или нещо друго, но то му позволи да забрави Джеферсън като място, което някога е виждал и където животът му трябваше отново да започне.

Когато Бен и Лъстър се нахраниха, Дилси ги прати навън.

– И гледай до четири часа да не го закачаш. Тогава си идва Т.П.

– Добре, мем – каза Лъстър. Излязоха. Дилси похапна и разтреби кухнята. После застана в подножието на стълбището и се послуша, но горе беше свършено тихо. Върна се през кухнята и застана на стъпалата към задния двор. Не видя никъде Бен и Лъстър, но по едно време долови познатото лениво издрънчаване откъм вратата за избата и като тръгна натам, свари пълно повторение на сутрешната сценка.

– Точно така го правеше – обясни Лъстър. И се загледа в безжизнения трион с унила надежда. – Нямам с какво да го удрия като хората.

– Там долу няма да намериш каквото ти трябва – рече Дилси. – Изведи го на слънце. На тая влага и двамата ще пипнете пневмония. – Почака, додето преминат двора към кедрите недалеч от оградата, и се върна в къщичката си.

– Хайде сега, не почвай пак! – смъмра го Лъстър. – За днес толкова ми стига. – Там имаше люлка, направена от привързани с преплетена тел дъски от буре. Лъстър се излегна отгоре ѝ, а Бен се зашляя безцелно, напосоки. Бе започнал наново да хленчи. – Шшт! – усмиряваше го Лъстър. – Ще взема да те напердаша! – И пак се излегна на люлката. Бен стоеше на едно място и Лъстър долови, че пак скимти. – Ти ще млъкнеш ли или няма – обади се Лъстър. Изправи се, тръгна към Бен и го свари да клечи пред купчинка пръст. От двете ѝ страни стърчаха забити в земята сини шишенца, в каквито се държи отрова, сега празни, ако не се смята изсъхналото стръкче татул в едното от тях. Бен клечеше пред него, издавайки нечленоразделни звуци и стенания. Все така виещ, поогледа се наоколо, намери, някакво клонче и го пхна в другото шишенце. – Защо не млъкнеш поне? – обади се Лъстър. – Или искаш да направя нещо, та да има за какво да скимтиш? Ето, гледай! – И той коленичи, внезапно грабна едното шишенце и го скри зад гърба си. Бен млъкна. Клечеше и се взираше във вдлъбнатинката, където бе стояло шишето, и вече си поемаше дълбоко въздух, когато Лъстър му го показа. – Тихо! – изсъска той. – Да не си посмьл да ревнеш! Ето го, виждаш ли? Ето. Но ако останеш тук, готов си пак да почнеш. Ела да видим не са ли почнали вече да пердашат оная топчица. – Взе ръката на Бен, дръпна го да се изправи и поеха към оградата. Там застанаха един до друг, надничайки през живия плет от още нецъфнал горски нокът. – Ето – каза Лъстър, – там някой идва насам. Виждаш ли го? – И се загледаха: четиримата играчи се движеха по тревата, излизаха въвн от нея, към стартовите могилки, откъдето биеха топките. Разлигавен и скимтящ, Бен не откъсваше поглед. Ако някой от четиримата тръгнеше нанякъде, той го следваше покрай оградата, стенеше и мучеше. Единият от тях се обади:

– Насам, кеди! Донеси чантата!

– Млъквай, Бенджи! – скастри го Лъстър, но той се впусна с непохватния си тръс покрай оградата и стенеше с безнадеждно дрезгав глас. Човекът замахна и продължи нататък и Бен го последва покрай оградата, само че накрая тя се извиваше обратно под прав ъгъл и той се хвана за нея, все така наблюдавайки движенията на играчите. – Няма ли да млъкнеш? – рече Лъстър. – Няма ли, кажи! И го разтърси за ръката. Бен не се пускаше от оградата, не спирайки дрезгаво да вие. – Абе ти ще млъкнеш ли най-после? Или няма, а? – Бен се кокореше нататък, отвъд оградата. – Искаш ли поне да има за какво да ревеш? – И Лъстър погледна през рамо към къщата и почна шепнешком да повтаря: – Кеди! Кеди! Хайде сега, реви! Кеди! Кеди! – След малко, в един от промеждутъците между стенанията на Бен, той чу, че Дилси ги вика. Хвана Бен за ръката и го поведе през двора към нея.

– Нали ти казах, че няма да млъчи – докладва Лъстър.

– Ах ти, разбойник! – развика се Дилси. – Нали ми бил казал! Какво си му направил?

– Нищо не съм му направил. Казах, ти, щом ония почнат да играят, и нашият почва.

– Елате тука – каза тя. – Тихо, Бенджи, млъквай вече! – Но той продължи. Прекосиха двора набързо и влязоха в нейната къщица. – Тичай да донесеш она чехъл! – заповяда тя на Лъстър. – И недей да безпокоиш мис Каалайн. Ако нещо ти рече, кажи ѝ, че е при мене. Върви, туй поне вярвам ще свършиш. – Лъстър се измъкна, а Дилси отведе Бен до леглото и го притегли да седне до нея. Прихвана го с ръка да го полюлява напред-назад, а с другата си хвана края на полите и взе да попива лигите му. – Тихо, тихо – зауспокоява го тя и взе да го гали по главата, – няма нищо, Дилси е с тебе. – Но той все така мучеше тихо, без сълзи, безнадеждно: в този потискащ и отчаян звук сякаш се бе събрала цялата безгласна мъка под слънцето.

Лъстър донесе белия сатенен чехъл. Сега бе вече пожълтял, напукан и зацапан. Щом го пхнаха в ръцете на Бен, за малко той се поуспокои, но не престана да скимти и подир малко наново вдигна глас. – Не можеш ли някак да откриеш Т.П.? – обърна се към Лъстър.

– Вчера казваше, че щял днес да ходи до Сейнт Джон. Обеща да се върне в четири.

Дилси отново залюля Бен, като галеше главата му.

– Докога ще чакам, Исусе? Докога?

– Мами, аз мога да карам каруцата – обади се Лъстър.

– И да пребиеш всичките – каза Дилси. – Тебе дяволът те кара. Знам, че можеш, но аз не мога да ти се доверя. Тихо! Шшт. Хайде, тихо!

– Нищо няма да направя – заврънка я Лъстър. – Нали Т.П. ми е давал да карам. – Прихванала Бен, Дилси се люлееше напред-назад. – Мис Каалайн каза, че ако ти не можеш да го усмириш, щяла да стане и да дойде.

– Тихо, миличък – повтаряше Дилси и галеше Бен по главата. – Лъстър, момчето ми – каза тя, – нали няма да забравяш старата мамини и ще караш тая каруца както трябва?

– Да! – скокна Лъстър. – Ще я карам също като Т.П.

Дилси галеше Бен по главата и продължаваше да го люлее.

– Правя каквото мога – рече тя, – бог знае. Хайде, върви да я приготвиш. – И се изправи. Лъстър се изниза начаса. Бен плачеше, притиснал чехъла. – Шшшшт! Лъстър ей-сегичка ще докара каруцата и ще те заведе на гробището. Но за шапката няма да ходим. – Отиде до гардероба си, който се състоеше от една басмена завеска, провесена в единия ъгъл, и взе филцовата шапка, с която обикновено излизаше. – Разбере ли някой тая работа, лошо ни се пише – нареждаше тя. – Но ти си божие чадо. То не се знае, скоро и аз ще стана, слава на Исуса. Ето! – Наложил шапката на главата му и закопча палтото. Хленчът му не секваше. Взел от ръцете му чехъла, скри го и после излязоха навън. Лъстър вече се задаваше с престарелия бял кон, запрегнат в очуканата, изкривена на една страна каручка.

– Нали ще внимаваш, Лъстър? – рече тя.

– Да, мем – отвърна той. С нейна помощ Бен се настани на задната седалка. Беше престанал да плаче, но почна отново да скимти. – Искате ли цветето – досети се Лъстър. – Чакай, ще му донеса.

– Стой там – нареди му Дилси и отиде да хване поводите на коня. – Хайде сега, върви, ама бързай! – Лъстър заобиколи къщата към градината и след малко се върна с един нарцис.

– Не виждаш ли, че е прекършен? – рече Дилси. – Защо не избра друг?

– Друг не можах да намеря – отвърна Лъстър. – Нали в петък обрахте всичките да украсявате черквата. Чакай, ще го наглася. – Докато Дилси все още придържаше коня, той привърза към скършеното стъбълце една пръчка и го подаде на Бен. Сетне се качи и хвана поводите, но Дилси още не ги пускаше.

– Нали знаеш пътя? – попита го тя. – По улицата, покрай площада, оттам към гробищата и после право у дома.

– Да, мем – каза Лъстър. – Дий, Куини!

– Нали ще внимаваш?

– Разбира се. – Дилси пусна коня.

– Давай, Куини! – провикна се Лъстър.

– Чакай – спря го Дилси, – я ми дай камшика!

– О, мамини! – Лъстър беше недоволен.

– Дай го тука! – заповяда тя и се доближи до колелото. Лъстър ѝ го подаде с неохота.

– Как сега ще подкарвам Куини?

– Ти за това не мисли! – каза Дилси. – Куини по-добре и от тебе си знае накъде да върви. Твоята работа е да си седиш там и да не изпускаш поводите. Нали знаеш пътя?

– Да, мем, нали всяка неделя и Т.П. минава по същия път.

– Така ще направиш и ти тази неделя.

– Разбира се. Нали сме го минавали с Т.П. сто пъти!

– Сега пак така! – рече Дилси. – Потеглай. Пък ако на Бенджи му се случи

нещо, не знам какво ще те правя! Така или иначе полската работа с окови на краката няма да ти се размине, ама аз ще те пратя там и по-раншко.

– Добре, мем – отговори Лъстър. – Давай, Куини!

Удари с поводите широкия гръб на Куини и каручката потегли.

– Ей, Лъстър! – повика го Дилси отново.

– Давай, давай! – подкани той и повторно шибна с поводите. Издавайки сякаш подземни стонове, Куини дръпна каруцата на тласъци, бавно пое по алеята и сви по улицата. Там Лъстър я накара да се движи с ход, напомняш непрекъснато, но в последния момент възпирано залитане напред. Бен бе престанал да скимти. Седеше в средата на седалката, държеше в юмрука си закърпеното цвете право нагоре, а очите му излъчваха чистота и неизразимост. Точно пред него куршумообразната глава на Лъстър непрекъснато се обръщаше назад, но когато къщата се скри от погледа му, спря в едната страна на улицата и под наблюдението на Бен слезе и откърши от живия плет една пръчка. Куини наведе глава и взе да дърпа тревата, но Лъстър се качи обратно на каручката, дръпна ѝ главата с поводите и тя отново се раздвижи, сетне разтвори лакти и с каишите и пръчката, вдигнати високо, застана в такава наперена поза, която нямаше нищо общо със смиреното поклопване на копитата и органоподобния бас на нейния чревен съпровод. Задминаваха ги автомобили, задминаваха ги и пешеходци. Срегнаха групичка недорасли негърчета.

– Вижте го Лъстър! Къде си тръгнал бе? При черепите ли, а?

– Здравейте! – отвърна Лъстър. – И вие един ден ще отидете при черепите! Дий, слонице!

Наближиха площада, където войникът на Конфедерацията все така се вглеждаше в природните стихии изпод мраморната си ръка. Лъстър си каза, че трябва много да внимава, шибна невъзмутимата Куини с пръчката и обиколи площада с поглед. „Я, автомобилът на мистър Джейсън!“ – каза си той и забеляза още една група негри. – Бенджи, хайде да им покажем на тия черньовци как се возят хората! Какво ще кажеш? – И се обърна. Бен седеше с цветето в юмрука си и с празен, несмущаван поглед. Лъстър шибна Куини още веднъж и подкара откъм лявата страна на паметника. Още миг Бен остана в състоянието си на пълно отсъствие. Сетне изведнъж замуча. При всяко измучаване гласът му се издигаше, като че няма време да си поеме дъх. И в този глас имаше не изненада, а ужас, сътресение, безока и безезична агония, просто врява. „Велики, боже – рече си Лъстър и очите му се извъртяха до бяло. – Тихо! Млъквай! Божишко!“ Извърна се и удари Куини с пръчката, но тя се счупи, той я захвърли и докато гласът на Бенджи се извисяваше все повече към някакво невероятно кресчендо, обърна поводите и тъкмо се навеждаше напред, Джейсън долетя през площада на няколко скока и се метна на стъпенката. Отхвърли Лъстър с опакото на ръката си, грабна поводите, размаха ги, обърна Куини и със свободната им част шибна хълбока ѝ. Удари я няколко пъти, додето премина в залитащ галоп, а около тях се носеше дрезгавият рев на Беновата агония. Този път минаха откъм дясната страна на паметника. След това Джейсън удари с юмрук Лъстър по главата.

– Толкова ли ти стига умът, да го прекарваш от лявата страна? – извика той, обърна се, посегна и удари и Бен. Стръкчето на нарциса се счупи. – Млъквай! – заповяда той. – Млъквай! – Смушка Куини и скочи от каруцата. – Веднага се прибирайте у дома! И ако още веднъж го изведеш от портата навън, ще те убия!

– Да, сър – каза Лъстър. Пое поводите и удари Куини със свободния им край. – Давай, давай! Бенджи, за бога!

Гласът на Бен ехтеше и гърмеше. Куини потегли и копитата ѝ наново заклопаха равномерно. От ляво и зад рамото на Бен преминаваха фасадите на сградите, а каручката продължаваше нататък. Пречупеното цвете клюмна върху юмрука му, а очите му отново добиха своята празна синева и безметежност; отляво вдясно минаваха корнизи и фасади, стълбове, дървета, прозорци, входове, табели – всяко на своето предопределено място.